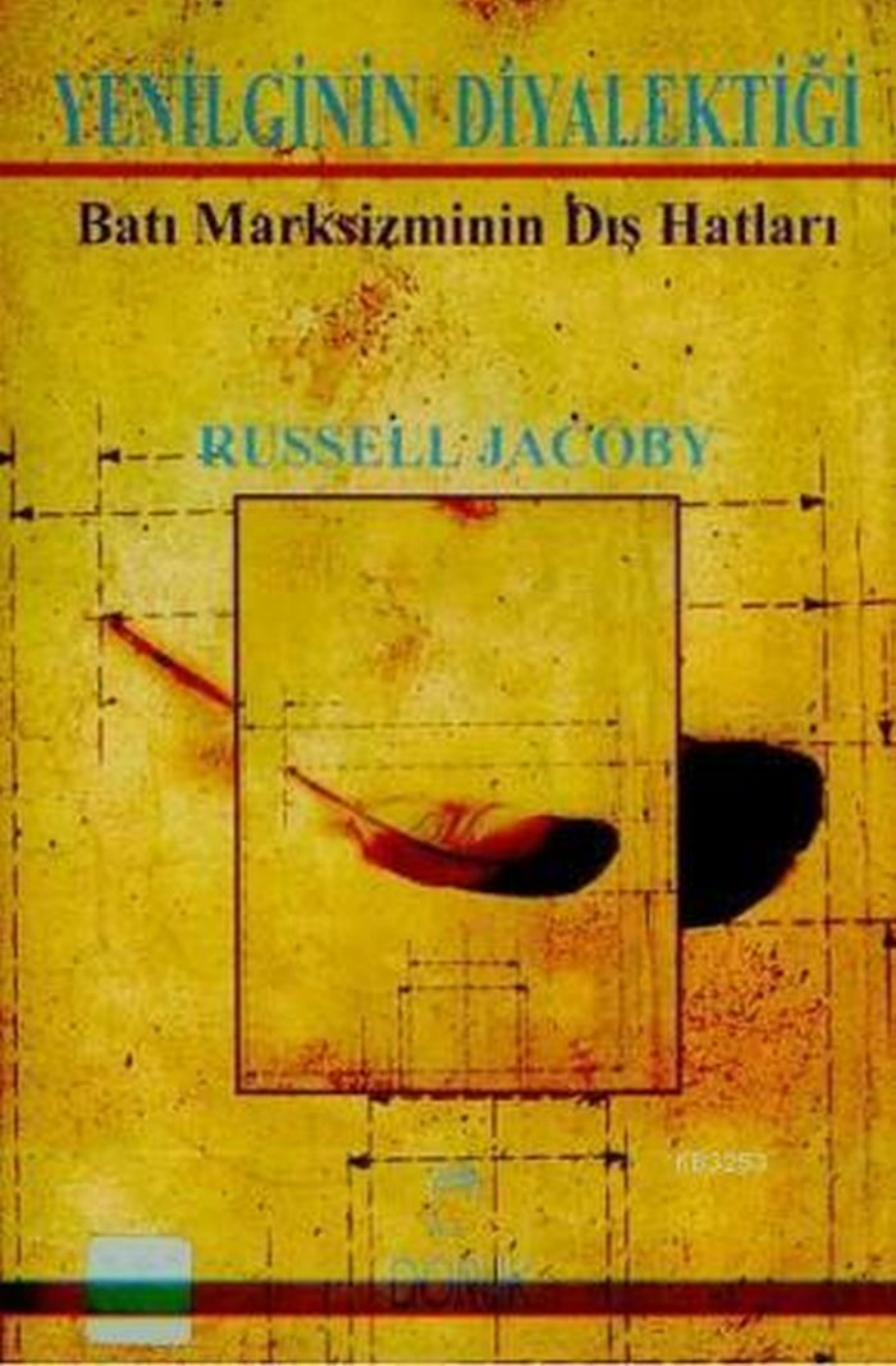
YENİLGİNİN DİYALEKTİĞİ

Batı Marksizminin Dış Hatları

RUSSELL JACOBY

Russell Jacoby, (1945-) Amerika'daki akademik kurumlaşmayı ve entelektüel yapıya muhalif eserlerinden dolayı uzun süre akademik kariyer yapamadı. 1992 yılından başlayarak konuk doçent olarak tarih dersleri vermeye başladığı Califonia Üniversitesi'nden önce Amerika ve Kanada'nın çeşitli üniversitelerinde toplumbilim ve tarih dersleri veriyordu.

Jacoby'nin elinizde bulunan kitabı dışında bazı çalışmaları şunlardır, A Critique of Conformist Psychology from Adler to Laing (Belleğini Yitiren Toplum: Adler'den Laing'e Konformist Psikolojinin Eleştirisi, 1975- Ayrıntı Yayınları, 1996), The Repression of Psychoanalysis: Otto Fenichel and the Political Freudians (Psikoanalizin Bastırılması: Otto Fenichel ve Politik Freudcular, 1983), the Last Intellectuals: American Culture in the Age of Academe (Son Entelektüeller: Akademi Çağında Amerikan Kültürü, 1987), Dogmatic Wisdom: How the Education and Culture Wars Have Misled America (Dogmatik Akıl: Eğitim ve Kültür Savaşları Amerika'yı Nasıl Yanılttı?).

© Doruk Yayımcılık

BİLİM-FELSEFE- POLİTİKA SERİSİ/9

YENİLGİNİN DİYALEKTİĞİ

RUSSELL JACOBY

İngilizce'den Çeviren :

Özgür Yakupoğlu, Ali Osman Alayoğlu

Yayına Hazırlayan:
M. Serdar Kayaoğlu

Kitabın Orijinal Adı:

Dialectic Of Defeat

Contours of Western Marxism, 1981

Düzelti:
Özden Bayram, Sabri Akdemir

Kapak Tasarımı:
DORUK ve Etki Ajans

Dizgi(Doruk Dizgievi)
Arzu Tan

Baskı ve cilt: Feryal Matbaası
Tel : (0.312) 230 80 61

Birinci Baskı, 1999

ISBN: 975-553-305-2

Adres: Mithatpaşa Cad. 24/A Kızılay / Ankara
Tel.Fax: (0. 312) 433 50 18
Doruk Yayımcılık Hat Ltd. Şti.'nin Kuruluşudur.

RUSSELL JACOBY

YENİLGİNİN DİYALEKTİĞİ

Batı Marksizminin Dış Hatları

Dialectic of Defeat
Contours of Western Marxism

Çeviren
Özgür Yakupoğlu
Ali Osman Alayoğlu

BİLİM-FELSEFE-POLİTİKA SERİSİ /9
Russell Jacoby, Yenilginin Diyalektiği
Batı Marksizminin Dış Hatları
Çev.: Özgür Yakupoğlu, Ali Osman Alayoğlu,
Ankara 1999, Doruk Yayınları, 280 s.
ISBN:978-553-305-2

Naomi'ye

İÇİNDEKİLER

Önsöz / 9

Giriş / 13

Konformist Marksizm / 27

Hegel ve Engels'in Marksizmi/77

Felsefeden Politikaya:
Batı Marksizminin Başlangıcı I / *125*

Politikadan Felsefeye:
Batı Marksizminin Başlangıcı II /*171*

Yeraltı Yılları /213

Sınıf Bilinçsizliği /237

Kısaltmalar/257

Dizin /258

ÖNSÖZ

Geleceğe kaçıp gitmenin ve kavramsal olarak sil baştan başlamanın dayanılmaz çekiciliği korku ile damgalanır ve bu geçmişi ciddi olarak değerlendirmek için daha az hırslı çabalara oranla daha basmakalıp sonuçlar verir.

Bu kitap bir kurtarma ve yeniden kazanma ruhuyla yazıldı. Elbette, yakın zamanlarda Marksizm Tarihlerinin hiç bir

yoksunluğu olmamıştı. Bununla beraber, bu kitap, alışıldık metinsel çalışmadan ya da anlatısal monografiden ayrılır; bu hem çok hem de az mütevazidir. Marx'ın tüm çevresini aydınlatmaya çalışmadığım zamanlarda daha mütevazidir; düz tarihsel yeniden inşa ile tatmin olmadığım zaman ise daha az mütevazidir. Bu çalışmayı Marksizm müzesine orda burda durup artık yaşamayan örneklere göz atmak için yapılan bir pazar turu olarak görmüyorum. Burada ne basit dersler ne de dünyanın nasıl kurtarılacağına dair talimatlar vardır. Ancak el sanatlarının ve fosillerin canlı bir gözleminden daha fazla bir şey sunmayı umuyorum. İhtiras ve bağlılık olmaksızın, tarih sadece ruha değil, akla da sahip değildir.

Bu kabulleri, kimi akademi köşelerinde arkadaşların, ailenin, profesyonel ahbapların, kuruluşların, departmanların, hükümetlerin, kütüphanelerin, seminerlerin ve bazen restoran ve kafelerin tam bir rehberine doğru genişletmek adet haline gelmişti. Aklı selim insanlara göre bu entelektüel yaşamın yüce ruhunu ispat eder. Kuşkucu kişilere göre bu, sadece ilerideki kayırmalar için hazırlığı değil, ama tatmin olamamış herhangi bir okuyucu ya da eleştirmenin gözünü korkutmayı da ima eder. Ben bu adetten, zorunluluktan ziyade cesaretin daha az dışında koptum (I Break with this convention less out of courage than neccesity). Bu el ya nalarının tamamını veya bir kısmını okudukları, moral yardımı ve entelektüel gıda için Naomi Glauberman, Paul Breines, Paul Piccone, Christopher Lasch, Peter Reill, Mark Poster, Elliot Eisenberg, Carl Boggs, Georg Iggers, Martin Shapiro ve Joel Covel'e teşekkür ederim.

Bu bölümlerin malzemelerinden bazılarının erken versiyonları *"The Inception of Western Marksizm: Karl Korsch and the*

Politics of Philosophy," Canadian Journal of Political and Social Theory / Revue canadienne theroie politique et sociale III/3 (Bahar, 1979), ss. 5-33; "*Political Economy and Class Unconsciousness, Theorie and Society,* V (1978), ss. 11-18; ve "*The Politics of Philosophy from Lukacs to the Frankfurt School,*" Telos 10 (1971), ss. 119-146.

Russell Jacoby

GİRİŞ

Marksizm üzerine olan literatür hem teoriyi hem de onun öğrencilerini boğmakla tehdit ediyor. Olumsuz bir bakışa göre bu Marksizmin eskimesini teyid eder: Marksizm, sokakları ve fabrikaları, üniversite koridorları ve ofisleri için terk etmişti. Yayın mücadelesi sınıf mücadelesinin yerini alır. Akademisyenler rekabet eden Marksizm akımlarını yaymak için konferanslara koşarlar. Hatırlatmalar ve sunulanlardan haberdar olabilmek için bir tüketici el kitabı gereklidir: Yapısal Marksizm, Göster-

gebilimsel Marksizm, Feminist Marksizm, Yorumsamacı Marksizm, Fenomenolojik Marksizm, Eleştirel Marksizm ve tabi diğerleri.

Bu şaşırtıcı değildir. Marksizm öznesine karşı bağışık değildi. Bir yüzyıllık münasebetten sonra meta eleştirisi metaya mağlup olur. Marx, suçlunun, ceza hukuku üzerine ders kitabı olan metayı üreten cezâ hukuku (criminology) profesörü üreterek pazarı genişletir diye nükteyle belirtti.[1] Bugün devrimci suçluyla birleşir. Kısaca, "Devrim televizyonda yayınlanmayacak" popüler sloganı optimistti. Devrim televizyonda yayınlanacak. Bununla berarber Marksizmin bir meta haline geldiğini teslim etmek onu başarısız olarak kabul etmek için bir sebep değildir. Bu, Marksizmin her zaman determinist olarak açığa vurduğu toplumsal koşullardan kaçamadığını kanıtlar.

Yanı sıra "metalaştırma" Marksizmin kendi tarihsel durumuyla ilgili olarak zedelenebilirliğine son verebilir. Her yerde, Marksizm, onun içinde bulunduğu özgül (specific) şartların karakteristiklerini üstlenmişti. Bir tek, türdeş Marksizm geçmişe aittir. Marksizm, onun koşullarının renklerine, ve bazen içeriğine bürünür. Marksizm, Marksizmlere bölünür. Bu çeşitlilik merhametli değildir. Marksizmin dünya haritası akademisyenleri ve politik partileri, tüm devletleri ve mezarlıkları içerir. Marksist devrimciler ve şairler vardır; aynı zamanda Marksist kariyeristler, başbakanlar ve cellatlar da vardır.[2] Ortak bir sözlük, gerçeklik ve bağlılık var olmaya son verir. Gelenekler ve deneyimler arasındaki sınırlar keskinleşir.

---

[1] K. Marks, Theories of Surplus Value, Bölüm 1 (Moscow 1969), s. 387.

[2] Bakınız Bernie Fels, "The Academy and Its Discontents", Telos, 40 (Yaz, 1979), s. 173 - 176.

Marksizmler arasındaki hayati farklar teorik bir geri çekilmeyi teşvik eder. Marksizmin formları farklı örnek ya da durumlar olarak ele alındı. Her bir Marksizm, kendi tarihiyle, metinleriyle, liderleriyle, başarılarıyla ve suçlarıyla emsalsizdir. Ancak, sosyolojik incelemelere razı olmak veya genel yaklaşımlara teslim olmak için çok erkendir. Dahası, Marksizmin özgül formlarına sadakat sadece içinden çıktıkları şartlar ve çevreye dikkat edilmesi şartıyla desteklenebilir. Daha az soyut terimlerle, bu çevre ve şartlar kendi dominant çeşidi olan Sovyet Marksizmi tarafından tanımlanıyordu. Diğer Marksizmler kendi kendilerini tanımladılar ya da Sovyet Marksizmine olan mesafeleriyle tanımlandılar.

Bugün hiçbir çalışma gözlerini Marksizm üzerine düşen kara gölgelerden alamaz. Eğer uygarlık hapishaneleri, mültecileri ve kurbanları tarafından yargılanabilirse Marksizm muafiyet talep edemez. Karanlık, basitçe düşmanlarına değil, ama taraftarlarına da bağlıdır. Bunu inkâr etmek, Marksizme yönelik herhangi bir eleştirel sorgulamayı önceden tahrif etmektir. Kimi Marksizmlerin övünmesi - bir deyim ödünç alırsak- Stalinizmin büyük bir geleceği olduğunu ima eder. Çağdaş bir çalışma kötü ve yanlış hareketlerle işbirliği olabilir korkusuyla tarafsız olmayı beceremez; bu öznesinin kaderinin eleştirel bir değerlendirilmesine ihtiyaç duyar.

"Kader" anlam dolu bir sözcüktür; O kendi yargısını içerir. Zirveye ulaşanlar tarihleri yazarlar ve madalyaları dağıtırlar. Zafer sahiplerinin kendilerini onore etmek için ders kitaplarını ve müzeleri finanse etmeleri, artık bir roman anlayışı değildir; bu, susturulmuş ve yenilmiş olanları ıslah eden büyük "revizyonist" tarihe rehberlik etmişti. Ancak bu anlayışın bütün

etkileri nadiren elde edilmeye çalışılmıştır. Yenilenler sadece zafer sahipleri tarafından değil kendileri tarafından da kurban edildiler. Kaybedenler aynı zamanda dersler çıkarırlar; ve onların dersleri zafer sahiplerinin bağırlarına bastıkları bir ethosa, başarının ethosuna imada bulunur.

Başarı: Hem Marksistler hem de kapitalistler onun dilini konuşurlar. Banka başkanları ve devrimciler en yüksek itibarlarını başarılı olanlara ihsan ederler. Sömürenler ve sömürülenler kendi galiplerini yüceltirler. Lenin başarılı olana kadar kifayetsiz birisiydi. Yenilmiş Menşevik lider Martow yalnız kalır. Öyle görünüyorki uzun süre acı ceken ve yenilmiş olanlar sadece küçük bir kaç başarılarını kutlarlar. Martow yerine Lenin'i veya (yenilmiş) Münih Sovyet Cumhuriyeti yerine Rus Devrimini onurlandırmalılar. Başarının kokusu, günlük aksilikler ve aşağılanmaların ekşiliğini tatlandırır.

Ancak onur ve fetiş arasında hem yarım bir adım hem de bir boşluk vardır. Bazıları başarı ve gerçekliğin özdeşliğini muhafaza edebilir; fakat çok azı onun büyüsüne direnir. Başarı, teorinin doğruluğunu teyid eder; yenilgi onun kendi hükmüdür. Başarısızlık hatalı bir teorileştirmeye işaret eder. Marksizmin muhasebe defterinin en alt satırında Leninizm net bir kârı gösterir. Yatırımcı ve devrimci için başarılı performans en iyi rapordur.

Çok az şey Marksizmin içini, tarihin yargılanmasını gerçekliğin kendisi olarak kabul etmesinden daha fazla boşaltti. Rus Devrimi'nin ve daha sonra Çin Devrimi'nin başarısı Marksist kuşakların (ve Marksist olmayanların) gözlerini kamaştırdı.[3] Tam tersine, diğer Marksizmlerin, içlerinde dikkate değer

---

[3] Hans Magnus Enzensberger'in konunun özüne giren denemesine bakınız, "Turists of The Revolution," The Consciousness Industry (New York, 1974).

olan farklı bir Avrupa Marksizminin başarısızlığı ise onların yetersizliklerini onayladı. Lenin, Stalin, Mao ve diğerleri başarılarından dolayı ilgi çektiler. Ancak ilgi taklitten ayrılamıyordu. Bu nedenle, Rus Devrimi'nin model ve teorileri sadece ihraç edilmedi, ama aynı zamanda sayısız Marksist tarafından şevkle ithal edildi. Bozguncuların, gerçeğin yargısına hürmet etmeleri sadece uygundur; ama gerçeğin yargısına tapınmaları taklitçiliği düşünce için vekil tayin ederek Marksizmi sakatladı.

Hemen, gelecek bir itirazı yanıtlarsak; kavramsal para ile yazı tura atmakla ortaya hiç bir gelişme çıkmaz. Bir galipler fetişinden bir yenilenler fetişine doğru ilerleme fetişizm içinde bir ilerlemedir. Eğer zafer doğruluğun kanıtı değilse yenilgi de değildir. Tarihsel çalışmalar, politik solun olduğu kadar, sanki doğruluğa daha yakın dururlarmış gibi en çok zulüm göreni ve kurban edileni mezardan çıkarırlar. Yenilginin dağılımında en çok yenilenler en çok kutsanandır. Viktor Serge yirmi yılda dördüncü sürgünü ve yedinci kaçışından sonra müthiş anılarında bize Avrupa solunun kaderinin yenilgi olmadığını hatırlattı. "Ve biz kazanmayı bilmiştik, onu asla unutmamalıyız... Takdiri ilahinin hiç bir şekli insanı toplama kamplarının süprüntüsü olmaya sevketmez."[4]

Başarı ve yenilgi, tanınması gereken olgulardır; daha fazlası değil; onlar dilsizdir, yorumlama ve analiz gerektirirler. Rus Devrimi'nin "başarı"sı değerlendirmeye engel olmaz. Marksizm devlet gücünün muhafazası ve hüneriyle tüketilmedi. Engels ünlü bir pasajda "uç bir partinin liderinin başına gelebilecek en kötü şey, hareketin temsil ettiği sınıfın hakimiyetinin henüz olgunlaş-

[4] Victor Serge, Memoirs of a Revolutionary 1901 - 1941, (Oxford, 1978), s.367.

mamış olduğu bir dönemde idareyi üzerine almaya mecbur olmaktır"[5] yorumunu yaptı. Bu pasaj Rus Devrimi'nin aceleci bir yargılaması olarak kullanılmamalıdır; daha ziyade o, başarının onun kendi argümanı olmadığını anımsatır: Onun sınırları, sonuçları, bedelleri ve başka alanlarla ilişkisi incelemeye açıktır.

Yenilgi de bir gerçektir. O, anlayışın, teorinin ve hatta pratiklerin niteliğini değil güçlerin birliğini tescil eder. Bunlar olayların sık örgüsünden çıkarılmalıdır. Onlar yenilginin kendisiyle basitçe bitişik değillerdir. Dahası, yenilgi ve başarı ayrılmış gerçeklikler değillerdir; Birbirlerinin niteliklerini taşırlar. Sovyet Marksizminin başarısı diğer Marksizmlerin yenilgisine katkıda bulundu ve sık sık yönlendirdi. Sanki Sovyetler muhalifleri sindirmemiş gibi, Batı Marksizmine sonu gelmeyen engeller ve Sovyet Marksizmine sonsuz zaferler atfetmek, kundaklamayı hatalı kablo bağlamayla karıştırmaktır. Bu, elbette Sovyet Marksizmi içindeki muhalefet için de doğrudur. Trotsky'nin yenilmesi ve sonunda suikaste uğraması, onun ortaya koyduğu teori ve yazılarıyla ilgili değil, ama güç üzerine bir yorumdur. Başarıya tapınmak şiddete tapınmaktır.

Kapitalizm, bireysel başarı mitini üretti; Marksistler kendi markalarını piyasaya sürdüler. Formül ve ilham ayrılmaz birer parça haline getirildi. Talimat basitti; Taklit. Bundan dolayı, dünyadaki her Leninist grup Lenin'in What is to Be Done? (Ne Yapmalı?)'sının talimatlarına uygun olarak bir gazete yayınlarlar. Lenin ve Bolşeviklerin iktidara gelişlerinin hiç bir inkârı yoktur; birisi aynı taktiklerin Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da başarıyla kopya edilip edilemeyeceğini sorabilir. Başarının sert ışınları altında tarihte ve toplumsal şartlardaki berrak farklar silinir.

---

[5] F. Engels, The Peasant War in Germany (Moscow, 1956), s.138.

1960'lar ve 1970'lerin Maoizmi boyunca Avrupa ve Kuzey Amerikada bir milli bağımsızlık ve köle devrimi teorisi gelişti. Paris ve New York'un şehir çevresindeki kırsallarında (wilderness) Maoistler yoksul köleleri ve toprak reformunu savundular.

Bu kitap Marksizmin eleştirel etkisini azaltan başarının ethosuna meydan okur: O, zaferi nadiren tatmış olan Batı Marksizmini kurtarmaya çabalar. Batı Marksizminin tarihi, resmi bildiriler ve askeri bandolarla yankılanmaz; o, Rosa Luxemburg'un katledilmesinin, Antonio Gramsci'nin mahpusluğunun, Karl Korsch'un sürgün edilmesinin Frankfurt Okulunun kaçışının tarihi ve akıntıya karşı gelip bedelini ödeyen sayısız Marksistin kaderidir. Tekrar belirtelim, yenilgi yenileni takdis etmez; o sadece diğer tarafın daha güçlü olduğunu belirtir. Yenilgi gelecekteki zaferleri içerebilir. Tam tersine, uzak zaferleri -zamanda ve uzayda- tekrarlamak için çabalar sadece bir yenilgiler geçmişini ebedileştirebilir.

Bu yenilginin diyalektiği midir? Ortodoks olmayan Marksizmin yenilgileri gelecek için kapılar barındırır mı? Ortodoks Marksizmin başarısı sadece onun gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sönük sicilini mi maskeler? Rus Devriminin başarılarına leke sürmemek gerekir. Ancak onların değerlendirmesi tarih ve toplumdan feragat edemez. Buradaki sorun Sovyet Marksizminin Sovyet Birliği'ndeki sicilinden ziyade Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'daki siciliyle ilgilidir. Fernando Claudin'in ikna edici bir şekilde öne sürdüğü gibi bilanço cesaret verici değildir.[6] Dahası, ne zafer ne de yenilgi tarih ötesi bir kıstasla ölçülebilir; onlar özgül tarihsel olasılıklar üzerinden kurulmalıdırlar. Mese-

[6] Fernando Claudin, The Communist Movement From Comintern To Cominform (Harmondsworth, 1975), s. 36 - 40.

la, Nazizm'den önce tüm Marksistlerin yenilgisi tekdüze bir biçimde özdeş değildi. Batı Marksistlerine açık olan olasılıklar daha sonra Doğu Avrupa'daki Marksistlerin yönelişlerini izole etti. Bir ana politik formasyon olan büyük Alman Komünist Partisi'nin tercihlerinden şiddetle farklılaştı.

Eğer yenilginin gerçekliği başarının büyüsünün altını oyabilseydi büyü güçlü bir tılsımla değiştirilebilirdi: Bilim. Takip eden bölümler Marksizmin bilimle takdis edilmesine Marksist bir meydan okumayı inceler. Marksizmin bir bilim olduğu ortodoks metinlerde ısrarla ve sürekli olarak ve çoğunlukla ve sabit fikirlerle tekrar tekrar belirtildi. Burada Marksizm hakir gördüğü burjuva toplumuna sevdalanmıştır. Marksistler mülksüzleştirenleri mülksüzleştirmek isterken aynı zamanda onların aletlerine de aşık oldular: Bilim ve teknoloji. Bu sayfalarda sorun bilimin kendisinden ziyade onun eleştirel olmayan kabul edilişidir.

Marksistler başarıyı garanti eden bir bilim olan burjuva toplum biliminin haklı ve tayin edilmiş varisleri olduklarından emindiler. Standart Marksist sözlükteki en büyük hor görmeler "bilim öncesi", "bilimsel olmayan", "mistik", "ütopik" ve "romantik" ti. Bu ithamlara açıklık Marksist bilim eleştirilerinin gözünü korkuttu. Bastırılmış eleştiriler intikamını aldı. Marksizm bilime mağlup oldu; o, projeler ve devlet mühendisliği haline dönüştü. Bilimin en provokatif yorumları, ana görüşün dışındakiler ve Marksizmin dışındakilere yöneldiler.

Aynı sebepten dolayı, kitle kültürünün, işsizliğin ve şehir yaşamının derin analizleri Marksizmin ana görüşünden çok az beslenebildi. Bilimin ve ilerlemenin parıltısıyla hipnotize olmuş Marksistler esaslı bir yeniden inşa değil, ama yeni proleter mal sahipleri ve devrimci komiserler tasavvur ettiler. Bir sınıf toplu-

munu yenileme isteği azalmadı, ama proletaryanın burjuvazinin yerini alması teoriyi ve onun umutlarını tüketti. Burjuva toplumunun tuzakları bozulmamış, kalmıştı. Sanayi yaşamının temposuna sempatiyle bakmayan bugünlerde nesli tükenen güvenilir muhafazakârlar günlük yaşamın "metalaştırılması"na çoğu kez Marksistlerin yaptığından daha keskin (etkili) anlayışlar geliştirdiler.

Bilim olarak Marksizme meydan okumak bilinemez ya da gizemli olanı desteklemez. Bilimin ya da irrasyonel olanın tek alternatifi katı bilimsel akıl tarafından ortaya koyulmuştur. Daha ziyade, meydan okuma engelleyici bir bilim kavramına karşı yönlendirildiğinde belki de "bilimcilik"i daha doğru olarak adlandırdı. Bilginin yegâne modeli haline yüceltilmiş kesin doğal bilimler eleştirel düşünceyi sansürlerler. Bilimsel kategoriler içine sıkıştırılamıyan her şey yasaklanmış veya ihmal edilmiştir.

Marksizm sadece farklı okullara ve ulusal geleneklere yol açmadı aynı zamanda kovalent bağları da zayıfladı. Orijinal teorinin tutarlılığı sıklıkla abartıldı; bununla beraber, yüz yıl boyunca Marx'ın "ekonomi politiğin eleştirisi" felsefe, politika, ekonomiye kırıldı. Her biri ayrı bir tarih, bir edebiyat gövdesi ve uzmanlara sahipti. Bunun sebebi, sadece, filozofları ve ekonomistleri birbiri için anlaşılmaz yapan işçi sınıfının entelektüel bölünmesi değil, ama Marksist teorinin, toplumsal gerçekliğin çok büyük bir dönüşümüne tanıklık eden bu gelişmeleridir de.

'Ekonomi politiğin eleştirisi" sadece bir gerçekliği değil, ama felsefi bilinç ve ekonomik aktivitenin deyimlerinin üst üste getirdiği bir umudu da ifade etti. Yirminci yüzyıl, klasik Marksizm tarafından beklenmeyen problemler hazırlayıverince umut geri çekildi. Avrupa devrimlerinin, tek ülkede sosyaliz-

min ve birkaç ülkedeki faşizmin yenilgileri, muhakkak yanlış olmamasına rağmen başlangıçtaki ekonomik sözlüğü yetersiz hale getirdi. Birkaç on yıldır Marksist ekonomi, Marksistler orijinal metinleri yeniden değerlendirmek ve ilaveler yapmak için diğer disiplinlere -felsefe, psikoloji, estetik, sosyoloji- döndükleri için zayıfladı.

Bu sayfalardaki ekonomi ve politika üzerine değil, felsefe ve politika üzerine odaklanma keyfi değildir; bu Batı Marksizminin yansıtılmasıyla (projectory) uyumludur.[7] Sıklıkla belirtildiği gibi Batı Marksizminin ana unsurları ekonomistler değil -Lukacs'dan Sartre'a- filozoflar olmuştur. Felsefi çalışmaların üstünlüğü bir geri çekilmeyi değil, ama Marksizmin tekrar sorgulanmasında bir ilerlemeyi belirtti. Burada ben Perry Anderson'ın yetkin Considerations on Western Marxisminden (Batı'da sol düşünce) ayrılıyorum.[8] Ben Batı Marksizmini "klasik" Marksizmden talihsiz bir sapma olarak görmüyorum; ne de onun ortadan kaldırılmasını umuyorum. Felsefe, ekonomi, bilim ve praksisi uyumlu hale getiren kahramanlar devrine ait bir Marksizm miti, Marksizmi yeniden düşünmek için zayıf çabaları ezer.

Ancak felsefe ve politika arasındaki mesafeyi onaylamayı değil, ama tespit etmeyi kastediyorum; ve ben bağlantıların bazılarını kurmaya çalışıyorum. Felsefi Marksizm zımni, bazen de aşikâr bir politikayı içine alır. Benim kanımca bu, ana hikayeye basitçe bir dipnot değildir. Her zaman görülebilir olmamasına rağmen, felsefi önermeler politik tercih ve taktikleri istila etti. Batı ve Sovyet Marksizmi arasındaki politik antagonizma felsefi antagonizmalar tarafından desteklenmiş ve düzenli olarak yeniden ateşlendirilmiştir.

[7] Ekonomik - politik konuların bazılarıyla bu çalışmamda uğraşmıştım. "The Politics of the Crisis Theory", Telos, 23 (Bahar, 1975), s. 3 - 52.

[8] Perry Anderson, Considerations of Western Marxism (Londra, 1976).

Bu felsefi antagonizmalar ondokuzuncu yüzyılda zaten tekvücut olmuştu; Hegel'in Batı Avrupa ve Rusya'da kabulü daha sonraki politik ayrılıkları önceledi ve aşıladı. Muhalif tarzlarda yorumlanan doğa, bilim, öznellik, bilinç ve diyalektik, politik pratikler ileri sürmek için kavramsal kalıplar haline geldiler. Ben, Batı ve Sovyet Marksizmlerinin ayrımı için bir indeksin, en başından bir etki değilse, Hegel kadar Engels'in de kabulü olduğunu öne sürüyorum. Engels'in eleştirisinin Lukacs'la başladığı sıklıkla iddia edilmiş olsa da bu, yüzyılın dönümünde erken dönem Batı Marksistleriyle başladı.

Şunu vurgulamalıyım ki, ben basitçe, gerileyen bir bilimsel Marksizmi desteklemesinden dolayı Rus ve Sovyet Marksizmini sorgulamak istiyorum; bu destekleme, ahlaki duygusuzluk ya da felsefi hamlığa bağlıymış gibi görünüyor. Felsefi ayrılıklar sosyal ve politik çevre ve şartlar dikkate alınmadan (dışında) parçalanamazlar. İlk Rus Marksistlerin ekonomik ve politik konumları Batı Avrupa'dakinden farklı zorunluluklara işaret eden bir Marksizmi cesaretlendirdi. Bilim ve nesnellik inancı (cult) Rusya ve Batı Avrupa'da birbirine benzemeyen şekillerde yayıldı.

Hegel ve Engels'in kabulünün incelenmesi metinlerin bir değerlendirilmesinden ayrı tutulamaz. Son zamanlarda, edebi ve tarihsel çalışmalarda metinlerin incelenmesi sabit bir fikir haline gelmişti. Özellikle Fransız postyapısal düşüncesinin etkisi altında metinlerin yeni ve yer değiştiren bir kelime bilgisiyle dolu bir fetişi başladı: Söylem, parole, göstergebilim, dilbilim ve diğerleri. Metin adına, kontekst tekrar sapmıştı. Yapısalcı ve postyapısalcı düşünürlere göre tarihin düzensizliği-tarihselcilik olarak itham edilen- metodun saflığını kirletir. Metne yapışık kalmadaki umut, dünya tarafından, metinden koparılmaktan bir kaçıştır.

Ancak Marksizme yapışan gölgeler sadece masabaşı lambalarıyla defedilemezler. Belli bir noktadan sonra bir Kapital çalışması Stalinizmi bir "incil" çalışmasının engizisyonu açıklayabildiği kadar açıklayabilir. Metinsel çalışmalarda bir moratoryum neredeyse gereksizdir; onun sınırlarının ve tehlikelerinin saptanması mümkün olabilir. Hegel, Marx ve Engels'in "bilfiil söylediklerine" kısa alıntılar yapmama rağmen onların kabul edilişiyle daha fazla ilgiliyim. Dahası Hegel'in ve Marx'ın mantığını ve metinlerini inceden inceye araştıran elverişli ve gelişen bir literatür vardır.

Bu çalışma ansiklopedik değildir; O Batı Marksizminin, kendi önemlerine yaraşır tüm görüntülerini, hareketlerini ve anaforlarını tartışmaya uğraşmaz. Var olan literatürün yeterli olduğu yerde tartışmamı kısaltmakta tereddüt etmedim. Bu, en fazla, bu sayfalardaki varlığı önemiyle örtüşmeyen Gramsci'de görülebilir: Gramsci üzerine güvenilir çalışmalar sabit bir şekilde arttığından her yönüyle bir tartışma sıkıcı olabilirdi. O, Batı Marksizmi modelinin bir onaylanması olarak anılır ve bu sayfalara, kendisi bir problem haline geldiği yerlerde girer: Bordiga ile karşılaştırma (exchange) ve Sovyet Marksizmine muhalefette. Merleau-Ponty, Sartre ve genel olarak Fransız Marksizminin ele alınış tarzı da benzer bir sebepten dolayı kısadır. Geniş bir anlatıma girişmemiş olmama rağmen tüm ana figür ve grupları yerleştirmeye çalıştım. İki kaygı tarafından yönlendirildim: Sıklıkla önemsenmeyenleri incelemek - Hollanda Marksistleri, Paul Levi, Alman Komünist İşçi Partisi (KAPD)- ve Batı Marksizminin dış hatlarını belirginleştiren olayları ve kavramları seçmek. Yaklaşım en sonunda malzeme (material) ve iddia (argument) tarafından yönlendirildi.

Bu çalışmaya şekil veren kimi diğer kararlar ve zorluklar belirtilmelidir. Kelime bilgisi bunlar içinde en önemsiz olan değildir. Eğer Marksizm, Marksizmlere dönüşürse kesin tanımlamalar geride kalır. Milli ve coğrafi sınıflandırmalar aldatıcı olabilir: Sovyet Marksizmi, Çin Marksizmi, Yugoslavya Marksizmi ve benzeri. Marksizm biçimleri açıkça uluslar ötesidir. Sovyet Marksizmi ya da Ortodoks Leninizm her yerde ortaya çıktı, ithal ve ihraç edildi. Bu çalışmada onlar tüm muhalif doktrinleri değerlendirmek için resmi versiyonlar, ortodoksi ve sabit noktalar oldular ve sabit noktalar olarak kullanıldılar. Batı ve Avrupa Marksizmi birbiriyle değiştirilebilir olarak kullanıldılar; onlar aynı zamanda tam olarak coğrafi terimler değildirler, ama bir düşünce ve pratik gövdesine gönderme yaparlar. Batı Marksizmi bir çok Avrupa ülkesinde ortaya çıktı; o gelişmiş kapitalizmin doğasında vardır, ama çok nadiren dominant unsurdur. Örneğin, Fransa'daki Batı Marksizmi, bazı akımlarla birlikte ortodoksiyi temsil etmeye devam eden Fransız Komünist Parti'si tarafından epeyce gölgelenmiştir.

Sonuç olarak, Batı Marksizminin herhangi bir tartışması, onun psikanalitik düşünceyi dahil etmek için çabaları dikkate alınmadıkça tamamlanmamıştır. Bu çabaların bazılarını (*Adler'den Laing'e Konformist Psikolojinin Eleştirisi*) içinde inceledim ve tartışmalarımı burada tekrarlamayacağım.[9] Bununla beraber bu çalışmadaki amacım farklılaştı, neredeyse buradaki amacımın karşıtına dönüştü. Social Amnesia'da ben karşı konulmaz bir öznelciliğe mağlup olan post-Freudyan bir psikolojiyi eleştirel olarak inceledim. Toplumsal bağın görünmez olduğu ve bi-

[9] Social Amnesia: A Critique of Conformist Psychology from Adler to Laing (Boston, 1975), (Ayrıntı Yayınları, Ekim 1996.)

reylerin solumalarının kurtuluşun çığlıkları olarak kaydedildiği bir durumda, ben öznelliğin nesnel (ya da öznel olmayan) bir teorisini hatırlattım ve savundum.

Marksizmin bu derse hemen hemen ihtiyacı yoktur; nesnellik onun parolası ve afyonudur. Ancak ortodoks Marksizmin zorlayıcı nesnelliği nesnel olandan daha zorlayıcıdır; o öznel olanı olabilecek tehdit qymuşcasına terkeder. Bu sebepten bu sayfalarda ben bireyi ya da özneyi yok etmemiş bir Batı Marksizminin tarihini naklediyorum. Bununla beraber, benim kaygım bir fikir değişikliğini değil, ama bir başlıklar değişimini temsil eder. Argümanın resmi mantığını gerçekliğin mantıksızlığı üzerinden ödüllendirmek, düşünceyi mekaniğe kurban eder.

---

[30] Stanley M. Elkins, *Slavery*, 3. Baskı (Chicago, 1976). (1. Baskı 1959.)

[31] Bruno Bettelheim, *The Informed Heart* (New York, 1971); ve Hannah Arendt, *Eicnmann in Jeruselam* (New York, 1965). Bu iki kitabın teorik olarak ilişkili olmaları tesadüfi değildir. Elkins'in kitabı büyük oranda, *The Informed Heart*'ta yeralan Bettelheim'in "Individualism and Mass Behavior in Extreme Situations" (1943) denemesine dayanıyordu.

Bölüm I

KONFORMİST MARKSİZM

KONFORMİST MARKSİZM

I

"Olgular için o derecede daha kötü." Fichte'nin bu sözleriyle Lukacs "What Is Orthodox Marksizm?" (Ortodoks Marksizm Nedir?) makalesinin ilk taslağını bitirdi. İhtiyatlı yaklaşanlara, belki de yakınlık duyanlara göre, bu kelimeler pek insafsızdır. Marksizm olgular tarafından yalanlanmaz. Olgular iki yüzlüdür, ya da en iyi durumda dilsizdir. Olguları ölçmek, sınıflandırmak veya kategorize etmek onlara teslim olmaktır. "Hakikaten ortodoks diyalektik Marksistler sözde 'olgu'lara çok az önem verdiler."[1]

---

[1] George Lukacs, "What Is Orthodox Marxism?" *Political Writings* 1919 - 1929 (London, 1972), s. 27, 26.

Madalyonun ön yüzü daha açık ve daha ikna edicidir: Olgular Marksizmi onaylarlar. Büyük olaylar en az küçükler kadar teorinin gerçekliğini ispat eder. Rus ve Çin devrimleri, emperyalizm ve kapitalizmin krizleri, hepsi Marksizmin süreklilik arz eden geçerliliğini gösterirler. Marksizm kesinlikle ilgi çeker, çünkü o doğrudur ve en nihayetinde, o başarılıdır: O işler. Bir çok devrimin zaferinin olduğu kadar işçi sınıfının gücü de çok az şüphe uyandırır. Başarı kanıttır.

Başarı: Pürüz budur. Kişi başarıyı nasıl değerlendirir? Sovyet Komünist Partisi'nin 17. Kongre'si (1934) partinin her yerde "zafer" kazandığını ilan etti. Stalin, sosyalizmin şu anda "yegâne yönetim gücü" olduğunu deklare etti. Resmi beyan bu buluşmayı "Galiplerin Kongresi" olarak isimlendirdi.[2] Bir kaç on yıl sonra Khruschev galiplerin nasıl başarılı olduklarını gösterdi: "17. Kongre'de seçilen Parti Merkez Komitesi'nin 139 aday ve üyesinden 98 kişi, yani yüzde yetmişi tutuklandı ve vuruldu... 17. Parti Kongresi'ne gelen delegelerin büyük çoğunluğunu aynı kader karşıladı. 1966 delegeden... 1108'i, yani kesinlikle salt çoğunluktan bile daha fazlası, karşı devrimcilik suçlarıyla yargılandı."[3]

Sıradan hakikat şudur ki, bu günün başarısı yarının başarısızlığıdır. Herkes bir kazanan ister. Kaybeden birinden kimse hoşlanmaz. Hiçbir şeyin başarı gibi etkin olamayacağı sadece burjuva toplumu için değil, ama onun eleştirisi olan Marksizm için de geçerlidir. Marksistler de kazanmayı ya da en azından kazananlarla aynı tarafta olmayı isterler.

---

[2] Central Committee of the CPSU (B.) 1938., *History of the Communist Party of the Soviet Union (Bolsheviks): Short Course* (Calcutta, 1968), s. 297 - 298.

[3] Bertram D. Wolfe, "Khrushchev's Secret Report to the Twentieth Congress", *Khrushchev and Stalin's Ghost* (New York, 1957), s.124.

Ortodoks Marksizm başarının peşine düştü ve bu kovalamaca onun hassas noktasını, geçmiş ve şimdiyi felce uğrattı. I. Dünya Savaşı'ndan önce Alman Sosyal Demokratları, güçlerinden ve seçimdeki zaferlerinden dolayı olarak hegamonyayı tecrübe ettiler. I. Dünya Savaşı'ndaki ahlaki ve politik çöküşlerinden sonra Rus Devrimi ve Bolşevikler bu rolü üstlendiler. Rus Devrimi'nin itibarının sarsılmasıyla Çin Devrimi ve Maoizm devreye girdi. Çünkü her biri başarıya ulaşmak için sihirli formülü vermeye çalıştı, söz verdi. Leninistler tarafından Leninist olmayanlara karşı ortaya atılan son argüman Lenin'in başarılı olduğuydu. Leninist olmayanlar sadece hatalı değildiler, onlar kaybettiler.

Başarının cazibesi ve zaferin tatlı kokusu Ortodoks Marksizmi besler. Marksizm-Leninizm nasıl başarılı olunacağının dolambaçsız (pratik) yolunu yayar. Bu bir doktrin olarak onun ebedi çekiciliğinin kaynağıdır; anarşizm, sendikalizm ya da konsey komünizminden farklı olarak o gıpta edilecek muzaffer devrimler sunarak kendisini kanıtladı. Zafer olgusundan önce her şey sönük kalır. Ortodoks Marksizmin savunucuları muzaffer devrimleri ve partileri, onların kusurları ve başarısızlıkları çok açık hale gelinceye kadar, başarıya giden yol olarak yüceltir ve yükseltirler; daha sonra bir başkası benimsenir. Sonradan yapılmış olup önceden var olanları da kapsayan (ex post facto) unsur, bu Marksizmi apologetics (dini inançları savunan ilahiyat dalı) olarak lanetler. Marksizm, devrimci hareketler için halkla ilişkiler haline gelir (degenerate); o sadece son çare olarak eleştirel olur. O, yarı karanlıkta bilgeliğe ulaşmak için felsefeye yeterli gelebilir, ama Marksizm seyrine daha önce başlamalıdır. Hükümden sonra başarısızlıkları kınamak için çok geçtir.

Sorunlar karmaşıktır. Gelecek olaylar kavrayışın ötesindedir. Tarih, hiçbir geri ödeme, garanti ya da sigorta poliçesi sağlamaz. Başarılı bir devrimin ya da yapılmakta olan bir devrimin yanlış değerlendirilmesi, erken kutlama, hata ya da geri çekilme insanın tarih içindeki deneyiminin özünü oluşturur. Bundan dolayı, bir hatanın yapılmış olduğu ya da gecikerek düzeltilmiş olduğu ithamının kendisi tavizdir; o, tarihin dışında, hiçbir seçimin, başarısızlığın, hatanın veya başarının var olmadığı bir konumu varsayar. İtham, seçmemenin daha iyi olduğunu ima eder ve tarihin boş ve beyhude olduğu yorgun bilgeliğe teslim olur; ya da bu, düşünme ve yargılamada çok ihtiyatlı olan akademik bilgeliğin arkasına saklanır.

Eğer bu doğruysa, yetersizdir de. Bu cevap, tüm teori ve vaatleri kayıtsız bir şekilde mazur gören "işte hayat'ın (c'est la vie) içine giriverir. Yanılmak günah değildir, ama devamlı yanılmak da meziyet değildir. Bu, Ortodoks Marksizmin provoke ettiği sorudur. Tarih bir farklı mekanizmalar serisinin bir-araya gelmesiyle oluşmuştur; eğer biri bozulursa her zaman onun yerini alacak bir diğeri vardır. Bu yaklaşım, nesnesinin süregiden bir yerdeğiştirimi aracılığıyla kritisizme bağışık hale getirilmiştir; geçen yıl Maoizm; bu yıl, Cezaevi Hareketi; gelecek yıl işçi sınıfı.

Küçük bir örnek, post-Maoist Çin ile ayırımını ortaya koyan, Fransız-Çin Dostluk Derneği'nden istifa etmiş olan (Mayıs 1977) saygıdeğer Fransız Marksisti Charles Bettelheim'dır.[4] Yıllar boyunca o, kültür devrimini ve Maoizmi coşkuyla övdü.

[4] Charles Bettelheim, "Letter of Resignation" ve "The Great Leap Backward," *Monthly Review*, XXX/3 (Temmuz - Ağustos, 1978), s. 9 - 13 ve 37 - 130. Bilhassa Arthur MacEwan'ın cevaplarına bakınız: "Comments on China since Mao," *Monthly Review*, XXXI/1 Mayıs, 1979), s. 44 - 48.

Şimdi o "Gang of Four" (dörtlü çete) karşıtı kampanyanın bir "büyük geriye doğru sıçrayış" başlattığına inanıyor.

Mao'nun kültür devriminin ilerlemeleriyle bozulan refah, Bettelheim'a, tersine çevrilme için tohumların daha önceden ekildiği fikrini verir. Kültür Devrimin kendisinde, bu kadar süratle bir kenara atılmasına izin veren kusurlu bir şeyler olmalıydı. Hakikaten, Bettelheim bize, "geriye bakıp 1965-66'dan bu yana neler olduğunu incelediğimizde, güçler ilişkisindeki, bu değişmenin zaten 1967'nin ilk aylarında ortada olduğunu söyleyebiliriz" der. O, bu değişimin kimi özelliklerini tanımlamaya devam eder: Baskının tanıtılması, kitle katılımının ortadan kalkması (displacement), sekterliğin artması ve benzeri.[5]

Bu iyi ve güzel olabilir, ama neden biz bunu daha yeni öğreniyoruz? Yanıt açıktır: Bettelheim'ın, değişimler 1967'de "zaten ortadaydı" demesine rağmen, onlar bir on yıl daha onun (ve daha bir çokları) için meydanda değildi. Onun şimdi "geriye doğru büyük sıçrayış" için delil olarak gösterdiği sebepler, *Çin'de Kültür Devrimi ve Sanayinin Organizasyonu* (1973) kitabında başarıyla hakkından gelme, olarak sunuldu. O, daha sonra "nüfusun büyük kesimlerini ve milyonlarca işçiyi kapsayan tartışmalar ve mücadelelerin içinden sosyalizm için mücadelede yeni bir yol açıldı... O, yeni yöntemler veya yeni nesnel yasalar keşfeden herhangi bir bilimsel ya da sosyal deneyim kadar kesin ve sürekli bir başarı oluşturur"[6] diye yazdı.

---

[5] Bettelheim, "The Great Leap Backward", s. 38, 98.

[6] C. Bettelheim, *Cultural Revolution and Industrial Organization in China* (New York, 1974), s. 9 - 10. Kitap "ciddi bir şekilde Çin'de bulunduğum Ağustos ve Eylül 1971 tarihi boyunca elde ettiğim materyale dayanır."

Bu Bettelheim'ın kalıcı, bilimsel ya da başarılar haline gelemeyen kalıcı bilimsel başarıları ilk kez tanımlamasıydı. O, Rus Devrimini ve kapitalizmden sosyalizme geçişi eksik bir şekilde analiz etti. 1960'ların ortasında Bettelheim, "Che" Guevara karşısında Stalin'in, sosyalist bir toplumda değer yasası üzerine fikirlerini savundu.[7] "Che" tarafından verilen cevapta Bettelheim'ın diyalektik olmayan, mekanik yaklaşımı kınandı.[8] Birkaç yıl sonra (1969) Bettelheim, aynı sorunu Paul Sweezy ile tartıştı.[9]

1974'te Bettelheim, 1962-67 döneminde kaleme aldığı kapitalizmden sosyalizme geçiş yazılarının "tatmin edici olmadığını" kabul etti. Problem, onun 1956 yılına kadar Sovyetler Birliği'ni devrim için bir "model" olarak almış olmasıydı. Bununla beraber, problem bir on yıl daha devam etti. Sadece Çin Kültür Devrimi'nin "dersleri," onu "benim analizlerim' terimleri çok ciddi olarak değiştirmeye" "ikna etti".[10] Bundan dolayı Bettelheim *Sovyetler Birliği'nde Sınıf Mücadelesi* (1974) içinde Rus Devriminin kapsamlı bir yeniden değerlendirmesine girişti. Burada iki ilave problem ortaya çıkar. Onun, Rusya değerlendirmesindeki değişim (modification) çok ciddi değildir.[11] Bettelheim,

---

[7] C. Bettelheim, "Formes et methodes de la planification socialiste et niveau de developpement des forces productives" (1964), *La Transition vers l'economie socialiste* (Paris, 1968), s. 129 - 152.

[8] Ernesto "Che" Guevara, "La planificacion socialista, su significado" (1964), *El socialismo el hombre nuevo* (Mexico City, 1977), s. 386 - 395.

[9] C. Bettelheim, "On the Transition between Capitalizm and Socialism," Paul Swezzy'nin cevabıyla birlikte, *Monthly Review*, XX/10 (Mart, 1969), s. 1 - 19. Bu metin, Bettelheim ve Swezzy'nin *On the Transition to Socialism* (New York, 1971) kitabında içeriliyor.

[10] C. Bettelheim, *Class Struggles in the USSR: First Period:* 1917 - 1923, (New York, 1976), s. 15,10.

[11] Başarılı bir analiz için bakınız: Ralph Miliband, "Bettelheim and the Soviet Experience," *New Left Review*, 81 (Mayıs - Haziran, 1975), s. 57 - 66. Cf. Carmen J. Sirianni'nin *Socialist Review*, 36 (Kasım - Aralık, 1977) s.143 - 160'daki incelemesi.

(geçmişi?) Rus Devrimi hakkında yarı resmi Çin duruşunu (position) tekrarlar. Ve şimdi de Kültür Devrim'inin yetersizliğini gösterdiğinde o, onu yeniden değerlendirmek durumunda kalabilir. Sonuç olarak, onun Rus Devrimini yeniden değerlendirmesinin yeniden değerlendirilmesi gerekebilir, ve benzeri.[12]

Bu şeytani bir zevk mi veriyor? Kavganın tamamen dışında durmak erdemden sayılamaz: O, eleştirel zekâ ve sağlılığı vererek saflığı satın alır. Kavganın içine girmek kaçınılmaz olarak, başlıcalarını da kapsamak üzere hatalara yol verir. "Poltikada masumlar yoktur"[13] Ama ne de herkes, eşit derecede suçludur. Ayrımlar yapılabilir ve yapılmalıdır. Sürekli olarak başarılı devrimler için iz üzerinde olan politik aydınlar kendi ethoslarına ihanet ederler: Başarı.

Sorun bir bireyin kusurları değil ,ama Marksizmin içini boşaltan bir üslup ve prosedürdür. Başarı, başarısız olana kadar azar azar satılır ve sonra başka bir biçimde tekrar azar azar satılır. Her hangi tek bir anda, başarı ikna edici olmakta daha fazla bir şey olarak ortaya çıkar; gerçekler onun tarafındadır, oysa ki eleştirmenler sadece teorilere ve dönüp dolaşıp aynı yere gelen itirazlara kumanda ederler. Rus, Küba, Çin devrimleri, uzun süreli varoluşları ve başarıları sayesinde eleştirmenleri sustururlar. Debray'ın 1967' deki *Devrim İçinde Devrim*'i, Küba devrim modelini Güney Amerika'nın tümü için hararetli bir şekilde önerdi. On yıl sonra durum sakindi, başarılar yoktu. Gerard Chailland, Debray'ın teorisini değerlendirdiği yakın zamandaki çalışmasını "Guerilla Inflation: The Foco Theory as a Theory

---

[12] Onun Althusseryen jargonunun başarısını gözler önüne seren bir başka Bettelheim tartışması için, bakınız: "Preface to the French Edition by Charles Bettelheim," Arghiri Emmanuel, *Unequal Exchange* içinde (New York, 1972), s.343 - 356.

[13] Maurice Merleau - Ponty, *Humanism and Terror* (Boston, 1969), s.33.

for Failure"[14] (Gerilla Enflasyonu: Bir Başarısızlık Teorisi Olarak Foko Teorisi) olarak isimlendirdi. Debray'ın kendisi neredeyse bu yargıyla uyuşur; o, şimdi broşürüne "anın bir kitabı" diyor.[15]

Bunun bir kısmı "Üçüncü Dünyacılık", Üçüncü Dünya Devrimleriyle Kuzey Amerikalı ve Batı Avrupalı entelektüeller tarafından meşgul olunması ve onların yüceltilmesi olarak tanımlanabilir ve tanımlanmıştı. Ancak bu tarz sanayi ulusları içinde etkili ve tesirli olarak iş görmüştü. Zenci hareketi, şehir gerillaları, hapishane hareketi, kadın, gençlik, milli azınlıklar ve işçi sınıfının kendisi, bunların hepsi an (instant) mitolojileştirmeleri için nesneler olagelmişlerdir.

Ortodoks Marksizmin kusurlarının azımsanamayacak kısmı demorilizasyonun ve kinizmin ardında bıraktığı dümen suyunun izidir. Umutlar sürekli olarak yükseldi ve umudu kırılanlar karşılığını aldılar. Onun halka daha açık noktaları, nesneleri, ritim kaybettirmeden dönüştürebilmesine rağmen, diğer noktaların daha ciddi zorlukları vardır. Kimler şüpheye düşmeden bağlılıklarını Sovyetler Birliği'nden, Çine, Kuzey Kore'ye, Arnavutluğa aktarabilir? ya da işçi sınıfından öğrenci hareketine, zenci hareketine Üçüncü dünyaya, geriye işçi sınıfına? Adanmış olanlar ayıklandı. Eski anti komünist "kaybeden Tanrı" nihayet bıkkın "kaybeden tanrılar" haline gelir.

Bir çok Marksiste göre sürekli tekrar eden hataların hesabını vermek için eski bir rutin tekrarlandı: Özeleştiri. Louis Althusser bunu güzel bir sanat ve verimli bir pazarlama stratejisi

---

[14] Gerard Chailland, *Revolution in the Third World* (New York, 1978), s. 39 - 50.

[15] Bakınız, Debray'in *Acritique of Arms*, Vol.1 (New York, 1977), s. 225'teki öz - eleştirel yorumları.

olarak geliştirdi. Bir sanat olarak o, geçmiş hataları temizce affeder, yenileri için yol yapar ve eleştirilerin dönüp dolaşıp geçmiş üzerine söz söyledikleri için hain ve kötü niyetli olduklarını ima eder. Kendini eleştirenleri kim eleştirmek ister? Ticari bir strateji olarak o, planlı olarak düşünce eskitme mühendisleri tarafından pazarlanır; her teorik yenilik kusurlu kısımlardan üretilir, bozulma ve yerine başkasını koyma için dizayn edilir. Entelektüel, bir öncekinin yerine koymak için en son çalışmaları almaya zorlanan, daimi bir kitap alıcısına dönüşür.

Althusser sadece "teorik pratiği" icad etmedi, ama onun suistimaline de öncülük etti. İlk olarak Marx'ın kesin olarak Hegel'den koptuğunu öne sürdü. Bir kaç yıl sonra günah çıkardı: "Şunu kabul etmeliyim ki ben bu tezi haddinden fazla aceleci bir şekilde ortaya koydum."[16] Sonra o, kendisine ait, Marx'ın "epistemolojik kopuş" nosyonunda, "ben... iki hata yaptım" diye hatasını kabul etti; o, ne epistemolojikti ne de bir kopuştu.[17] O aynı zamanda, *Reading Capital* (Kapitali Okumak)'de felsefeyi "teorik pratiğin bir teorisi" olarak adlandırırken de yanıldı. Bu hata basitçe "terminolojik belirsizlik" değil, "ama kavramın kendi içindeki yanlışın bir bölümüydü."[18] O aynı zamanda hatalı olarak, 'felsefe bir bilimdir" ve bir "nesne"si ve "tarih"i vardır sonucuna vardı. Daha sonra "felsefe (bir) bilim değildir" ve onun "nesnesi yoktur" ve "tarihi yoktur" keşfinde bulundu.[19] Aynı zamanda *For Marx* (Marx için) ve *Reading Capital*'de sınıf mücadelesine değinmeyi unuttuğunu tesadüfen hatırladı: "Bu kesinlikle yaptığım en büyük hatadır."[20]

---

[16] Louis Althusser, *Lenin and Philosophy* (New York, 1971), s.93.

[17] L. Althusser, *Essays in Self-Criticism* (London, 1976), s. 71.

[18] L. Althusser ve Etienne Balibar, *Reading Capital* (New York, 1971), s.8.

[19] Althusser, *Essays*, s. 68.

[20] A.g.e., s.146.

Eğer dürüst olmak gerekirse bu liste imrenilecek türden değildir; ne de ayrıntılıdır.[21] Dahası, Reich'ın Freud hakkında söyledikleri -yanlış olduğu yerde dahi o doğruydu- Althusser hakkında tersten söylenebilir- doğru olduğu yerde dahi o yanlıştır.

Althusser her zaman yanlış olan ya da doğruluğu ortaya çıktığında artık çok geç olan (right too late) bir Marksizmi temsil eder. Kendi çok yönlü yanlış hesaplamalarını açıklamak için o mükemmel bir mazerete sarılır: Tarih. İroni kaybedilmiştir: Althusser ve takipçileri kendilerini tarihselcilik (historicism) tehlikeli ejderhasını katletmeye adamışlardı. Tarihselcilik Marksizmin özerkliğini, katılığını, nesnelliğini ve en son olarak da başarısını tehdit eder. Althusser'e göre tarihselcilik Marksizmin bilimini Hegelci atıklarla yozlaştırır.[22]

Ancak Althusser tüm hatalarını, onların belirli bir zaman ve mekânda yapılmış olduklarını iddia ederek bunun hakkında kimi şüpheler olabilirmiş gibi, temize çıkarır. Althusser'in jargo-

---

[21] Vefakâr savunucularının, "Althusser'in çalışmalarına Kuzey Amerikan muhalefetinin ... ideolojik"olduğunu söylemelerine rağmen (Terry Eagleton'ın, *Marxism and Literary Criticism*'ine yapılan eleştiriye *Clio*, VII (1978), s.323'deki cevabı), Amerikalılar, İngiliz ve Fransızlarla birlikte, keskin ve şiddetli eleştiriler kaleme adılar. Tek başına bir grup içinde E.P. Thompson'un öfkeli ve olağanüstü *The Powerty of Theory* (London, 1978)'si; bu kitap bana, çalışmamın son bölümlerindeyken ulaştı, onu tartışmak ve ondan yararlanmak için çok geçti. Brian Singer, Ranciere'in *La Leçon d'Althusser'ini*, *Telos*, 25 (Sonbahar, 1975), s.224-233'sini incelemesi güzel bir tartışma ortaya çıkardı. Diğer eleştiriler; Paul Piccone, "Structuralist Marxism," *Radical America*, III/5 (Eylül, 1979); Richard P. Appelbaum, "Born Again Functionalism? A Reconsideration of Althusser's Structuralism," *Insurgent Sociologist*, IX/1 (Yaz, 1979), s.18-33; Raymond Aron, *D'une Sainte Familie a l'autre* (Paris, 1969); Pierre Vilar, "Marxist History, a History in the Making: Towards a Dialogue with Althusser," *New Left Review*, 80 (1973), s. 65-106; Norma Geras, "Althusser's Marxism," *New Left Review*, 71 (1972), s. 57-86; Alex Callinicos, *Althusser's Marxism* (London, 1976) ve Tom Good'un *Telos*, 30 (Kış, 1976), s. 226-230'daki incelemesi; ve Miriam Glucksmann, *Structuralist Analysis in Contemporary Social Thougth* (Londra, 1974).

[22] Bakınız: Althusser ve Balibar, "Marxism is not a Historicism," *Reading Capital*, s.119-144.

nunda "konjonktür" ("verili herhangi bir anda... güçlerin hassas dengesi"[23]) yanlışlar için evrensel mazerettir. Kendi elyazmalarını ne zaman yazdıklarının, elden geçirdiklerinin ve düzelttiklerinin tam zamanını gösterme fetişi tüm Althussercileri tarif eder. Bu, "konjonktür" değiştiğinde teorinin bir revizyonunu sezinlerken kesinliğin açıklamasını donatır. Nicos Poulantzas *Fascism and Dictatirship* (Faşizm ve Diktatörlük) kitabını aşırı duygusal bir şekilde kapatır: "Bu kitabın amacı göz önüne alınırsa, bu çıkarsamaya bir tarih vermeyi tercih ederim. *Paris, Temmuz, 1970.*"[24]

Althusser *Marx*'ın önsözünde "Bu makaleleri anlamak için" "ve onlar hakkında hüküm vermek için onların belirli bir ideolojik ve teorik konjonktür içinde tasarlandığını, yazıldığını ve yayınlandığını... kavramak önemlidir."[25] diye anlatır. Ya da o, Lacan üstüne makalesinin içinde yazıldığı "istisnai durumun" onun neden "ya düzeltilmeye ya da genişletilmeye" muhtaç olduğunu açıkladığını öne sürer.[26] Kötülük tarihe yakarışta değildir; aksine tarih sürekli tekrar eden teorik yolsuzluk davaları için sigorta poliçesi olur. Teori ya da teorisyen hiç bir zaman yanlış değildir. Ve hiç bir zaman yeniden tasarlanmamıştır; suç,

---

[23] *For Marx* sözlüğünden, (New york, 1970), Althusser tarafından yapılan "Tashih ve eklemeler"le birlikte.

[24] Nicos Poulantzas, *Fascism and Dictatorship* (Londra, 1974), s.359. İyi bir eleştirel değer biçme için bakınız: Anton G. Rabinbach, "Poulantzas and the Problem of Fascism," *New German Critique*, 8 (1976), s.157-170. Cf. Martin Plaut, "The Problem of Positivism in the Work of Nicos Poulantzas," *Telos*, 36 (Yaz, 1978), s. 159-167; Salvador Giner ve Juan Salcedo, "The Ideological Practice of Nicos Poulantzas," *Archives europeennes de sociologie*, XVII (1976), s. 344-365; Amy Bridges, "Nicos Poulantzas and the Marxist Theory of the State," *Politics and Society*, IV (1974), s. 161-192; ve Simon Clarke, "Marxism, Sociology and Poulantzas' Theory of the State," *Capital and Class*, 2 (Yaz, 1977), s. 1-31.

[25] Althusser, *For Marx*, s.9. Cf. "Note to the English Edition," Althusser ve Balibar'ın kaleme aldığı *Reading Capital*'de, s.8.

[26] Althusser, *Lenin and Philosopy*, s.189.

tarihsel süreçte -konjonktürde- yatar. Bu yolla ortodoks Marksizm kendisini bağışık kılar. Eğer o her zaman yanlış veya çok geçse hata başka yerde yatar.

Althusser'in kendine gelen eleştirilerden birine, John Lewis'e, Cevabı onun başarısını gösterir. O, John Lewis'i *For Marx*'ın içinde yazıldığı tarihsel durumu görmezden geldiği için cezalandırır ve kendisine cesaret ve keskin zekâsından ötürü bir nişan takar. "Bay Lewis... bu politik tarih hakkında hiç konuşmaz... *For Marx*'da, (Marx için) -bu 1965'dedir,... ben zaten Stalin hakkında yazıyordum."[27] Moskova yargılamalarından yaklaşık 30 yıl sonra, ya da Khruschev, Stalin'i kınadıktan 10 kısa yıl sonra, Althusser "zaten" Stalin'i eleştiriyordu. Althusser, yıllar sonra onun yanından geçip giden olaya çeki düzen verirken teorik yürüyüşünün başında olduğunu hayal eder.

Eğer başarı yeniden incelenmeye gerek duyuyorsa başarısızlık da duyar. Ne başarı ne de başarısızlık anlamsız bir olgu olarak kabul edilebilir. Başarı ya da onun yokluğu bir politikanın değerlendirilmesinde sadece bir faktördür. Nazizmle işbirliği yapanları kınamıyoruz çünkü onlar kaybeden tarafı seçtiler; ne de biz İspanyol Kralcılarını ve Cumhuriyetçilerini kınıyoruz, çünkü kaybettiler. Ortodoks Marksizme muhalefetin tarihi, -konsey komünizmi, "sol" komünizm, muhalif akımlar ve benzeri,- şüphesiz başarısızlığın bir tarihidir. Ancak bu hiç bir suretle daha az değerli değildir. Başarısızlık kimin kaybettiği dışında hiçbir şeyi kanıtlamaz.

Bu sıklıkla unutulur. Hiç kimse kaybedenlerden hoşlanmaz. Devrimin tarihi genellikle, kimi engeller ve yenilgiler tara-

---

[27] Althusser, *Essays*, s.36.

fından lekelenmiş bir zaferler dizisi olarak sunulur. İnsan nadiren Marx'ınkiyle karşılaştırılabilen bir dürüstlük bulabilir. 1848 devrimlerinden sonra, o "bir kaç kısa bölümün dışarıda tutulması kaydıyla, 1848' den 1849'a kadar devrimin tarihsel kayıtlarının önemli bir kısmı şu başlığı taşır: Devrimin Yenilgisi!"[28] Yaklaşık 15 yıl sonra o, araya giren dönemi özetleyerek , "eğer, o zaman, İngiliz ve kıtalar arası işçi sınıfları arasında eylem birliği yoktu ise de, her olayda yenilginin bir birliği vardı"[29] diye yazdı.

Marksizm dışında, aynı biçimde olmamasına rağmen , aynı başarı ve başarısızlık sorunları yüzeye çıktı. Tarihsel ve sosyolojik çalışmalarda çeşitli toplumsal formasyonların özerkliği ve direnişi hakkındaki tartışma yıllar boyunca gelişti: Amerikalı zenciler, işçi sınıfı, Yahudiler, kadınlar ve benzeri. Değerlendirmeler onların kölelik, burjuva toplumu ve toplama kamplarının baskıcı koşulları içindeki bağımsızlık ve direniş derecelerine göre değişir. Yorumlar iki şekle ayrılma eğilimindedir. Biri direnişte özerklik ve göreli başarıya önem verir; diğeri aksini, örgütün bir düşmanı bastırmak ya da içine alma gücü ve yeteneğine önem verir.

Sorunlar, duygusal olarak ve en nihayetinde politik olarak yüklüdürler; mesele budur. Bir politika, bu tartışmayı yönetir ve besler; bir sol, temeldeki sınıf ya da grubun öncülerini ve özerkliğini yüceltme eğilimindedir; ve sağ, kurumun gücünü (ya da dehasını) över. Elbette politika çoğu kez kesindir, ama

---

[28] K. Marx, *Class Struggles in France* 1848-1850 (New York, 1964), s.33.

[29] K. Marx, "Inaugural Address of the International Working Men's Association" (1864), *First International and After*, D. Fernbach tarafından yayınlandı (New York, 1974), s.78.

bu sebepten dolayı o kadar da etkileyicidir. O asla sorgulanamaz ve böylece bir dogma halinde katılaşır: Sol, her zaman ve her yerde alt (subaltern) grupların öncülerini bulur.

Bir dogma olarak o, en iyisinden daha iyi olabilirdi ve o, apaçık bir önermeye dayanıyor fikrini verir: Tarihteki kurbanlar direnir. Onlar aynı zamanda tarihin özneleridirler. Ancak o aynı zamanda geçmiş ve gelecek çatışmaların iyimser bir görüntüsü olan başarı mitinden yararlanır. Kurumun gücünün bir sınanması gerici diye reddedilir. Bağımsızlık ve direnişi değil özdeşleşmeyi (identification) teşvik eden toplumsal ilişkilerin incelenmesi engellendi. Sürekli, ezilenlerin zaferlerini ve başarılarını bulmak sol'un görevi midir? Bu, kapitalizmin eleştirisini ev sahibi takımı alkışlama durumuna düşürür ve ezici toplumsal ilişkilerin yoğunluğunu ve karmaşıklığını minimize ederek nesnesini kötü sunar. Ezilenlerin terörize edilmiş olmaları hiçbir aşağılayıcı unsur taşımaz; yemek ve yaşamak için sattıkları, hiçbir utanç çağrıştırmaz. Tarih çölünü yerleşime açma dürtüsü onu ziyan eden kodomanlar için halkla ilişkilerdir.

Bu tartışmaların konfigürasyonu Marksizm içinde işleyen aynı baskıyı gösterir: Mücadeleyi yüksek ve başarılı olarak sunma eğilimi. Tabii ki son zamanlardaki tarihsel sosyolojik çalışmalarda provokasyon hiçbir zaman eksik olmadı. Stanley Elkins'ın yaptığı gibi[30] köleliğe, ya da Bruno Bettelheim ve Hannah Arendt'in[31] yaptıkları gibi Nazi imhasına ya da işçi sınıfı

---

[30] Stanley M. Elkins, *Slavery*, 3. Baskı (Chicago, 1976). (1. Baskı 1959.)

[31] Bruno Bettelheim, *The Informed Heart* (New York, 1971); ve Hannah Arendt, *Eichmann in Jeruselam* (New York, 1965). Bu iki kitabın teorik olarak ilişkili olmaları tesadüfi değildir. Elkins'in kitabı büyük oranda, *The Informed Heart*'ta yeralan Bettelheim'in "Individualism and Mass Behavior in Extreme Situations" (1943) denemesine dayanıyordu.

çalışmalarının yaptığı gibi[32] burjuva iktidarına çok az direniş olduğunu öne sürmek, hakaret etmekti; ve hakaret etmenin boyutu, sadece az bir direniş değil, ama suç ortaklığı ve işbirliğinin de olduğu öne sürüldüğünde arttı.

Elkin'in, Bettelheim'ın ve Arendt'in bu çalışmaları sarkacın tek salınımını işaret eder. Daha yakın yıllarda tarihsel çalışmalar aksi yöne kaydı ve köleler,[33] Yahudiler,[34] işçi sınıfı[35] ve ka-

[32] Bakınız John H. Goldthorpe, D. Lockwood, F. Bechhofer, ve J. Platt'da işçi sınıfının "bütünleşme"si üzerine olan literatür araştırması, *Affluent Worker in the Class Structure* (Cambridge, 1969), s.1-29.

[33] Dışarıdan birisi için, kölelik düzeni üzerine çok büyük ve ateşli bir fikir münakaşasına korkusuzca girişmenin zorunlu olduğu düşünülebilir. Elkins (ve Frank Tannenbaum)'a yıllarca saldırıldı; Bu durum biraz da Moynihan Raporu'nun Elkins'ten faydalanma veya yanlış faydalanması yüzünden oldu; bakınız: Lee Rainwater ve William L. Yancey, *The Moynihan Report and the Politics of Controversy* (Cambridge, Mass., 1967) Siyahlar veya siyah ırk pasif kurban olarak görüldüğü müddetçe, verilen karşılıklar (cevaplar) özerk kültür ve direniş unsurlarını vurguladı. Bakınız: *The Debate over Slavery*: Stanley Elkins and His Critics, ed. Ann J. Lane (Urbana, Ill., 1971). Herbert G. Gutman'ın *Black Family in Slavery and Freedom 1750-1925* (New York, 1975)'i kalkış noktasını Moynihan Raporu'ndan alır ve farklı bir siyah kültürü adına tartışan etkili bir yanıttır. Bu temeller üzerinde, Gutman, Eugene D. Genovese'in *Roll, Jordan, Roll: The World The Slaves Made* (New York, 1975)'ini siyah kültürünü önemsememek (hor görmek)le eleştirdi, s. 303-326. Genovese'in karşıt bir pozisyonu temsil edip, veya ettirilip, etmediği bir soru olarak kalır. George Rawick ve Evelyn Brooks, Gutman'ın kitabının iki özenli ve karşılaştırmalı, tartışmasını sunar, "A Symposium on Herbert Gutman's *The Black Family...*," içinde *Radical History Review*, IV/2-3 (Yaz-İlkbahar, 1977), s.76-101. Ayrıca bakınız, George P. Rawicks'in *From Sundown to Sunup* (Westport, Conn., 1973) sorunların önemli bir tartışması için, özellikle. s. 95-121. Burada son bir not daha belirtelim: Elkins, sonu gelmiş olmaktan çok uzak; onun, Slavery'nin üçüncü baskısında yer alan "The Two Arguments on Slavery" (1975)'si uygundu.

[34] Bakınız: Reuben Ainsztein, Jewish Resistance in *Nazi Occupied Eastern Europe* (New York, 1974). Cf. Jacop Robinson, *And the Crooked Shall Be Made Straight: The Eichman Trial, the Jewish Catastrophe and Hannah Arendt's Narrative* (New York, 1965); ve Terrence des Preis, *The Survivor: An Anatomy of Life in the Death Camps* (New York, 1970).

[35] Çoğunlukla daha az, bir çok çabayı teşvik etmiş olan temel çalışma, E. P Thompson'un *The Making of the English Working Class* (Londra, 1963)'ıdır.

dınlar[36] tarafından gösterilen direniş biçimlerine önem verdiler. Daha ötesinde, bu perspektif, direniş ve ilerlemenin mitsel bir görüntüsüne dönüşmeye başlar. Bu noktada o, yanıtladığından daha fazla soru üretir. Başarı ve zaferlerin imajı gerçek yenilgi ve engellerle aşık atar. Eğer, örneğin, işçi sınıfları kendi kültürlerinde, mücadelelerinde ve sınıf bilinçlerinde ilerliyor olsaydı onların yenilgisi ya da göreli pasiflikleri daha fazla değil, ama daha az anlaşılır olurdu. Eğer egemenliğin yapısı ve bedeli atlanırsa tarih kozmetik malzemeleriyle takas edilir. 'Bir yukarıdan tarih'- sınıf hakimiyetinin anlaşılması güç mekanizmasının - böylece bir 'aşağıdan tarih'ten daha az esaslı değildir: Doğrusu onsuz, ikincisi, en sonunda, tek taraflı hale gelir (eğer daha iyi tarafsa)."[37]

Diyalektiğin, matematiksel zıtlıkların eşleştirilmesinden ibaret olduğunu tasavvur edenler için hiçbir problem çıkmaz. Bir tarafta hakimiyet, diğer tarafta direniş vardır. Marcuse'un *One Dimensional Man* (Tek Boyutlu İnsan)'ıyla diyalektik olmadığı için sürekli alay edildi. Marcuse toplumun iki boyutlu olduğunu unuttu; hakimiyet her zaman direnişi kışkırtır. Bu, her şeyin Resmi Marksist Yorumu'dur ya da Marksistler için pozitif düşüncenin gücüdür. Devletin ya da burjuva kültürünün zaferine dair herhangi bir ima, işçi sınıflarının ve onların kültürlerinin vurgulanmasıyla karşılanır. Her negatif ifade bir pozitif ifadeyle cevaplanır. Sonuç sıfırdır.

Tarihin bu matematiksel yorumu, hakimiyetin kuvvetleriyle savaşan kurtuluşun (liberation) kuvvetlerinin bir resmini yayınlar. Bu gerçek savaş için yeterli olsa da, kapitalizmin varlığı ve devamı

---

[36] Burjuva literatür için bakınız, Shelia Rowbotham, *Women, Resistance and Revolution* (New York, 1972).

[37] Perry Anderson, *Lineages of The Absolutist State* (London, 1974), s.11.

için bir model olarak başarısız olur. Kapitalizm, basitçe ve daimi olarak askeri ya da zor yoluyla itaat ettirmeye dayanmaz. Bu nedenle "yukarıdan tarih" ve "aşağıdan tarih"in herhangi anlamsız bir yanyana gelmesi, aralarında az geçiş olan iki cilt çalışma neticesi verme tehlikesini doğurdu. Can alıcı soru, söz konusu bu iki tarih arasındaki ilişkidir. III. Enternasyonal'in resmi proleter kültürü ve pek yakınlarda Çin, sadece gülen, çalışan ve güçlü köleler resmetti. Kaş çatmalar, hastalıklar, ihanetler ve yanılgılardan sakınıldı. Andrei Zhdanov, Sosyalist Realizmin savunucusu, iyimserlik ve kahramanlığın neden yol gösterici sloganlar olduklarını açıkladı: "Bizim (Sovyet) edebiyatımız, sanat aşkı ve kahramanca hareket ruhu ile döllenmiştir... O, özde iyimserdir, çünkü proletaryanın yükselen sınıfının edebiyatıdır."[38] Bu, Ortodoks Marksizmin ve yakın zamandaki tarihsel çalışmaların açık ve saklı mantığıdır. Ezilenlerin zaferlerini vurgulama ihtiyacı kök salmıştır ve hümanisttir. Ama o, nesnel yenilgiler ve teslimiyetler, politik ve psikolojik olarak örtbas edildiğinde ve tanınmamış ve kavranmamış kaldığında kendi öznesine kötü davranır.

Hiçbir yanlış anlamaya yer vermeyelim: Toplumsal işçi ya da bir başkası tarafından verilen direnmeyen kurbanların görüntüsü (vizyonu) daha iyi değildir. Bu, statik bir tarih görüşü ya da idari bir dünya hayalidir. Bozularak bir davranışsal psikoloji haline gelen "diyalektik" şemanın uygulanmasından da uzak durulmalıdır: Dürtü bir tepkiyi kışkırtırma, ya da baskı altında tutma isyana yol verir. Her iki görüntü de *Mitleşecek* şekilde bozulur.

---

[38] Andrei Zhdanov, *Problems of Soviet Literature: Reports and Speeches at the First Soviet Writers' Congress* (1934) (New York), s.20. Cf. Kenneth E. Harper, "Controversy in Soviet Literary Criticism on the Doctrine of Socialist Realism," Felsefe Doktorası Tezi, Kolombiya Üniversitesi, 1950; Eduard J. Brown, *The Proletarian Episode in Russian Literature* 1928-1932 (New York, 1953); ve Hermann Ermolaev, *Soviet Literary Theories* 1917-1934 (Berkeley, Californiya, 1963).

II

Kendini politik düzlemden uzaklaştırmak, bilime teslim olmayla damgalanan Ortodoks Marksizmin teorik ana hatlarını açığa vurur. Bilime bir saygı sadece Marksizme özgü değildir; o, modern topluma rengini verir. Bilim başarıyı garanti eder. Marksizm bu önermeyi burjuva toplumundan miras aldı ve ölümcül bir silah haline soktu. Marksistlere göre, o, muhalifleri ve düşmanları vurmak için tabanca oldu. Ortodoks Marksizmin başvurduğu ilk ve son saldırı, karşıtlarının, bilim kanunlarını ihlal ettiği yönündedir; onlar bilim öncesidir, bilimsel değildir, edebidir, romantiktir, ütopiktir, tarihselcidir, hümanisttir, estetiktir.

Marx, kendi çalışmasını, ütopik ve diğer sosyalizm çeşitlerine karşıt göstererek bilimsel olarak niteledi. "Bilime giden düz bir yol yoktur". O, Kapitalin Fransız okurlarını uyarır.[39] Ancak Marx 'bilim terimini" tedbiri elden bırakmadan, aşırı kullanımdan sakınarak kullandı. Daha önemlisi, Marx'a göre bilim, Hegelci tonlar taşıyan bir terim olan Wissenschaft demekti. İngiliz ve Fransız "bilim"inin Alman Wissenschaftından daha sınırlı olması, kültürel ve entelektuel çalışmalarda düzenli olarak vurgulanan bir noktadır.[40] Çünkü o, Marksizm üzerinde Hegel'in etkisine ilişkin tüm soruları içerir, bununla beraber o, bir dipnottan daha fazla dikkati hak eder.

---

[39] K. Marx, "Preface to the French Edition," *Capital"*, çev.: B. Fowkes (New York, 1977), s.104.

[40] Bir örnek: Walter Kaufmann, Hegel: *A Reinterpretation* (Garden City, New York, 1966), s.157-158. Bir Hegelyan konumdan pozitivist bilime geçiş, Herbert Schnadelbach, *Erfahrung, Begründung und Reflexion: Versuch über den Positivismus* (Frankfurt, 1971)'ta geliştirildi. Bunun yanı sıra Edmend Husserl'in klasik yapıtına da bakınız: *The Crisis of European Sciences* (Evanston, Ill., 1970).

Marx, kendi çalışmasını bilimsel addettiyse de, o, hiç bir zaman bilim dinine güvenmedi.[41] O, bir çok vesileyle kendisini "bilimsel soyalizm" teriminden ayırdı. Marx, Proudhon'u, bilimi fetişleştirmekle itham etti. "Hiçbir düşünce okulu 'bilim' kelimesini Proudhon'un yaptığından daha gelişigüzel sağa sola saçmadı."[42] Proudhona göre bilim, "kendini, bilimsel bir formülün yetersiz bir oranına indirger; o, formüller peşindeki adamdır."[43] Yıllar sonra, Bakunin'in, "bilimsel sosyalizm"in (Wissenschaftlischer Soszialismus)' elitist olduğuna dair ithamına cevap veren Marx, şunu açıkladı: " *'Bilimsel sosyalizm'*, kendi bilimini, insanların kendileri tarafından yapılan sosyal hareketlerin bilgisiyle sınırlamak için değil, sadece insanları yeni hayallere bağlamak isteyen ütopik sosyalizme karşıt olarak kullanıldı."[44]

Burada, "insanların kendileri tarafından yapılan sosyal hareketlerin bilgisi" (Erkenntnis der vom volk selbst gemachten sozialen Bewegung)[45] anlamına gelen "bilim" Hegelci Wissenschaft ve Fransız ve İtalyan "bilim"i arasındaki ayrılığı ortaya koyar. Bu abartılmış olabilir, ama terimler, tarihe ve topluma ilişkin, birbiriyle uyuşmaz olan iki Marksist yaklaşımı aydınlatır ve en nihayetinde sürdürür. Wissenschaft ve "bilim" arasındaki ayırım sadece doğal ve kesin bilimler dışında geçerlilik ka-

---

41 Bakınız Paul Thomas, "Marx and Sciense," *Political Studies*, XXIV (1976), s.1-23; ve Pier A. Rovatti, *Critica e scientificita in Marx* (Milan, 1975).

42 Marx, *Capital*, s.161. Marx, burada, "bilim" terimini kullanır, *Wissenschaft'ı* değil: K. Marx, Kapital, içinde Marx/Engels, *Werke*, cilt 23 Berlin, 1963), s.83.

43 K. Marx, *The Poverty of Philosophy* (New York, 1963), s.126. Orijinal Fransız metinde kullanılan terim yine "bilim"bir: K. Marx, *Misere de la philosophie* (Paris, 1964), s.433.

44 K. Marx, "Conspectus of Bakunin's *Statism and Anarchy*," *First International and After*, s.337.

45 K. Marx, "Konspect," Marx/Engels içine, *Werke*, cilt 19 (Berlin, 1969), s.635-636.

zanır; bu zaten problemi oluşturur. Sorun doğal bilimlerin yöntemlerinin, toplumsal, politik ve felsefi alana nasıl aktarılacağındaydı. Doğal bilimlerdeki somut ilerlemeler bunu zorunlu bir proje haline getirdi. Doğal bilimlerin metotlarını kopyalamada beslenen umut onun başarılarını kopyalayabilmekti.

Bu proje August Comte'dan Emil Durkheim'a, Karl Popper'a ve çağdaş şosyal bilim adamlarına kadar sayısız düşünüre esin verdi ve o, pozitivist (Hegelci olmayan) bilimin merkezini ve özünü yapılandırdı. Bu çabaların tarihi ne basit ne de tek düzedir, ve o fikrinin hepsini söyleyememekle ve kısıtlamalarla doludur.[46] Her bir düşünür doğal bilimlerin sadece kimi vasıf-

[46] "Pozitivizm" terimi birçok soruna sahiptir; Kimileri pozitivizmi Comte ve onun doğrudan ardıllarıyla sınırlıyor. Bakınız W. M. Simon, *European Positivism in the Nineteenth Century* (Ithaca, N.Y., 1963), s.3. Ancak Viyana Grubu, Comte'yle çok az ya da hiç bağlantısı olmaksızın, "mantıksal pozitivizm" terimini benimsedi. Bakınız A. J. Ayer, "Introduction," içinde *Logical Pozitivism*, Ed. A.J. Ayer (New York, 1959); ve, aynı ciltte, Moritz Schlick, "Positivism and Realism". Cf. Gustav Bergmann, The Metaphsics of Logical Positivism, s.1-16. Pozitivizmin tarihi dahilinde konumlandırılmış olabilen biri olan Popper gibi, diğerleri, terimi reddeder; bakınız onun "Reason or Revolution?", T. W. Adorno et al içinde, *The Positivist Dispute in German Sociology*, çev.: Glyn Adey ve David Frisby (Londra, 1976), s.288-300. Ancak Poper'ın kendisinin, Viyana Okulu ile olan uyuşmasının özü olarak sunduğu şey, onu pozitivizm akımıyla birlikte anmaya kafi gelir. "Kendimi hala Viyana Grubuyla çok fazla uygun hissediyorum"; ve bilhassa "Matematikçi ve bilim adamlarının takip ettiği yollar" ve "filozofların can sıkıcı yolları" arasında Carnap'ın çizdiği ayrımı belirtir. (K. Popper, *Unended Quest* (La Salle, III., 1976), s.89). Bu, Albrecht Wellmer'i doğrular: "Popper'ın kriteri, bilimin pozitivist teorisine uygun olan eğilimi sunar: Bu, bilimsel ampirisizmi, bilimsel araştırmaların emsalsiz, bilinçli olarak uygulanan yasası yapma eğilimidir." (A. Wellmer, *Critical Theory of Society* (New York, 1971), s.19). Genel olarak ben, Leszek Kolakowsky'nin tanımlamasını takip ederim: Pozitivizm, "bilgi" veya ("bilim") adını, modern doğa biliminin evriminde gözlenebilen operasyonlara sınırlamayı tasarlayan, insan bilgi'si ile ilgili yasaklar kolleksiyonudur" (L. Kolakowsky, *The Alienation of Reason: A History of Positivist Thought* (Garden City, N.Y., 1961), s.9). Bunu takip eden satırlarla karşılaştırınız: "Pozitivizmin ilkelerinden biri *metodolojik monizm*'dir, veya bilimsel metodun tek'liği fikridir... İkinci bir ilke, tam doğa bilimlerinin, bilhassa matematiksel fizik, gelişmenin derecesini ve insan bilimleri de dahil olmak üzere bütün diğer bilimlerin mükemmelliğini ölçen metodolojik bir ideal ya da standart sunar" (Georg Henrik von Wright, *Explanation and Understanding* (Ithaca, N.Y., 1971), s.4). Cf. D. G. Charlton'daki tartışma, *Positivist Thought in France during the Second Empire 1852-1870* (Londra, 1959).

larını seçtiler ve değer verdiler: Nicelikselleştirme, doğal yasalar, nesnellik, açıklık ve benzeri. Comte tasvir edicidir; esasında o sosyolojiyi, "fiziğin özel bir şekli" olarak düşündü. İsmen ve özünde Comte, sosyal fiziği doğal bilimler üzerinde uyguladı. O, "tüm fenomenler değişmeyen doğal yasalara tabidir. Bizim işimiz... bu yasaların eksiksiz bir keşfinin ve mümkün olan en küçük sayılara indirmek amacıyla onların peşine düşmektir. Bunun en iyi izahı yerçekimi gücü doktrini meselesindedir."[47]

Hangi tarzda olursa olsun, pozitivist "bilim" doğa bilimlerinin yöntemlerini kopya etti ve benimsedi. Örneğin, Viyana Grubunun programı doğa bilimlerinin gelişimini kopya etmek için çabaladı. "Bilimsel dünya kavramı", açıklanan program, "ampirisist ve pozitivist"ti ve o "mantıksal analizler" uyguladı. Bu vasıflar, diğerlerini ortaya çıkardı; bir bilimsel dünya kavramı, tarihsel dillerin cürufundan kurtarılmış bir sembolizm için bir tarafsız formül araştırmasını" mecbur kıldı... "Sadelik ve açıklık için çok uğraşıldı ve belirsiz uzaklıklar ve kavranılamaz derinlikler reddedildi."[48]

"Tarihsel dillerin cüruf'u, pozitivist bilimi Hegelci Wissenschafttan ayıran yığındır. Hegelci gelenekte, tarihin cürufu altın külçeler kadar değerlidir. Tarih, dipnot olarak koyulmamış ya da ıskartaya çıkarılmamıştır, aksine o teoriye rengini verir. Bu, Hegelci ve pozitivist bilimin birbirinden ayrıldığı yerdir. Doğal dün-

---

[47] Gertrud Lenzer, *Auguste Comte and Positivism* (New York, 1975), s.65,75. Comte hakkında bakınız Otwin Massing, *Fortschritt und Gegenrevolution: Die Gesellschaftslehre Comtes in ihrer sozialen Funktion* (Stuttgart, 1966); ve Oskar Negt, *Strutturbeziehungen zwischen den Gesellschaftslehren Comtes und Hegels* (Frankfurt, 1964).

[48] Hans Hahn, Otto Neurath, ve Rudolf Carnap, "The Scientific Conception of the World: The Vienna Circle," Otto Neurath, *Empiricism and Sociology* içinde (Dordrecht, 1973), s.309,306.

ya ve onun bilimleri, tarihi sadece dışsal olarak bilir; tarih, yapıyı ya da metodu belirlemez. Fransız devrimi ve ayın incelenmesi arasındaki fark tarihtir. İnsan davranışı üzerine yapılan araştırmalara, ay ya da atom ayrıştırması üzerine çalışma ya da tarihsel boyutu küçümsemek ilham kaynağı olmuştur.

"Tarih," burada, olayların kronolojisini değil, ama aktör ve kurbanlar olarak insanlığın hikâyesini ifade eder. Hegel'in en büyük öğrencisinin, "ama onu kendi istedikleri gibi yapmazlar" can alıcı şartını ekleyerek yazdığı gibi "insanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar."[49] Pozitivist bilim, çok fazla cüruf ya da entelektüel malzeme olarak kavradığı tarihi, elimine etme eğilimindedir. Elbette, doğal dünya ve doğa bilimleri tarihe nüfuz edemezler. Problemler ve yaklaşımların kendileri tarihin bir ürünüdür; ama nihayetinde ayın ya da atomun yapısı tarihsel değildir. "İnsan tarihi doğa tarihinden farklıdır; içinde ikincisini değil, ama ilkini yaparız"[50] diye yazdı Marx, Vico'dan alıntılayarak.

Hegelci Wissenschaft pozitivist bilimden daha geniş ya da daha dar değildir; aksine o, tarihe yayılmıştır. Doğal gerçeklik ve doğa bilimleri temel tarihsel kategorileri bilmezler; bilinç ve bilinçlilik (self-consciousness), öznellik ve nesnellik, görüntü ve öz. Hegelci mantığa doğrudan karşıtlık içinde Otto Neurath (Hans Hahn ve Rudolph Carnap'la birlikte), Viyana Grubu hakkında şunları yazdı: "Bilimde 'derinlikler' yoktur; her yerde yüzey vardır." Ya da, "bilimsel bir tanımlama nesnelerin 'öz'ünü değil, sadece yapısını içerebilir... Öznel olarak tecrübe edilen nitelikler -kırmızılık, zevk- esas olarak, bilgi değil, sadece deneyimdir."[51]

---

[49] K. Marx, The 18th *Brumaire of Louis Bonaparte* (New York, 1963), s.15.

[50] Marx, *Capital*, s.493.

[51] Hahn, Neurath, ve Carnap, "The Scientific Conception," s.306, 309-310.

Ancak, Hegelci düşünce, mistisizm ya da irrasyonalizmle karıştırılmamalıdır; o, özler ve derinlikler kültünü savunmaz. Pozitif ve ampirik bilimler yanlış değil, ama sınırlıdırlar.[52] "Sezar'ın ne zaman doğduğu veya bir stadyumda kaç bacak olduğu ve benzeri sorulara, şu kesinlikle doğrudur ki, bir dik üçgende hipotenüsün karesi iki kenarların karelerine eşittir gibi sade bir cevap verilmelidir. Ama böylesi sözde gerçeklerin doğası, felsefi gerçeklerin doğasından farklıdır."[53] Ampirik bilimlerin ve sağduyunun mantığı, uygun ve uygun değil (correct-incorrect) kadar doğru ve yanlış (true-untrue) değildir; O, doğruluğa (truth) ulaşmaz. "Gül 'kırmızıdır' ya da 'kırmızı değildir' yargısı "algının sınırlı çemberi"[54] dahilinde sadece "uygun" (correct) olabilir.

Hegel'e göre, ideal pozitif bilim -matematik- aynı eleştiriye açıktır. Bilginin tek bir şekli olarak o, sınırlı olmasının yanında "dışsal ve farksız"dır. "Eğer özgürlük, kanun, ahlak ve hatta Tanrı'nın kendisi gibi nesneler; çünkü onlar ölçülemez ya da hesaplanamazlar ya da mantıksal bir formülde belirtilemezler, tam bilgisine erişilemez addedilmiş olsalardı, bizim bilgimiz çok biçimsiz bir kategori içinde olacaktı."[55]

---

[52] Hegel literatürü uçsuz bucaksızdır. Bakınız James Schmidt, "Recent Hegel Literature," *Telos*, 46 (Kış, 1980-1981), s.113-147. Bazı yardımcı çalışmalar için Hans Radermacher, "Hegel und der Positivismus," *Aktualität und Folgen der Philosophie Hegels* içinde, O. Negt tarafından yayınlandı (Frankfurt, 1970); Theodore Litt, *Hegel* (Heidelberg, 1953); Jose M. Ripalda, *The Divided Nation: The Roots of a Bourgeois Thinker: G.W.F. Hegel* (Assen, 1977); Otto Pöggler, *Hegel Idee einer Phanomennlogie des Geist* (Munich, 1973); Andries Sarlemign, *Hegel's Dialectic* (Dordrecht, 1975); Wolfgang Bonsiepen, *Den Begriff der Negativitat in den Jenaer Schriften Hegels* (Bonn, 1977).

[53] W. Kaufmann, Hegel: *Texts and Commentary* (Garden City, N. Y., 1966), s.60.

[54] W. Wallace, çeviri, *Logic of Hegel* (Londra, 1963), s.304.

[55] A.g.e., s. 187.

Nesne ve metod olarak Hegel'in Wissenschaftı tarihle doygunluğa ulaştırılmıştır; bu, en nihayetinde Hegel'in, pozitivist ve ampirik bilimler karşısındaki protestosunu oluşturur. Onlar, tarihsel olarak kördüler ve doğruluğu (truth), biçimsel ve statik olarak tahlil ederler. "Doğruluk verilebilen ve cebe koyulabilen, basılmış bir bozuk para değildir."[56] Tarih bir araç ve bir amaçtır. "Çocukluk döneminin uyumluluğu, doğanın elinden bir hediyedir; ikinci uyum, işçi sınıfı ve insan ruhunun kültüründen çıkmalıdır"[57]-tarihsel süreçten.

Hegel'in bu öğretileri, ne iyi kavranılmış ne de iyi korunmuştur. Hegelci düşüncenin etkisinin hikâyesi ciltler alır. O, konuyla tek bir soruna ilişkin olarak ilgilidir: Pozitivist bilimin, irrasyonalizm ya da existansiyalizme düşmeyen eleştirisi, Hegelci düşünce olmaksızın düşünülemez. Hegel'in, Marksistler tarafından kabul edilmesi, bundan dolayı aslidir (önemlidir). Takip eden bölümün açımlamaya çalıştığı gibi bu kabul, Marksizmin bünyesini tanımladı ve önceledi.

Hegel, başlıca felsefi geleneklerin dışında kalır. Örneğin, felsefe tarihinde Anglo-Amerikan dersleri tipik olarak Kant'la biter ve yirminci yüzyılda Ludwing Wittgenstein, Bertrand Russel ve Viyana Grubu'yla tekrar başlar. Ondokuzuncu yüzyıl, belalı Hegel'le -Marx, Kierkegaar, Nietsche ve Schopenhauer de dahil- beraber, mütemadiyen edebiyat bölümlerine ya da henüz kovulmamış ya da kovulmak üzere olan öğretmenlere, ihmal ettirilir ya da hile ile kabul ettirilir. Karl Popper'ın değerlendirmesi, tam olarak temsil etmese bile, en azından derin ve genel gü-

---

[56] Kaufmann, Hegel: *Texts and Commentary*, s.58.

[57] Wallace, çeviri, *Logic of Hegel*, s.55.

vensizliği ortaya koyar. Bize, "Eleştirinin açıklığı"nın[58] bir "rasyonel tavır"ı içinde temellendiğini söylediği bir kitap olan Açık Toplum'da (The Open Society) Popper, Hegel'in, belirtilecek olan yargısını "mükemmel" olarak ortaya koyar: "Hegel..., mistize edici, en ahmak boş lafları bir kalemde karalamak (çala kalem yazmak) ve sunmakta küstahlığın zirvesine ulaşmış, düz kafalı, yavan, mide bulandırıcı, kara cahil bir şarlatandı. Bu boş laflar, hırslı takipçileri tarafından gürültülü bir şekilde ölümsüz akıl olarak ilan edildi ve tüm budalalar tarafından da hemen bu şekilde kabul edildi."[59]

Eğer, Hegel, Marksist gelenekler içinde daha iyi barınabildiyse, belki de bu, onun az ilgi çekmiş olmasındandır. O, Marx'ın kimi tabirleri ya da özellikle Engels'in kimi metinleri yardımıyla kolayca belli bir yere koyuldu, yorumlandı ve unutuldu. Hegel, yanıltıcı bir şekilde materyalist ve bilimsel olarak tabir edilebilecek olan idealist diyalektiğin yaratıcısı olarak onurlandırıldı. En nihayetinde onlar, Stalin tarafından bir yasalar dizisi halinde sistemleştirildi.[60] Lenin'in, I. Dünya Savaşının yarattığı mecburi boş vakit esnasında Hegel üzerine çalışmaya başladığı zaman karaladıkları, tecrit edilmiş bir ifade olarak kaldı. "Hegel'in mantığının bütününü, tam olarak çalışmadan ve anlamadan, Kapitali tamamen anlamak imkânsızdır... Netice olarak... Marksistlerin hiçbiri, Marx'ı anlamadı!!"[61]

---

[58] Popper, *Unended Quest*, s.115-116.

[59] K. Popper, *The Open Society and It's Enemies*, Vol. 2, (New York, 1967), s.32-33. Alıntı Schopenhauer'den yapılmıştır.

[60] Joseph Stalin, *Dialectical and Historical Materialism* (New York, 1940).

[61] V. I. Lenin, *Collected Works*, Cilt 38, *Cospectus of Hegel's Book "The Science of Logic"* (Moscow, 1963), s.180. Şu eserdeki tartışmaya bakınız: Raya Dunayevskaya, *Philosophy and Revolution* (New York, 1973), s.95-120.

Ancak, Hegel'in rolü ya da bir rolünün olmaması abartılmamalıdır. Bir tek düşünürün, ne varlık ya da yokluk ne de hatasız yada hatalı yorumları, politik ve sosyal hareketlerin sapmalarından sorumlu tutulabilir. Bu bağlamda, Hegel'in Marsizimle ilişkisi (ya da Darwin'in sosyal Darwinizmle) sebep ve sonuç ilişkisi değildir. Kurucular, takipçilerinin elzem tedbirlerine mağlup olurlar. Hegel' in, mütemadiyen yanlış okunmuş ya da hiç okunmamış olması, ortodoks Marksizmin bünyesi hakkında önemli bir şeyleri ima eder: Hegel, bilimin temel fikrine bir tehdit oldu. Netice olarak Ortodoks Marksizm, Hegel'i, ya bilimin pozitivist bir nosyonuna indirgemek ya da onu Marksizmden temizlemek için çabaladı.

Bu, Ortodoks Marksizmin geçerli bir projesi olarak kaldı. Son yıllarda Althusser, bu görevi üzerine aldı. O, "Ortodoks Marksizm Nedir" üzerine kısa bir derstir. Onun çalışması, iki yakın ilişkili öğeyle (element) damgalanmıştır; bir Hegel fobisi ve bir bilim tutkusu. "Bilim"in felsefi kategorisini, politik olarak kullanmak ve savunmak -kelime adına dövüşerek- "Bizim," hakkımız ve görevimizdir... "Bilim" kelimesini kullanmak ve savunmak... burjuva öznel idealistlerine ve küçük burjuva Marksistlere karşı direnebilmek için bir zorunluluktur.[62] Küçük burjuva topluluğunun ana silahı, tarih ya da Althusser'in sözlüğündeki "tarihselcilik" tir. Tarih ve tarihselcilik, bilimin katılığını tehlikeye atar. Marksizm, "Stalin'in gösterdiği gibi, ondan (tarihten) kaçan "[63] dilden daha tarihsel değildir.

Tarihin yanında, bilim için esas tehlike Hegel'dir; Althusser bu tehlikeyle, ruhlar vasıtasıyla tanıştı. O, Hegel'den koptuğu

---

[62] Althusser, *Essays*, s.116.

[63] Genel olarak Bakınız "Marxism Is Not a Historicism", Althusser ve Balibar, *Reading Capital* içinde, s.119-144.

1844 yılı dışında "genç Marx hiçbir zaman tam manasıyla konuşan bir Hegelci değildi" diye iddia etti.[64] Althusser, bunun, tam manasıyla konuşmanın, bunu söylediği 1965 yılı dışında, hiçbir zaman doğru olmadığını öğrendi. Daha sonra o, Hegel'i her yerde keşfetti ve tezlerini onu kurtarmak için yeniden düzenledi: Marx, Hegel'den ömür boyu bir kaçış ile meşguldü ve sadece ölümle güvenliğe ulaştı. Althusser'le beraber, ölümden sonra vücudun katılaşmasından başka her şey katılıktan mahrumdur. Yaşayan Marks, Hegel'le lekelenmişti. "1859'un ünlü Önsözü, hâlâ, esaslı olarak Hegelci evrimcidir."[65] Althusser'in Gayger Sayacı, Hegelci radyasyonu Kapitalde bile bulur; onun Hegelci radyoaktivitesinin yüzde biri "pek çirkin ve aşırı derecede zararlı"[66]dır. Marx'ın, ölümünden sadece bir yıl önce yazılmış olan Wagner üzerine notları "tamamen ve kesinlikle Hegelci etkinin herhangi bir izinden muaftır."[67]

Marksist kuşaklar, basitçe entelektüel karışıklığa dayandırılamayacak popüler bilim fikri tarafından baştan çıkarıldılar; o aksine, Marksizm ve burjuva toplumu arasındaki ikircikli ilişkiden temelini alır. Eğer Marx kapitalizmin en büyük eleştirmeni idiyse, o (Marx) aynı zamanda, onun en büyük hayranıydı da. Marx'ın kendi konumu, teorik olarak biraz dikkatle sunulabilir, ama aşağı yukarı teorik olarak o, (Marx'ın konumu) sonsuz zorluklara sahip özgül toplumların birey Marksistlerini sunmuştu. Kapitalizm sömürmesinden, vahşiliğinden, kirletmesinden, ikiyüzlülüğünden -liste devam eder- dolayı suçlandı. Ancak o,

---

[64] Althusser, "Introduction" (1965), *For Marx*, s.35.

[65] Althusser, "Preface to Capital," *Lenin and Philosophy*, s.93.

[66] A.g.e., s.103, 95. "Bir Hegelci-evrimci düşünce,... *Kapital*'de yüzde 99 kaybolur" (s.103).

[67] A.g.e., s. 95, 94.

hoş karşılanmış, hatta kutlanmıştı çünkü burjuva öncesi düzenden dışarıya dev bir adımı temsil ediyordu. Sosyalizm, sadece kapitalizmin ürettiği kurum ve zenginlik üzerine kurulabilirdi. Kapitalizm, sadece vazgeçilmez değil, aynı zamanda cazipti de.

Mesaj, özellikle kapitalizmin mekanizmasının tamamlanmamış olduğu toplumlarda konumlanmış olan Marksist bireyler için daha karmaşıktır. Bu, İngiliz Marksistlerinin muhtemel hariç tutulmasıyla, tüm Marksistleri kapsadı. Tüm diğer ülkelerde Kapitalizm ilerici bir güç olarak kaldı ve işçi sınıfı, kapitalizme, sosyalizm için gerekli olan maddi kurumlar yaratılana kadar cesaret vermek ve yardım etmek durumundaydı. Ders zor ve tatsızdı. Marx, Ocak 1849'da, Alman Demokratlara ve işçilere "Biz, kesinlikle burjuvazinin yönetimini isteyecek son insanlarız" diye bildirdi. Ancak, endüstrisiyle hepinizi özgürleştirecek olan yeni bir toplumun kuruluşu için gerekli araçları yaratan modern burjuva toplumunda acı çekmek; tüm ulusu ortaçağ barbarlığına geri götüren, modası geçmiş bir toplum biçimine dönmekten daha iyidir."[68]

Bu, onu kesin olarak, belki de çok kesin olarak belirtir. Bu, onun evrimci mantığına tahhammülü olmayan bir "ultra-sol"dan, cevaplara yol açtı. Her ne kadar bu itirazlar, resmi tarihlerde, genellikle önemsenmedi ya da küçümsendilerse de[69], onlar Marksizmin işlenmemiş hassas bir noktasına dokundular. 1948'in kötü sonuçları içinde bu itirazlar yükseltildiğinde, Marx, niceliksel sosyal dönüşümü savundu. Protestoların çeşitli taraflardan yükseldiği bir dönemde Marx ve Engels'in üyesi olduğu

---

[68] K. Marx, "Montesquieu LVI," *Neue Rheinische Zeitung* (Ocak 21, 1849), Marx / Engels, *Collected Works* içinde, cilt 8 (New York, 1977), s.266.

[69] Sovyet raporlarının bir eleştirisi için bakınız Boris Nicolaievsky, "Towards a History of Communist League 1847-1852, *IRSH* I (1956), s.234-253.

Komünist birliği hiziplere ayırdı.[70] Andreas Gottschalk alay ederek Marx'a sordu: "Neden bir devrim yapmalıyız? Neden biz proletarya erkekleri" kanımızı dökmeliyiz? Kendimizi yıpranmış kapitalist yönetimin Arafına yuvarlayarak Ortaçağ cehenneminden gerçekten kaçmalı mıyız...? Ezilenlerin özgürlüğü konusunda ciddi değilsiniz."[71]

İtham adil değildi; ancak o, Marksizm içine, muntazaman basit bir doğrulama halinde dejenere olan bir gerilim yerleştirir:

---

[70] Köln işçi sınıfı hareketi ve Komünist Birlik'le ilgili olan Marx'ın eylemleri ve politikası birçok tartışmanın öznesi olmuştu. Tartışmanın bir bölümü, Cologne İşçiler Derneği Başkanı Peter Roser'in yaptığı bir tanıklığın samimiyeti ile ilgilidir. Peter Roser, "Marx ve Schapper,'ın sorun komünüzmi hangi metodlarla ulaşılacağına geldiğinde birbirlerine karşıt ve hatta düşman olduklarını bildirdi. Schapper ve Willich'in destekçileri, gelişmenin bugünkü aşamasında komünizmin, eğer gerekirse, silahların gücüyle sunulmasını istiyor... Marx'a göre, komünizm, sadece, genel gelişim ve eğitimde ilerlemenin bir sonucu olarak mümkündür; bize gönderdiği mektuplarından birinde, o, komünizmi başarılmadan önce geçilmesi zorunlu dört safhaya ayırdı." (B. Nicolaievsky ve Otto Maenchen-Helfen, *Karl Marx* (Harmondsworth, 1976), s.416). Roser'in tam metni, ve daha sonraki tartışma, şu eserde bulunabilir: Werner Blumenberg, "Zur Geschichte des Bundes der Kommunisten: Die Aussagen des Peter Gehardt Röser," *IRSH*, IX (1964), s.81-122. Cf. Fritz Brügel, "Zur Geschichte des Kölner Arbeitervereins," *Die Gesellschaft*, VII (1930), s.112-116. O (Marx'ın konumu), şayet onun kelimeleri değilse, 1850 yılındaki Birlik toplantısında geçen dakikalar tarafından doğrulanmıştı. Sık sık alıntılanan bir pasajda, Marx, Willich ve Schapper'e saldırdı: "Biz, işçilere; ilişkileri değiştirmek için, iktidarı alabilecek kapasiteye kendinizi kavuşturmak için, 15, 20, 50 yıl sürecek bir sivil savaşın içinden geçmelisiniz derken, siz bunun yerine, biz hemen iktidara gelmeliyiz, ya da uykuda kalabiliriz, diyorsunuz" ("Sitzung der Zentralbehörde vom 15. September 1850," Marx/Engels, *Werke* içinde, Cilt 8, s.598). Cf. Nicolaievsky ve Maenchen-Helfen, Karl *Marx*, s.231. Willich üzerine, bakınız: Loyd D. Easton, *Hegel's First American Followers*, (Athens, Ohio, 1966), s.159-203.

[71] Hans Stein'dan aktarıldı, *Der Kölner Arbeiterverein (1848-1849)* (Cologne, 1921), s.97. Gottschalk hakkında bakınız: Ernst Gzobel, "Zur Geschichte des Kommunistenbundes," *Grünberg Archiv*, XI (1925), s.229-335; David McLellan, *Karl Marx* (New York, 1977), s.195-197; Edmund Silberner, *Moses Hess: Geschictesseines Lebens* (Leiden, 1966), s.283-286; ve P. H. Noyes, *Organisation and Revolution: Working Class Associations in The German Revolutions of 1848-1849* (Princeton, N. J., 1966). Alıntıdaki "biz" yanıltıcıdır: Gottschalk bir doktordu. Olayların ve sorunların özenli bir yeniden inşası için bakınız: Hall Draper, *Karl Marx's Theory of Revolution*, Cilt 2, *Politics and Social Class* (New York, 1978).

Kapitalizmin tamamlanmamış olduğu yerde, onun işini tamamlamak için Marksistlere ihtiyaç vardı. Gerileyen sosyal gelişme şeytanı, en sonunda yeni bir sosyal düzen husule getirecek olan kutsayıcı kapitalist gelişme tarafından karşılandı. Bu evrimci mantık, mantıktan daha fazla bir şeydi; O, kapitalizmi yıkmak için, teorik ve psikolojik dürtüyü aşındıran kendi inançlarını ve davranışlar zincirini kazandırdı. Marx'ın sömürgecilik eleştirisi aynı özellikleri gösterdi. Vahşi soygun ve sömürü, sömürgeciliğe damgasını vurdu. Bununla beraber, kapitalizmin maddi temelleri kurulabildiği ölçüde sömürgecilik, ister istemez sosyalizme doğru ilerledi. Bu, özetle Marx'ın, Hindistan'ın, İngilizler tarafından sömürgeleştirilmesi çıkarsamasını oluşturdu. "İngiliz endüstrisinin yıkıcı etkileri, Hindistan üzerinden düşünüldüğünde... apaçık ve şaşırtıcıdır." Ama İngiltere'nin, Hindistan'da "çift misyon"u vardır; eski toplumun yıkılması ve "Batı toplumunun maddi temellerinin Asya içinde yayılması." "Modern endüstri... Hint kastlarının dayandığı, Hint ilerlemesine ve Hint iktidarına kati bir şekilde engel olan, kalıtsal işbölümünü çözecektir."[72]

Komünist Manifesto'dan Kapital'e, aynı diyalektik vizyon, Marx'ın modern endüstri analizine şekil verdi. Marx, kâr peşinde koşmanın, burjuvaziyi, üretim araçlarını sürekli olarak tamamen değiştirmeye sürüklediğinden hiçbir zaman şüphe etmedi. "Modern Endüstri, hiç bir zaman, var olan üretim şeklini nihai olan olarak görmedi ya da davranmadı. Onun teknik temeli bundan dolayı devrimcidir, oysa ki, tüm erken üretim biçimleri esasen tutucuydu." Ancak, içinde "üretimin teknik temeli"nin

---

[72] K. Marx, "The Future Result of British Rule in India" (1853), *Karl Marx on Colonization and Modernization* içinde , S. Avineri tarafından yayınlandı (Garden City, N. Y., 1969), s.132-139.

ağ gibi sarıldığı sosyal ilişkiler, yıkıcı "negatif taraf"ı meydana getirdi.[73] Terimler yeterince açıksa da, öz açık değildir. Marx'ın tam olarak ne söylüyor olduğunu tayin etmek için sayısız âlimin gerekmiş olması, sadece, politik tercih ve seçimlerle yüzleşen Marksistlerin müşkülatını gösterir. Marksizmin tarihi, burjuva toplumunun diyalektik eleştirisinin kaybedilmesinin tarihidir. Karşı konulmaz, günaha davet, toplumun diyalektik hareketlerini tek yönlü ve yükselen bir yola fırlatmaktı. Kapitalizmdeki ilerleme, sosyalizme doğru ilerleme olarak okunmuştu. Marx'ın metinleri, her zaman, bu ışık içinde yorumlanabilirdi. Marksistler, kendi "bilim"lerinin, toplumun gerçek hareketlerinden temellendiğinden emindiler; bu, Marksizmi, kırsal bölgeler içine ya da geçmişe kaçan diğer (ve ütopik) sosyalizmlerden ayırır. Bununla beraber, Marksistlere göre, kapitalizm eleştirisi, onun başarılarının onaylanmasıyla aşındırılmıştır.

Marksizmin tarihi içindeki her bölüm, bu diyalektik veya tutarsızlık tarafından kiralanmıştı: Kapitalizmin ifşası, onun onanması ile çatıştı. Rus Marksizminin başlangıcı bu model ile uyumluydu. Ekonomik ya da kültürel gerçekliklere başvuran, Popülistler, Rusya'nın, kapitalist gelişme şeytanı ve felaketinden kurtulabileceğini, kurtulması gerektiğini öne sürdüler. Marksistler, kapitalizmin Rusya'da gelişiyor olduğu ve gelişmesi gerektiği cevabını verdiler; bu, bir proleter ve en nihayetinde bir sosyalist devrim için gereken temeli hazırladı. Bu sebeplerden dolayı kapitalizm, ilerici olarak değerlendirilebilirdi. Lenin'in *Rusya'da Kapitalizmin Gelişimi* (1900), adlı eseri bunu detaylı olarak analiz etti.

Rus Marksistleri, kapitalizmin olgusal ve pozitif etkisini ispat etmek için aşırı çabaladıkça, onun yıkıcılığını minimize et-

---

[73] Marx, *Capital*, s.617, 618.

meye meylettiler (akılları çelindi). Eğer "Daha fazla" kapitalizm "daha az"a tercih edilebilirse, o zaman kapitalizm eleştirisinin kendisi hükümsüzmü kılınmış olur? Lenin doğrudan bu soruya yöneldi: "(Kapitalizmin) bu rolünün ilericiliğinin saptanması, kapitalizmin olumsuz ve karanlık taraflarının tamamen saptanmasıyla bütünüyle uyumludur."[74]

Ancak, bir çok Rus Marksistine göre bu saptama, pratikte var olma zorluğu yaşadı; kapitalizmi öyle şevkle yücelttiler ki sosyalizmi büsbütün unuttular ya da ondan bıktılar. Onlar, sosyalizmin, kapitalizmden nasıl ya da nerede ayrıldığını, bundan böyle idrak edemediler; bu, bir dine dönüş için aşama oldu. "Yasal Marksistler" çoğunlukla bu tercihlere aldandılar. Serge Bulgakov, bir Marksist olarak, "her yeni fabrika, her yeni endüstriyel girişim bizi ileri taşır..." diyerek coştu ve bir rahip gibi, Marksizmin mekanik zorunluluğunu kötüleyerek bitirdi.[75] Yasal bir Marksist olan Struve, başlıca çalışmasını, "gelin kültürel geriliğimizi itiraf edelim ve gelin, gidip kapitalizmden öğrenelim" sözleriyle kapattı ve o en nihayetinde bir liberal oldu.[76]

---

[74] V. I. Lenin, *Collected Work*, Cilt 3, *The Development of Capitalism in Russia* (Moscow, 1964), s.596.

[75] Bulgakov, Arthur P. Mendel'de aktarıldığı gibi, *Dilemmas of Progress in Tsarist Russia: Legal Marxism and Legal Populism* (Cambridge, Mass. 1961), s.140.

[76] Struve, Shmuel Galai'de aktarıldığı gibi, *The Liberation Movement in Russia 1900-1905* (Cambridge, 1973), s.85. Cf. Richard Kindersley, *The First Russian Revisionist: A study of Legal Marxism in Russia* (Oxford, 1962); Richard Pipes, Struve: *Liberal on the Left 1870-1905* (Cambridge, Mass., 1970) ve onun şu eser için kaleme aldığı giriş yazısı: P. Von Struve, "La Theorie marxienne de l'evolution sociale," *Etudes de marxologie*, VI (1962), s.105 ve devamı; Bastiann Wielenga, *Lenins Weg zur Revolution: Eine Konfrontation mit Sergej Bulgakov und Petr Struve im Interesse einer theologieschen Besinnung* (Münih, 1971); Solomon M. Schwarz, "Populism and Early Russian Marxism on Ways of Economic Development of Russia," *Continuity and Change in Russian and Soviet Thought* içinde, ed. E. J. Simmons tarafından yayınlandı (Cambridge, Mass., 1955); ve Andrzej Walicki, *The Controversy over Capitalizm* (Londra, 1969).

Aynı belirsizlik sömürgeciliğe karşı olan Marksist muhalefeti aşındırdı. II. Enternasyonal, sömürgeciliği kapitalizmin vahşi bir uzantısı olarak mahkûm etti. Bununla beraber, kimi Marksistlere göre o, sömürgeleri endüstrileşme yolunda ileriye doğru götürdüğü için faydalı ve olumlu bir işlev gördü. "Pozitif" bir sömürge politikasının bir temsilcisinin ifade ettiği gibi: "İlkel insanlar, uygarlığa, ancak bu geçişe (kapitalizme) katlanarak ulaşacaklardır. Bundan dolayı, insanlık tarihinde zorunlu bir zincir olan kapitalizmin gelişimini engellememek bizim görevimizdir; Onun ortaya çıkışına dahi göz yumabiliriz"[77]

Teknolojinin Marksistler tarafından değerlendirilmesi aynı basınca mağlup oldu; diyalektik bir eleştiri iskartaya çıkartılmıştı. Marksistler, önceki toplumlara göre kapitalizmin ayırt edici özelliğini ve en önemli başarısını teknolojinin oluşturduğundan şüphe etmediler. Teknoloji sonucundaki acı ya da felaket, aygıtların kendisinden değil toplumsal şartlardan kaynaklanıyordu. Böylesi mantık, teknolojiyi araç ve amaçların benzer kategorileri içine soktu; teknoloji, en iyi ve en kötü durumda tarafsız bir girişimdi. Şeytan, sadece onun uğruna kullanıldığı amaçlarda yatardı.

---

[77] Metin Helene Carrere d'Encausse ve S. R. Schram'a dahil edildi, *Marxism and Asia* (Londra, 1969), s.126. Cf. Georges Haupt ve M. Reberioux, eds., *La Deuxieme Internationale et l'orient* (Paris, 1967), özellikle s. 79-94. Stuttgart'taki (1907) sömürgecilik üzerine tartışmanın bir özeti için bakınız: Julius Braunthal, *History of the International*, Cilt 1, 1864-1914 (New York, 1967), s. 318-319. Sorunlar hakkında güzel bir tartışma için bakınız Horace B. Davis, *Nationalism and Socialism* (New York, 1973). Davis, Abraham Ascher'in "Imperialists within German Social Democracy prior to 1914", *Journal of Central European Affairs*, XX (1961), s. 397-422'deki görüşlerini eleştirir. Cf. Max Victor, "Die Stellung der deutschen Sozialdemokratie zu den Fragen der auswartigen Politik (1869-1914)," *Afsz*, 60 (1928), özellikle s. 147-179.

Bu yaklaşım, Ortodoks Marksizme ilham verdi; O, Marx'ı tahrif etmekle suçlanamazdı. Marx, her zaman ütopik, feodal ve romantik sosyalizmin keskin bir eleştirmeni olmuştu; Her biri, kapitalist endüstrileşmenin teknolojik gelişmelerine ilgisiz ve antagonistti. Çok azı bu gelişmeleri kabul eden ve hatta hızlandıran Marksistlerden daha kesin göründüler. Bununla beraber, genellikler ve ayrıntılar arasındaki esnek bir aralık, teknolojik dünyamn kavranışına zarar verdi. Teknoloji her yerde sosyalizmi kolaylaştıran varlık olarak hoş karşılandı ve bu sebepten dolayı eleştirel incelemeden muaf tutuldu.

Marx, elbette iş sürecinin yıkıcılığının tamamen farkındaydı. Bununla beraber fırsat buldukça o, fabrika içindeki iş bölümünün "planlı ve düzenli" olduğunu, oysa daha geniş toplumlardaki işin düzensiz ve anarşistçe olduğunu ileri sürdü.[78] Nosyon (tasarım) çekici ve popülerdi, çünkü fabrika ve teknolojinin, kapitalizmin ilerici unsurları olduğunu gösterdi. İrrasyonalite pazarla sınırlanmış ve sınırını fabrika kapısında bulmuştur. Ayrıca nosyon, pazarın kanunsuzluğunu ve karmaşasını teyid edebilecek olan ortak duyu ile de uyumluydu, ama üretimin kendisinin gözle görülür rasyonalitesi ve veriminden önce, sessizdi. Ancak böyle bir perspektif teknolojinin hünerine teslim oldu; o, devrimi, teknolojik tabanı dokunulmaz olarak korurken patronları defetmeye indirgedi.[79]

---

[78] Marx, *Capital*, s. 476-478.

[79] Son zamanlardaki girişimler, Marx'ın Teknoloji eleştirisi ve iş bölümü eleştirisini yeniden elde etmek için yapıldı. Bakınız Harry Braverman, *Labor and Monopoly Capital* (New York, 1974); ve bu sayfalarda bazı bölümleri ayrıntılandırılan benim makaleme bakınız, *Telos*, 29 (Sonbahar, 1976), s.199-207. Ayrıca bakınız, David F. Noble, *America by Design: Science, Technology and the Rise of Corporate Capitalism* (New York, 1972). Herbert Marcuse, kapitalizme özgü teknolojinin ünlü bir yorumunu yaptı; bakınız William Leiss, "Technological Rationality: Marcuse and His Critics" *The Domination of Nature* (New York, 1972), s.199-212.

Lenin'in teknoloji değerlendirmesi, ve özelde Taylorizm değerlendirmesi, bu mantıktaydı. Kapitalist teknolojinin ve Taylorizmin zayıflığı onların fabrika içinde hapsoluşlarında yatar. "Sermaye, işi fabrika dahilinde organize ve rasyonalize eder... Bununla beraber, Sosyal üretimde, bir bütün olarak kaos hakim olmaya ve büyümeye devam eder."[80] Lenin, Taylor sisteminin tüm kapitalist ilerleme gibi, burjuva sömürüsünün rafine edilmiş vahşiliği ve en büyük bilimsel başarıların bir miktarının bir bileşimi" olduğunu teşhis etti. Ders açıktı: "Sovyet Cumhuriyeti her ne pahasına olursa olsun bu alanda, bilim ve teknolojinin başarıları içinde değerli olanların tamamını benimsemeli. Sosyalizmi inşa etme olasılığı, tamamen bizim, Sovyet iktidarı ve yönetimin Sovyet Örgütlenmesi ile kapitalizmin günümüze kadarki gelişimini birleştirmedeki başarımıza bağlıdır. Biz Rusya'da, Taylor sisteminin incelenmesi ve öğretilmesini organize etmeli ve onu sitematik olarak denemeli ve kendi amaçlarımıza adapte etmeliyiz."[81] Stalin, daha sonra Leninizmi, "Rusya'daki Devrimcilerin büyük başarısıyla, Amerikan verimliliğinin"[82] bir bileşimi olarak tanımladı.

---

[80] Lenin, "The Taylor System-Man's Enslavement by the Machine," *Collected* Works içinde, cilt 20, s.153.

[81] V. Lenin, "The İmmediate Tasks of the Soviet Government," *Selected Works in Three Volumes*, Cilt 2 (Moskova, 1970), s.663. Bakınız Ulysses Santamaria ve Alain Manville, "Lenin and the Problem of the Transition," *Telos*, 27 (Bahar, 1976), s. 79-96; Rainer Traub, "Lenin and Taylor," *Telos*, 37 (Sonbahar, 1978), s. 82-92; Kendall E. Bailes, "Alexei Gastev and the Soviet Controversy over Taylorism," 1918-24," *Soviet Studies*, XXIX/3 (Temmuz, 1977), s. 373-394; F. J. Fleron ve L. J. Fleron, "Administrative Theory as Repressive Political Theory: The Communist Experience," Telos, 12 (Yaz, 1972), s. 63-92; ve F. J. Fleron, ed., *Technology and Communist Culture* (New York, 1977).

[82] J. Stalin, "The Faundations of Leninism," *The Essential Stalin* içinde, B. Franklin tarafından yayınlandı (Garden City, N. Y., 1972) s.186. Robert Tucker'a göre, bu formülasyonu Bukharin türetti (R. Tucker, *Stalin as Revolutionary* 1879-1929 (New York, 1973), s.318.

Teknolojiye duyulan eleştirel olmayan hayranlık basitçe Marx'ın metinsel karmaşıklıklarından temelleniyordu; ne de kapitalist endüstrileşmeyi benimseme ve hızlandırma planı, basitçe, Marx'ın bir yanlışlanması üzerine temellendi. Böylesi bir argüman metinlere çok fazla önem atfeder. Aksine, geriliğin sosyo-ekonomik zorunlulukları, teknolojinin diyalektik eleştirisini bastırdı. Lenin'in yazılarında bu, baştan sona yankılanır. Kapitalizmin işleyişi açıkça, tamamlanmamıştı; ve eğer bu, Ruslar için aşikârsa, o halde, İtalya, Fransa ve Almanyadaki Marksistler bundan emindiler(were just as convinced).[83]

Eğer bu gün endüstriyel olarak gelişmiş ülkeler dahilindeki büyük bölgeler "az gelişmişse", bu, bir yüzyıl önce, açıkça daha dikkat çekici bir şeydi. Tabii ki "az" gelişmiş ya da "çok" gelişmişi neyin teşkil ettiği meselenin özüdür.[84] Marx, İngiltere üzerinde çalıştı, çünkü o diğer Batı Avrupa ülkelerinin, onun tarihini yeniden yaşayacağından emindi. "Endüstriyel olarak daha gelişmiş olan ülke, daha az gelişmiş olana sadece, onun kendi geleceğinin görüntüsünü gösterir." Karşılaştırmak gerekirse Almanya, "sadece kapitalist üretimin gelişmesine değil, ama aynı zamanda bu gelişmenin tamamlanmamışlığına da"[85] katlandı.

---

[83] Taylorizmin daha geniş bir etkisi için bakınız, Charles S. Maier, "Between Taylorism and Technocracy: European Ideologies and the Vision of Industrial Productivity," J. Cont. H., V (1970), s. 27-62. Cf. Paul Devinat, *Scientific Management in Europe* (Cenova, 1927).

[84] Birkaç yıl önce Andre G. Frank, gelişmişlik ve az-gelişmişlik terim ve gerçekliklerini yeniden inceleyen bir tartışmayı alevlendirdi; özellikle bakınız "The Development of Underdevelopment" ve "Sociology of Development" bölümlerini, onun *Latin America: Underdevelopment or Revolution*'ı içinde (New York, 1969), s. 3-94. Daha sonraki katkılar için Immanuel Wallerstein, *World Inequality* (Montreal, 1975); Arghiri Emmanuel, *Unequal Exchange* (New York, 1972); ve Samir Amin, *Accumulation on a World Scale*, Cilt 2, (new York, 1974).

[85] Marx, *Capital*, s.91.

Ekonomik gelişmenin "tamamlanmamış"lığı, olgu ya da güçlü bir inanç olarak, evrimci teorilerin kabulünü cesaretlendirdi. Marx'tan sonraki Marksistlerin ilk kuşağı için kapitalizm, sadece yerinde sayma değil, ama gelişme ve genişleme yeteneğini de kanıtladı. Yüzyılın son bölümü, yeni endüstriyel teknolojinin hem tamamlanışına -ucuz çelik ve elektrik enerjisi- ve hem de tüketimin dönüşümüne -dikiş makinaları, ucuz saatler, bisikletler, elektrikle aydınlanma- tanıklık etti.[86] Bunların eşit olarak dağılmamış olması konumuzun dışındadır: Onlar hiç bir zaman eşit dağılmadılar. Bununla beraber, kapitalizmin ilerlemesinin sona ermediğini öne sürdüler. Kapitalizmin evrimci ilerlemesi, Marksistlerin evrimci ve bilimsel doktrinlerinin ortaya çıkmasına sebep oldu ve bunları onayladı.

Burjuva toplumun eleştirisi -Marksizm- ilerledikçe keskinliğini yitirdi; Marksizm ve burjuva toplumu arasındaki mesafe daraldı. Marksistler ve hasımları bilim, ilerleme ve başarıya olan inancı paylaştılar. Devrim, basitçe ertelenmiş değildi; aksine Marksistler, bilimsel ve endüstriyel rasyonaliteyi, kendi malları olarak benimsediler. Onlar, kendilerini, kapitalizmin ilerlemelerini hızlandıranlar olarak gördüler.

Marksistlerin kapitalizmi öven ve en sonunda ona yenilen fenomenleri, tamamen farkına varılmamış olarak devam etmedi. İştirakçiler kördüyselerde Marksizmin sınırları dışında ya da tam sınırda olanlar değildi. Kapitalist rasyonalite tarihçisi ve sosyoloğu Max Weber'in, kapitalizmin ruhunu, Marksistlerin yattığı yerde tanıması (teşhis etmesi) rastlantı değildir. O, 1906'da, Alman Sosyal Demokratların (SPD) bir Parti Kongresi-

[86] Bir gözlem için bakınız: Davis S. Landes, *The Unbound Prometheus: Technological Change and Industrial Development in Western Europe from 1950 to the Present* (Cambridge, 1972), s.242-358.

ni ziyaret etti ve şu yorumu yaptı: "Bu baylar bundan sonra kimseyi korkutamazlar"[87] Takip eden yıl, muhafazakâr sosyologlarla, SPD'nin birçok Alman şehrindeki seçim zaferinin yarattığı tehdid üzerine tartıştı. "Ben, şehirlerimizi SPD'ye teslim etmekte, burjuva toplumu için hiçbir tehlike görmüyorum" dedi Weber. Yakın zamandaki SPD Kongresinde "hiçbir devrimci coşku" gösterilmedi diye ekledi ve muzaffer bir SPD'nin, sermayenin gelişimini teşvik eden bir "ticari politika" izleyeceğini ön gördü.[88]

Ortodoks Marksizmin, burjuva endüstrileşmesi konusundaki çok derin karmaşası, bir yokluk tarafından teşhiş edilir. Marksist gelenek içinde kapitalizmin "ikincil" özelliklerinin araştırıcı bir eleştirisi yoktur. İkincil, ücretlerin, çalışma koşullarının, emperyalizmin ve pazarın birincil ekonomik organizasyonundan bir kere çıkarılmış olan şu vasıflara işaret eder. O, şehirleşme, kitle iletişimi, psikolojik yaşam, işsizlik gibi bir ilişkiler dizisine işaret eder. Bunlar, önem sıralamasında muhakkak ikincil değildirler, ama toplumun temel politik-ekonomik organizasyonundan bağımsız olarak var olmamaları noktasında ikincildirler.

Yakın zamandaki on yıllar içinde bu alanlar, artan bir şekilde Marksistlerin ilgisini çekti, ama erken dönem Marksistleri onları görmezden geldi. Birkaç analizin sunduğu yavanlık yavan ve öngörülebilir olmuştu. İkincil vasıflardan, Marksizmin temel sözlüğünden alınan kavramlarla kurtulunmuştu: Üstyapı,

---

[87] Wolfgang Mommsen'den aktarıldı ve ayrıca genel olarak bakınız, *Max Weber und die deutsche Politik 1890-1920*, 2. Baskı, (Tübingen, 1974), s. 114-115. Cf. W, Mommsen, *Max Weber: Gesellschaft, Politik und Geschichte* (Frankfurt, 1974).

[88] Max Weber, içinde *Schriften des Vereins für Sozialpolitik*, cilt 125, *Verhandlungen der Generalversammlung in Magedburg, 1907*, (Leipzig, 1908), s. 298-300. Cf. Dieter Lindenlaub, *Richtungskampfe im Verein für Sozialpolitik*, Cilt 2, (Wiesbaden, 1967).

üretim ilişkileri, sermaye birikimi ve benzeri. Bu kavramlardan hiçbiri yanlış değilse de, hiçbiri de fenomenin özgüllüğünü kavrayamadı.

Marksizmin kavranılmasına dair bilindik açıklamalar, "vulgar" Marksizmin problemlerine gönderme yapar. Vulgar Marksizm, ekonomik indirgemeciliğinde de vulgardır; bir ekonomik temelin ötesinde her şey madde ve gerçeklikten mahrumdur. Bu, Marksizmin kusurluluğu için bir açıklama olarak yeterli olmaz. Sadece vulgar Marksizm değil, onun vulgar eleştirisi de hakkından gelinmeye gerek duyar.

Vulgar Marksizmin vulgar eleştirisi, Marksistler ve kapitalizmin ikincil vasıfları arasındaki işbirliğini sahte bir şekilde gizler. Körlük için sebep buydu. Onlar, bu vasıfları, esas itibariyle değişen olarak görmezler. Bundan dolayı, araştırma için hiç bir sebep yoktu. Marksistler, şehirleri ve kitle gazetelerini miras alacaktı; sadece imzalar ve başlıklar değiştirilecekti. Rockfeller plaza, Leninplatz haline gelecekti. Endüstriyel yaşamla temel uyum, eleştiriyi felce uğrattı.

Bu, tersinden, daha kesin olarak belirtilebilir: İkincil süreçlerin en zorlayıcı ve aydınlatıcı analizleri, bir muhafazakâr, bazen gerici bir gelenekten çıkar. Bu, Nietsche ve Spengler'den Jacques Ellul ve İvan İllich gibi çağdaş -ve kesinlikle daha az- eleştirmenlere kadar geçerlidir. Bu tutarlı bir gelenek değildir ve birden fazla münasebetle radikal olarak yanlmıştır. Ancak, tercih edilen analizler, Marksistlerce eleştirilmemişlerdir- ve asimile edilmemişlerdir-.

Örneğin, Spengler'in 1919'dan günlük basın analizi, Marksistlerin literatüründe hiçbir karşılık bulmadı.

İngiliz-Amerikan politikaları, basın üzerinden, içinde her bireyin bilinçsizce kendisine tahsis edilen yeri aldığı, dünya çapında entelektüelin ve mali gerilimin bir güç alanını yarattılar, böylece birey, uygun olan mesafe içinde, bir yerde ya da diğerinde hakim olan bir kişilik olarak düşünmeli, istemeli ve davranmalıdır... İnsan insanla konuşma; basın ve onun ortağı elektrikli haber servisi, tüm insanların ve kıtaların, uyanan bilincini günden güne ve yıldan yıla tezler, sloganlar, bakış açıları, mizansenler duyguların sağır edici top atışı altında tutar. Aydınlanma Çağı'nın dağınık gazeteleri, kendilerini "Basın" haline -en önemli anonimlik terimi- dönüştürdü... Bugün (-e kadar) biz, bu entelektüel ağır silahların bombardımanı altında öyle yıldırılmış yaşarız ki, herhangi biri, canavarca oyunun açık bir görüş'ü için gerekli olan iç tarafsızlığa çok zor ulaşır... Liberal burjuva aklı, basın diktatörü -Northcliffe!- okurlarının köle güruhunu, kendi başmakaleleri, telgrafları ve resimlerinin kırbacı altında tutarken, sansürün -en son kısıtlama- kaldırılmasıyla gurur duyar. Demokrasi, gazeteleri aracılığıyla kitapları insanların zihinsel yaşamından tamamen çıkarttı... İnsanlar, kendisini ön kapılardan günde, milyonlar halinde iten, aklı, sabahtan akşama kadar büyü ile bağlayan, daha cazip şablonuyla kitaba karşı kayıtsızlığa iten ve eğer, bir ya da bir başka kitap örneği görünebilme halinde ortaya çıkarsa onu, "eleştirerek" olası etkilerinin önüne geçen ve elimine eden, bir gazete, "onun"(demokrasinin - çev.) gazetesini, okurlar... Basının istediği doğrudur. Onun kumandanları gerçekleri akla getirir, dönüştürür, değiştirir. Üç haftalık basın çalışması; ve doğruluk herkes tarafından kabul edilmiştir... Okuyucu, kendisinin ne amaçla kullanıldığını, ne bilir ne de bilmesine izin verilir... Düşünce özgürlüğünün daha dehşete düşürücü bir karikatürü düşünülemez. Önceleri bir in-

san özgür düşünmeye cesaret etmedi. Şimdi cesaret eder ama beceremez.[89]

Kapitalizm üzerine bu saldırı, Nietszche'nin ahlak ve kötü vicdan incelemeleri, ya da daha yakın zamanlarda ki İllich'in toplumun tedavi edilmesi tartışmasında da bulunabilir.[90] Bu muhafazakâr eleştirmenler, Marksistlerin hürmet ettiği ve üzerinden atladığı fenomeni kavrarlar ve yakalarlar. Onların anlayışlarının kaynakları el altındadır; Marksistlerin aksine onlar, kapitalist rasyonaliteyi ve ilerlemeyi sinir bozucu buldular. Bu, kapitalizmin ritmine daha az düşmanlık gösteren, Marksistlere yasaklanmış anlayışlara izin verir ve onları teşvik eder. Marksistler, mekanizmin yağ ve yeni yataklara ihtiyaç duyduğu yerde, gıcırdamalar ve inlemeler duyarlar; bu eleştirmenlere göre makina gürültüsünün kendisi saldırgandır.

Muhafazakârların bir çoğuna göre Marksizmin kendisi, basitçe başka bir endüstrileşme şeması olarak ortaya çıktı. Konvansiyonel liberalizm ve akıl, kapitalist endüstrileşmeye bir tehdit olarak Marksizmden korktu. Bu eleştirmenler tam aksinden korktular: Endüstrileşmeyi hızlandıran Marksizm. Spengler, Marksizmi, İngiliz endüstriyel devriminin bir versiyonu olarak düşündü: O, iş (business), kâr ve sınıflar üzerinde yoğunlaştı. Marx, endüstiyel devrimin terimlerini, kategorilerini ve etiğini benimseyen bir "dışsal İngiliz düşünürü" idi. "O, ilkelerini, savaştığı şeyin ta kendisinden aldı." Marx, her bir işçiyi, emeğini en yüksek ücretle satacak bir tüccara çevirerek kapitalizmi işçi sınıfına yaymayı tasarladı. Marksizm ve sendikalar tarihi ışığın-

---

[89] Oswald Spengler, *The Decline of the West*, one-volume edition (Londra, 1959), Cilt 2, s. 460-463.

[90] Ivan Illich, *Medical Nemesis: The Expropriation of Health* (Londra, 1975).

daki Spengler'in yargısı, basitçe sapkın olarak reddedilemez: "Marksizm, işçi sınıfının kapitalizmidir."[91]

Kapitalist rasyonalite dalgasına karşı yüzmüş birkaç Marksistin, muhafazakârlık, ütopizm ya da romantizmle olan tüm bağlarını koparmamış olması rastlantı değildir; onlar, kapitalist olmayan bir mantığa tutulu kaldılar. Onlar, ondokuzuncu yüzyılda William Morris ve yirminci yüzyılda Ernst Bloch, Andre Breton ve Frankfurt Okulunu kapsarlar. Onların entelektüel kaynakları, ekonomi aynasının ötesini görmelerine olanak sağladı; onlar, basitçe düşen kâr oranına karşı değil ama düşen akıl ve güzellik oranına karşı da tetikteydiler.[92] Bu figürler, kapitalizmin güçlendirilmiş bir versiyonu olan sosyalizme karşı dirençleriyle birbirine bağlanmıştır.

Ortodoks olmayan Marksistler, Marx'ın maddesini tekrar düzelttiler: Sosyalizm, ücretlerde bir artıştan ya da şehirlerin genişlemesinden daha fazlasını vaad etti. Ücretlerde bir artış diye yazdı Marx Kapitalde, "sadece, gerçekten ücretli işçinin zaten kendisi için dövmüş olduğu altın zincirin uzunluğu ve ağırlığı onun (zincirin) bir dereceye kadar gevşetilmesine müsaade eder anlamına gelir."[93] Ücretlerin, ne yükseltilmesi ne de eşitlenmesi Marx'ın sosyalizminin amacıydı; Marx, er ya da geç "kışla ko-

---

[91] O. Spengler, "Prussianism and Socialism," *Selected Essays* içinde, D. O. White tarafından yayınlandı, (Chicago, 1967), s. 95, 99, 100. Prusya ve İngiliz sosyalizmini mukayese eden bu konum sadece Spengler'e özgü değil; o Fichte'ye kadar geri, Sombart'a kadar da ileri gidebileceğimiz bir alana yayılıyor; Bakınız Alman Sosyalizmini proleter sosyalizmle bitiştiren Werner Sombart, *Deutscher Sozialismus* (Berlin, 1934); ikincisi Marx ve endüstrileşmenin teorisidir. Cf. Ernst Stulz,Spengler'i yirminci yüzyıl "muhafazakar devrim"i içine yerleştiren *Oswald Spengler als politischer Denker* (Bern, 1958). Öncüller için bakınız Hans J, Schoeps, *Vorläufer Spenglers* (Leien, 1955). Cf. Anton M. Koktanek, *Oswald Spengler in seiner zeit* (Munich, 1968).

[92] Bakınız benim "A Falling Rate Intelligence?" *Telos*, 27 (İlkbahar, 1976), ss. 141-146.

[93] Marx, *Capital*, s. 769.

münizmini" (Kasernen kommunizmus) itham etti.[94] Özgürlük, boyun eğdirmeyi kendi boyun eğişi karşılığında değiş tokuş etmek münasebetiyle patronları seçmekten daha fazla bir şeydir. Zincirlerin her yanını örten imgesel çiçeklerden eleştiri, insanın süssüz ve umut kırıcı zincirler taşıması için değil, ama onları atması ve canlı çiçeği toplaması için zincirleri arındırıyor.[95]

Deyimler sapar, ama Ortodoks olmayan Marksistlerin temel düşüncesi sapmaz. Morris, "sosyalizm makinesi"ni, sosyalizmle karıştırmamak için tekrar ve tekrar uyardı; Hükümetin, sanayi ve ticaret işlerine müdahale etmeme prensibi ve zora dayalı rejim için "halkın çıkarları doğrultusunda sistemli bir yönetim" büyük bir kazanç olur ama hedef olamazdı.[96] Sosyalizm, faydacılık değildir; o serbestliktir. "Sosyalizmin, her şeyin üstünde, işçiler için elde etmeyi amaçladığı serbestlik aynı zamanda arzuyu -kısacası, güzellik için, bilgi için daha bereketli yaşam için arzu- doğuran tek şeydir."[97] Bloch, Marksizm içindeki

[94] Biz bir tarafta tüm sistem yaratıcı komünizmden ve kışla komünizminden sakınmayı denedik" ("A Circular of the First Congress of the Communist League to the League Members, Haziran 9, 1847," Marx/Engels, *Collected Works* içinde, Cilt 6 (New York, 1976), s. 598). Her ne kadar bunu Marx ve Engels yazmadıysa da muhtemelen Engels'in gözetimi altında yazıldı, ve onun "Draft of a Communist Confession of Faith"ine göndermede bulundu, *Collected Works* içinde, VI, ss. 96-103. Aynı zamada Marx'ın "kışla komünizmi"ni ifşa edişine bakınız, "Eine Komplott gegen die IAA" içinde, Marx/Engels, *Werke*, Cilt 18, s. 425.

[95] K. Marx, "Critique of Hegel's Philosophy of Right: Introduction," *Early Writings* içinde, Q. Hoare tarafından yayınlandı (New York, 1975), s.224.

[96] William Morris, "Communism," *Prose, Verse, Lectures and Essays*, G.D. H. Cole tarafından yayınlandı (London, 1948), ss. 660-661.

[97] William Morris, "The Worker's Share of Art," Selected Writings and Designs, A. Briggs tarafından yayınlandı (Harmondsworth, 1962), s. 143. E. P. Thompson, William Morris'e 1976'da eklediği notta sorunu iyi bir şekilde koyar: "Romantik gelenek sadece kendi geleneksel, muhafazakar, 'gerici' 'gerçeklerden kaçan' ve ütopik karakteristikleri bakımından tanımlanmamalı- bu yüzden Moris'i "öznelciliğe" ve "idealizme" geri sürüklemekle tehdit eden sürekli bir dip akıntısı olarak görülmelidir." (s. 779) Cf. Michael Levin, "Marx and Romanticism," *Political Studies*, XXII (1974), ss. 400-413.

ütopik ve romantik niteliği kurtardı.[98] "Çıplak ekonomik yönelme" Ortodoks Marksizmi felce uğrattı."[99] "Eğer ekonomi, Marksistlerce analitik olarak yıkılmış olsaydı onun yerine konulacak "ruh" ve "inanç" yoktu.[100] Bloch'a göre, ütopyadan bilime giden yol -Engels'in popüler broşürünün başlığı- çok fazla dağınıktı; o, ütopik vizyonun dinamik gücünü elimine etti. Bloch'un, Marksizmin "sıcak akım"ı dediği şey, teknokrat Marksizmin "soğuk akım"ı tarafından boğulmuş olmasın diye yeniden kazanılmalıdır. Breton, Bloch gibi, ekonomi ötesi mantık ve arazilerle bağları koparmayı reddetti; o, ortodoksinin ya/ya dasını reddetti: Ya endüstrileşme ya da hayalgücü. "Olgular diyarında, gördüğümüz gibi, hiçbir belirsizlik mümkün değildir: Hepimiz, iktidarı burjuvazinin ellerinden proletarya ınkilere geçirmeye çabalıyoruz. Bu arada, hayat içi deneylerinin her şeye rağmen devam etmesi zorunludur."[101]

---

[98] Bakınız David Gross, "Marxism and Utopia: Ernst Bloch," *Towards a New Marxism* içinde, B. Grahl ve P. Piccone tarafından yayınlandı, (St Louis, Mo., 1973), s. 86. Cf. Maynard Solomon, "Marx and Bloch," *Telos*, 13 (Bahar, 1972), ss. 68-85; Oskar Negt, Ernst Bloch-The German Philosopher of the October Revolution," *New German Critique*, 4 (Kış, 1975), ss. 3-16; Jürgen Habermas, "Ernst Bloch-A Marxist Romantic," *Salmagundi*, 10-11 (Bahar-Kış, 1969-1970), ss. 311-325; Douglas Kellner ve Harry O'hara, "Utopia and Marxism in Ernst Bloch," *New German Critique*, 9 (Bahar, 1976), ss.11-34; ve Helmut Reinicke, *Materie und Revolution: Eine materialistische-erkenntnistheoretische Untersuchung zur Philosophie Ernst Bloch* (Kronberg Taunus, 1974).

[99] E. Bloch, *Durch die Wüste* (Frankfurt, 1964), s. 35. (İlk Baskı 1923.)

[100] E. Bloch, *Geist der Utopie* (Frankfurt, 1973), s. 305. (İlk Baskı 1918.)

[101] Andre Breton, "Legitimate Defense" 81926), Breton içinde, *What is Surrealism? Selected Writings*, F. Rosemont tarafından yayınlandı (New York, 1978), ss. 39-40. "Ben gerçekten, aşkın, hayallerin, deliliğin, sanatın ve dinin problemlerini onlarla aynı açıdan görmemiz şartıyla, -kimi dayanıklı olmayan dar kafalı devrimciler- neden Devrimi desteklemekten geri durmamız gerektiğini anlamakta başarısız oluyorum." (Breton, "Second Menifesto of Surrealism," *Manifestoes of Surrealism* (Ann Arbor, Michigan, 1972), s. 140).Genel olarak bakınız maurice Nadeau, *The History of Surrealism* (New York, 1965), Cf. Herbert Gershman,

→

Ortodoks Marksizmin jargonu içinde tüm bu figürler aynı suçla itham edilir: Bilimin dilini (code) ihlal etmek. Kanun, çeşitli alt bölümleri, ayrıntıları ile, romantik, kötümser, öznel ve ütopik ihlalleri anıştırdı. Bir gardiyana göre, *Tarih ve Sınıf Bilinci*, "burjuva düşüncesinin romantik, bilim karşıtı geleneğinin Marksist teori içine ilk esaslı püskürmesi" idi.[102] Frankfurt Okulun'a karşı itham şöyle işler: (Frankfurt Okulu. çev.) "Devrimci bilim alanında, burjuva kültürel kötümserliğine girer"[103] T.W. Adorno ve Max Horkheimer, "spiritualizm"le ve Marcuse, "onu ciddiye almış olan tüm herkese" yayılmış bir suç olan "küçük burjuva anarşizmi" ile suçlandılar.[104] Wilhelm Reich ve onun takipçileri, polis baskınından kaçmadı. "Sizin çıkış noktanız tüketim, bizim ki üretim; bu yüzden siz Marksist değilsiniz."[105] Sürrealistler, kapitalist gelişmeyi engelledikleri için

→

The Surrealist Revolution in France (Ann Arbor, Michigan, 1968), ss. 80-116; J. H. Mathews, *Twords the Poetics of Surrealism* (Syracuse, N.Y., 1976), Robert S. Short, Marksizm ve Surrealizmin uyuşmazlığının konvansiyonel yorumunu verir "The Politics of Surrealism 1920-1936," *Left Wing Intellectuals between the Wars 1919-1939*, W. Laqueur ve G. L. Mosse tarafından yayınlandı. (New York, 1966) ss. 3-26.

[102] Gareth S. Jones, "The Marxism of the Early Lukacs," *New Left Review*, 70 (Kasım-Aralık, 1971), s. 44. Cf. Alvin W. Gouldner, "The Two Marxisms," *For Sociology* (New York, 1973), ss. 425-462.Bu Gouldner'in, dikkate alabilmem için çok geç ortaya çıkan, son çalışmasına genişledi, *The Two Marxisms* (New York, 1980). Ruh ve argüman bakımından yaygın bir şekilde bu kitaba benzerdir.

[103] J. Henrich von Heisler, De *'Frankfurter Schule im Lichte des Marxismus'* (Frankfurt, 1970), s. 51.

[104] Lucio Coletti, *From Russeau to Lenin* (New York, 1972), ss. 111-140, 233. Colettinin kendisini bazen ciddiye almak zordur: Marksizm üzerine içinde düşünülebilecek tek yol eğer (benim) *Marxism and Hegel*'im gibi başka kitaplar basılmazsa..." (L. Coletti, "A Political and Philosophical Interview," *New Left Review*, 86 (Temmuz-Ağustos, 1974), s. 28).

[105] Reich tarafından onun "What is Class Consciousness?" (1934) kitabında aktarıldı, *Sex-Pol: Essays 1929-1934* içinde, L. Baxandall tarafından yayınlandı (New York, 1972) s. 350. Komünistler tarafından başka bir eleştiri için bakınız "Geschichte der deutschen Sex-Pol-Bewegung," *Zeitschrift für politische Psychologie und Sexualökonoie*, II (1935), ss. 64-70. Ayrıca bakınız Constantin Sinelnikov, "Early Marxist' Critiques of Reich," *Telos*, 13 (Bahar, 1972), ss. 131-137.

suçlandılar. Teknolojik (Machiniste) olarak adlandırılabilecek hareketin, dünyada karşı konulmaz bir tarzda, gelişmeye yönelmiş olduğunu açıkça beyan etmek zorunludur... Komünizm, onun gelişmesinin ana etmenlerinden biri olması gerekir."[106]

Kirli sözcükler karşısında -romantizm, öznelcilik, estetikçilik, ütopizm- temiz olanlar ortaya atıldı -bilim, nesnellik, katılık, yapı-. Burada, Ortodoks Marksizmin, son, hemen hemen psikolojik, çerçeveleri ortaya çıkar. Adorno'nun pozitivizmi "bilgi püritenizmi" olarak tanımlaması, Ortodoks Marksizm için doğru kalır.[107] Hedef, şiddetle kendine hakim olma ve kendini disipline etmektir. Ortodoks Marksizmin koyu sofuluğu, aslında olan tehdit oymuşcasına, düzenlenmemiş anlayışı hakir görür. Cinsel kodlar, kavramsal emirler olarak kabul edildi: Ütopya ve romantizm önermeleri çok anlamlı olarak yasaklandılar. Bilimsel Marksizm, tasasız bir yaşam değil, ama ana planlar ve ofisler arası notların hayalini kurar. Yapısal Marksizm, yapıları sadece incelemez, ama onlara aşıktır. O, yapılaştırılmamış olandan korkar.

Koyu sofuluk, Ortodoks Marksizmin kavramsal merkezidir. Kavramlar, sefih düşünce ve düşünürleri damgalamak için çoğaltılırlar. Hedef bir nesne olmaktır; öznel olana düşmanlık bundan dolayıdır.

Muhalifleri çocukça görerek onlarla muntazaman alay edilmiş olması psikoseksüel özü ifade eder: "Otorite tehdit edilmiş-

---

[106] Pierre Naville, *La Revolution et les intellectuels* (paris, 1927), s.136.

[107] T. W. Adorno et al., *The Positivist Dispute in German Sociology* (London, 1976), ss.55-56

tir."[108] Bir eleştirmen, *Tarih ve Sınıf Bilinci* içinde hiç bir yerde, Marksizmin bir "sorumlu ve gerçek bilim" olarak kabul edilmemiş olmasından hayal kırıklığına uğramıştır.[109] Bilim silahı, düşünce ne zaman çok düşünse, ateşe hazırdır. Başka bir eleştirmen, biz, "kapitalizmin dehşet ve korku buhranlarını keşfetmekten, onu bilimsel olarak anlamak için bir girişime doğru ilerleme"dikçe, Frankfurt Okulu'nu "felce uğramış virtüözlüğünün bir başka kırk yıl"ı boyunca rahatsız ediliyor olacağız diye homurdanır.[110] "Felce uğramış virtüözlük" tehdidi, beş yıllık planlar ve engelleyici tutuklamalarla karşılandı. "Özgürlüğü düşündükleri zaman ilk kaygı yeni ceza sistemidir, onun kaldırılması değil" diye yazdı Horkheimer Ortodoks Marksistler hakkında.[111]

Benjamin Franklin'le beraber Ortodoks Marksizm püritenizm ruhuyla aşılandı. Zihinsel aygıtlar, ütü istemez kavramlarla arzu kaosunu ehlileştirir. Ortodoks Marksizm, Mary Douglas'ın "saflık kuralı" olarak adlandırdığı şeyi teyid eder: "İfade biçimlerini ruh haline getirmek ya da bedenden ayırmak için" bir artış, toplumsal egemenliğin incelen bir ağına tekabül

---

[108] Çocuksuluk ithamı, Engels'in Alman Sosyal Demokrat ortodoksisinin muhalifi olan "Jungen,"i azarlayışlarında bulunabilir, "Antwort an die Redaktion der Sachsischen Arbeiter-Zeitung" (1890), Marx/Engels içinde, *Werke*, Cilt 22, ss. 68-70. Bakınız Dirk H. Müller, *İdealismus und Revolution: Zur Opposition der Jungen gegen den Sozial-demokratischen Parteivorstand* (Berlin, 1975); ve Hans M. Bock, *Geschichte des 'linken Radikalismus' in Deutschland* (Frankfurt, 1976), ss.24-73.

[109] Jones, "The Marxism of the Early Lukacs," s. 45.

[110] Göran Therborn, "The Frankfurt School," *New Left Review*, 63 (Eylül- Ekim, 1970), ss. 95-96.

[111] Max Horkheimer, "The Authoritarian State" (1904), *The Essential Frankfurt School Reader* içinde, A. Arato ve E. Gebhart tarafından yayınlandı (New York, 1978), s. 114, ve *Telos* içinde, 15 (İlkbahar, 1973).

eder.[112] Marksizmin kirli kelimeleri -ve hümanizmin kendisi- bozulmamış meta yapılar teorisinin yanlış olduğunu gösteren cismani ve dünyevi gerçekliği geri çağırırlar. Althusser'in bir işbirlikçisinin koyduğu gibi: "Ben onu ("bahsedilen adam" - "the word man?")... ya teorik sistemin zorunluluğu içinde... konumlandırıncaya ya da onu yabancı bir gövde olarak elimine edinceye kadar tatmin olamam."[113]

Ortodoks Marksizmin uygunluğu, bilim ve otorite için kaba arzuyu (cold passion) sunar. Althusser bize, ideolojinin geçmişe ait olmasının yanında geleceğe de ait olduğunu söyler. O, şunu ifade eder: Üniformalarınızı (tek düzeliğinizi) muhafaza edin... "Olgular için o derecede daha kötü"nün mantığı, Marksizmi ehlileştiren düzenlemelere meydan okudu. Bununla beraber tercihler, olgular (facts) ve hayal, kavramsal katılık ve serbest birlik, bilim ve şiir ya da optimizm ve pesimizm arasında değildir. Bunlar, Marksizmi, bir karikatür olarak ebedileştiren kötü tercihlerdir. Parçalar, zarif bir şekilde, bir arada uygun olmazlar; ama ne de toplum öyledir. Bu, en azından, eleştirel bir Marksizm için bir rehber önerir: Parçaları kaybetmeyin.

---

[112] Mary Doulas, *Natural Symbols* (New York, 1973), s. 100. Cf. onun *Purity and Danger* (London, 1978).

[113] Balibar, *Reading Capital* içinde, s.207. İlginç bilgiler veren bu pasajı, E.P. Thompson'un, kendi Poverty of Theory'sinde (ss.336-337) ona dair tartışması olmasaydı, kaçırmış olabilirdim.

Bölüm 2

HEGEL ve ENGELS'in MARKSİZMİ

HEGEL ve ENGELS'in MARKSİZMİ

Ortodoks olmayan Marksizm Hegel olmaksızın düşünülemez. Konformist Marksizme baskın çıkmak için, yeri doldurulamaz başlangıç ve geri dönüş noktaları Hegel'de bulunur. Gramsci'den, Merleau Ponty'e değin Marksistler, ortodoksinin sınırlamalarından, Hegelci sulardan beslenerek kurtuldular. Eleştirel Marksizm, Hegelci düşüncenin hayatta kaldığı ülkelerde

anlam ve tutarlılık buldu: İtalya ve Almanya.[1] Tam tersine, bir Hegelci geleneğin hiç bir zaman tutunamadığı, yok olduğu ya da geç ulaştığı yerlerde -Amerika, İngiltere, Fransa- ortodoks Marksizm sadece hakim olmadı, ama alternatifleri de boğdu.

Ancak bu iddia henüz çok hamdır ve nitelendirmelere gerek duyar. Marksizmin ulusal geleneklerini tanımlamanın zorluğundan ayrı olarak, Hegel ve eleştirel bir Marksizm arasındaki ilişki basit bir neden ve sonuç ilişkisini yıkar. Marksizmin çeşitli okulları Hegel'e başvurdular. Ondokuzuncu yüzyılda Rus Hegelciliği en iyisiydi. Yirminci yüzyılda Avrupa Marksizmi yanında Sovyet Marksizmi de Hegelci temeller üzerine oturdu. Ancak, bir modelden daha fazla bir şey olan bir model ortaya

---

[1] En azından kısmi bir istisna, Avusturya Marksizmi, bir yoruma ihtiyaç duyar. O iki sebepten dolayı kısmi bir istisnadır. Avusturya Marksizminin ne dereceye kadar tutarlı ve ortodoks olmayan bir Marksizm ifade ettiği açık değildir; ve ifade ettiği dereceye kadar bu, aynı ölçüde onun, özgül Kantçılığından ifibaren bir bütün olarak Alman idealizmindeki köklerinin bir sonucuydu. Onun II. Enternasyonal Marksizminden uzaklığı, Avusturya Marksizminin basit bir materyalizm olarak Marksizm eleştirisiyle ölçüldü; Max Adler Engels'i eleştiriden muaf tutmadı (bakınız onun *Marxistische Probleme (Stuttgart, 1919)*, s. 85). Mesafe yokluğu Adlerin, diyalektiğin maddi antagonizmalar tarafından saflığı bozulmamış bir yöntem olduğunda dair yinelemesinde yansıtıldı. Örneğin bakınız onun, "Marx und die Dialektik" (1908), *Autromarxismus* içinde yeniden basıldı, H. J. Sandkühler ve R. de la Vega tarafında yayınlandı (Frankfurt, 1970), ss. 120-139. Adler'in zayıflığı "Engels als Denker" (1920) içindeki tam Engels tartışmasında açıkça görüldü. Max Adler içinde tekrar basıldı, *Marx und Engels als Denker*, T. Meyer tarafından yayınlandı (Frankfurt, 1972). Hebert marcuse'un Adler'in Kantçılığının eleştirisine bakınız: "Transzendentraler Marxismus?" *Die Gesellschaft*, VII (1930), ss. 304-326. Eleştirel bir tartışma için bakınız Aldo Zanardo, "Aspetti del socialismo neo-Kantiano in Germania negli anni della crisi del marxismo," *Analli Feltrinelli*, III (1960), ss. 169. Cf. Peter heintel, *system und Ideologie: Der Austrimarxismus im Spiegel der Philosophie* Max Adlers (Vienna 1967). Avusturya Marksizmi şu anda bir rönesans yaşıyor. Bakınız Sergio Amato, "Otto Bauer and Austro-Marxism," *Telos*, 40 (Yaz, 1979), ss. 144-150; *Austro-Marxism* derlemesi, T. Bottomore ve P. Goode tarafından yayınlandı (Oxford, 1978); ve Raimund Loew, "The Politics of Austro-Marxim," *New Left Review*, 118 (Kasım-Aralık, 1979), ss. 15-51.

çıkar: O, Marksizmin mantığını ve özünü aydınlatır. Marksizme ilham kaynağı olan (ve bazen süsleyen) Hegel, iki türe bölünmüştü. İki Hegelci gelenek billurlaştı ve her biri yirminci yüzyılın iki ana Marksizmine, (Sovyet ve Avrupa), renk verdi.

İki Hegelci geleneği ayırt etme başarısızlığı Marksizmin tarihini anlaşılması güç hale getirir. Kısmen entelektüel işbölümü sebebiyle, iki Hegel arasındaki ayrım nadiren incelenmişti. Rus Uzmanlar düzenli olarak, Sovyet Marksizminin biçim ve esin itibariyle Hegelci olduğu sonucunu çıkardılar. Tam tersine, Avrupa Tarihi uzmanları, Batı Marksizminin esas itibariyle Hegelci kaldığını iddia ettiler.[2]

Bu yargılar doğru ama kesin ve aydınlatıcı değildir. Sovyet ve Avrupa Marksizmi, uzlaşmaz Hegelci geleneklere bel bağladılar. Bu ilginç (ya da ilginç olmayan) bir gerçekten daha fazla bir şeydir. Hegel'in yorumu Marksizm tarihine bir fihristtir; ve o bir kaynaktır. Marx, kendi teorisine, Hegel yoluyla ulaştı. Sonradan gelen Marksistlerin Marx yorumu kesinlikle onların Hegel'i kabul edişleriyle renklenmişti.

Sorun gizli ve esrarengiz ya da skolastik değildir; amaç, Hegel'in her bir metnini kimin, ne zaman ve nerede okuduğunu keşfetmek değildir. Ne de sorun, hangi geleneğin Hegel'i daha hatasız okuduğudur; görev, daha ziyade, Hegelci literatürü geniş olarak karakterize etmektir. İki gelenek saptanabilir: "tarihsel" ve "bilimsel" Hegel. Her biri, Hegel'in şaheserinde,

---

[2] Bazı örnekler için bakınız Karl G. Ballestrem, *Die sowjetische Erkenntnismetaphysik und ihr Verhältnis zu Hegel* (Dordrecht, 1968). Max Werner Sovyet Marksizmini, bilimlerin evrensel bir bilimini elde etmeye çalıştığı anlamına gelen "sınırlanmamış Hegelciliğin rönesansı" olarak tanımladı; bakınız onun "Der Sowjetmarxismus," *Die Gesellschaft*, IV (1972), özellikle ss.53-54; ve Neil McInnes, *The Western Marxists* (London, 1972), ss. 130-150.

farklı metinlere ve zıt formülasyonlara önem verdiler. Tarihsel Hegelciler, tarihin, öznelliğin ve bilincin Hegel'ine doğru meylettiler; onların tercih edilmiş metni *Aklın Fenomenolojisi* (The Phenomenology of Mind) idi. Hegel, tarih içinden bilince ulaşan öznenin filozofuydu. Bilimsel Hegelciler, Hegel'e, kapsamlı ve bilimsel filozof olarak değer verdiler; onlar, tüm sistemi, gelişim yasalarını ve diyalektiğin yöntemini yücelttiler. Onlar, Mantık Bilimi'ni (Science of Logic) tercih ettiler.

Hegelciler, Marksistlerde olduğu gibi, doğanın yorumu üzerinden sınıflandırılma eğilimindedirler. Hegel, kendisi, saf kimyasal ve fiziksel doğadaki diyalektik hareketleri doğrulamaya uğraşan bir felsefe geliştirdi. Onun detayları, burada önemli değildir, ama bu doğa felsefesi, bilimsel takipçilere, Hegel'in katı ve evrensel metodunu gösterdi. Sadece tarih içinde değil ama doğanın kendisi içinde de geçerli olan Diyalektiğin "yasalar"ı, sistemin kapsamlılığını kanıtladı. Aksine, *Doğa felsefesi* tarihsel Hegelcilerde kötü muamele gördü. Tarihsel Hegelciler onu en iyi durumda konu dışı en kötü durumda ise hatalı olmakla yargıladılar.

Hegel'in doğa felsefesinin bu çatışan değerlendirmeleri, doğanın diyalektiği üzerine Marksist tartışmaya da nüfuz etti. Sovyet Marksistleri genellikle doğanın diyalektiğini savundular; diyalektiğin yasaları, tarihe hapsedilmemişti, aynı zamanda doğada da eşit olarak geçerliydiler. Sovyet Marksizmi sözlüğünde, Stalin tarafından onaylandığı gibi, "diyalektik materyalizm," Marksizmin doğayı kuşatan "dünya görüş"ü idi. "Tarihsel materyalizm" "diyalektik materyalizmin ilkelerinin toplum yaşamının fenomenine" özgül bir uygulanmasıydı."[3]

[3] Joseph Stalin, *Dialectical and Historical Materialism* (New York, 1949), s. 5.

Batı teorisyenlerine göre Sovyetler Marksizmi evrensel bir sistem içinde boğmakla onun özünü öldürdüler. Genel diyalektik yasaların araştırılması, Marksizmin merkezini (can damarını çev.) gölgede bıraktı: Devrimci süreç bilince ulaşan öznede temellendi. Bu süreçler doğaya yabancıydı.

Engels'in katkısı, ikna edici bir şekilde sorunun basitçe ulusal sınırlar boyunca bölünmediğini gösterdi. Tarihsel Hegelciler, İtalya, Almanya ve daha sonra Fransa'da egemen oldular. Bilimsel Hegelciler, Rusya'daki ucu tuttular. Ancak Engels, kesinlikle bilimsel Hegelci bir kampa aitti. Bu sebepten dolayı, bir Batı Marksizmi Engels'i ve onun Marx'la ilişkisini eleştirel olarak yeniden incelerken, Ortodoks Marksizm ciddi bir şekilde Engels'e meyletti.

I

Rusya zengin bir Hegelciler çeşitliliği verdi. 1840 itibariyle, Hegel Rusya'da tanıtıldığında, Almanya'da onun derslerine katılmış olan İvan Kireevsky, öfkeli bir şekilde, Rusya'da "10 yaşındakiler bile" Hegel'in dilini konuşuyor yorumunu yaptı.[4] Hegel üzerine çalışma, Visarion G. Belinsky'nin (kısa) gerçeklikle uzlaşması ve Bakunin'in gerçekliği altüst edişini kapsayan büyük ölçüde ayrı sonuçlara götürdü. "Bana göre" diye yazdı Belinsky, "O, (Hegel'in felsefesi) bir özgürleşmeydi... Şunu anladım ki, vahşi maddi güç benzeri bir şey yoktur... Keyfi iktidar

[4] Alexandre Korye'de aktarıldı, "Hegel en Russie," *Etudes sur l'histoire de la pensee philosophique en Russie* (Paris, 1950), s. 104.

yoktur... Hiç bir şey kazayla olmaz."[5] Bir kaç yıl sonra Bakunin, "Çelişkiler hiçbir zaman şimdiki kadar keskin sunulmamıştı... Devrimin ruhu denetim altında tutulmadı... O, - eğer ben Hegel'in bu ifadesinden yararlanabilirsem- yer altındaki bir köstebek gibi tünel kazıyor."[6]

Başlangıç olarak, Hegelci felsefe özgül bir kültürel ya da politik eğilimle etkili bağlantıdan yoksundu. Bununla beraber, her geçen on yılla beraber Hegel, Batılılaştırmacılar ve Slavlaştırmacılar arasındaki, yüzyıl boyunca süren çekişmenin içine çekildi. Rus Marksizminin kendisi, Rus popülizminin içinden ve ona karşı ortaya çıktı; ve Marksistler ve Popülistler arasındaki mücadele Batılılaştırmacılar ve Slavlaştırmacılar arasındaki daha uzun çekişme içindeki bir bölümü teşkil etti. Esasen sorun Rus Gelişiminin doğası üzerinde döndü. Batılılaştırmacılar ya da Avrupalılaştırmacılar, Nicolas Bendyaev'den aktarırsak, "Rusya'nın geleceği, onun Batı yolunu seçmesinde yattı"ğını iddia ettiler. Tam tersine, Slavlaştırmacılar, Rusya'nın, "özel bir kültür biçimi", belirgin bir Rus uygarlığı sunduğuna inandılar.[7]

Hegel, bu tartışmaya yabancı görünebilirdi. Bununla beraber, zımnen ve en nihayetinde açıkça, Rus Hegelciliğini kuşatan ve tanımlayan kavramsal bir sorunla birleşti (coalesced). Batılılaştırmacılar ve daha sonra Marksistler, sebep ve gelişmenin evrensel kategorilerine sürüklendiler. Bu kategoriler, Rusya için özel

---

[5] Edward J. Brown'da aktarıldı, *Stankevich and His Moscow Circle* (Stanford, California, 1966), s. 106.

[6] Michael Bakunin, "The reaction in Germany," *russian Philosophy* içinde, Cilt 1, james M. Edie tarafından yayınlandı (Chicago, 1956), ss. 403-404. Bakınız E. H. Carr, *Michael Bakunin* (New York, 1961), ss. 97-120.

[7] Nicolas Berdyaev, *The russian Idea* (Boston, 1962), ss.39-40.

ya da tek bir role izin vermedi. Daha ziyade onlar, Rusya ve Batı Avrupa ile paylaşılan tek bir gelişimsel yol öne sürdüler.

Diğer taraftan, Slavlaştırmacılar ve daha sonra Popülistler, bireysellik ve öznellik kategorilerini geliştirdiler. Bu kategoriler, Rusyayı, bir tek ve evrensel Batı modelini taklit etme kaderinden kurtardı; onlar, Batı Avrupa'ya yabancı olan, belirli ve emsalsiz bir Rus gelişimine izin verdiler.[8] Bu çatışan emir kipleri, Hegel okumasına hakim oldu. Taraftarlar ve muhalifler, kendilerini, evrensel bilimsel kategorilere verdikleri değere göre tanımladılar.

Bazen, Hegelci bir safhadan geçerken Slavlaştırmacılar ve Popülistler, Hegel'i eninde sonunda uyumsuz buldular.[9] Kirecvsky gibi, Hegel'e kapılmış olan Slavlaştırmacılar en sonun-

---

[8] Bir gözlem için bakınız James H. Billington, *The Icon and the Axe: An Interpretative History of Russian Culture* (New York, 1970), ss. 391-433.

[9] Chernyshevsky "yarım" bir Popülist olduğundan "yarım" bir istisnadır. William F. Woehrlin, *Chernyshevshi* (Cambridge, Mass, 1971) içinde, bir çok sorun üzerinde Popülistlerden ayrıldığını öne sürdü.Bakınız Chernyshevsky'nin Hegel tartışması, onun *Selected Philosophical Essays* (Mosow, 1953) içinde "Essays on the Gogol Period of Russian Literature"ında. Herzen kendisini Batı'ya dair düş kırıklığına uğramasının arttığı dereceye kadar Hegel'den uzaklaştırdı. Bakınız Martin Malia, *Alexander Herzen and the Birth of Russian Socialism* (NewYork, 1965), ss. 378-379. İki zengin gözlem için bakınız Dimitri Tschizewski (Bad Hamburg, 1961); ve Boris Jakowenko, *Geschichte des hegelianismus in Russland*, Cilt 1, (Prague, 1940), özellikle ss. 208-259. Tschizewski Slavların aynı biçimde Hegel'i önemsemediğini ya da hor gördüğünü gündeme getirdi. Açıkça bu, abartılmış olabilir. Ancak onun başlıca Hegel'ci Slavlarının (K. Aksakov ve J. Samarin) her ikisi de sonunda Hegel'den vazgeçtiler. Bakınız Koyre, "Hegel en Russie," s. 170. Andre Walicki de, *The Slachopile Controversy: History of a Conservative Utopia in Nineteenth-Century Russian Thought* (Oxford, 1920)sinde Hegel'in Slavların kısa süreli bir müttefiğinden başka bir şey olmadığını iddia etti: "Slavlar Rusya'daki Hegelciliğin en ciddi ve aynı zamanda en tutarlı muhalifiydiler." (s.288).

da onu reddettiler.[10] "Hegelci rasyonalizm, tüm *aşmanın* düşmanıydı."[11] Onlar Hegel'i, bireyi ve özgül Rus özel niteliklerini - Slavlaştırmacılar ve Popülistler için umut- kurban eden bir Panmantıkçı (Panlogician), rasyonalist ve Batılılaştırmacı olmakla yargıladılar. Bir Slavlaştırmacı, Hegel "bizim insanlarımızın dinsel, sivil ve entelektüel yaşamlarının karşısında"[12] durur diye belirtti. Hegel'in, bireyi ve emsalsiz Rus gerçekliklerini tehlikeye attığı izlenimi, Belinsky'den Mihailovsky'e değin onun reddiyesini teşvik etti.[13]

Tam tersine, Batılılaştırmacılar ve kesin olarak Marksistler, Hegel'de bir müttefik keşfettiler. O, felsefesi Avrupa ve Rusya'da uygulanabilir olan evrensel bir düşünür olarak görüldü.[14] Yüzyılın sonuna doğru bu, Rus toplumsal düşünürleri arasındaki sorundu: Rus gelişiminin -onun ayrı ya da evrensel özellikleri- do-

---

[10] Nicolas V. *Riasanovsky, Russia and the West in the Teachings of the Slavophiles: A Study of Romantic Ideology* (Gloucester, Mass., 1965) içinde Slavların romantik ve mistik köklerini vurguladı: Her şey olabilir, daha sonra Schelling'e döndüler, ama Hegel değil. Cf. Peter K.Christoff, *An Introduction to Nineteenth Century Russian Slavophilism*: A. S. Xomjakov (The Hauge, 1961). Christoff, Schellingin ilk Slavların özel (exclusive) kaynağı olduğu noktasında ayrışır; Bununla beraber o, aynı zamanda, onların, Kirevsky gibi, en sonunda Hegel'i reddettiklerini öne sürdü; bakınız onun *An Introduction to the nineteenth Century Russian Slavophilism: I. V. Kirevsky* (The Hague, 1972).

[11] Guy Planty-Bonjour, *Hegel et la pensee philosophique en Russie 1830-1917* (The hauge, 1974), s. 99.

[12] I. Dawydow, Jakowenk'da aktarıldığı gibi, *Geschichte des Hegelianismus in Russland*, s.217.

[13] Belinsky'nin söylediği gibi, "Görüşüme bağlı kalacağım: bir öznenin, bir bireyin, bir şahsiyetin kaderi, dünyanın kaderinden ve Çin imparatorluğunun mutluluğundan daha önemlidir. (viz., Hegelci *Allgemeinheit*)" (Belinsky'den V. P. Botkin'e (Mart, 1, 1841), Visarion G, Belinsky, *Selected Philosophical Works* içinde (Moscow, 1956), s.160). Bakınız Edward J. Brown, *Stankevich and His Moscow Circle*, ss. 83-114)

[14] Bakınız Leonard Schapiro, *Rationalism and Nationalism in Russian Nineteenth CenturyThought* (New Haven, Connecticut, 1967).

ğası ve Marksizmin Rusya'da geçerliliği. Felsefi kategoriler, emsalsiz Rus gelişimine ya da evrensel ve kaçınılmaz Batı evrimine açıklıklarından dolayı irdelendiler. Marksistlere göre nesnel ve evrensel gelişim teorisyeninin rolünü üzerine alan Hegel, zaten Batı -Slavlaştırmacı diyaloğu boyunca kırıldı.

Bu çatışma içindeki iki ana şahsiyet, Georgi Plekhanov ve Nicholas Mikhailovsky idi. Bir popülist ve bir Marksizm eleştirmeni olan Mikhailovsky, bireysel, etik ve ahlaki tercihleri savundu; bu vesileyle o, sosyal teorideki determinizm ve yazgıcılığa (fatalizm) karşı durdu. Onun makalesini "öznel" sosyoloji olarak adlandırması ve Popülistlerin genellikle sosyolojinin "öznel" bir okulunu oluşturmaları tesadüfi değildir. Mikhailovsky, tamamiyle nesnel bir teoriyi suçladı.[15] Onun "*İlerleme Nedir?*"inde tartıştığı gibi: "Nesnel yöntemin, sosyolojide özel (exclusive) kullanımı... ağırlığı yardla (bir uzunluk ölçüsü birimi) ölçmeye eşit olacaktı... en üst kontrol yetkisi öznel yönteme verilmelidir."[16] Netice olarak Hegel, bireyin düşmanı ve ezici bir nesnellik temsilcisi olmakla yargılandı. Birey'e, Hegel'in sistemi gibi böylesi şaşırtıcı küçümseme ve duygusuz gaddarlıkla yaklaşan başka bir felsefi sitem yoktur."[17]

Plekhanov'un Mikhailovsky'e cevabının özü, ilk Rus Marksistlerince benimsendi ve tekrarlandı. Mikhailovsky'nin aksine

---

[15] Popülist sosyal düşünürler Rusya'nın, onu Batı'dan ayıran öznel ve farklı özelliklerini vurguladılar. Bakınız Alexander Vucinich, *Social Thought in Tsarist Russia* (Chicago, 1976). Popülist sosyologlar genellikle "öznelci" okul olarak biliniyorlardı. Bakınız Julius Hecker, *Russian Sociology* (London, 1934), özellikle ss. 75-176. Cf. richard Wortman, *The Crisis of Russian Populism* (London, 1967).

[16] Nicholas Michailovsky, "What is Progress?" *Russian Philosophy* içinde, Cilt 2, J. M. Edie et al tarafından yayınlandı. (Chicago, 1969), s. 186. Cf. James Billington, *Mikhailovsky and Russian Populism* (Oxford, 1958).

[17] *Selected Philosophical Works* içinde plekhanov tarafından aktarıldı, Cilt 1, *The Development of the Monst View of History* (Moscow, 1974), s.701.

Plekhanov, Hegel'i, Alman Sosyal Demokratları'nın "Die Neue-Zeit"ında anarak kutladı.[18] Onun Mikhailovsky'e tüm cevabı, *Monist Tarih Görüşünün Gelişimi* (The Development of the Monist View of History), Lenin'e göre, Rus Marksistlerinin bütün bir kuşağını "yetiştirdi."[19] Plekhanov, Hegel ve Marx'ın, nesnel, determinist ve evrensel niteliklerini önemle belirtti. Hegel'le beraber, "insan keyfiliği ve insan sağduyusu ilineği, yasaya uygunluğa, yani netice olarak, zorunluluğa meydan verir."[20] Ya da, kendi polemiğinde ileri sürdüğü gibi "Sosyolojide 'öznel metod' en büyük saçmalıktır."[21]

Marksistler, Popülistlerle olan kavgalarında üstünlük sağladılar. Onlar, bilimsel ve nesnel olmayı iddia ederken, Mikhailovsky'e, karışıklık, idealizm ve kararsızlık suçlamalarını yüklemeye muktedirdiler. Rusya'nın geleceği için öznel istek ve arzular önemsizdi; o, nesnel olarak, Lenin dahil, ilk Rus Marksistlerinin bir çoğu onun nesnel olarak kapitalizme doğru gelişiyor olduğunu iddia etti. Zaten bu, Batılılaştırmacılar ve Slavlaştırmacılar arasındaki daha uzun mübadelede bir bölüm olduğundan dolayı, Marksistler, nesnel, bilimsel ve evrensel kategorileri vurgulamaya, hazırdan öteydiler.[22] Rus Marksistlerine göre,

---

[18] Plekhanov, "For the Sixtienth Anniversary of Hegel's Death," *Selected Philosophical Works*, Cilt 1, ss. 401-426.

[19] Lenin ve diğerleri üzerindeki etki için bakınız Samuel H. Barron, *Plekhanov* (Stanford, 1963), ss. 145-148.

[20] Plekhanov, "For the Sixtieth Anniversary of Hegel's Death," s. 418.

[21] Plekhanov, *The Development of Monist View*, s. 639.

[22] Legal Marksist olan Peter Struve'un takipçileri "nesnelciler" olarak biliniyorlardı (Richard Pipes, *Struve: Liberal on the Left* (Cambridge, Mass., 1970), s. 100). "Bireyin sosyolojiden elimine edilmesi sadece bilimsel bilgiye doğru genel eğilimin belirli bir örneğidir" (Struve, Richard Kindersley'de aktarıldığı gibi, *The First Russian Revisionists: A Study of Legal Marxism in Russia* (Oxford, 1962), s.113).Cf. Struve'un "La Theorie marxienne de l'evolution sociale," *Etudes de marxologie*, VI (1962), ss. 105 ve devamı.

"öznel" terimi, Rusya için, Batılı olmayan ve Marksist olmayan bir gelecek için popülist argümanla olan ilişkisi tarafından, geriye döndürülemez bir şekilde bozulmuştu.[23] Sovyet Marksizmi, öznelliğe güvensizliği miras aldı ve arttırdı.

Toplumu ve doğayı kuşatan bilimsel ve birleştirilmiş bir teori olarak Marksizmin Sovyet versiyonu, Mikhailovsky'e verilen cevapta önceden şekillendirilmişti. Mikhailovsky, öznellik ve bireyden yana kaygısı ile uygun olarak, toplumu doğadan ayırdı diye.[24] O, pozitivistlerin, biyoloji ve kimya için uygun olan yöntemleri kullanarak bireyi değersizleştirdiklerinden yakındı. Rus Marksistlerinin cevabı, doğanın ve toplumun kesiksiz bütününü savundu; onlar bunu bir bilimin nesnelliğinin ve katılığının denenmesi olarak gördüler. Hegel'in bilim ve öznellik yorumu, Avrupa geleneğinin aksi olan bir şekle büründü.

II

Avrupa Marksizmine damgasını vuran Hegel'in kabülü Rus Marksizminden kesin olarak ayrıldı. Yüzyılın son çeyreğiyle beraber Hegelci gelenek özellikle Almanya'da dağıldı.[25]

---

[23] Bakınız Andrzej Walicki, *The Controversy over Capitalism: Studies in the Social Philosophy of Russian Populists* (London, 1969).

[24] "Bu metodun özünde Mikhailovsky'nin doğa üzerine çalışma ile insan toplumu üzerine çalışma arasında çizdiği ayrım vardı." (Arthur P. Mendel, *Dilemmas of Progress in Tsarist Russia: Legal Marxism and Legal Populism* (Cambridge, Mass., 1961), s. 31.).

[25] Bakınız Friedrich Überweg, *Grundrisse der Geschichte der Philosophie*, Bölüm 4, K. Oesterreich tarafından yayınlandı (berlin, 1916), ss. 281-282. cf. Willy Moog, *Hegel und die Hegelsche Schule* (1930), (Nendeln, Lichtenstein, 1973); ve Heinrich Levy, *Die Hegel renaisance in der deutschen Philosophie mit besonderer Berücksichtigung des Neukantianismus* (Leipzig, 1927).

Marx, 1873'de "o kudretli düşünürün öğrencisi" olduğunu üstüne basa basa belirtti, çünkü Hegel'e bugünlerde bir "köpek leşi"[26] gibi yaklaşılıyordu. Neredeyse her yerde, pozitivizm, sosyal darvinizm ya da yeni Kantçılık Hegel'in yerine geçirilmişti.[27]

Güçsüzleşen bir Hegelcilik içinde İtalya, görülebilir ve kuvvetli temsilcileriyle övünebilirdi.[28] Hegel'in Alman öğrencilerinden biri, Karl Rozenkranz, 1868'de "utanç"la, her ne kadar Hegel, Almanyada "modası geçmiş" varsayılsa da o, "İtalyan dilinde tekrar hayata döner" diye belirtti.[29] Hegel çalışması, "ilk" İtalyan Marksisti olan Antonia Labriola'nın eğitimini aldığı Napoli'de gelişti. Yıllar sonra 1894'te Labriola Engels'ten, Marx ve Engels'in 1840'ların Genç Hegelcileri karşısında polemiği olan, bulunması zor, "*Kutsal Aile*"nin bir kopyasını istedi. Labriola, onu okuduktan sonra Engels'e şunları yazdı: Kitap, "daha erken

---

[26] Marx, "İkinci baskıya son söz" (1873) *Capital*, Cilt 1, (New York, 1977), s. 102.

[27] Gustav Meyer, Labriola ve Plekhanov hariç ikinci kuşak Marksistlerin Hegelci düşünce içinde değil ama pozitivizm ve yeni-Kantçılık içinde eğitildikleri yorumunu yaptı. (G. Meyer, Friedrich Engels: *Eine Biographie*, Cilt 2 (the hague, 1934), s. 448).

[28] Polonya da varlığını sürdürebilen bir hegelci gelenekle övünebilirdi; bakınız Bronislaw Baczko, "La Gauche et la droite hegeliennes en Pologne dans la premiere moitie du XIX siecle," *Analli Feltrinelli*, VI (1963), ss. 137-163. Görmezden gelinmemesi ve gerçekten açıklanması gereken, Collingwood dışında kısa bir süre gelişen ve yok olan İngiliz Hegelciliğidir. Bakınız François Houang, *Le Neo-hegelianisme en angleterre* (Paris, 1954); Haralal Haldar, *Neo-Hegelianism* (London, 1927); ve John H. Muirhead, *The Platonic Tradition in Anglo-Saxon Philosophy* (New York, 1931). İngiliz Hegelcilerinin ilk önemli eseri James H. Stirling'in *The Secret of Hegel*'i (Edinburgh, 1898; ilk baskı 1865) idi. Yüzyılın dönemecindeki Hollandalı Hegelciler için bakınız, Samuel Adrianus van Lutern, "Der Niederlandische Hegelianismus," *Logos*, XIV (1925), ss. 240-257. Unutulmaması gereken, Amerikan Hegelciliğidir. Bakınız özellikle *The Journal of Speculative Philosophy*, ondokuzuncu yüzyıl Amerikan (ve Avrupa) Hegelciliği için küçük bir altın madeni. Cf. W. H. Goetzman tarafından yakın zamanlarda yayınlanan antoloji, *The American Hegelians* (New York, 1973).

[29] Karl Rozenkranz, *Hegels Naturphilosphie und die Bearbeitung derselben durch den italienischen Philosophen A. Vera* (Berlin, 1868), s.1.

gençliğimde aralarında yaşadığım Napoli Hegelcilerini" anımsattı, "ve bana öyle geliyorki o kitabı, diğerlerinden daha fazla anladım ve kıymetini bildim... Ben, aynı zamanda gençlik günlerimde, adeta, böyle bir eğitim meydanında yaşadım ve bunun için üzgün değilim."[30]

Belki de Napoli'li Hegelcilerin en orjinali olan Labriola'nın öğretmeni, Bertrando Spaventa,[31] Hegel'in politik olarak keskin bir okumasını sundu.[32] Spaventa'nın, ilk önemli makalesinde, *Studii sopra la filosofia di Hegel* (Studies on the Philosophy of Hegel - *Hegel Felsefesi Üzerine Çalışmalar)* (1850)'de açıkladığı gibi, Hegel'in felsefesi Fransa ve Almanya'da ölmüşken, polis ve rakiplerinden gelen muhalefete rağmen Napoli'de yayılıyordu. Spaventa'ya göre Hegel'in felsefesi ulusal bağımsızlık ve devrime doğru bir yol (route) açtı.[33] Marx'a ait, bilmediği bir metni anımsatan kelimelerle Spaventa, Hegel'in felsefesinin ulusal devrimin entelektüel silahı olduğunu öne sürdü. Maddi güç, İtalya'nın yabancı istilacıları (*Avustralyalılar*) ile savaşmaya yettiyse de Papa'nın, kardinallerin ve rahiplerin kültürel ve dinsel baskısının hakkından gelmeye yetmedi. "Eğer ilkini yıkmak için

---

30 Antonio Labriola, *Socialism and Philosophy Chicago*, 1918), s. 56. Cf. A. Labriola, *Lettere a Engels* (Rome, 1949), ss. 141-142.

31 Bir literatür incelemesi için bakınız Giuseppe Vacca, "Recenti studi sull'hegelismo napoletano," *Studi Storici*, VII (1966), ss. 159-210. Cf. Salvatore Onufrio, *Lo'stato etico' e gli hegeliani di Napoli* (Celebes, Editore, 1972), ss. 29-52.

32 İtalyan Hegelcilerinin güçlü bir analizi için bakınız Paul Piccone, "From Spaventa to Gramsci," *Telos*, 31 (İlkbahar, 1977), ss.35-66. Piconne İtalyan hegelcileri içindeki ayrışmanın politik genel çerçevesi üzerine bilgi verir. Cf. Pier C. Masini, "Bertrando Spaventa," *Revista Storica del Socialismo*, VI (1959), ss. 304 ve devamı.

33 B. Spaventa, "Studii sopra la filosofia di Hegel," Soaventa içinde, *Unificazione nazionale ed egemonia culturale*, G. Vacca tarafından yayınlandı (Bari, 1969), ss. 21-23.

asker tüfeği zorunlu ise de o ikincisini yok etmek için yeterli olmayacaktır."[34]

Spaventa'nın Hegel'i, bilincin ve öznelliğin diyalektiğinin Hegel'iydi.[35] Spaventa'nın ve tüm İtalyan Hegelci geleneğinin gücü ve güçsüzlüğü, öznellik üzerine yoğunlaşmaya aitti. Ancak, Spaventaya karşı yükseltilen öznelcilik ithamı onun, öznelliğini, Marx'ınkiyle aynı kumaştan kestiğini unutur... "İnsan ne olduğunu kendisi yapar" diye yazdı Spaventa. "Onun dünyası, bilgisi ve mutluluğu -bir insan olarak onun tamamı- onun kendi işidir. Genelde bu, esasen aynı olan iş ve tarih büyük kavramının önemidir."[36] Batı Hegelcilerinin çoğu gibi Spaventa, "tüm sistemin gerçek ışığı" olarak Aklın Fenomenolojisi'ne sürüklenmişti.[37] Bilinç, öznellik ve tarih kategorileri öne çıktı. "Bilgi, eğer ruh -öznellik- basitçe bir izleyici ise, genel olarak açıklanamazdır -imkansızdır-. Bilgi esasen kendini tanımaktır."[38]

Ulusal gelenekler tek başlarına, Hegelcilik ve Marksizm tarihini açıklığa kavuşturamazlar. Tarihsel ve bilimsel Hegelciler arasındaki kırılma ulusal geleneklerle basitçe bir karşılıklı ilişki

---

[34] Spaventa, "False accuse contro l'Hegelismo" (1851), *Unificazione nazionale*, ss. 95-96.

[35] Spaventa'nın Hegel'e olan ilişkisine dair bakınız genel olarak Renato Bartot, *l'Hegelismo di Bertrando Spaventa* (Florence, 1968).

[36] Teresa Serra'dan aktarıldı, *Bertrando Spaventa*, (Rome, 1974) s. 54. Serra aynı zamanda Spaventa'ya yüklenen öznellik suçlamalarını sürdürür. Cf. Italo Cubeddu, *Bertrando Spaventa*, (Florence, 1964).

[37] Giuseppe Vacca'da aktarıldı, *Politica e filosofia in Bertrando Spaventa* (Bari, 1967), s. 291. Landucci, Spaventa'nın Lukacs ve çağdaş Fransız Hegelcilerini öndelediğini öne sürdü; bakınız onun "Il Giovane Spaventa fra Hegelismo e socialismo," *Analli Feltrinelli*, VI (1963), ss. 647-707; ve "L'hegeliamo in Italia nell'eta del Risorgimeronto," *Studi Storici*, VI (1965), ss. 597-628. Spaveta'nın sol bir yorumunun eleştirisi için bakınız Teresa Serra, "Oltre la letturaidealistica di Bertrando Spaventa," GCFI, 53 (1974), ss. 175-202.

[38] Vacca, *Politica e filosofia*, ss. 237-238.

içinde değildi; O aynı zamanda bir İtalyan çatı dahilinde yer aldı. Spaventa ve onun grubu daha önemli ve sürekli olsa da, başlangıçta, İtalyan Augusto Vera tarafından temsil edilen "ortodoks" bir Hegelciler okulu, daha geniş bir üne sahip oldu.[39] Hararetli bir Hegelci olan Vera, Amerika'da St.Loui'li Hegelciler tarafından yayınlanmış olan bir tanesi de dahil olmak üzere, İtalya'da Hegel üzerine sayısız yorumlar ve Hegel çevirilerinden sorumludur.[40] Üretkenliği ve samimiyeti, ona ülke dışında tanınmayı kazandırdı. Rozenkranz onu, Hegel'in "en katı sistemleştiricisi" olarak gördü.[41]

Vera'ya göre kesin olarak hayati unsuru olan sistem, Hegel'in başlangıcı ve sonuydu. *Fenomenoloji*'nin sistemden önce gelmesi, bir "öznel ve tesadüfi olgu" idi. Sistem, asıl olandı.[42] Vera, Fenomenoloji'nin kendi Fransızca çevirisine şöyle yazdı: "Sistem... her şeydir."[43] "Tüm sistemin anahtarı" *Fenomenoloji* değil ama Mantık'tır diye öne sürdü başka bir yere.[44]

Hegel'in metinlerine harfi harfine sadakat, Vera'nın ortodoksisini tanımladı[45]; o, kelimeleri küçümsemedi. Hegel'le beraber, "felsefenin çemberi" kapandı. Felsefeciler için tüm geriye

---

[39] İtalyan Hegelcilerinin iki antolojisi Guido Oldrini, *Il primo hegelismo italiano* (Florance, 1969); ve Augusto Guzzo ve Armand Plebe, *Gli hegeliani d'italia'dır* (Turin, 1953).

[40] Bakınız Guido Oldrini, *Gli hegeliani di Napoli:Augusto Vera e la corrente ortodossa* (Milan, 1964), s. 90.

[41] Rosenkranz, *Hegels Naturphilosophie*, s. 1. Cf. G. Oldrini, *la Cultura filosofica apoletana dell'ottocento* (Rome, 1973).

[42] Oldrini'de aktarıldı, *Gli hegeliani di Napoli*, s. 173.

[43] Oldrini'de aktarıldı, *La cultura filosofica napoletana*, s. 427.

[44] A. Vera, *Logique de Hegel*, Veranın bir sunuş ve yorumuyla beraber çevrildi (Paris, 1874), s. xv. (İlk Baskı, 1859).

[45] Spaventa'nın aksine Vera politik sağda durdu. Örneğin bakınız onun "La Souverainete du peuple" (1848), *Melanges philosophiques* (Paris, 1862), ss. 242-263.

kalan, Hegel'in "tümden gelimler"i üzerinde "mekanik olarak" yorum yapmaktı.[46] Spaventa bunu rezalet saydı: "Doğru filozofların içinde her zaman kendilerinden daha fazla bir şey vardır... Bu yeni bir hayatın tohumudur. Bir filozofu mekanik olarak tekrarlamak bu tohumu boğmaya varır."[47] Spaventa ve Vera'nın Hegel'in doğa felsefesinin geçerliliği üzerinde kesin olarak ayrılması şaşırtıcı değildir. Spaventa'ya göre o, hatalar, yanlışlar ve "hatalı evetlemeler"le dopdoluydu. Bu itirazlar, "doğanın sistematik birliği"ni[48] savunan Vera tarafından kararlı bir şekilde reddedildi. Vera'yı, Hegel'in doğa felsefesini imtihan edecek yegâne filozof olarak öven Rosenkranz bile onun (Vera'nın), Hegel'in astronomi ve Newton üzerine görüşlerinin savunusunu sorgulamak için harekete geçti.[49]

Napoli'li Hegelciler, Spaventa'dan onun öğrencisi Labriola'ya ve Labriola'nın öğrencisi Benedetto Croce'dan Gramsci'ye uzanan bir Marksizm için meydanı hazırladılar. Bu İtalyanlar, tarihin kategorileri, öznellik ve bilinç üzerinde yoğunlaştılar ve Marksizmi evrensel ve bilimsel bir sistem olarak yorumlamak için pozitivist bir eğilime şüpheyle yaklaştılar. Labriola, Plekhanov'u tam olarak bu noktada eleştirdi: "Bilimden bahsetmenin bu küstah şekli bilimsel sosyalizmi tüm dünyadan önce gülünç hale getirecektir. Suç, birçok insanın Marksizme, evrensel bilge-

---

[46] Oldrini'de aktarıldığı gibi Vera, Gli hegeliani di Napoli, ss. 169-170.

[47] Piccone tarafından "From Spaventa to Gramsci" içinde alıntılandı, s. 60.

[48] Oldrini, Gli hegeliani di Napoli, s. 193-194.

[49] Rosenkranz, Hegels Naturphilosophie, ss. 36, 107-129. Labriola, Rozenkranz'ın Spaventa'yı yok sayarak Vera'yı İtalyan Hegelcilerinin merkezine yerleştirmesine öfkelenmişti. Bakınız Labriolanın Opere'si Cilt 3, L. Dal pane tarafından yayınlandı (Milan, 1962), s. 274, içinde Vera'nın İntroduzione alla filosofia della storia'sının eleştirisi. Vera'nın sempatik bir savunusu için bakınız Armando Plebe, Spaventa ve Vera (Turin, 1954).

liğin (Allweisheit) yeni bir şekli olarak yaklaşması olgusunda yatar."[50]

Labriola'nın düşüncesini kısa bir alanda[51] karakterize etmenin zorluğu, kısmen onun (Labriolanın düşüncesinin-çev.) hakiki doğasından kaynaklanır. Pozitivizm ve sitemlere karşı antipatisinden kaynaklı olarak Labriola, kasten, sistemsiz ve parçalıydı; mektupların senli benliliğini ve öğretmen tarzı anlatmayı profesyonel monografilere tercih etti. Onun ana çalışmalarından biri (Sorel'e) mektuplardan meydana geldi. O şöyle açıkladı: "Hiçbir zaman aklımda standart bir kitap yazmak olmadı... Mektup formunu seçiyorum çünkü, söz akışına ara vermeler, düşüncenin sürekliliğinde kopmalar ve ara sıra meydana gelen atlamalar... orada, yersiz ve aykırı görünmez."[52] Ya da daha kesin olarak: "Yirmi yıl boyunca ben, sistemli felsefeden nefret ettim. Bu tavır... beni, Marksizmi kabul etmeye daha fazla eğilimli hale getirdi."[53]

1880'lerde bir İtalyan Marksizminin güçsüzlüğü, neredeyse yokluğu, Labriola'yı, Marx'ı kendisi için keşfetmeye ve yeniden

---

[50] Labriola'dan Kautsky'e (Ekim, 8, 1898), Giuliano Procacci içinde, "Antonia Labriola e la revisione del marxismo attraverso l'epistolario con Bernstein e con kautsky," Analli feltrinelli, III (1960), s. 317.

[51] En iyi Labriola tartışması Eugeno Garin'in Labriola'nın La concenzione materilaistica della storia'sına (Bari) önsözü olabilir. Standart biyografi Luigi Dal Pane'nin Antonio Labriola'sıdır (1935) (Bologna'da yeniden basıldı). Bakınız Bruno Widmar, "La giovinezza di Antonio Labriola," Revista Storica del Socialismo, III (1960), ss. 639-676.

[52] A. Labriola, Socialism and Philosophy (Chicago, 1918), ss. 5-6.

[53] A.g.e., s. 96. "Hazır ve esnek konuşmalarda, duruma uygun olarak, yan sorunlarda etkili ve referanslarla dolu bir şekilde ifade etmeye alıştığım şeyleri yazarken tekrar etme yeteneğimi uzun zaman önce kaybettim." (s. 146) Bir öğretmen ve yazar olarak Labriola üzerine Croce'un yorumlarına bakınız, "Comenacque e come mori il marxismo teorico in Italia (1895-1900)," içinde, Materialismo storico ed economia marxistica (Bari, 1961), s. 285.

düşünmeye itti. Bunu yapmak için o, kendi Hegelci geçmişini ve kaynaklarını kazıp çıkardı. Bu anlamda Labriola, Marksizme Marx'la aynı yoldan ulaştı: Alman idealizmi üzerinden. 1894'te Engels'e anlattığı gibi o, sosyalizme "katı Hegelci eğitimi" yoluyla ulaştı.[54] Marksizm hakkındaki bilgilerini "büyük bir öğretmenin ağzından" edinmedi.[55] Marx'ın kitapları onun tek aracıydı ve bunları bile bulmak çok zordu. Marx'ın, *Ekonomi Politiğin Eleştirisi*'nin sadece tek bir kopyası Roma'da keşfedilebildi.[56] Onun Engels'e mektupları çoğu kez, Marx'ın metinlerinin İtalya'da yokluğundan yakınıyordu.

Labriola'nın Marksizminin tınısı, onun sözlüğünde yankılandı; onun terimleri, kendisini, pozitivizm ve Vulgar Marksizmden uzaklaştırma çabalarına tanıklık etti. O "Bilim" terimine karşı kuşkusundan kaynaklı olarak, "eleştirel komünizm"i tercih etti. "Bu, onun doğru ismidir ve bu doktrin için daha uygunu yoktur."[57] O, "bilim" ve Wissenschaft terimleri hakkındaki kaygılarını Engels'e yazdı; Engels'e göre Wissenschaft İtalya'da onun yerine geçmiş olan "pozitivistlerin bilim"inden "daha derin, daha organik ve daha karmaşık" bir anlam ifade etti. Aynı sebepten Labriola, "genetik yöntem" terimini "diyalektik materyalizm" terimine tercih etti. İtaly 'da diyalektik, retorik ve sofistliğe dejenere olmuştu. "Artık Hegelci geleneği hiç kimse bilmiyor."[58] Benzer bir

[54] Labriola'dan Engels'e (Mart 14, 1984), A. Labriola içinde, Lettere a Engels (Rome, 1949), s. 142.

[55] Labriola, "Del socialismo," Labriola içinde, Scritti politici 1886-1904, V. Gerratana tarafından yayınlandı (Bari, 1970), s. 185.

[56] Labriola'dan Engels'e (Şubat 21, 1891), Labriola içinde, Lettere a Engels, s. 10. Bu yıllarda Marksizmin yayılması üzerine bakınız E. J. Hobsbawm, "La diffusione del marxismo (1890-1905)," Studi Storici, XV (1974), ss. 241-269.

[57] A. Labriola, Essays on the Materialistic Conception of History (Chicago, 1908) s. 13.

mizaçla o, sosyalist basına zarar veren "konvansiyonalizm"e ve "kalıplaşmış sözler"e karşı çıktı.[59]

Labriola, sürekli olarak pozitivist ve Darwinci Marksizme karşı durdu. O, "sosyalizmin kapsamı dahilinde, bilimin tüm dayanağını sevk eden"[60] ve "içine, sosyalizmin her şeyin merkezi noktası olarak yerleştirilebileceği evrensel felsefe" peşinde "koşan" Marksistlerin "aşırı düşkünlüğü"nü eleştirdi.[61] Darwin'i ya da evrimi reddetmemesine rağmen o, Marx ve Darwin karışımını kabul etmedi. "Ne hoş bir manzara! Materyalizm - pozitivizm - diyalektik, üçlü kutsal birlik!"[62] Marx ve Engels Darwine hürmet ettiyselerde Labriola'ya göre onlar, Darwin'i "tüm insanlığın yasalarının kaşifi" olarak görmediler.[63] "Bizim doktrinimiz Darwinizm ile karmakarışık bir hale sokulmamalıdır ve o, yeniden, fatalizmin (yazgıcılık- çev.) bir mitsel, mistik ya da mecazi kavramını kullanıma koymaya gerek duymamalıdır." Kısaca şöyle özetledi Labriola: "Tarih insanın eseridir... Ondan sonra, tarih olan, insanın bu eserini varoluş için basit mücadeleye geri taşımak için hiç bir neden yoktur."[64]

Labriola'nın pozitivizme tanınan anlamsal imtiyazlara itirazı yersiz değildi. Materyalist tarih Kavramı'nda o, ihtimal ya

---

[58] Labriola'dan Engels'e (Haziran, 13, 1894), Labriola içinde, Lettere a Engels, ss. 146-148.

[59] Labriola'dan Kautsky'e (Ağustos 29, 1897)I Procacci içinde, "Antonio Labriola e la revisione del marxismo," s. 312. O Bernstein'a, Die Neue Zeit'ın hiç bir zaman bir "eleştirel dergi" olamayacağından yakındı. (s.319)

[60] Labriola, Socialism and Philosophy, s. 100.

[61] A.g.e., s. 96.

[62] A.g.e., s.101.

[63] A.g.e., s. 105.

[64] Labriola, Essays on the Materialistic Conception, ss. 120-121.

da determinizm gibi tarihteki popüler neden sonuç ilişkisi kavramlarını tartıştı. O, bu "yüzeysel" yaklaşımların "bilimsel" eleştirelcilik ortaya çıkınca eriyecektir diye belirtti -en azından onun İngiliz okurları böyle yazdığını düşünür.[65] Labriola burada, "bilimsel" terimini kullanmadı: O, bu yüzeysel üslupların "la critica della conoscenza", "*bilincin eleştirisi*"nin ortaya çıkışıyla yok olacağını yazdı.[66]

Labriola'nın kelime seçimi tarihsel Hegel'in varlığını gösterir. Onun hakiki ilk çalışması aslında Hegel'i Kant karşısında savundu.[67] Sonuna kadar, Marksizmin Hegelci bir esasına, kendi praksisi üzerinden kendisini üreten bir insanlık fikrine bağlı kaldı.[68] II. Enternasyonal içindeki teorisyenler arasında Labriola, vulgar ve pozitivist Marksizmin en keskin eleştirmeni olarak göze çarptı[69]; Onun yargısının keskinliği Hegelci bir taşta bilenmişti. O, Marksizmi, ekonomik değişimin basit bir doktrinine indirgerken onu, "yakında vaki olması beklenen felsefe"sinden

---

65 A.g.e., 101-102

66 Labriola, La concezione materialistica, s. 65.

67 A. Labriola, "Una risposta alla prolusion di Zeler" (1862), Labriola içinde, Opere, F. Sbarber tarafından yayınlandı (Naples, 1972).

68 Labriola, Soxialism and Philosophy, ss. 43, 87. Italyanca "nel processo della praxis," çeviride "practical process" (pratik süreç) haline gelir; bakınız La concezione materialistica, s. 204.

69 Labriola eleştirisi onun revizyonizm ve sömürgecilik analizleri üzerine odaklandı. Bakınız Enzo Santarelli, La revisione del marxismo in Italia (Milan, 1974) ve Giacomo Marramao, Marxismo e revisionismo in Italia (Bari, 1971). Marramao, Labriola ve Kautsky'nin benzer figürler olduklarını öne sürdü. Aynı zamanda bakınız Nicola Badaloni, "Labriola politico e filosofo," Critica Marxista IX (1971), ss. 16-35; Giovanni Mastroianni, "I saggi di Antonio Labriola," Studi Storici, VI (1965), ss. 329-341; ve bir cevap: Augusto Guerra, "Determinismo e liberta nello storicismo di Antonio Labriola," Studi Storici, VI (1965), ss. 501-506.

mahrum bırakan Marksizmin vulgar yorumcularını ifşa etti.[70] O, en iyi pasajlarından birinde şöyle belirtti:

> *Eleştirel komünizm devrimler imal etmez, o ayaklanmalar hazırlamaz, o, isyanlar için ordular donatmaz. O, kendisini, proleter hareketle bir araya koyar, ama o, bu hareketi bir bütün olarak toplumsal yaşamın tüm ilişkileri ile sahip olduğu, sahip olabileceği ve sahip olması gereken bağlantıların tüm bilgisi içinde görür ve destekler. Uzun lafın kısası, o, içinde proleter devrimin üst düzey subaylarının eğitildiği bir manastır değildir, ama o, bu devrimin bilincinden ve bilhassa onun zorluklarının bilincinden ne daha fazla ne de daha azdır.*[71]

Marksizme geç ullaşmış olması ve sistemli yazıları hor görmesi sebebiyle, Labriola'nın esaslı çalışmaları birkaç taneydi ve kısa bir döneme denk geldi: *Komünist Manifestonun Anısına (1895) (In Memory of Communist Manifesto), Tarihsel Materyalizm Üzerine (1896) (On Historical Materialism)* ve *Sosyalizm ve Felsefe (1897) (Socialism and Philosophy).* (O, 1904'te öldü.) Ancak Labriola, doğrudan ve dolaylı olarak, tarihsel Hegel'i kaynak olarak kullanan bir Marksist literatür telkin etti. Onun öğrencisi Benedetto Croce ve Giovanni Gentile'nin Marx üzerine çalışmaları çok geçmeden meydana çıktı. Doğrudan bir öğrenci olmamasına rağmen Gentile, Labriola'nın öğretmeni Spaventa'nın etkisi altına girdi. 1900 yılında o, Spaventa'nın eserlerinin birkaç cildinden ilkini yayınladı.

1896'da başlayan (ve 1900'de toplanan) bir makaleler dizisinde Croce, pozitivist Marx okumasını tahlil etti. Daha önce Engels tarafından saldırılmış olan Achille Loria ile işe girişti. Loria'nın teorisinin determinist ve evrimci niteliği Marksizmi "quietistic" (Dingincilik-insanların tüm arzularından sıyrılıp ken-

---

[70] Labriola, Socialism and Philosophy, ss. 77-78.

[71] Labriola, Essays on Materialistic Conception, s. 53.

dini sessizce Tanrı'ya ve kutsal şeylere vererek huzur bulmasını amaçlayan dinsel görüş - çev.) kılarak onu "ahlaki ve iradi unsurlar"dan "mahrum bıraktı". Loria, Marx'ın tarihi "otomatik" bir süreç olarak yorumlamadığını anlamakta başarısız oldu.[72] Marx'ın damadı Paul Lafargue'da, Croce'dan herhangi bir kayırma görmedi. O, Lafargue'u, Marksizmi alay edilmeye açık hale getiren bir "uysal formül"e indirgemekle itham etti.[73]

Labriola'nın hayal kırıklığı fazlaydı, bununla beraber Croce, kendisini hemen öğretmeninin sosyalizminden uzaklaştırdı. O, Marksizmin bir "tarih felsefesi" olduğunu inkâr ederek, onun kavramsal statüsünü parçalayarak yok etti. Onu, bir "yeni data özeti," bir "tarihin gerçekçi kavram"ı ya da, "yorum topu (cannon)" olarak adlandırmayı tercih etti. Croce, bununla, etiği ve ahlakı, Marksizmden kesin olarak ayırarak imtiyaz tanımaya uğraştı. Bir tarih metodu olarak Marksizm, etik ve felsefeyle karıştırılmamalıydı. Dahası Croce, Marx'm, "saf iktisat içinde anlamsız bir terim"[74] olan, artıdeğer teorisine saldırdı. Gentile'ye, kendi kitabını Marksizm için bir "tabut sedyesi" olarak gördüğünü anlattı.[75]

Croce'un makaleleri öğretmeninin dostluğunu ciddi bir şekilde test etti; ve Labriola, eleştirel mektuplardan bir baraj çekti. O, Croce'un yaygınlaşan ve tehditkâr hale gelen Marksist reviz-

---

[72] Croce, Materialismo storico, s. 49. Bakınız Gian B. Bravo, "Friedrich Engels und Achille Loria," Friedrich Engels içinde, H. Pelger tarafından yayınlandı (Hannover, 1971).

[73] A.g.e., s. 188.

[74] A.g.e., ss.10, 112, 70.

[75] Ceoce'dan Gentile'ye (Kasım 23, 1898), Giovanni Gentile içinde, Lettere a Benedetto Croce, Cilt 1, S. Giannantoni tarafından yayınlandı (Florence, 1972), s. 140.

yonizminin daha geniş çemberine kapılmış olmasına öfkelenmişti. Labriola'ya göre revizyonizmi durdurmak artan bir bağlanma ve netliği gerektirir. Ayrıca Labriola'nın kendisi, revizyonizm adına başka bir sözcü olan Sorel ve Croce'un ikisiyle ilişkilendirildiğinde olanaklar elverdiği ölçüde işin içine sokulmuş olmaktan sıkıntıya düşürülmüştü. Eduard Bernstein'ın bile onun Croce'la uyuşup uyuşmadığını araştırabilmesi onu sarstı.[76]

Benimsenen fikirlerin keskinliği, ya da en azından kırılganlığı, Labriola'nın *Sosyalizm ve Felsefesi* (*Socialism and Philosophy*) aracılığıyla izah edilebilir. Bu, 1897'de (İtalyanca olarak) Sorel'e bir dostça mektuplar dizisi olarak ortaya çıktı, Croce tarafından teşvik edildi. Fransızca çevirinin hazırlandığı esnada hikâye değişmişti; Sorel ve Croce'un ikisi de Labriola'nın düşüncesinde, revizyonist olarak kendilerini itibardan düşürmüştüler. Bernstein bir müttefik olarak Croce'a başvuruyordu.[77] Sorel, Labriola'ya Fransızca çeviriye sunuş yazısını Croce'un yazmasını masumca önerirken Labriola yeni bir Önsöz ye Dipnot kaleme aldı. Onun Sorel'e mektupları, 1899'da Fransızca olarak, Sorel'e saldıran bir Önsöz ve Croce'a saldıran bir Dipnotla ortaya çıktı.[78]

Labriola, Croce'u, kendi kodunda en ağır suçla itham etti: *Skolastiklik*. Croce'un, Marksizm içine soktuğu ayrımlar sadece soyut mantıkçıları çekti. O, Croce'a "bilimi ve felsefeyi bir ödev,

---

[76] Labriola'dan Croce'a (Ekim 7, 1899), Labriola içinde, Lettere a Benedetto Croce 1865-1904 (Naples, 1975), s. 301.

[77] Sorel, 1899'da Croce yazdığında, Bernstein'ın "kesin bir dereceye kadar sizin eseriniz tarafından teşvik edildi"ğini söylemiş olduğunu belirtti (Lettere di Georges Sorel a B. Croce," La Critica, XXV (1972), s. 311). Titiz bir şekilde Bernstein üzerindeki tüm etkilerin tam bir tanımlamasını yapan Bo Gustafsson Croce ve Bernstein arasında bir çok paralellikler bulur; ama, Bernstein'ın revizyonizmine "Croce'un özgül katkısını kesin olarak belirlemek zordur." Bakınız B. Gustafsson, Marxismus und Revisionismus: Eduard Bernsteins Kritik des Marxismus und ihreh ideengeschichtlichen Voraussetzung (Frankfurt, 1972), s. 211.

[78] Croce'un Materialismo Storico içindeki yorumlarına bakınız, s. 143.

bir görev, bir Lebens- ve Weltanschauung olarak görmekle ve onu entelektüel bir eğlence olarak görmek arasında büyük bir fark vardır"[79] diye yazdı. Labriola, Croce'un politika ile ilgilenmediği cevabı üzerine hakaret yağdırdı. Politika Marksizmin yüzde doksanbeşidir. 'Eğer Marx sadece bir profesör (yani diğer yüzde beş) olsaydı onunla Wundt'un mantığıyla ilgilendiğim kadar ilgili olurdum."[80]

Gentile'de ilk başta Croce gibi Marx'ın yüzde beşiyle ilgileniyordu. Daha sonraki kariyerinin faşizmle olan ilişkisiyle karalanmış olmasına rağmen,[81] Marx üzerine kitabı Croce'unkinden daha orijinal ve kışkırtıcıydı.[82] Lenin dahi onu farketti ve tavsiye etti. "Bir Hegelci idealist olan Giovanni Gentilenin kitabı, *Marx'ın Felsefesi,* Pisa, 1899, dikkate değerdir. Yazar, Kantçıların, pozitivistlerin ve benzerlerinin genellikle dikkatinden kaçan, Marx'ın materyalist diyalektiğinin bazı önemli görünüşlerine işaret eder."[83]

Gentile, Marx üzerine olan kitabı üzerinde çalışırken aynı zamanda Spaventa'nın yazılarının bir cildini de hazırlıyordu. O, Spaventa'nın düşüncesiyle neo-idealist öğretmeni Donato JaJa tarafından tanıştırılmıştı.[84] Cilt 1900'de ortaya çıktığında o, bazı

---

[79] Labriola'dan Croce'a (Mart 3, 1898), Lettere a Benedetto Croce, içinde, s. 269.

[80] Labriola'dan Croce'a (Aralık 31, 1898), A,g.e., s. 323. "Yazar'ın Fransızca Baskıya Son Sözü"ne bakınız (1898), Socialism and Philosophy, ss. 164-178.

[81] Bakınız H.S. Harris'in The Social Philoasophy of Giovanni Gentile (Urbana, III., 1966), s. 220 içindeki Gentile'nin faşizminin hayli sempatik tartışması..

[82] Marramo, Gentilenin katkısının İtalyan Marksizmi için belirleyici olduğunu düşündü; bakınız onun Marxismo e revisionismo, ss. 175-195.

[83] V.I. Lenin, Karl Marx, (Peking, 1976), s. 59.

[84] Spaventa-JaJa-Gentile ilişkisi için bakınız Manliao di Lalla, Vita di Giovanni Gentile (Florence, 1975). Kısa bir JaJa tartışması Anna Rosa Leona'da bulunabilir, Il prensiero filosofico di Donato JaJa (Bari, 1972).

saldırgan makalelere cevapta şunu iddia etti: "Doğru yola ulaşmayı istiyorsak tekrar ele almamız ve geliştirmemiz gereken bir gelenek vardır; ve o gelenek Spaventa'nın çalışmalarındadır."[85] Gentile'ye göre Spaventa "*Fenomenoloji*'de belirtilen" bir kavramı geliştirdi. 'Bilgi basitçe bilgi değildir, ama bilgi eyliyor, işliyor... Bertrando Spaventa' nın açıkça sunduğu bu kavram bizim düşüncemize göre Kant'tan sonraki yeni epistemolojinin altın anahtarıdır... Bu, aynı zamanda Stuttgart'lı filozofun (Hegel), bu anlamda Spaventa tarafından kesinlikle bilinmeyen en ünlü öğrencisinin, Karl Marx'm, en derin fikirlerinden biriydi."[86]

Gentile, Croce'un felsefenin Marksizme ikincil ve dışarıdan yapılan bir ekleme olduğuna dair argümanına meydan okudu. Belkide bu sebepten Gentile, Labriola'nın beğenisini kazandı.[87] Gentile'ye göre Marx bir "devrimciden önce bir filozof"[88] idi. Onun, Marx üzerine kitabı bir bütün olarak, Feuerbach ve Engels' in eritilerek kaynaştırılmasını sundu; öznel diyalektik hakim oldu.[89] Marx'ın Feuerbach eleştirisinin eleştirel bir Marksizmi ham bir materyalizmden ayırma işi gördüğüne inandı. Gentile aslında, Marx'ın "*Feuerbach Üzerine Tezler*" ini İtalyanca'ya çevirecek ilk kişiydi. İlk ve ünlü tez sorunu kısaca gösterdi; "Şimdiye kadar ki tüm materyalizmin -Feuerbach'ınki de da-

---

[85] Gentile, Harris'de aktarıldığı gibi, The Social Philosophy of Giovanni Gentiles. 40.

[86] Gentile, Ugo Spirito'da aktarıldığı gibi, *Giovanni Gentile* (Florence, 1969), s. 65.

[87] En azından, Croce'dan gelen bir mektup üzerine temellenmiş olarak Jaja'ya yazdığı budur; Gentile'den Jaja'ya (Ekim 1, 1898) Carteggio içinde, Cilt 1, Mario Sandirocco tarafından yayınlandı, (Florence, 1962), ss. 185-186.

[88] g. Gentile, Opere, Cilt XXVIII, La filosifia di Marx (1899) (Florence, 1955), s. 119.

[89] Gentile'nin Marx yorumunun eleştirel bir tartışması için bakınız Alberto Signorini, Il giovane Gentile e Marx (Milan, 1966).

hil- başlıca kusuru, nesne, hakikat, duygusallığın, duyumsal insan aktivitesi, praksisi olarak değil, öznel olarak değil, sadece nesne ya da algı biçiminde tasavvur edilmiş olmasıdır."[90]

Gentile'nin "praksis felsefesi," düz materyalizmi aşan bir Marksizme geri döndü. Marx idealizmin yerine materyalizmi koydu, beylik doktrini, praksis kavramını görmezden geldi. İdealizm bu kavramı, öznel aktivite olarak aklı donattı. Onsuz materyalizm, "pasiflik" e doğru meyletti. Marx'a göre gerçeklik "insanın öznel ürünüdür-bu Hegel ve diğer idealistlerin inandığı gibi düşüncenin değil duyumsal aktivitenin ürünüdür."[91]

III

Geniş entelektüel ve politik ilişkilerin sık sık yanlış yola sevketmesine rağmen Hegel ve Marx'ın Fransadaki akıbeti, tarihsel bir Hegel ve Batı Marksizmi arasındaki bağlantıyı teyit eder. Kısaca, bir Batı Marksizmi, sadece, bir tarihsel Hegel Fransız kültürel hayatı içinde yer ettikten sonra ortaya çıktı; ve İtalya ve Almanya ile karşılaştırıldığında Hegel "geç" geldi. Sadık çeviriler ve etkili açımlamalar sadece 1930 ve 1940 'lara dayanır. Jean Hyppolit'in Fenomenoloji çevirisi 1939 ve 1941'de ve kendi açımlaması 1946 da ortaya çıktı. Alexandre Kojeve 1947'de yayınladığı Hegel üzerine konferansları 1930 ortalarında sunmuş-

[90] K. Marx, "Theses on Feuerbach," Writings of the Young Marx on Philosophy and Society, L. D. Easton ve K. H. Guddat tarafından yayınlandı (Garden City, N. Y., 1967), s. 400.

[91] Gentile, La filosofia di Marx, ss. 87, 72, 76, 78.

tu. Bu çabalar, Fransız Batı Marksizminin en anlamlı ve herkesin en çok bildiği teorisyenleri, Maurice Merleau-Ponty ve Jean Paul Sartre için yolu hazırladı.[92]

Bu aynı zamanda çok daha erken Hegel açımlama ve çevirilerini yok sayan bir abartmadır.[93] Hegel'in ana çalışmalarının çevirileri 1860'lara dayanır; ve ondokuzuncu yüzyıl Fransa'sı Hegel'i tanıtmak için bir dizi çabaya tanıklık etti. Bunlar, Victor Cousin'in "eklektizm"inden Augusta Vera'nın ortodoksisine kadar tüm boyutları içerdi. Yine de her biri, ciddi olarak sakattı. Eksik bir Hegel (ve Almanca) bilgisi, Cousin'in konferanslarını ve yazılarını karakterize etti.[94] Vera'ya yüksek nişanlar veren Rosenkranz, Cousin'i kabaca yargıladı. Eğer Cousin, Hegel'i

[92] Yirminci yüzyıl Hegelci düşüncesine marxizmle olan ilişkisinin bir gözlemi için bakınız Mark Poster, Existential Marxism in Post-War France (Princeton , N. J., 1977); John Heckman, "Hyppolite and the Hegel Revival in France," Telos, 16 (1973), ss. 128-145. Aynı zamanda bakınız, George Lichtheim, Marxism in Modern France (New York, 1968), ss. 82-102; H. Stuart Hughes, The Obstructed Past: French Social Thought in the Years of Desperation (New York, 1969), ss. 190-226; Jean Duvignaud, "France: The Neo-Marxists," Revisionism içinde, L. Labedz tarafından yayınlandı (New York, 1962); Daniel Lindenberg, Le Marxisme introuvable (Paris, 1975).

[93] Oldrini, Hegel'in ondokuzuncu yüzyıl Fransa'sında bilinmediği görüşünü etkin bir biçimde çürütür; ancak o, çoğu Fransız ele alış tarzının ikincil (orijinal olmayan -çev.) ve niteliksiz olduğunu kabul eder; bakınız Guido Oldrini," La prima penetrazione 'ortodossa' dello hegelismo in Francia," Analli Feltrinelli, VI (1963), ss. 621-646. Aynı zamanda, Fransa'da Hegel'in Kojeve ve Hyppolit ile başladığı iddiasını boşa çıkartan, Roberto Salvadori, Hegel in Francia'ya (Bari, 1974) bakınız. Cf. Marcel Regnier, "Hegelianism and Marxism," Social Research, 34 (1967), ss. 31-47. Bernhard Knoop'un Hegel und die Franzosen'i (Stuttgart, 1941) bir Nazi çatı dahilinde konu ile ilgili bilgi içerir.

[94] Cousin'in bilgisi Almanca metinlerin bir okumasına değil, Hegel'le yazışmalar ve sohbetlere dayanır; alfred Cornelius'un çalışmasına bakınız, Die geschichtslehre Victor Cousins unter besonderer Berücksichtigung des hegelschen Einflusses (Geneva, 1958).

"daha derin ve doğru olarak" kavramış olsaydı Hegel, Fransa'da daha fazla başarı elde edebilirdi diye belirtti.[95]

Vera, karşıt zayıflığı temsil etti: Hegel'e çok az özgünlükle aşırı bağlılık. Daha önce belirtildiği gibi, daha sonra Spaventa'nın hasmı olan Vera, yıllarca Fransa'da kaldı ve ilk Fransızca çevirilerinin bazılarını tamamladı ve Hegel üzerine açımlamalarını genişletti. O, hayatının Hegelci felsefenin zaferine adandığını beyan etti.[96] Daha sonra Fransızlar birkaç zafere ulaştılar. Bu İtalyan tarafından Almanca'dan Fransızca'ya yapılan çeviriler "güvenilmez" ve onun açımlamaları "alelade" farzedildi.[97] Daha sempatik bir şekilde, Vera "halkın aldırmazlığını" sarsmaktan "ne de onun önyargılarını değiştirmekten" aciz olmakla yargılandı.[98]

Güçsüz ondokuzuncu yüzyıl Hegelcilerinin iktidarı varislerine devretmelerinden sonra diğer akımlar ve bireyler en sonunda bir Fransız Batı Marksizmi içine yekvücut olmuş olarak haritalandırılabilir. Lucien Herr ve Charles Andler, yüzyılın dönemecinde Hegel üzerine çalıştılar. Netice olarak, ama Kojeve ve Hyppolit'ten önce, Jean Wahl, Andre Breton, Henri Lefebvre ve Alexandre Koyre Hegelci düşünceyi Fransız halkına sundular.

Bunların birçoğu bir birbirine kenetlenen ilişkiler dizisi oluşturdu. Wahl, Sartre'ın yanında Hypollitten esinlendi.[99]

---

[95] Karl Rosenkranz, *Hegel als deutscher Nationalphilosoph* 8Leipzig, 1870), s. 297.

[96] A. Vera, *Essais de pilosophie hegelienne* (Paris 1864), s. vi.

[97] Lucien Herr, "Hegel," *la Grande Encylopedie* içinde, Cilt 19 (Paris), s. 1002)

[98] George Noel, *La Logique de Hegel* (1897) (Paris, 1967), s. v.

[99] Wahl ilk modern Fransız Hegelcisi olarak ciddiye alınabilir. Onun varoluşa ait yorumu *The Phenomenology of Mind* üzerinde odaklandı; bakınız onun *Le Malheur de la conscience dans la philosophie de Hegel* (1929) (Paris, 1951). Kitap "mutsuz bilinçlilik" üzerine *The Phenomenology*'den alınmış bir bölüm içerdi. Hyppolite göre, bu metin Fransa'daki Hegel rönesansı içinde "ilk şok"u meydana getirdi. (Jean Hyppolite, "Discours d'introduction," *Hegel-Studien*, Beiheft 3 (1964), ss. 11-13). Cf. R. Salvadori, Hegel in Francia, ss. 85-233.

1930'da Koyre'nin kendisi, neden bir "Hegelci okulun Fransa'da kurulmaya muktedir olamamış olduğu" sorusunu yöneltti.[100] O, aynı zamanda Rusya'daki Hegelci gelenek üzerine yazılar yazdı ve bir Fransız Hegelci rönesansını besleyip büyütmeyi umdu.[101] Koyre, Hegel üzerine derslerine ara vermeye mecbur olunca Kojeve'den, kendisinin yerini almasını istedi.[102] 1930'larda Lefebvre (Norbert Guterman'la beraber), Lenin'in Hegel not defterlerini, Hegel'in çalışmalarını, ve genç Marx'ın metinlerini çevirdi. Onlar, II. Dünya Savaşı sonrası, Fransız Marksizminin en gelişmiş döneminde yer almanın yanı sıra onu önceden sezdiler.[103] Bununla birlikte sürrealistlerin, özellikle Breton'un Hegel'e olan ciddi ilgisi görmezden gelinebilir. "Hegel'den alıntı yaparsın ve devrimci çevreler hemen kaşları çatılmış görürsün" diye yakındı Breton.[104] Erken 1930'larda sürrealistler, Lenin'in Hegel not defterlerinden seçmeler yayınladılar; ve eski bir sürrealist (Raymond Queneau) Kojeve'nin Hegel

---

[100] A. Koyre, "Rapport sur l'etat des etudes hegeliennes en France," verhandlungen des ersten Hegelkongres (1930) içinde, B. Wiegeusma tarafından yayınlandı (Tübingen, 1931) s. 80 ve devamı.

[101] Koyre, "hegel en Russie" (1936), ss. 103-170. Bu makaleye önsöz niteliğinde bir notta Koyre, "bir kaç yıl boyunca" "Hegelecilikteki rönesans"a yardımda bulunduğunu belirtti. (Etudes sur l'historie de la pensee philosophique en Russie (Paris, 1950), s.103). Aynı zamanda bakınız Jean Wahl, "Le Role de A. Koyre dans le developpement des etudes hegeliennes en France," Hegel Studien, Beiheft 3, (1964), ss. 15-26.

[102] A. Kojeve, "Entretien par Gilles Lapouge," La Quinzaine Litteraire, No. 53 (Temmuz 1-15, 1968), s. 19.

[103] Lefebvre ve Guterman Marx'ın Economic and Philosophical Manuscripts adlı çalışmasının ilk Fransızca çevirisini yaptılar ve 1938'de Hegel'i çevirdiler. Daha detaylı bir tartışma için bölüm 5'e bakınız.

[104] A. Breton, "Sürrealist Situation of the Object" (1935), Manifestoes of Surrealism (Ann Arbor, Mich., 1972), s.259.

üzerine konferanslarını yayınladı.[105] Bu kişilerin hepsi Hegel'in doğa felsefesine çamur atarken ya da onu yok sayarken tarihsel olaak Hegel'e tekrar döndüler.[106]

Yüzyılın dönemecinde Lucien Herr, Charles Andler ve Georges Sorel, Labriola Croce ve Gentile'nin zayıf versiyonlarını temsil ettiler.[107] Bu Fransızlar, aynı zamanda Marksizmin, Hegelci boyutlarını geri getirdiler. Ancak, yararlanacakları çok az şeyleri vardı;[108] 1890'larla beraber, Fransız Hegelciliğinden ne kaldıysa buharlaşmıştı. Bununla beraber Fransızlar, İtalyan karşılıklarıyla iletişim kuruyorlardı. Sorel ve Labriola, Labriola'nın kitaplarından birini oluşturacak olan mektupları değiş tokuş ettiler. Dostlukları kısa zamanda sona erdi, çünkü Labriola, Sorel'in, sürekli duruş değiştiren bir "psikiyatrik vaka" olduğuna karar verdi.[109] Diğer taraftan Croce, Sorel'i kendisiyle ortak

---

[105] Bakınız Franklin Rosemont, "Introduction," A. Breton içinde, What is Surrealism? Selected Writings (New York, 1978), ss. 33-34.

[106] Fransız Hegelcileri aynı tarzda, Hegel'in doğa felsefesini reddettiler. Herr onu, sistemin en az tatmin edici kısmı olarak yargıladı; Koyre onun verimsiz olduğunu düşündü; Kojeve onu başarısızlıkla yargıladı. Bakınız Salvadori, Hegel in Francia, s. 73.

[107] Paralellikler çok ilginçtir. İlk söylenenler (Herr ve Labriola) en sadık Sosyalistlerdi; ikinci söylenenler (Andler ve Croce) en az politik ve neredeyse antisosyalist olanlardı; en son söylenenler (Sorelve Gentile) en aktif "öznel" konumu temsil ettiler ve her ikisi de faşizmle karardı. Bununla beraber, Sorel'in faşizmi ithamlarının yanlışlığının bir kanıtlanması için bakınız John L. Stanley, "Sunuş," Sorel içinde, From Georges Sorel (New York, 1976).

[108] Dönem Hegel'in Marx 'la ilişkisini yorumlama girişimlerine tanıklık etti. Örneğin bakınız Leopold Leseine, "L'Influence de Hegel sur Marx (Paris, 1907).Konvansiyonel olmasına rağmen o, Marx ve Engels arasındaki ayrımlara işaret eder; o aynı zamanda Marx ve Hegel üzerine diğer yorumları listeleyen özel bir bölüm içerir. (ss. 218-242)

[109] Labriola'dan Croce'a (Nisan 4, 1898) Labriola, *Lettere a Benedetto Croce*, s. 276.

yanları olan biri olarak[110] gördü ve onun muntazam bir benzeri olarak kaldı.[111]

Bu Fransız grubun birkaç Marksist metni İtalyanca makaleler gibi aynı dış hatları gösterdi. Onlar, tarihsel Hegel'e döndüler ve Marksizmin öznel ve felsefi ruhunu geri çağırırken onun vulgar ve pozitivist deformasyonlarını ifşa ettiler. Fransız sosyalizmi üzerinde etkisi, mütevazi yazılarının ötesine giden Herr,[112] bu dönemin Hegel'i üzerine birkaç parçadan birini, La Grande Encyclopedie'[113]de bir giriş, yazdı. 1880'lerin sonunda tasarlanmış olan onun ana projesi, üç ciltlik bir Hegel çalışması, 1926' daki ölümünde, tamamlanmamış olarak kaldı. İkinci bir cilt için önsözün bir müsveddesi Hegelci okulun gelişimini, "onun adını hak eden başka hiçbir şey kalmayıncaya"[114] kadar takip ederek tasarlandı. 1906' dan yayınlanmamış bir broşür olan La revolution Sociale, Batı Marksizminin temalarını yansıttı. Croce'a dayanarak Herr, Marksizmi, materyalistlik ve bilimsellikle yaftalayarak eleştirdi. "Marksizmin bilimsel sosyalizm olduğu tamamen kesindir ama bu bilimsel karakteri tanımlamak zorunludur... Marksizm proletarya prise du dedans'ının yasalarının bilgisidir. Bu proletaryanın bilincidir."[115]

---

[110] B. Croce, "Prefazione" (1899), Materialismo Storico, s. 1x.

[111] Bakınız Croce'un La Critica'da Cilt XXV (1927), ss. 38 ve devamıyla başlayan bir çok bölümler halinde yayınladığı "Lettere di Georges Sorel a B. Croce." Sorel ve Croce arasındaki bağlantılar üzerine bir tartışma için bakınız Neil McInnes, "Les Debuts du marxisme theorique en France et en Italie (1880-1897)," Etudes de marxologie, No. 102. 8 1960), ss. 5-50. Cf. James H. Meisel, The Genesis of Georges Sorel (Ann Arbor, Mich., 1951).

[112] Bakınız Harvey Goldberg, The Life of Jean Jaures (Madison, Wisc., 1962), ss. 62-64.

[113] Herr, "Hegel," ss. 97-1003.

[114] Charles Andler, Vie de Lucien Herr (Paris, 1932), s. 59.

[115] Herr'in La Revolution Sociale'si, Daniel Lindenberg ve Pierre Andre Meyer'de aktarıldığı gibi, Lucien herr: Le Socialisme et son destin (Paris, 1977), ss. 308-309.

Keşke sürekli revizyonları yüzünden Sorel'i özetlemek zor olsaydı. Gentile gibi o da ortodoks Marksizmin öznel bir eleştirisini geliştirdi ve Gentile'ninki gibi o da tam bir öznelci haline gelme tehdidini gösterdi. Marksist determinizme ve bilime sahipmiş gibi davranmaya meydan okudu.[116] Marksistler bir "bilimsel parti" kurmakta yanıldılar.[117] Sorel'e göre bilim ve determinizm üstüste geldi. "Yazgıcı önyargı" diye yazdı "*Marksizm İçindeki Zorunluluk ve Yazgıcılık*" (*Necessity and Fatalism in Marxism*) içinde, büyük bir oranda, Sosyalistler tarafından oluşturulmuş olan *'yanlış bilim'* fikrinden türetildi.[118]

Bununla beraber, Sorel'in ortodoks Marksizm eleştirisi Bergson'da olduğu kadar Hegel'de de köklendi.[119] Bununla beraber Croce'la yazışmaları üzerinden şevkle, Hegel'e sarıldı. 1907 itibariyle, Hegel'in "öldüğüne ve gömüldüğüne" inanan Fransız Halkına onun teorilerinin "hayatta ve aktif" oduğunu göstermenin zorunlu olduğunu iddia etti.[120] Birkaç yıl sonra Hegel'in yeni bir çağ açtığı konusunda Croce'la fikir birliğine vardı.[121]

---

[116] Georges Sorel, "La crisi del socialismo," Critica Sociale, VIII (1898), ss. 134-138.

[117] G, Sorel, "Önsöz," Saverio Merlino içinde, Formes et essence du socialisme (Paris, 1898), s. ii.

[118] Sorel, "Necessity and Fatalism in Marxism" (1898), From georges Sorel, s. 128.

[119] Jean Deroo, Le renversement du materialisme historique: L'Experience de Georges Sorel (Paris), s. 160. Cf. Michael Freund, Georges Sorel (Frankfurt, 1972). (İlk baskı 1932).

[120] Sorel'den Croce'a (Temmuz 10, 1907), "Lettere di Georges Sorel a B. Croce," La Critica, XXVI (1928), s.103

[121] Sorel'den Croce'a (Haziran 28, 1910), A.g.e., s. 341.

IV

Engels, Marx'tan sonra yaşadığı 12 yıl içinde (1883-1895) aşırı derecede şaşırtıcı sayıda görevi ve projeyi üzerine aldı ve tamamladı. Çağdaşları sık sık onun enerjisi üzerine yorum yaptılar. Sadece *Kapital*in 2. ve 3. ciltlerini basmak, sayısız tavsiyeler sunmak, değişim değeri ve kâr oranları konusunda teorik tartışmalara girmekle kalmadı, ama aynı zamanda *Ailenin Kökeni* (*Origin of the Family*), *Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin sonu* (*Feuerbach and the End of Classical German Philosophy*), ve *Marx'ın Fransada Halk Savaşı* (*Civil War in France*) ve *Fransa'da Sınıf Savaşı 1848-1850* (*Class Strugeles in France*)' ye önsözü kaleme aldı. Hayatının son beş yılında diye yazar Yvonne Kapp "Engels'in literatüründe daha büyük ya da daha az önemli olmak üzere yaklaşık 135 eseri vardır. Bunlar, neredeyse her açıdan, O'nun, Marx'ın, I. Cildin İngilizce çevirisinin en kaba ilk müsveddelerinden ve tashihlerinden... uzun röportajlarına... ağır makalelerine... yeni önsözlerine ... bir çoğunu gözden geçirdiği sayısız çevirilerine kadar yazmış olduğu söylenebilecek olan, onun, kendisinin, 74 yaşında, '40'ında iki adam için yeterli çalışma' olarak düşündüğü bir verim olan, *Kapital*'in 3. Cildine kadar uzanır."[122]

Marx'la beraber çalışmış olması, müthiş verimi ve metinlerinin açıklığı ve basitliği sayesinde Engels saygı ve itibar gördü.[123]

---

[122] Yvonne Kapp, Eleanor Marx, Cilt 2, (New York, 1976), s.446. Bakınız W. O. Henderson, The Life of Friedrich Engels, Cilt 2 (London, 1976), ss. 657 ve devamı.

[123] Harmut Mehringer, "Friedrich Engels als politscher Mentor der deutschen Sozialdemokratie," debatte um Engels içinde, Cilt 1, H. Mehringer tarafından yayınlandı (Reinbek bei, Hamburg, 1973), ss. 22-46.

Ona sadece el altından meydan okundu. Engels'in son mektuplarından bazıları, onun, *Marx'ın Fransa'da Sınıf Savaşı*'na önsözünün onun izni alınmadan yayınlanmasını protesto etti. "Ben, ne pahasına olursa olsun, legalliğin barışçıl bir tapınıcısı olarak görünürüm" diye yakındı.[124] Engels'in kutsanmış halefi Bernstein'ın Marksizme açıkça meydan okumak için Engels'in ölümünü beklemesi rastlantı gibi görünmez.[125] Engels'in metinleri asli okumalar haline geldiler; ve fikirleri kısaca ifade edişi ve açıklıklarından dolayı Marx'ın daha uzun ve daha karmaşık yazılarının yerini aldılar.[126]

Ancak Engels, sırayla birbirine karşıt Hegel yorumlarına dayanan iki zıt Marksizm geleneğini tasvir ve işaret eder. Marksizmi halka hitap eder hale getiren biri olarak kendi eğilimlerini takip ettiğini kabul etmek için daha sonraki Marksizmin sakatlıklarını[127] Engels'e yüklemek ve onu küçümsemek gereksizdir. Engels, özellikle şahsi mektuplarda dogmatik Marksizme çat-

---

[124] Engels'ten Kautsky'e (Nisan 1, 1895), K. Marx and Friedrich Engels, Selected Correspondence içinde, S. Ryazanskaya tarafından yayınlandı (Moscow, 1965), s. 486. Bakınız Bo Gustafsson, Marxismus und Revisionismus, ss. 68 ve devamı.

[125] Gustafsson, Marxismus und Revisionismus, ss. 90.

[126] W. O. Henderson'a göre Engels'in broşürü, Socialism: Utopian and Scientific, ondokuzuncu yüzyıl sonunda en geniş (yaygın-çev.) şekilde okunmuş olan sosyalist metinlerden biriydi; bakınız onun, Life of Friedrich Engels, Cilt 2, ss.591, 599. Otorite olarak Engels'e güven akademik yazına yayıldı; Stammler Engels'i güvenilir varsaydı çünkü o daha sistematikti (Rudolf Stammler, Wirtschaft und Recht nach der materialistischen Geschichtsauffassung (Leipzig, 1914), s. 36. (İlk baskı, 1896.)

[127] "Engels, İkinci Enternasyonal'in evrimciliğinden ve uzlaşmacılığından, doğrudan sorumluydu." (Norman Levine, The Tragic Deception : Marx contra Engels (Santa Barbara, California, 1975), s. 183).

mış olsa da o, Marksizmi, *Doğayı ve Tarihi* kuşatan birleştirilmiş bir nesnel sistem olarak açıkça sundu.[128] Kısaca Engels, kesinlikle, bilimsel bir Hegelci gelenekle beraber durdu. Doğal bilimlerle cezbedilmiş olarak o, diyalektiğin evrensel geçerliliğini ispat etmeye çalıştı:

> *Bundan dolayı yadsımanın yadsınması nedir? Aşırı derecede genel bir -ve bu yüzden aşırı derece etraflı ve önemli - doğa, tarih ve düşünce yasası; gördüğümüz gibi hayvan ve bitki krallıklarında, jeolojide, matematikte, tarihte ve felsefede geçerli olan bir yasa... Tüm bu süreçlerin yadsımanın yadsınması olduğunu söylediğimde onları hep beraber hareketin bu tek yasası altında topladım... Diyalektik, hareketin ve Doğanın, insan toplumunun ve düşüncenin gelişiminin genel yasalarından daha fazla bir şey değildir.*[129]

Engels'e olan bir güven ortodoks Marksizme ve özellikle Sovyet Marksizmine damga vurdu; Engels Marksizmi nesnel ve sistematik bir bilim olarak meşrulaştırdı. Lenin, Stalin ve Mao'nun temel metinleri neredeyse tamamen Engels'den yararlandılar.[130] Ancak sine, Batı Marksistleri Engels'e meydan okudu-

---

[128] Predrag Vranicki iyi bir Engels tartışması sağlar, del marxismo içinde, Cilt 1 (Rome, 1972), ss.217-255. Cf. George Lichtheim, Marxism (New York, 1965), ss. 244-258; Irıng Fetscher, Marx and Marxism (New York, 1971), ss. 162-172; Donald C. Hodges, "Engels' Contribution to Marxism," Socialist Register 1965, Ralph Miliband tarafından yayınlandı (New York, 1965), ss. 297-310; Leonard Krieger, "Sunuş" Engels içinde, The German Revolutions (Chicago, 1967), ss. ıx-xxxi; Alfred Schmidt, The Concept of Nature in Marx (London, 1971), ss. 52-61; Heinz Dieter Kittsteiner, " 'Logische' und 'historisch': Über Differenzen des Marxschen und Engelsschen System der Wissenschaft," IWK, XIII (1977), ss. 1-47.

[129] Engels, Anti-Dühring: Herr Eugen Dühring's Revolution in Science (New York, 1970), ss.154-155.

[130] Bakınız Gustav A. Wetter, Die Unkehrung Hegels: Gründzuge und Ursprünge der Sowtphilosophie (Cologne, 1963); ve Karl G. Ballestrem, Die Sowjetische Erkenntnismetaphysik und ihr Verhaltnis zu Hegel (Dordrecht, 1968). Wetter ve Ballestrem'in her ikisi de bir hegel-Engels-Sovyet geleneği adına tartışırlar. Cf. Z. A. Jordan, The Evolution of Dialectical Materialism (New York, 1967). Engels'e bağımlılığın bir örneği Lenin'in Materialism and Empirio-Criticism'idir. "Her ne kadar Lenin Marx'ın adını onlarca kez ansa da, tüm kitapta Marx'ın felsefi yazılarından, sadece bir üç cümlelik alıntı vardır" (Bertram Wolfe, Three Who Made a Revolution (New York, 1964), s. 512).

lar; Onlar, Engels'i doğa ve diyalektik ilişkisini yanlış kavramakla itham ettiler. Evrensel bilimsel yasalar için araştırma, Marksizmin özgül öznel momentini yuttu.

Bir adım ileri sıçrarsak, Goerg Lukacs'ın *Tarih ve Sınıf Bilinci*'nin aykırılığı tam olarak burada yatar. Lukacs, Engels'i diyalektik yöntemin, "y ıi tarihsel süreç içerisinde özne ve nesne arasındaki diyalektik ilişki," olan özünü görememekle suçladı. Lukacs, bir dipnotta genişletti:

> *Metodun burada Tarih ve toplum kralliklariyla sınırlanmış olduğunu farketmek birincil önemdedir. Engels'in diyalektik izahatlarından doğan yanlış anlamalar esasen Engels'in -Hegel'in hatalı rehberliğini takip ederek- metodu aynı zamanda doğaya da uygulamak için genişletmesi olgusuna bağlanabilir. Bununla beraber diyalektiğin can alıcı belirleyenleri - özne ve nesne etkileşimi... tarihsel değişimler... ve benzeri - bizim doğa bilgimizde hazır bulunmazlar.*[131]

Ortodoks Marksizmin savunucuları Lukacs'ı aceleyle azarladılar; Engels ve Marx arasında bir gediğe hiç bir tolerans göstermediler. Bu tartışmanın parametreleri devamlı olarak yeniden kuruldu. Engels, bilimsel bir Hegel, doğanın diyalektiği, evrensel ve bilimsel bir Marksizme adanmış olan bir ortodoksi meydana getirdi. Ortodoks olmayan, Engels'e meydan okudu ve tarihsel Hegel'i kurtardı. Lukacs, Engels'in eleştirisinin 1923'de *Tarih ve Sınıf Bilinci* ile başlamadığının tamamen farkında olmayabilirdi; ve Marksizm'in yakın zamandaki izahatları bunu (Engels'in eleştirisinin 1923'de Tarih ve Sınıf Bilinci ile başlamadığının-çev.) görmezden geldi.[132] Daha doğrusu,

---

[131] G. Lukacs, History and Class Consciousness (London, 1971), ss. 3, 24.

[132] Marx ve Engels'in teorisi arasına ilk etkili kamayı koyan Lukacs'tı; ve daha küçük bir oranla Korsch'tu" (Gareth S. Jones, "Engels and the Genesis of Marxism," New Left Review, 106 /Kasım-Aralık, 1977), s.80). Marx'la karşılatırıldığında Engels'i küçümseyen yorumlar 1890'da alışılmadık değildi. Örneğin bakınız Ernest Seilliere, Litterature et morale dans le parti socialiste allemand (Paris, 1898), s. 310.

1890'ların İtalyan ve Fransız Hegelcileri Engels'in katkısını zaten değerlendirip tartışmıştı. Dahası bu daha erken eleştiri Lukacs'a gelişiminde her ikisi de önemli olan Macar Marksist Ervin Szabo ve Sorel tarafından nakledilmiş olabilir.[133]

Gentile, Engels'in Marx'ı tahrifini, uzun bir süre sonra sorgulayan ilk kişi olabilir. Benzer düşünceler Croce, Sorel ve Andler tarafından yansıtılmıştı. 1906 itibariyle Croce, Engels üzerine genişletilmiş İtalyan tartışmalar üzerine damgasını vurmuştu.[134] 1912'de bu tartışmaların önemli bir sonucu ortaya çıktı: Rodolfo Mondolfo'nun, Engels'in detaylı bir analizi olan, onun (Engels'in-çev.) "diyalektik materyalizm" ini Marx'm " praksis felsefesi" ile karşılaştıran *Il mateilaismo storico in Federico Engels'i (The Historical Materialism of Friedrich Engels - Friedrich Engels'in Tarihsel Materyalizmi).*[135]

Gentile Engels'in, Hegel anlayışına ve onu kendine mal etmesine meydan okudu. Engels'in, içinde Hegel'in, dünyanın nesnelliğini anlamaktaki başarısızlığı yüzünden eleştirildiği, *Bilimsel ve Ütopik Sosyalizm* üzerine broşürünü zikretti.[136] Sert cevabında Gentile, Engels'in Hegel'in "nesnellik" inden hiçbir şey

---

133 Bir Szabo tartışması için bakınız bölüm 4. Szabonun kendi eleştirisi Sorel tarafından teşvik edilmiş olabilir. Sendikalist eğilimlere sahip olan Szabo Paris'i ziyaret etti ve Fransız sendikalistlerle temas halindeydi. Bakınız Janos Jemnitz, "La Correspondance d'Ervin Szabo avec les socialistes et syndicalistes de France (1904-1912)," Le Mouvement sociale 52 (Temmuz-Eylül, 1965), ss. 111-119.

134 B. Croce, What is Living and What is Dead of the Philosohy of Hegel (London, 1915). (İlk İtalyanca Baskı, 1906). "Son zamanlarda İtalya da epeyce bilinen ve tartışılan Engels... felsefeyi, onu pozitivist bilimlere eşitleyerek indirgedi." (ss. 206-207).

135 Takip eden satırlar, ulusal geleneklerin Marksizm üzerine çalışmaları daraltttığını gösterir: Engels üzerine iki ciltlik bir Alman antolojisinde Mondolfo bir kez belirtilmemiştir; Bakınız Marmut Mehringer ve Gott Fried Mergner, Debatte um Engels, 2 Cilt (Reinbek bei Hamburg, 1973).

136 F: Engels, Socialism, Utopian and Scientific (peking, 1975), s. 69.

anlamadığını gösterdiğini iddia etti; ne de O, *Mantık*tan önce *Fenomenoloji*yi kavramanın zorunlu olduğunu anladı.[137] Gentile, JaJa'ya bu gerçek sorun hakkında yazarken, Engels'in bir "kahraman ekonomist" olabilecek olmasına rağmen onun, bir "büyük filozof" olarak göklere çıkarılmasının üzücü olduğunu belirtti.[138] Başka bir yerde, Engels'in *Anti-Dühring*'i Marx'ın "hakiki kaynakları"na hiçbir zaman ulaşamadı ve hiçbir zaman "arkadaşı ve öğretmeninin teorisinin felsefi kısmına derinden nüfuz etmedi" diye öne sürdü.[139]

Croce daha ihtiyatlı bir şekilde, Marks ve Engels'in metinlerini özdeş olarak görmenin bir hata olduğu yorumunu yaptı; Engels'in "zihni biçimi" Marx'ınkine benzemezdi.[140] Labriola, bu not edilmelidir, belki de Engels, kişisel bir dost olduğundan bu Engels eleştirilerini kabul etmedi. "Öyle safım ki" diye yazdı Croce'a alay ederek, "farkı (Marx ve Engels arasındaki) görmüyorum."[141]

Sorel, kendi mektuplarında ve genel yazılarında Engels'i serbestçe küçümsedi. Croce'a, Engels' in Marx'tan saptığının ve geniş bir felsefi birikime hakim olmadığının "kesin" olduğunu yazdı. "Özellikle Hegelcilik üzerine çok açık fikirleri yoktu. Tarihsel materyalizmi evrimcilik yolundan aşağı doğru götürmekte ve onu tam olarak bir dogma haline getirmekte büyük ölçüde

---

137 Gentile, "Una Critica del materialismo storico" 81897), La filosofia di Marx içinde, s. 39.

138 Gentile'den JaJa'ya (Kasım 14, 1897), Carteggio içinde, Cilt 1, s. 65.

139 Gentile, la filosofia di Marx, ss. 125-126.

140 Croce, Materialismo storico, ss. 81-82.

141 Labriola'dan Croce'a (Aralık 31, 1898), Labriola içinde, Lettere a Benedetto

katkısı oldu."[142] Eski bir mühendis olan Sorel, Engels'in bilim üzerine fikirlerinin "muğlak" olduğunu belirtti. Engels'in bilimsel sosyalizm üzerine broşürüne gönderme yaparak şu sonucu çıkardı: "Bu suretle, onun kullandığı terimlere fazla önem verilmemelidir. 'Bilimsel sosyalizm' ifadesi, bilimin her şeye kadir olduğu üzerine fikirleri göklere çıkardı ve o, gelişti."[143] Bu üstünlük noktasından Sorel, Croce tarafından da eleştirilen Lafargue'ı Marx'ın değil, Engels'in bir müridi olarak suçladı. "Ben, (Lafargue'ın) bu fikirlerin hiç bir surette Marksist olmadıklarına inanıyorum, ama onların, Engels tarafından ortaya konulan ilkelerin üzerine oturdukları saptanmalıdır."[144]

Sorel, mektuplarında sık sık, bir arkadaş olan ve daha sonra Lucien Herr'in biyografisini yazan Charles Andler'e gönderme yaptı. Herr gibi Andler'de Alman kültür ve felsefesini iyi biliyordu. 1897'de o, laf arasında "*bilimsel sosyalizm*"[145] terimini eleştirdi. 1901' de *Komünist Manifesto* üzerine uzun bir açımlama yayınladı. Ondaki Fransız kaynaklarını açığa çıkardı ve metnin kimi tutarsızlıklarının Marx ve Engels arasındaki bazı aykırılıklardan türediğini öne sürdü.[146]

---

[142] Sorel'den Croce'a (Aralık 27, 1897), "Lettere di Georges Sorel a B. Croce," La Critica, XXV (1927), s. 51. O, "dostumuz" Labriola'nın Engels'i takip etmiş olmasına üzülmüştü (Nisan 1, 1898, A.g.e., s. 108). Sorel aynı zamanda Gentileyle, Engels hakkında ufak bir atışma yaşadı. Bakınız Gentile, La filosofi di Marx, ss. 127-128.

[143] G. Sorel, "Is There a Utopia in Marxism" (1899), For Georg Sorel, s. 130.

[144] A.g.e., s. 141.

[145] Charles Andler, Les Origines du socialisme d'etat en allemagne (Paris, 1897), s. 6.

[146] C. Andler, "Introduction historique et commentarie," Le Manifeste communiste (Paris, 1901), s.139.

1890'ların ortalarında Andler, "Marksizmin ayrışımı" üzerine bir ders sundu ve aynı konu üzerinde bir kitap yazmayı planladı.[147] Kitap hiç bir zaman meydana çıkmadı ve Sorel terimi, Marksizmin Ayrışımında (Decomposition of Marxism) (1908)[148] kendine maletti. Engels üzerine dersin bir parçası, daha sonra (1912-1913) "*Marksizmin Ayrışımı Üzerine bir Çalışmanın Bölümleri*" (*Fragments of a Study on the Decomposition of Marksizm*)[149] altbaşlığıyla ortaya çıktı. Andler, "Engels'in uzun süreden beri en yetkili yorumcusu olarak görülmesinden dolayı, Marksizmin ayrışımına gayretle katkıda bulunmuş olmasını" öne sürmenin garip olmasına rağmen "onun doktrin üzerindeki yıkıcı etkisinin bir gerçek" olduğunu teslim etti. Andler'e göre Engels "Marx'ın, Marksizmi sadece tahrip edici ekonomik bir doktrin değil, ama tam bir felsefe sistemi olarak sunan ilk öğrencisiydi."[150] Dahası, bir "endüstriyel ruh" Engels'e nüfuz etti. Marx devrimci güç olarak "sınıfın kendisi" gibi terimler kullandı oysa Engels bunun yerine üretici güçleri geçirdi. Bilimsel sosyalizmin bu kurucusundan başka hiç kimse, bilimlerin tüm çeşitlerinde açıkça ve daha fazla yaratıcı olan amatörce bir merak göstermedi."[151]

---

147 Bakınız Ernest Tonnelat, Charles Andler (Paris, 1937), s. 87.

148 Sorel'in The Decomposition of Marxism'i (1908), Irving L. Horowitz'in Radicalism and the Revolt against Reason: The Social Theories of Georges Sorel (Carbondale, III., 1968), ss. 201-254 içinde içerildi. "On yıl önce... Andler, Marksizmin ayrışımının tarihini yazmanın zamanının gelmiş olduğunu bildirdi" (s. 215).

149 Başka bir parça onun Labriola eleştirisinde bulunabilir: "La Conception materialiste de l'historie d'apres M. Antonio Labriola," revue de metaphysique et de morale, V 1897), ss. 644-658.

150 C. Andler, "Frederic Engels: Fragment d'une etude sur la decomposition du marxisme," Revue Socialiste, 58 (1913), ss. 387-388.

151 C. Andler, "Frederic Engels: Fragment d'une etude sur la decomposition du marxisme," Revue Socialiste, 59 (1914), ss. 59, 74-75, 70.

Çek Thomas Masaryk[152], Polonyalı Stanislaw Brzozowski ya da Macar Ervin Szabo,[153]nunki gibi kimi izole edilmiş makalelerden ayrı olarak Engels'in en geniş eleştirileri İtalyanlar'dan geldi. Onların eleştirelciliği, ilk olarak Feuerbach'ta ya da Hegel, Feuerbach ve Marx arasındaki ilişkinin yeniden gözden geçirilmesinde temellendi. Bu yeniden gözden geçirme Arturo

---

152 Thomas G. Masaryk'in Marksizme başlıca katkısı olan Die philosophischen und sociologischen Grundlagen des Marxismus, 1899'da ortaya çıktı. (Osnabrücke'de tekrar basıldı, 1964). Hataları ne olursa olsun o kapsam bakımından ansiklopedikti;belkide hacmi yüzünden -neredeyse 600 sayfa- o, geniş olarak tartışılmadı. Labriola'nın yargısına göre "kitap sonsuz sayıda şeyi tartışır ama hiç bir zaman esas noktaya gelmez" (Labriola, "Concerning the Crisis of Marxism," Socialism and Philosophy, s. 199. Labriola Masaryk'i Marksizmin bir "kriz"i terimi ve fikrinin gelişmesine yardımcı olduğundan ötürü küçümsedi.Kitaptan önceki bir kaç yılda Masaryk'in bir çok makalesi "The Philosophical and Scientific Crisis of Contemporary Marxism" başlıklı bir broşür olarak yayınlandı. (Bakınız Erazim Kohak, "T. G. Masaryk's Revision of Marxism," Journal of the History of İdeas, XXV (1964), ss. 519-542; bu Masaryk'in broşürünün metnini içerir.) Labriola'ya göre Marksizmin bir "kriz"i, Marksizm İtalya'da "gerçekten varoluşu" için savaştığı ölçüde, aşırı bir mistifikasyondu" (A. Labriola, "A Propos du Livre de Bernstein,"Le Mouvement socialiste, Mayıs 1 (1899) s. 456). Aslında Masaryk'in kendisi Bernstein'le birleşti; bir dipnotta o şöyle yazdı, "Bu son bölümü düzeltirken, Bernstein'ın kitabı (Die Voraussetzung des Sozialismus) bana ulaştı. Sadece, kitabın benim tanılarımı doğruladığını söyleyebilirim." (Die philosophischen und sociologischen Grundlagen, 590); ve Bernsteina, kitaplarının paralel olmasından dolayı "memnun" olduğunu yazdı (Gustafsson'da aktarıldı, (Marxismus und Revisionismus, s. 313). Her durumda Masaryk ciddi bir şekilde Engels ve Marks arasındaki ayrılıkları takip etti.Kitabın kısaltılmış bir çevirisi ortaya çıktı: Masaryk on Marx, Erazim V. Kohak tarafından yayınlandı (Levisburg, Pa., 1972). Aynı zamanda bakınız Antonie van den Beld, Humanity: The Political and Social Philosophy of Thomas G. Msaryk The hague, 1975). Van den Beld Labriola'nın Masaryk eleştirisine saldırır. (ss. 99-100).

153 Brzozovsky hakkındaki bilgimi Leszek Kolakowski'den elde ettim, Main Currents of Marxism: Its Rise, Growth and Dissolution, Cilt II (London, 1978), ss. 215-239. Öyle görünüyorki onun Engels eleştirisinin kaynağı da Sorel'di. "Kavramın felsefi doğası söz konusu olduğunda Marx'ın düşüncesinden Engels'e transferde, tamamen farklı bir hale gelmeyen, açıkçası tamamen zıttına dönüşmeyen, tek bir kavram, görüş ya da yöntem yoktu" (1910' da Brzozowsi, Kolakovsky tarafından aktarıldığı gibi, ss. 223-224) Szabo için bu bölümün 133 nolu dip notuna ve Bölüm 4'e bakınız.

Labriola'nın (Antonio ile hiç bir ilişkisi yoktur) yanında Gentile ve Mondolfo'nun çalışmaları için zemini oluşturdu. Daha önce belirtildiği gibi, Gentile, Marx'ın "*Feuerbach Üzerine Tezler*"ini İtalyanca'ya çevirdi ve bu çevirinin doğruluğu ve kesinliği tartışmaya şekil verdi. O zamanlarda bir sendikalist ve Sorel'in bir tanıdığı olan Arturo Labriola, Sorel'in kitaplarından birisinin Fransızca çevirisine önsöz yazdı. Onun *Marx nell'economia e come teorico del socialismo* (*Ekonomi ve Bir Sosyalizm Teorisyeni Olarak Marx - Marx on Economics and as a Theorist of Socialism*) (1908) da ki Engels eleştirisi kesin olarak Feuerbahçıydı. Feurbach üzerine ilk tezi alıntıladı ve şunu belirtti: "İşte tüm Marksizm için çekirdek ve hareket noktası". Arturo Labriola'ya göre *Kapital*'in kendisi Feuerbach üzerine bir açıklama idi.[154]

"Feuerbach Üzerine Tezler"in bu Engels eleştirileri için mihenk taşı olması şaşırtıcı değildir. Bu tezler, pasif materyalizm ya da nesnesiz bir materyalizme karşı yöneltilebildiği ölçüde Engels'e karşı kullanılacak -Onları Engels'in kendisi yayınlamış olsa bile- iyi olanın değerini ortaya çıkarmak için mükemmel bir karşılaştırma malzemesiydi. Arturo Labriola, Engels hakkında en acımasız sonuçları çıkardı. Engels'in, "mütevazi bir önermeler anlayışı..."na sahip olduğu yargısında bulundu. "Öğretmeni ve arkadaşının düşüncesinin radikal derinliğini anlamış olduğundan ciddi olarak şüphe ediyorum." Hatta o, Engels'in, Marx'ın tüm eserine "aşina olup" olmadığı görüşünü oluşturdu: Engels'in, Marx'ı doğal bir bilime indirgediğini iddia etti ve Marx'ın, "Engels'in (Marx'ın) eserinin safiyetini bozmasına" neden tolerans gösterdiği "muamması" üzerinde kafa yordu.[155]

---

[154] Arturo Labriola, Studio su Marx (Naples, 1926), s. 36. Bu sadece, onun 1908 Marx nell'economia e come teorico del socialismo'sunun sadece baskıya dair düzeltmelerle yeni baskısıdır. (ve yeni bir başlıkla). Genel olarak bakınız Dora Marucco, Arturo Labriola e il sindicalismo rivoluzionario in Italia (Turin, 1970).

[155] Labriola, Studio su Marx, ss. 35-36, 123.

Mondolfo'nun Engels tartışması daha ölçülü ve sempatikti. Croce, Gentile ve Arturo Labriola'nın aksine Mondolfo ömrü boyunca sosyalist kaldı.[156] Hiç şüphesiz o, dönemin en güçlü teorisyenlerinden biriydi.[157] Onun başlangıç noktası da Feuerbach'tı. Onun Marx üzerine ilk eseri olan "Feuerbach ve Marx" (1909) onlarm felsefi ilişkisini inceledi. "Marx'ı iyi anlamak için ilk olarak doğrudan Feuerbach'ı kavramak zorunludur."[158] Marx, kadercilik ve volantarizmin kötü tercihlerinden, bir "eleştirel-pratik kavram" üzerinden kurtuldu. "Toplumsal gerçekliğin eleştirel bilincinden tarihsel praksise: Bu ardışıklık, Volantarizm ve fatalizmin antitezlerinin yerine başkasının konulduğunun işaretini verir." Mondolfo Umwalzende Praxis (devrimci praksis)'i nesnel ve öznel momentleri eritip kaynaştıran hayati bir kavram olarak, tezlerden aldı. Kapitalizm yalnızca nesnel eğilimlerden meydana gelmedi.[159]

Mondolfo, Engels'i, Marx'la karşılaştırıldığında, basitçe karaladı. Bir makaleyi cevaplarken[160] iki düşünürü "onların özsel kimliklerini daha iyi gösterebilmek için" ayırdığını açıkladı.[161]

---

[156] Bu sebepten dolayı Antonio Labriolanın partizanları Mondolfo'nun, onun meşru halefi olduğunu sık sık iddia ettiler; bakınız Luigi dal Pane, Antonio Labriola nella politica e nella cultura Italiano (Turin, 1975), s. 459; ve Noberto Bobbio, "Introduzione," Mondolfo'nun Umanismo di Marx 1908-1966'sı içinde (Turin, 1968), ss. xxiii-xiviii.

[157] Enzo Santarelli'de dikkate değer Mondolfo tartışmaları vardır, La revisione del marxismo in Italia (Milan, 1977); ve G. Marramao, Marxismo e revisionismo.

[158] Mondolfo, "Feuerbach e Marx" (1909), Umanismo di Marx içinde, s. 9.

[159] A.g.e., ss. 70, 63.

[160] Eugenio Di Carlo, "La dialettica engelsiana," Revista di Filosofia, VIII (1916), ss. 352-368.

[161] R. Mondolfo, "Chiarimenti su la dialettica engelsiana," Revista di Filosofia, VIII (1916), s. 702. Bu cevap aynı zamanda Mondolfonun yeni baskısına bir ektir, Il materialismo storico in Federico Engels (1912) (Florence, 1973), ama o bu pasajdan ve bazı dip notlardan yoksundur.

Bu bir abartmaydı; onun çalışması Engels'in kusurlarını öne çıkardı. Mondolfo, Engels'in "diyalektik materyalizm"ini, Marx'ın "praksis felsefe"siyle karşılaştırdı. Mondolfo'ya göre Marx için ilk problem bilgi idi; Engels'e göre ise varlık. Netice olarak bir doğa felsefesinde köklenen Engels, materyalizme ulaşırken, bilincin eleştirisinden hareket eden Marx bir praksis felsefesine doğru yol aldı. Engels'in belirsizlik ve dogmatizminin çoğu devrimci praksis kavramının yokluğundan kaynaklandı.[162]

Lukacs'ın eleştirisini önceleyen Mondolfo, Engels'in "hatasını" Hegel'inkini tekrar ediyor olarak analiz etti. O, bir bölümünün, Hegel'in doğa felsefesi kavramındaki "hata" ya ayrılmış olduğu Croce'un Hegel'in *Felsefesinden Canlı Kalanlar ve Ölmüş Olanlar* (1906)'ı (*What is Living and What is Dead of the Philosophy of Hegel*) kaynak olarak kullandı. Croce'a göre bir doğa felsefesi "terimlerdeki çelişki"idi. "Bu felsefe, felsefenin bilmediği ve netice olarak, hakkında hiçbir desteğe sahip olmadığı keyfi kavramların felsefi düşüncesini ifade eder."[163] Bu hatadan kaçması mümkün olmayan Engels, diyalektiğin doğal ve bilimsel gerçekliğini iddia etti. Mondolfo'ya göre Engels, özsel hatayı koruyarak Engels'i tersine çevirdi: "Bilimin felsefe tarafından Hegelci emilmesi Engels'de felsefenin bilim tarafından emilmesi haline dönüşmüştür."[164]

"Hegel ölüm döşeğinde yatarken" diye şakayla takıldı Heinrich Heine, "şöyle dedi: 'beni sadece bir kişi anladı,' ve çok kısa bir süre sonra terslenerek ekledi: 've o bile beni anlamadı.'[165]

---

[162] Mondolfo, Il materialismo storico in Federico Engels, ss. 3-4, 294.

[163] Croce, What is Living and What is Dead, s. 164.

[164] Mondolfo, Il Materialismo storico in federico Engels, s. 18.

[165] Heinrich Heine, Religion and Philosophy in Germany (Boston, 1959), s. 123.

Marksizmin tarihi, şakanın havasını söndürecek çok az şey yapar. Ancak, yanlış anlaşılmış veya anlaşılmamış olsun, Hegel, Marksistlerin peşini bırakmadı ve bazen de onlara yol gösterdi. Marksizmin teorisyenleri Marksizme, tarihten veya kültürden arınmış olarak ulaşmadılar; ya da Mao Tse-Tung'dan bir deyişle, Marksistler gökten düşmezler. Onlar Marksizme kültürel geçmişleriyle zaten harmanlanmış olarak vardılar; bu geçmiş Hegel'ci düşünceyi ve daha geniş olarak bilimin, tarihin ve bireyin fikirlerini kapsadı. Fikirlerin etkisini küçümseyen materyalist doktrin her zaman aksini göstermiştir.

Marksistlerin ardında pusuya yatmış olan Hegel, iki geleneğe ayrıldı, bilimsel ve tarihsel. Ayrı Hegelci gelenekler Sovyet ve Batı Marksizmini kendi başlarına ortaya çıkarmadılar; onlar, ortaya çıkmakta olan Marksizmi haber verdiler ve önceden biçimlendirdiler. Sovyet Marksizmi düzenli olarak bilimsel bir Hegel tarafından ve Avrupa Marksizmi düzenli olarak tarihsel bir Hegel tarafından desteklenmişti. Her biri ortak bir alan ve dil tayin etti: Doğa ve toplumun evrensel yasaları, ve bilinç ve hareketin tarihsel süreçleri.

I. Dünya savaşının ardından gelen devrimci dalgada, tarihsel ve bilimsel Hegelciler arasındaki felsefi sınır Batı ve Sovyet Marksizmi arasındaki politik bir yarığa dönüştü. Batı Marksizminin ana teorisyenleri - Lukacs, Gramsci ve Korsch - Alman idealizmi ve tarihsel Hegel'e bulanmışlardı. Daha sonra Batı Marksistleri-Marcuse, Sartre ve Merleau Ponty - Ortodoks Marksizmin sınırlamalarından kurtulmak için Hegel'e geri döndüler. Tabii ki felsefi sorunlar her zaman acil değildi; Ancak, onlar her zaman, sonradan akla gelen fikirlerden daha fazla bir şeydiler. Politika dikte etmediler, ama olasılıkları ve umutları kısaca tarif ettiler.

Bölüm 3

FELSEFEDEN POLİTİKAYA

BATI MARKSİZMİNİN BAŞLANGICI-I

"Batı Marksizmi" (ve "Avrupa Marksizmi") terimi Marksist sözlüklere 1920'lerin başlarında girdi.[1] Sovyet yazını onu küçültücü olarak dizine geçirdi. Batı Avrupa'ya ait özgül bir Marksizm vurgulanarak Bolşevizm'in ve III. (Komünist) Enternasyonal'in (Komintern) evrenselliği tehdit edildi. Katılımcılara göre bu tehdit, hemen belli olan bir şey değildi. Dahası, Batı Marksizminin felsefi ve politik katmanları sonuç olarak dökül-

[1] Perry Anderson'ın *Considerations on Western Marxism Marxism* (London 1976) ile olan uyuşmazlığım Sunuş ve devam eden bölümlerden anlaşılır olmalıdır. İki iyi eleştirel makale için bakınız, Richard D. Wolf, *Monthly Review*, XXX/4 (Eylül, 1978), ss. 55-64; ve Jeffrey Herf, *Socialist Revolution*, 35 (Eylül-Ekim, 1977), ss. 129-144. Cf. Alvin W. Gouldner, *The Two Marxisms* (New York, 1980), ss. 159-162.

medi; en azından geriye baktığında Korsch'a böyle göründü. İlk olarak özgül bir Batı Marksist politika şekillendi ve daha sonra onun felsefesi ayrıntılı bir şekilde hazırlandı.

Korsch 1930'da, "Batıya doğru hareket ettikçe," "bu Marksist Leninist felsefe (Rusların) *Komünist Enternasyonalin kendisi dahilinde bir antagonist felsefi eğilim* oluşturan Lukacs ben ve diğer 'Batı' Komünistlerinin eserlerini karşı karşıya getirdi" diye açıkladı. "Bu felsefi tartışma, birkaç yıl önce her iki tarafın şiddetle yürüttüğü politik ve taktiksel mücadelenin sadece zayıf bir yansımasıydı" diye ekledi. Korsch, bu politik mücadelelerden iki tanesini belirtti: Rosa Luxemburg'un Rus Devrimi eleştirisi ve Bolşevikler ve "Dutchmen, Anton Pannekoek ve Herman Gorter[2] tarafından yönetilen 'radikal sol eğilim' arasındaki çatışma.

Bir "zayıf yansıma (echo)": I. Dünya Savaşı, II. Enternasyonal'in çöküşü, işçi sınıfının radikalleşmesi, Rus Devrimi, kısa Batı Avrupa devrimleri, on yıllardır yankılanan yeni komünist partilerin ve III. Enternasyonal'in kurulması. Bu karışıklıkların büyüklüğü ve derinliği felsefi tartışmaları konu dışı olmaya mahkûm etti. Bununla beraber, 1923 itibariyle Korsch ve Lukacs başlıca felsefi eserlerini yayınladıklarında, devrimci dalgalar sakinleşmişti. Politika aciliyetini kaybetti ya da en azından seçenekler daraldı. Bu sadece sonradan anlaşılan bir şey değildi. Lenin, Trotsky ve diğerleri, tarihsel temponun yavaşlamasına dikkat çektiler.[3] Görev; kalmak niyetiyle yerleşmek ve hazırlanmaktı.

[2] Karl Korsch, *Marxism and Philosophy* (London, 1970), s. 106. *Marxismus und Philosophie*, E. Grlach tarafından yayınlandı (Frankfurt, 1966), s. 50.

[3] "Dünya ölçeğinde proletaryanın iktidar için mücadelesinin şu anda bir duraklamaya, tempoda bir düşüşe geçtiği kesinlikle inkâr edilemez" (Leon Trotsky, "Theses on the International Situation and the Tasks of the Comintern" (1921), *The First Five Years of the Communist International*, Cilt 1 (London, 1973), s. 312).

Politik ihtilaflar unutulduğunda, zayıf yankı, fırtınanın kendisiyle karıştırılabilirdi. Politik kavgalar, önde olan politik çatışmalardan soyutlanarak anlaşılamaz; ne de onlar bu politik çatışmalarla özdeştirler. Politika felsefeyi sömürdü, ama onun yerine geçmedi. Gelişmemiş politik seçenekler teorik tartışmaları telkin etti.

Bu dönemdeki felsefe ve politikanın yoğunluğu Marksizm tarihinde emsalsiz değildir. Bununla beraber ortada felsefe ve politika ilişkisi için bir formül yoktur; bu ilişki karmaşık ve tarihsel olarak özgüldür. Felsefe, bir örgütler ve taktikler takımına katıldı; felsefe bunlara indirgenemez ya da bu sebepten çıkarılıp atılamaz. Bizzat Lenin, politika ve felsefe karışıklığına kurban oldu. Onun ana felsefi eseri, *Materyalizm ve Ampriyokritisizm*, Ernest Mach ve Richard Avenarius'un takipçilerine şiddetle saldırdı. Ancak politik bir sıkıntı, felsefe saldırısına damgasını vurdu. Mach'ın takipçilerinin bir çoğu, A. Bogdanov'un olduğu gibi, bir dönem için Lenin'in politik müttefikleriydiler. Tam tersine Lenin'in en çok yücelttiği felsefeci olan Plekhanov politik bir hasımdı. Bu nedenlerle Lenin, politik ve felsefi sorunları ayırmaya uğraştı.[4]

[4] *Materialism and Emprio-critisizm* (1909) ortaya çıktığı zamanda, Ernst Mach ve Richard Avenarius'un takipçilerine karşı siddetli saldırı esnasında, Plekhanov politik bir hasımdı; ancak o Lenin'in en çok değer verdiği filozoftu. Bu sıkıntı sebebiyle Lenin enerjik olarak felsefi kavgayı politik kavgadan ayırmaya çalıştı. Gorky'e açıkladığı gibi "Bogdanov ve Ben 1904 yaz ve sonbaharında Bolşevikler olarak tamamen bir anlaşmaya vardık ve felsefeyi nötr bir alan olarak zımnen görmezden gelen zımni bloğu oluşturduk." Sıkıntı, Bogdanovun sadece Lenin'in yakın politik müttefiki olmasından değil ama başlıca felsefi bir suçlu olmasıyla şiddetlendi. Lenin, ciddi felsefi farkları dışlarken politik anlaşmayı korumak istedi. "*Proletarya* felsefe içindeki tüm ayrılıklarımız doğrultusunda kesinlikle tarafsız kalmalı ve okura, Bolşevikleri bir eğilim olarak... amprio-kritisizm ya da amprio-monizm ile ilişkilendirmek için *en ufak* zemini vermemelidir." Bakınız *Lenin and Gorky: Letters, Reminiscences, Articels* (Moscow, 1973), ss. →

Politik arena I. Dünya Savaşı'ndan sonraki bir kaç yıl için tamamen açık göründü. 1923'ün sonuyla, en son askeri menzil - I. Dünya Savaşı sonrası saldırısı "Alman Ekim'i"- tarihti; ve 1921 itibariyle bile Avrupa devrimlerinin yenilgisi bir olguydu. Ancak dönemin kısalığı, ona önemini kaybettirmez. Bu yıllarda Batı Marksizminin politik dış hatları yüzeye çıktı; durum, nadiren yeniden oluştu. Rus Devriminin birliği ve faşizmin yükselişi, eğer tutsaklık ve ölümü ifade etmedilerse, Ortodoks olmayan Marksistleri, aykırı düşüncelerini sessizce masaya koymaya ya da politik barikatlardan geri çekilmeye zorladı. 1920'lerin ortası ve 1950'ler arasındaki Batı Marksizminin tarihi ekseriyetle bu iki seçeneğin tarihidir.

Bir uyarı sözü: Bu ve bir sonraki bölümün parçaları içinde Hegel'in iki geleneğini tarif etmekten Komintern ve Komünist

---

→

Lenin'in *Die Neue Zeit*'i Rus partisi içindeki felsefi çatışmaların aynı zamanda politik çatışmalar olduğunu açıkladığı zaman protesto etmesi bu dönemdedir. "Bu felsefi çekişme hizipsel bir şey değildir... Her iki hizip iki felsefi eğilimin taraftarlarını barındırır" ("Statement of the Editors of *Proletary*," V. Lenin, *Collected Works* içinde, Cilt 13 (Moscow, 1962), s. 447). Buradaki nokta sadece, politika ve felsefenin hiçbir problem göstermiyor gibi göründüğü yerde -Lenin'de- karmakarışık bir ilişki vardır. Lenin, Machist doktrinin "saçma, zararlı, beğeni yoksunu, fideist" olduğuna ikna olmuş olmasına rağmen aynı zamanda şunları yazabildi: "Hey! Kavgayı hizipten ayırın. Tabiiki yaşayan insanlar üzerinde böyle bir ayrım biraz zor ve acılıdır." (*Lenin and Gorky*, ss. 38-40). Bu sadece zor değildi, uygulanabilir hale gelmedi. Bu olayların en iyi izahatlarından biri David Joravsky'nin çalışmasındadır, *Soviet Marxism and Naturel Science* (London, 1961), ss. 24-44. Cf. Manuel Sacristan, "Lenin e la filosofia," *Critica Marxista*, IX (1971), ss. 87-118. Bogdanov üzerine bakınız Dietrich Grille, *Lenins Rivale: Bogdanov und seine Philosophie* (Cologne, 1966); ve Grille'nin kısmi bir çürütülmesi için bakınız George Katkov, "Lenin as Philosopher," *Lenin: The Man, the Theorist, the Leader* içinde, L. Schapiro ve P. Reddaway tarafından yayınlandı (New York, 1967). Aynı zamanda bakınız A. A. Bogdanov *Makers of the Russian Revolution: Biographies of Bolshevik Leaders* içinde, G. Haupt ve J.-J. Marie tarafından yayınlandı (Ithaca, N.Y., 1974), ss. 286-292; Bertram Wolfe, *Three Who Made a Revolution* (New York, 1964), ss. 501-517; ve Robert S. Cohen, "Machists and Marxists: Bogdanov and Lenin, " Ernst Mach içinde, R. S. Cohen tarafından yayınlandı, Boston Studies in the Philosophi of Science (Dordrecht, 1970), s. 156-160. Lenin'in tavrının bir izahatı için bakınız Nikolay Valentinov'un anıları, *Encounters with Lenin* (London, 1968), ss. 205-243.

partilerin politikasına geçmek (Shift), yeni bir dünyaya girmektir. Artık Hegel'in *Logic* ya da *Phenomenology*'sinden değil, ama '21 Şart', Mart Hareketi ve hatta *Bettelheimerei* hakkında konuşulacak. Karakterler ve politik partiler dizini uzundur. N.O. Brown'un Freud'un "garip dil"ini kullanışını açıklamak için yazdıkları - "Ama bu garip dünya hepimizin gerçekten içinde yaşadığı dünyadır"[5]- belkide yeniden formüle edilebilir: Bu garip dünya eğer artık hepimizin değilse, onların gerçekten içinde yaşadığı dünyadır. Bu nedenle ondan uzak durulamaz.

Yine de bu bölüm, elden geldiğince, konu dışı detayları, isimleri ve olayları yontmaya çalışacak. Bu şekilde bir politik olaylar denizinde boğulma tehlikesi önlenebilir ve politikleşen Batı Marksizminin dış hatları rahatça belirlenir. Her durumda hikâye parça parça, kısa ve en sonunda "başarısız" dı.

Ancak, Rosa Luxemburg, Paul Levi ve Hollandalı "sol" Komünistler, süratle pekiştirilen Sovyet Komünizmine karşı bir dizi politik alternatif ortaya attılar. Rus deneyiminin ve Leninist modelin Batı Avrupa için geçerliliğine karşı çıktılar. Sıklıkla, belki de her zaman, Marksizm tarihinde örgüt sorunu, politik ve teorik mızrak savaşı için alan olagelmiştir. Bu sorun, Marksisti Marksistin karşısına koyan bir grup ilkeyi bir araya getirdi. Lukacs kısaca belirtti: "Örgüt, teori ve pratik arasındaki arabuluculuk biçimidir."[6]

Demokratik örgütler için basit bir tercih hakkı, Leninizmin Batı Marksistleri tarafından reddini dikte etmez; aksine Batı Marksistlerine göre Avrupa ve Rusya arasındaki esnek politik

---

[5] Norman O. Brown, *Life Against Death* (Middletown, Conn., 1970), s. 1.

[6] Lukacs, *History and Class Consciousness* (London, 1971), s.299.

ve sosyal boşluk, her biri için özdeş bir praksise engel oldu. Leninizm, özgül Rus koşullarının silinmez işaretlerini doğurdu: Görece küçük bir proletarya, iri bir tarımsal nüfus, zayıf bir burjuva kültürü. En sonuncusu kesindi: Burjuvazi ve ulusal kültürün etkisi, Batı Avrupayı kesin olarak Rus toplumundan ayırdı. Gorter'ın yazdığı gibi, en eski kapitalist ülke olan Hollanda'da burjuva kültürü ve değerleri yüzyıllardan bu yana işçi sınıfına benimsetilmişti. Aynısı Rusya için söylenemezdi.

Leninizm burjuva kültürüne kör değildi: O, ona, daha dar ve daha disiplinli bir parti haline daralarak karşılık verdi. Burjuva kültürünün bulaşması, sendikalara ya da bir işçi sınıfı "aristokrasisi" ne atfedilmişti. Bulaştırıcı kaynak farklı olduğundan, örgütsel talimat kesin olarak tanımlanabilirdi. Bununla beraber Batı Marksistlerine göre burjuva kültürü, yerel ve kaçınılamazdı; örgütsel bir çözüm kafi gelmedi.

Batı Marksistleri, Marksizmden sınıf bilincini ve proleteryanın öznelliği süreçlerini geri getirerek karşılık verdiler. Onların süreç üzerindeki vurgusu, onların, sınıf bilincinin kumanda edilecek ya da yayılacak bir şey değil, ama sınıfın kendisi tarafından ulaşılacak bir şey olduğu inancından kaynaklandı. Bunun içinde Batı Marksizminin demokratik ethoşu yaşamaktadır. Burjuva kültürünün ve pasifliğinin ağı, aşırı disiplin ve direktiflerle sökülemezdi; bunlar, partinin ve onun üyelerinin saflığından, adanmışlığından azade olarak onun terimleri dahilinde kilitli kaldı. Daha doğrusu burjuva hegemonyasına, sadece proletaryanın tamamını, kalpleri ve akılları birleştirerek karşı koyulabilirdi. Sınıf bilinci ve proleter öznelliği birbiriyle kaynaştırıldığında kapitalizmin bahçesi aydınlanacaktı. Bu dönemde Batı Marksizmi ve "sol" komünizm arasındaki tutarlılık tamamen

ortada değildi. "Sol" komünistlerin çoğunun kendilerini sadık Leninistler olarak görmeleri ve bu durumun, onları illüzyondan uyandırmak için Lenin'i mecbur etmesi, karışıklığı dolaylı olarak gösterdi. Yanı sıra teorik kaynaklarda özdeş değildi. Korsch, Lukacs, Gramsci, Frankfurt Okulu ve daha sonra Fransız Marksizmi, kaynaklarını Alman İdealizmi ve tarihsel Hegel'den almışlardı. Fakat bu, Hegel'den ziyade Dietzgene yönelmiş olan Hollandalı Marksistler için doğru değildir. İstisnalar kuralı bozmazlar. Ancak Hollandalı Marksistler, içinde Batı Marksizminin her köşesinde aynı kategoriler ortaya çıktığı için istisna değildirler.

I

Korsch, Rosa Luxemburg'un Rus Devrimi eleştirisini, felsefi tartışmalara politik bir perde arkası olarak bahsetti. Tüm ikincil literatüre rağmen ya da onun yüzünden Luxemburg sınıflandırmaya direnir. Eğer Engels'in yorumu, Batı ve Sovyet Marksizmi arasındaki felsefi ayırıma işaret ettiyse, Luxemburg'da politik bölünmeye işaret etti. III. Enternasyonal'de yıllar boyunca "Luxemburgçuluk" bir aykırılığı ifade etti. Toplu eserlerinin kaderi ona, geleneksel kategorilerin içine girmenin zorluğu hakkında fikir verir. Eserlerinin komünist parti tarafından finanse edilerek yayınlanması 1920'lerin sonunda durduruldu. Proje sadece 40 yıl gibi küçük bir gecikmeden sonra tekrar başladı.[7]

[7] Toplu eserlerin ilk baskısı, editörü Paul Frolich 1928'de Komünist Parti'den ihraç edildiği zaman durduruldu. Iring Fetscher'in Paul Frolich'in *Rosa Luxemburg*'una dipnotuna bakınız (London, 1972).

Luxemburg ve Lenin ya da Luxemburg ve Bolşevikler üzerine perspektiflerin, kendileri tarihsel bir dinamiğin etkisi altındadır.[8] Son yıllarda onun Lenin'le farkı küçümsenmişti; hiç duraksamaksızın ona ortodoks Marksizmin resmi mühürü verildi.[9] Esasen bu çaba ciddi pürüzlere çarptı, ve en ciddilerinden biri onun Alman Komünist Partisi'ndeki (KDP) ardılı Paul Levi idi.

Levi, Luxemburg'un Avrupa Marksizmi üzerindeki etkisine aracılık etti. O, sadece Sovyetler dışındaki en önemli Komünist partiyi yönetmedi, ama aynı zamanda Luxemburg'un Bolşevizme olan çok büyük antipatisinin kanıtı olarak Rus Devrimi eleştirisini yayınladı. Ne onun öğrencisi ne de onun dengi olmasına rağmen onun sadık bir takipçisi olarak kaldı. 1913'de onun avukatı olarak başladı, daha sonra o, onun hem kişisel hem de merkezi politik grubunun mensubu oldu. Luxemburg'un katledilişinden kısa süre sonra (Ocak 1919), Levi, Alman Komünist Partisinin lideri olarak onu takip etti. İki yıl içinde, liderlikten muhalefete ve ihraca (1921) kadar vardı. Rosa Luxemburg'un katledilmesinden 10 yıl kadar sonra ise Levi intihar etti.[10]

Levi, Luxemburg ve parti içindeki ayrılıklara dair herhangi bir tartışmada, Alman Komünizminin, Rus Devrimi ve III. Enternasyonal'e esaslı etkisi unutulmamalıdır. Alman Partisi bir

---

[8] Gilbert Badia, Lenin ve Rosa Luxemburg'u bağdaştırma çabalarının Stalin'in ölümünden bu yana arttığına işaret eder; bakınız onun *Rosa Luxemburg*'u (Paris, 1975), ss.321 ve devamı.

[9] Örneğin Norman Geras, *The Legacy of Rosa Luxemburg* (London, 1976).

[10] Levi üzerine bakınız, genel olarak Charlotte Beradt, Paul Levi (Frankfurt, 1969). Cf. Helmut Gruber, "Paul Levi and the Comintern," *International Communism in the Era of Lenin* içinde, H. Gruber tarafından yayınlandı (Greenwich, Conn., 1976) ss. 391-406.

başka parti, ya da baş parti bile değildi; o partiydi ve başlangıçta neredeyse Rus· partisini kendi üstünlüğüyle gölgeledi. I. Dünya Savaşı'ndan önce Alman Sosyal Demokratları (SPD) baş partiydi. Savaştan sonra, Alman devriminin Rus devrimini kurtarabileceği, çaresizce umut edildi. Komintern'in erken konferansları Almanca yürütüldü[11], ve daha geniş Avrupa devrimleri, onun tekrar Berlin'e konumlanışını mümkün kılana kadar, onun Moskova merkezi geçici bir tedbir olarak düşünüldü.[12] Ne de bunun tamamı fantaziydi. KPD hatırı sayılır etkiye sahipti. Örneğin 1924'de KPD Reichstag seçimlerinde 3.7 milyon oy aldı; 1927'de parti 36 adet *günlük* gazete yayınlıyordu.[13] Rus Devriminin içinde bulunduğu çok zor durumu ve Alman işçi sınıfı hareketinin zenginliğini, deneyimini ve ortada olan yeterliliğini göz önünde bulundurarak onun tüm gelişmeleri dikkatle izlendi, yönlendirildi ve en sonunda kontrol edildi.

Levi'nin, Livorno Kongresi'ndeki (Ocak 1921) varlığı onun Sovyetlere karşı ilk açık muhalefetini harekete geçirdi.[14] Bu Parti Kongresinde İtalyan Komünist Partisi (PCI), İtalyan Sosyalist Partisi'nden (PSI) ayrılarak kuruldu. Bu ne şaşırtıcı ne de beklenmeyen bir şeydi. Bu eski sosyalist partilerin reformistlerinden uzaklaşmak ya da onları ihraç etmek isteyen Komitenin po-

---

[11] Bakınız E. H. Carr, *The Bolshevik revolution* 1917-1923, Cilt 3. (Middlesex, 1966), ss. 128.

[12] Branko Lazitch ve Milorad M. Drachkovitch, *Lenin and the Comintern*, Cilt 1, (Stanford, California, 1972), s.194.

[13] Herman Weber'deki değerlere bakınız, *Die Wandlung des deutschen Kommunismus*, Cilt 1 (Frankfurt, 1966), ss. 361-394.

[14] Özellikle bakınız Richard Lowenthal, "The Bolshevisation of the Spartakus League," *International Communism* içinde, D. Footman tarafından yayınlandı, St. Anthony's Papers, No. 9 (London, 1960), ss. 23-71.Cf. Albert S. Lindemann, *The "Red Years": European Socialism versus Bolshevism 1919-1921* (Berkeley, Calif., 1974), s. 274.

litikalarıyla uyumluydu. İtalya'da, politik partiler ve gruplar aylarca Kominterne girmenin hangi koşullarının kabul edilebilir olduğunu tartıştılar. Komintern ve temsilcileri büyük sayıdaki reformistlerle sert bir çizgiyi, net bir kopuşu cesaretlendirdiler. Amaçlarına ulaştılar, ama Kongreden sadece oyların üçte biriyle PCI'yı oluşturmak için yola çıktılar. PSI'ın üyeliğinin yarıdan azının diğer partide yenilenmiş olmasından dolayı kimi tarihçiler Livorno'daki ayrılmayı İtalyan solu için hayati bir hata olarak gördüler. "Partinin bir hizbi, olgular tarafından haklı çıkarılmış görünse de Livorno' da oluşan partiküler hizip felaketti. Kongre'ye teşekkür ederiz ki (ve Mussolini'ye de) İtalyan solu gelecek yirmi iki yıl için politik hayattan ihraç edildi."[15]

Levi, Livorno'dan, şahit olduğu şey yüzünden mutsuz olarak döndü;[16] Ayrılmayı kışkırtan Komintern temsilcilerinin kabalığından tiksinmişti.[17] Kendi Merkez Komitesine, Komintern taktiklerinin bir eleştirisini sundu.[18] "Sayıca az ama ilkelerde

---

[15] John M. Cammet, *Antonio Gramsci and the Origins of Italian Communism* (Stanford, Calif., 1967) s. 153. Cf. Gaetano Arfe, *Storia del socialismo italiano 1892-1926* (Turin, 1965).

[16] Levi, Livorno'daki Kongreye hitap etti; ancak onun genel açıklamalarıyla şahsi davranışı farklılaştı. Genele açık olarak o bir bölünme için çağırıda bulundu ve özelde ise her hangi bir bir bölünmeye engel olmak için çalıştı. Bakınız Luigi Cortesi, *Il Socialismo italiano fra riforme e rivoluzione* (Bari, 1969), ss. 795 ve devamı. Yorumlarında o, Alman Partisi, her ne pahasına olursa olsun birliğini korumaya inanmadı diye belirtti; ve içinde, önceki yoldaşlardan ayrılmanın zorunlu olduğu o moment parti hayatına gelir.Bakınız Paul Levi, "Il saluto del Partito communista unificato di Germania," *Resoconto stenografico del XVII Congresso Nazionale del Partito Socialista Italiano*, Livorno 15-20 (Ocak, 1921) (Milan, 1962), ss. 16-17.

[17] Levi'nin yayınlanmış raporuna bakınız, "Der Parteitag der italienischen Partei," *Die Rote Fahne*, No.37 (Ocak 23, 1921), Bu imzasızdır ama "P. B."nin (Karl Radek) cevabı Levi'yi yazar olarak tanımladı (P. B.., "Die Spaltung der italienischen sozialistischen Partei und die Kommunistischen Internationale," *Die Rote Fahne*, No. 41 (Ocak 26, 1921).

[18] P. Levi, "Der Beginn der Krise in der Kommunistischen Partei und Internationale" (Şubat 24, 1921' de dağıtıldı), alıntılar *International Communism* içinde, Gruber tarafından yayınlandı, ss.304-309.

sağlam" olmanın daha iyi olduğunu iddia edenlere Levi, "takipçisi olmayan ilkeler, ilkesi olmayan takipçilerden başka bir şey olmayan bir parti oluşturur" yanıtını verdi.[19] Levi'nin gözünde Komintern, Batı Avrupa için uygun olmayan taktikler uyguladı.

Levi, kitlelerin "organik bir araya getirilmesini" tercih ederek, İtalyan Partisinin "mekanik ayrılık"ına karşı çıktı. "Komünist Enternasyonal dahilinde kitlelerle beraber organik büyümeyle değil, ama kasti ayrılmalar üzerinden partiler yaratmak" riskliydi ve üretken değildi. Eğer Komünist Enternasyonal, Batı Avrupa'da geri tepen bir silah gibi kabul ve ihraç terimleriyle işlerse... o zaman biz Batı Avrupa'da olası en kötü aksiliği yaşayacağız."[20]

Levi'nin düşüncesine göre Ruslar Batı Avrupa ve Rusya arasındaki ayrımı sildiler; onlar kör bir şekilde aynı örgütsel ilkeleri her ikisine de uyguladılar. "Bana öyle geliyorki yoldaşlar, örneğin -kendi yolunda parlak bir şekilde gereğini yapan- illegal Rus Partisininkinden farklı bir entelektüel yapıdaki (ein andere geistige Struktur) bir kitle partisinde ayrılmaların *önergeler*

---

[19] "Yoldaş Levi'nin İtalyan Parti Kongre'si üzerine Üçüncü Enternasyonal İdare Komitesine Raporu" (Ocak 20, 1921) ve "*Zentrale* ile Almanya için İdare Komitesi Temsilcilerinin oturumu" (Ocak 28, 1921).Bunlar, her ikisi de *Comintern: Historical Highlights*, M. M. Drachovitch ve B. Lazitch tarafından yayınlandı (New York, 1966), ss. 280, 295-296' da yayınlanan özel bildirilerdir.

[20] Levi, "Beginning of the Crisis, " *International Communism* içinde, Gruber tarafından yayınlandı, s.306. Levi bir anahtar noktada savunmasızdı. O, USPD'nin bölünmesine kendisi yardım etmişti. Bununla beraber o, bunun İtalyan Sosyalist Partisini bölmekten çok farklı bir mevzu olduğunu iddia etti; ilki "organik" bir bölünmeydi ve bir kitlesel devrimci parti yarattı; ikincisi sunniydi ve kitlesel devrimci bir partiyi yıktı. USPD. son zamanlarda detaylı dikkat çekti; bakınız Hartfrid Krause, USPD (Frankfurt, 1975); David W. Morgan, *The Socialist Left and the German Party: A History of the German Independent Socialist Democratic Party, 1917-1922* (Ithaca, N.Y., 1975); ve Robert F. Wheeler, USPD und Internationale (Frankfurt, 1975).

temelinde değil, ama sadece politik deneyim temelinde yapılabileceğini açıkça fark etmediler." Dil ve yaklaşım, Luxemburg'un, esnek olmayan önergelerle yönetilen politikaya olan güvensizliğini anımsattı. Levi, dolaysızca Luxemburg'un mirasına başvurdu. "Her hangi bir şeyi saklamak istemiyorum: Rosa Luxemburg ve Lenin arasındaki eski fark burada tekrar ortaya çıkar."[21]

Levi'nin, Livorno'da, Komintern'in önderliğine yönelttiği eleştirisi, yeni ortodoksiye göre kabul edilemezdi; bu durum Komintern Merkezinin tekrar Batıya konumlandırması gibi hassas bir sorununun canlandırmasında Levi'ye yardımcı olamadı.[22]

O, kendi Merkez Komitesinde oy çokluğuyla yenildi. Diğer destekçilerle beraber Merkez Komiteden istifa ettiler ve netice olarak KPD'nin Komintern'e,[23] giderek teslim oluşunu da oyun dışından seyrettiler. Levi'nin çok fazla beklemesine gerek kalmadı. İstifa ettiği haftalar içinde Komintern, daha sonra Mart Hareketi (1921) olarak bilinecek olan, KPD'ye kesin olarak müdahalesini gerçekleştirdi. Bu, "Avrupa'da, özel olarak Moskova'dan gönderilmiş bir ekibin liderliğinde ve kışkırtmasıyla giri-

---

[21] Levi, "The Beginning of the Crisis in the Communist Party and International," *International Communism* içinde, Gruber tarafından yayınlandı, ss. 308,305. Cf. Beradt, *Paul Levi*, ss. 46-47.

[22] Levi, bir Avrupa Proleter Devleti kurulduktan sonra Komintern'in tekrar Batı'da konumlandırılması gerektiğine inanıyordu. Bu esas olarak Luxemburg'un konumuydu. Bakınız Levi'nin "Wir und die Exekutive," Die Rote Fahne, No. 59 (Şubat 5, 1921), Cf. "Zur Aktion und Organisation der Kommunistischen Internationale," Die Rote Fahne, No. 53 (Şubat 2, 1921).

[23] Klara Zetkin'inde dahil olduğu, istifa edenlerin beyanatı için bakınız "Sitzung des Zentralausschlusses," *Die Rote Fahne*, No.98 (Şubat 28, 1921). Bakınız "EECI Resolution on the Resignation of Five Members from the Central Commitee of the German Communist Party" (Alman Komünist Partisi Merkez Komite'sinden Beş Üyenin istifası üzerine EECI önergesi), *Communist International 1919-1943* içinde, J. Degras tarafından yayınlandı (London, 1956), ss. 211-212. Cf. "Die Exekutive der KI zur italianischen Frage," *Die Rote Fahne*, No. 165 (Nisan 14, 1921).

şilen ilk isyan"[24] olarak adlandırıldı. Bir devrim olarak o kötü bir yenilgiydi; KPD üye sayısı, bunun bir neticesi olarak, 450.000'den yavaş yavaş 180.000'e düştü. Bu aynı zamanda KPD'nin Moskova ile olan ilişkisinde bir "dönüm noktası"nı işaretledi[25] ki bu andan itibaren KPD'nin bütünlüğü ve otonomisi dramatik bir şekilde azaldı.

Levi'ye göre sorunlu kavranan ve sakat tatbik edilen (ill-executed) Mart Hareketi, KPD ve Komintern'in proleter kitlelerle ilişkiden uzak olduklarını kanıtladı. Levi'nin Lenin'e bir Mektupta açıkladığı gibi, Mart Hareketi geçen iki yılın özverili çalışmasını yıktı. Komünist Parti'yi sadece sayısal olarak büyütme çabaları değil, ama aynı zamanda onu proleter kitleler içinde "kültürel olarak (Seelisch)" köklendirme çabaları da tamamen engellendi. İşçi sınıfının, eski liderliğin, kazanmak için ter döktüğüne dair var olan "güven"i sabote edildi.[26]

---

[24] Lazitch ve Drachkovitch, *Lenin and the Comintern*, Cilt 1, s. 512.

[25] Mart Hareketi "hem Alman Komünizmi hem de Sovyet politikası tarihinde bir dönüm noktası" idi. (Carr, *The Bolshevik Revolution*, Cilt 3, s. 336). Bakınız genel olarak Werner T. Angress, *Stillborn Revolution: The Communist Bid for Power in Germany 1921-23* (Princeton, N.J., 1963). Mart Hareket'ini Komintern'den cerrahi olarak ayırmakla Perry Anderson, "The Antinomies of Antonio Gramsci," *New Left Review*, 100 (Kasım-Ocak, 1976-1977), ss. 56-58. içinde, Lenin ve Trotsky'i temize çıkarmaya uğraşır. Aslında Mart Hareketi kısmen Komintern tarafından tasarlanıp uygulanmıştı ve Lenin ve Trotsky tarafından muhalefet edilmemişti; ve her ikisi de, Levi'nin Mart Hareketini umumi bir şekilde eleştirmesinden dolayı ihraç edilmesini onayladılar. Bakınız Lazitch ve Drachkovitch, *Lenin and the Comintern*, ss. 518-527. Lenin'in hareketi onaylayıp onaylamadığı tartışılır bir durumdur. Kanıtın bir kısmı için Lenin'in, Klara Zetkin'ın etkisi altındaki Mart Hareketi üzerinde kendisini ters yüz ettiğini kaydeden Bernhard Reichenbach'ın tanıklığına bakınız, "Moscow 1921: Meeting in the Kremlin," *Survey*, No. 53 (Ekim, 1964), ss.16-22.

[26] P. Levi, "Brief and Lenin" (Şubat 27, 1921), Levi içinde, *Swischen Spartakus und Sozialdemokratie*, C. Beradt tarafından yayınlandı (Frankfurt, 1969), s. 41.

Levi'nin Mart Hareketini tümden suçlaması, ona partiden kovulmayı kazandırdı.[27] *Unser weg: Wider der Putschismus* (Bizim Yolumuz: Komploculuğa karşı)'da (1921) partinin ve Komintern temsilcilerinin Marksist bir devrim değil bir komplo örgütlediklerini iddia etti. Teorik olarak onun eleştirisi, Batı Marksizminin parametreleri dahilinde yürüdü: Tarımsal bir ülkede illegal bir parti olmak olan geçmişinden dolayı Sovyet Partisi Batı Avrupa proletaryasının devrimci geleneğini anlamaktan acizdi. Ruslar, proletaryayı, bir önergeler ve bildiriler dizisiyle doğrudan kışkırtmak için "kültürel yapı"yı atladılar. Daha sonra şu yorumu yaptı:

> *Bu, Moskova'nın her zaman inanmak istediği bir durumda bu eğer, İtalya'da bir Seratti ya da Almanya'da bir Levi yollarına çıkmış olmasaydı, Sovyet tipi bir devrimin şimdiye kadar olmuş olabileceğine dair eski bir saçmalıktır. Moskoflar, Batı Avrupa'daki şartların Rusya'dakilerden tamamen farklı olduğu olgusunu tamamen gözden kaçırdılar. Orada bir köylü devrimi-nüfusun %95'inin yanında olduğu bir devrim yaptınız... Almanya'da köleler karşı devrimcidir. Batı Avrupa'da proletarya sıkıca örgütlüdür; Rusya'da kitleler örgütlü değildi. Bunlar, Moskova'nın bir gün kavramaya çalışmak durumunda olduğu farklardan bazılarıdır.*[28]

Unser Weg, Mart Hareketi'ni "tarihteki en büyük Bakuninci komplo" olarak ifşa etti. Parti "öznel faktör"ü yanlış değerlendirdi. Parti işçi sınıfıyla tutarlı bir ilişki kurmaktan ziyade, parti

---

[27] Die Zentrale der VKPD, "Paul Levi aus der Partei ausgeschlossen," *Die Rote Fahne*, No. 169 (Nisan16, 1921). USPD'nin bir kısmıyla birleştikten sonraki kısa bir dönem için Alman Komünist partisi (KPD) Birleşmiş Alman Komünist Partisi (VKPD) olarak adlandırıldı.

[28] Lazitch ve Drachkovitch'de aktarılan tarihsiz mektup, *Lenin and the Comintern*, s. 512. Levi, *Was ist das Verbrechen? Die Marzaktion oder die Kritik daran?* içinde benzer noktalara vurgu yaptı. Mayıs 4, 1921'de, VKPD'nin merkez komite toplantısında (Berlin, 1921) konuşma.Luxemburg'dan destek arayarak o, Batı Avrupa ve Rusya'daki sosyal ilişkilerin farklı olduğunu öne sürdü. İlkinde proletarya, "tamamen gelişmiş bir burjuvazi" ile yüz yüze kaldı ve bir merkez komitenin emirleri doğrultusunda hareket edemeyecek olan açık bir kitle partisine gerek duydu (s. 18-21). Başka bir ifade için bakınız onun "Der Parteitag der VKPD," *Unser Weg (Sowjet)*, III / 18-19 (1921), s. 236.

kendisini sınıf için vekil tayin etti. "Proleter kitlelerin öznel ihtiyaçlarını değil, sadece Komünist Partinin politik ihtiyaçlarını vurgulayan herhangi bir hareket kendi içinde sakattır."[29] Dahası, Mart Hareket'ini tetikleyen politik zorunluluklar sadece Alman değildi. Levi'nin Lenin'e yazdığı gibi, Mart Hareketinden kısa bir zaman önce bir Komintern temsilcisi, Alman Merkez Komitesine Rusya'nın, kendisini çok zor bir durumda bulduğunu bildirdi ve o "Rusya'nın Batı'daki hareket tarafından rahatlatılması kesinlikle zorunludur"; "Bu nedenle Alman Partisi rejimi yıkmak için derhal harekete geçmesi gereklidir."[30] diye tavsiyede bulundu.

Levi Komintern'in, "onun en önemli deneme sahası" olan Batı Avrupa'dan "izole edilmiş" olduğu hükmüne vardı. İletişim hatları zayıf ve güvenilmez, Komintern temsilcileri ikinci sınıftır. Levi, Bela Kun'un Mart Hareketindeki rolünü ima ederek ve yineleyici bir şekilde Rusya'nın doğal olarak en iyi hükümet temsilcilerini göndermeye gücünün yetemeyeceğini belirterek şöyle dedi; "Batı Avrupa ve Almanya her çeşit küçük bürokrat için eğitim sahası haline geldi."[31]

Takip eden yıl Levi, Rosa Luxemburg'un Rus Devrimi eleştirisini yayınladı. Levi sunuşunda, Luxemburg'un, "sonuç olarak, samimi olarak kendimize, gerçekten devrimci olan bir işçi hareketi tarafından yapılan hatalar, olası tüm 'merkez komitelerin' en iyisinin yanılmazlığından, tarihsel olarak son derece daha verimli ve daha değerli olduğunu itiraf etmeliyiz" şeklinde son bulan

---

[29] P. Levi, "Unser Weg: Wider den Putschismus" (1921), *Zwischen Spartakus und Sozialdemokratie* içinde, ss. 70-71. Aynı yıl, Ernst Meyer'in eleştirisine yanıt olarak bir önsözle beraber ikinci baskısı yapıldı. (Paul Levi, *Unser Weg*, Zweite Auflage (Berlin, 1921)).

[30] Levi, "Briefe an Lenin," s. 38.

[31] Levi, "Unser Weg," s. 90.

eleştiriyi aktardı.[32] Levi, Lenin ve Trotsky'nin devrimci bağlılıklarına meydan okumadı, ama onlar sahneyi terkettikten sonraki geleceği merak ettiğini de saklayamadı. "Eski" muhafız birliği, partinin küçük bir parçasını teşkil etti. Bu durum Lenin'in "en derin yanılgısın"a sebep oldu. O, partiyi "arıtma" yoluyla korunabilecek ya da geliştirilebilecek olan, laboratuvardaki saf bir numune gibi "izole etti" ve "kapattı." Parti ve geniş kitleler arasında bir duvar inşa edilebileceğini... kabul etti. Bu meselede Luxemburg ve Bolşevikler arasında bir "derin antagonizma" belirdi.[33]

Levi, dünya komünist hareketinin Bolşevizasyonunun ilk döneminde Luxemburg'u temsil etti. Onun, Luxemburg'un fikirlerine bağlılığı parti içindeki kariyerini çabucak sona erdirdi ve ister istemez onu Batı Marksizmine paralel bir rotaya sevketti. O devrim duygusu ve ruhu olmaksızın proleter örgütlenmenin boş ve etkisiz olduğu sonucuna vardı. "Bu sadece şeylerin sayısı ve ebatı değildir; o, tek başına, proleter devrimi" kendi büyüklüğüne "taşıyabilecek her şeyi söndüren bir ruhtur (Geist)."[34] Lenin ve Bolşevikler, dar görüşlü partiyi konu dışı olmakla (yersizlikle) eleştiren Batı Avrupa'nın, kültürel atmosferini tartmakta başarısız oldular. Lenin'in örgüt üzerine fikirleri "tamamen yanlış" değildi, ama esas olarak Rus Devriminin özgül aşamalarının damgasını taşıyordu: Mutlakçılık, feodalizm, illegalite. "Kesinlikle, Batı topraklarında burjuvazinin proletaryaya boyun eğdirişi mevcuttur. Ama burjuvazi, kendi hakimi-

---

[32] R. Luxemburg, "Organizational Questions of Russian Social Democracy" (1904), *Selected Political Writings* içinde, D. Howard tarafından yayınlandı (New York, 1971), s.306.

[33] Levi, "Vorwort und Einleitung zu Rosa Luxemburg 'Die russische Revolution,' " *Swischen und Sozialdemokratie* içinde, ss. 128-129.

[34] A.g.e., s. 134.

yetini 'demokrasi' biçiminde uygular... Bunlar Rosa Luxemburg'un içinde yaşadığı ve çalıştığı şartlardı."[35]

Devrime, misal ya da komutayla meydan okuma Rosa Luxemburg'un bütün eseri boyunca görülür. Devrimin aktörü/öznesi olarak proletarya onun temelde bağlı olduğu noktayı tanımladı; O, partinin, liderliğin, bürokrasinin, proletaryanın yerini almasına itimat etmedi. Marx ve Engels'ten, işçi sınıfının özgürleşmesi onun bizzat kendi eseri olmalıdır sözlerini aktararak geliştirdi: "Bu, aldatıcı bir şekilde kendilerini işçi sınıfının lideri olarak adlandıran kimi entelektüel komitelerinin, işçi sınıfının kendi özgürleşme hedeflerine, ne zaman va nasıl başlayacaklarını 'emredeceği' ya da 'karar vereceği' anlamına değil, ama proletaryanın geniş kitlelerinin kendi özgürleşmesi için araçları, koşulları ve ihtiyaçları tanıması ve kendi iradeleri üzerinden... açık mücadeleye girmesi gerektiği anlamına gelir."[36] Aktör ve özne olarak proletaryaya olan inancının altını çizmek için O, Marx'ın bir cümlesini tersine çevirdi. *18. Brumeri*'nin ünlü pasajında Marx, İnsanların kendi tarihlerini kendilerinin yaptığını, ama onu öyle kendi istedikleri gibi yapamadıklarını belirtti. Luxemburg'un formülasyonunda ise: "İnsanlar tarihi öyle istedikleri gibi yapamazlar, ama *onlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar.*"[37]

---

[35] 1924'te Levi, Beradt'ta alıntılandığı gibi, *Paul Levi*, ss. 59-60.

[36] "Politische Abrechnung" (1905), R. Luxemburg içinde, *Internationalismus und Klassenkampf: Die Polnischen Schriften*, J. Hentze tarafından yayınlandı (Neuwied, 1971), s.285.

[37] Vorwort zu dem Sammelband 'Die polnische Frage und die sozialistische Bewegung' " (1905), ibid., s. 215. "İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar ama onu öyle istedikleri gibi yapamazlar" sözü standart İngilizce çeviridir. (K. Marx, *The 18th Brumaire of Louis Bonaparte* (New York. 1963), s. 15). Bu, Almanca'da "Die Menschen machen ihre eigene Geschichte aber sie machen sie nicht aus freien Stücken." dir. Luxemburg'un Polonya dilinin Almanca çevirisi şöyledir: *"Die Menschen machen ihre Geschichte nicht aus freien Stücken aber sie machen ihrer eigene Geschichte."*

Ancak Rosa Luxemburg ve Luxemburgçuluk arasındaki boşluk Marx ve Marksizm ve hatta Lenin ve Leninizm arasındaki kadar büyük olabilir. Bir dizi sorun üzerinde -milliyetçilik, emperyalizm ve örgüt- Luxemburg, başlıca çağdaş Marksistlerden -Bernstein, Kautsky ve Lenin- farklı olarak eşşsiz bir konum çizdi.[38] Luxemburg'un çevresinin (şaheser) özgül dış hatlarını kavramanın zorluğu onu, hakim olan ortodoksi içinde asimile etmek için bir sebep değildir. Onun kimi metinleri, özellikle Rus Devrimi incelemeleri, yanlış ya da sınırlı bilgilerin ürünü diye reddedildi ve birçok diğer metni yeniden yorumlanarak aykırı gelen fikirleri örtbas edildi. Fakat son günlerde onun ortodoksisini onaylamaya istekli olan çabaları arttığı da ayrıca kaydedilmelidir.[39]

Luksemburg'un Rus devrimi değerlendirmesi kolaylıkla reddedilemeyeceği gibi bu değerlendirme 1904 yılında Lenin eleştirisinden de koparılamaz. Luxemburg, Lenin'in örgütsel önermelerine eleştirel değer biçecek linguistik ve politik bilgiye sahip olan bir kaç kişiden biriydi ve o, Kautsky açıkça Lenin'den haberdar olduğunda (tanıdığında) öyle yaptı.[40] Eğer

---

[38] Ekonomik sorunun bir tartışması için bakınız benim "The Politics of the Crisis Theory," *Telos*, 23 (Sonbahar, 1975), özellikle ss. 22-29.

[39] Arnold Reisberg bir Luxemburg-Lenin antagonizması yorumunu antikomünist olmakla suçlar; o, Lenin ve Luxemburg'un 1905'den sonra yakınlaşmasını vurgular, ve Luxemburg'un Rus Devrimini selamlayan bir mektubundan alıntı yapar; bakınız onun *Lenin Beziehungen zur deutschen Arbeiterbewegung* (Berlin, 1970), ss. 87 ve devamı., 361-362. Norman Geras, *The Legacy of Rosa Luxemburg* (London, 1976) unda, Luxemburgun Lenin eleştirisini küçümser. J. P. Nettl'da onun üzerine az önem atfeder; bakınız onun *Rosa Luxemburg*, Cilt 1 (London, 1966), s. 294.

[40] Bakınız Dietrich Geyer, "Die russische Parteispaltung im Urteil der deutschen Sozialdemokratie," *IRSH*, III (1958), ss. 195-219, 418-444. Cf. Claudie Weil, *Marxistes russes et social-democratie allemande 1898-1904* (Paris, 1977); ve Peter Lösche, *Der Bolschewismus im Urteil der deutschen Sozial demokratie 1903-1920* (Berlin, 1967).

Marksizm, öncekileride kapsayan (ex post facto) bir anlayışa ulaşmakla tatmin edilemezse, Rosa Luxemburg'un sadece 1918'de Rus devriminin değil, ama 1899'da Bernstein'ın, 1904' te Lenin'in ve 1910' da Kautsky'nin, öngörülü eleştirilerini geliştirdiği unutulmamalıdır. Marksistlerin, genel olarak sönük belgelerinin karşısında Luxemburg'un tarihsel doğruluğu muhteşemdi.

1905 Rus Devrimi uyanışında Luxemburg, Lenin'e daha yakın bir tema çizdi, bununla beraber özsel ayrılıklar yerinde kaldı.[41] 1905 Rus Devrimi, kitle grevi sorununu Alman Sosyalistleri arasında kısmen gündeme getirdi ve Luxemburg'un Kautsky'den uzaklaşmasına sebep oldu. Kautsky, kullanımını sınırlamak için Rusyada etkili olmasına rağmen kitle grevinin Almanya'da uygulanamaz olduğunu öne sürdü.[42] Luxemburg, Kautsky'nin, "Almanya ve Rusya'nın tam antagonizmasını" uslamlayışına itiraz etti. Kitle grevi Rusya'ya özgü koşulları değil, ama daha ziyade genel bir sınıf mücadelesini ifade etti.[43] Dahası Plekhanov, Lenin'i Blanquicilikle itham ettiğinde, Luxemburg eleştirilerini kısmen geri çekti. Yalnızca "Lenin'in 1902'de sunduğu örgüt planında, onun (Blanquizm'in) izleri olabilir" diye yazdı 1906'da, "ama bu geçmişte kaldı... Hatalar yaşamın kendi-

[41] Bakınız Georg W. Strobel, *Die Partei Rosa Luxemburgs, Lenin und die SPD* (Wiesbaden, 1974) ss.433-436. Cf. Feliks Tych, "Georg W. Strobels Geschichte der polnischen Sozialdemokratie und ihrer Beziehungen zur SPD und SDAPR," *IWK*, XII/2 (1976), ss. 217-227.

[42] K. Kautsky, "Eine neue Strategie" ve "Die Aktion der Mass" *Die Massenstreikdebatte* içinde, A. Grunenberg tarafından yayınlandı (Frankfurt, 1970), ss.153-190 ve 233-263.

[43] R. Luxemburg, "Die Theorie und die Praxis" (1909-1910), *Gesammelte Werke*, Cilt 2 (Berlin, 1972), s.401. Cf. "The Mass Strike, the Political Party and the Trade Unions," *Rosa Luxemburg Speaks* içinde, M.-A.Waters atrafından yayınlandı (New York, 1970), özellikle ss.202-207.

sinin içinde düzeltildiler ve onların tekrarlanma tehlikesi yoktur."[44] On iki yıl sonra Luxemburg, Lenin'i (ve Trotsky'i) Jakobenizm'le suçladı.

Luxemburg "kendiliğindenlik"i eleştirerek benimsedi,"[45] fakat kendiliğinden kararsızlıklarından da tamamen kaçamadı. O, tarihin öznesi olarak proletaryaya dair sapmaz bir bağlılığı elinde tuttu, ve bunu basitçe felsefi bir ifade olarak değil, ama politik bir ifade olarak kavradı. O burada Bernstein, Kautsky ve Lenin'den ayrıldı. Çünkü her biri proletaryanın öznel gelişim süreçlerini sakatladılar.

Luxemburg, Bernstein'ı ve revizyonistleri "sosyalist dönüşümün *öznel* faktör"ünü engellemekle suçladı.[46] Onlar amaç ve araçları birleştirdiler ya da onlar sendikaları farkına varmanın ve bilincin araçları olarak değil amaç olarak yanlış yorumladılar. Luxemburg'a göre, proletaryanın sınıf bilincine ulaşması süreci devrimin kalbi ve ruhunu oluşturdu. Bir reformist, hakim sınıfa gerçek bir silah doğrultma ya da parlamenter çoğunluğun "silah"ını doğrultma seçeneğini sundu. Luxemburg, bu yönelimin Marksizmin özünü ve "sınıf bilincine sahip proletaryanın gücünü"[47] gözden kaçırdığına inandı.

---

[44] R. Luxembug, "Blanquismus und Sozialdemokratie" (1906), *Internationalismus und Klassenkampf* içinde, ss. 302-303. Ancak Bolşeviklerle karşılaştırıldığında ihtiyatını muhafaza etti. Bakınız onun *"Parteitag der Sozialdemokratischen Arbeiterpartei Russlands...* 1907 in London," *Gesammelte Werke,* Cilt 2, ss. 205-233 içindeki 1907 RSPD Konferansına yorumları.

[45] Bakınız Lelio Basso, *Rosa Luxemburgs Dialektik der Revolution* (Frankfurt, 1969), ss. 117 ve devamı.

[46] Luxemburg, "Social Reform or Revolution," *Selected Political Writings* içinde, s. 85.

[47] Luxemburg, "Nachbetractungen zum Parteitag" (1898), *Gesammelte Werke,* Cilt 1, Bölüm 1, s. 253, Bakınız Peter Strutynski, *Die Auseinandersetzungen zwischen Marxisten und Revisionisten in der deutschen Arbeiterbewegung um die Jahrhundertwende* (Cologne, 1976), ss. 116 ve devamı.

Luxemburg, bu öznelliğe aynı zamanda psikolojik bir boyut kattı. Bu, onun analizlerindeki sonucu belirleyici olmamasına rağmen, tipik bir Batı Marksist motifi ortaya çıkardı. Tarihin öznesi -proletarya- basitçe bir teorik hayal değil, ama et ve kan, düşünce ve duygulardı. Proleter pasiflik, psikolojik pasiflikten ayrılamazdı. Luxemburg'un 1904 Lenin eleştirisinde ortaya attığı sorun, endüstrileşmenin Batı ve Rus proletaryaları üzerindeki çok farklı etki ve sonuçlarını dolaylı olarak gösterdi. Luxemburg, Lenin'i en katı şekilde ifade eden *Bir Adım İleri İki adım Geri*'yle beraber *Ne Yapmalı*'yı tekrar gözden geçirdi. Lenin, fabrikayı devrimci örgütlenmeler için bir model ilan etti ve onun (bu modelin-çev.) eleştirisinin aristokrat ve entelektüel olduğunu söyleyerek alaya aldı:

> *Kimilerine sadece bir öcü olarak görünen fabrika, proletaryayı disipline eden ve birleştiren, ona örgütlenmeyi öğreten ve onu, nüfusun, çalışan ve sömürülen tüm diğer kesimlerinin en başına yerleştiren bu kapitalist işbirliğinin en yüksek biçimini ifade eder. Ve Kapitalizm tarafından eğitilen proletaryanın ideolojisi Marksizm, kararsız entelektüellere bir örgütlenme aracı olarak (kolektif çalışma temelli disiplin) fabrikayla, bir sömürü aracı olarak fabrikayı birbirinden ayırmayı öğretti ve öğretiyor. Burjuva entelektüellerine çok zor gelen bu disiplin ve örgütlenme, proletarya tarafından bu fabrika "eğitimi" sayesinde oldukça kolay kazanılır.*[48]

Luxemburg'a göre bu model ciddi olarak sakattı, ve devrime bir engeldi. Marksist örgütlenme, fabrika disiplinini ve örgütlenmesini kopya ettiği oranda devrime ihanet etti. Marksist ya da Sosyal Demokrat örgütlenme, geçmiş burjuva formasyonlara adapte olmadı ve genelleştirmedi, ama onları içeriden tekrar oluşturdu. Devrimci örgütlenme, "örgütlenme kavramının tam bir revizyonuna, merkeziyetçilik kavramı için tümden

---

[48] V. Lenin, "One Step Forward, Two Steps Back," *Selected Works in Three Volumes*, Cilt 1 (Moscow, 1970), ss. 426-427.

yeni bir içeriğe ve örgütlenme ve mücadelenin karşılıklı ilişkisinin tümden yeni bir kavramlaştırmasma" gerek duydu. "Kitlelerin bağımsız doğrudan hareketi", devrimci örgütlenmenin çekirdeğine aitti. Netice olarak o ne "parti militanlarının merkezi bir iktidarı, ne kör bir itaat ne de mekanik bir hiyerarşi üzerine kurulabilir."[49]

Luxemburg, fabrika-hayatı tarafından yavaş yavaş öğretilen disiplin ve itaatin devrimci hareketi cesaretlendirdiğine değil onu sakatladığına inandı: O, tamamlanmamış olmaktır, tamamlanmış olmak değil. Luxemburg "Yaşayan sosyalizm, yüzyıllar süren burjuva sınıf hakimiyeti tarafından aşağılanmış olan kitleler içinde, tamamen ruhsal bir dönüşüm ister"[50] *diye belirtti. Kendini, Lenin'in yüceltmesinden uzak tuttu: Fabrikanın "örgütlenme ve disiplin" için proletaryayı hemen hazır hale getiren eğitimsel etkisi. Lenin'in aklındaki "disiplin" proletaryaya sadece fabrika tarafından değil, ama aynı zamanda kışlalar tarafından, modern bürokratizm tarafından- kısaca, merkezi burjuva devletinin tüm mekanizması tarafından aşılanır. O, mekanik olarak hareket eden, birçok kolu ve bacağı olan bir et kitlesinde, düşünce ve istek yokluğu ve sosyal bir tabaka tarafından politik davranışların bilinçli koordinasyonu gibi böylesi zıt iki kavramı, birisi, bir zamanlar "disiplin" olarak adlandırdığında, kelimenin yanlış kullanılmasından başka bir şey değildir. Bastırılmış bir sınıfın ceset benzeri itaati ve özgürlüğü için mücadele eden sınıfın örgütlü isyanı arasında hiçbir benzerlik yoktur. Bu, ona kapitalist devlet aracılığıyla aşılanan disiplinle birleştirmek yoluyla değil, ama proletaryanın, yeni bir disiplin için, Sosyal Demokrasinin gönüllü kendi disiplini için, eğitilebileceği, disiplinin bu kölevari ruhundan koparak, onu kökünden söküp atarak olur.*[51]

Luxemburg'un *Rus Devrimi* eleştirisi geniş tartışma gerektirmez. Ancak onun Batı Avrupalı perspektifi sıklıkla minimize edilmiştir; O, Bolşevik pratikleri, kendi içlerinde değil, ama Batı

---

[49] Luxemburg, "Organizational Question of Russian Social Democracy" (1904), *Selected Political Writings* içinde, ss. 288-290.

[50] R. Luxemburg, *The Russian Revolution*, B. D. Wolf tarafından yayınlandı (Ann Arbor, Mich., 1961), s.71.

[51] Luxemburg, "Organizational Question of Russian Social Democracy," s. 291.

Avrupa üzerinde etkileri bağlamında mahkûm etti. Onların başarısı körü körüne taklitçiliği teşvik etti: Tehlike buydu. Luxemburg, Avrupa işçi sınıfının Bolşevikleri taklit etmeye mahkûm olacağından korktu. Bu yüzden de, aktif Batı Avrupa partilerinin, Bolşevikler'in genel etkilerini kontrol edebilecekleri bir zaman için III. Enternasyonal'ın kuruluşunu geciktirmek istedi. Luxemburg aynı zamanda Alman devrimci geleneklerine yabancı olan "Komünist Parti" ifadesini benimsemeye de direniş gösterdi.[52]

Bunların yanı sıra Luxemburg, Rus Devriminin kesin şartlara ve çevreye bağlı olan gerçeğinden de şüphe ediyordu: Batı devrimlerinin yokluğu ya da başarısızlığı. Bu başarısızlık bir çifte sonuç doğurdu: Başarılı Bolşeviklerin çekiciliğini arttırdı, fakat aynı zamanda onların pratiklerini de deforme etti. İşte Luxemburg'un, Rus Devrimi eleştirisi bu parametreler dahilinde yürüdü. Dış şartlar devrimci pratiklere zarar verdi; netice olarak Rus Devrimi izole olmuş Sosyalizmin zorluklarının bir örneği olduğundan daha az gıpta edilecek bir modelini oluşturdu. Luxemburg kendini başarının yerçekimsel etkisinin karşısında konumlandırdı.

Acımasız uluslararası durum, Rus Devriminin acımasızlığını dikte etti. Uluslararası işçi sınıfının "tamamen başarısızlığı" çok az seçenek bıraktı. "Böylesi talihsiz koşullar altında en devasa idealizm ve fırtınaya en dayanıklı devrimci enerji bile, demokrasi ve sosyalizmi tanımaktan acizdir, her ikisinde de sadece çarpıtılmış girişimler vardır." Luxemburg'un hiç bir şüphesi

[52] Bakınız Peter Lösche, *Der Bolschewismus im Urteil der deutschenSozialdemokratie 1903-1920*, ss. 204-205; Julius Braunthal, *History of the International*, Cilt 2, 1914-1943 (New York, 1967), ss. 163-165; Weber, *Die Wandlung des deutschen Kommunismus*, Cilt 1, ss. 28-29; ve Herman Weber'in *Der Gründungsparteitag der* KPD'ye sunuş yazısı (Frankfurt, 1969), ss. 38-39.

yoktu: Bolşevikler şevkle desteklenmelidir. Bununla beraber Bolşeviklerin "acı mecburiyet ve zorunluluk koşulları altında" yaratmış olduklarına "sosyalist politikanın parlak bir örneği olarak" uluslararası işçi sınıfı tarafından itibar edilemez.

Luxemburg, analizinin sonunda, uluslararası işçi sınıfının tacını terk etmesinin, Rus Devrimi'nin olaylarını hakimiyeti altına aldığını yeniden iddia etti. Bu terk edişin "başlangıç ve bitiş dönemleri" "Alman proletaryasının başarısızlığı" idi. Bu şartlar altında *Sosyalizm* zorunlu olarak çarpıtılmıştı. Tehlike, sadece, "Onlar gerekli olan şeyi yaptıklarında ve kaçınılmaz şartlar tarafından onlara kabul ettirilen tüm taktikleri tam bir teorik sistem haline sabitlemek istediklerinde ve onları uluslararası proletaryaya sosyalist taktikler olarak önermek istediklerinde başlar."[53]

Bu onun eleştirisine rehberlik etti; Luxemburg, Rus Devriminin sahip olmadığı seçenekler önermedi. Demokratik olmayan politikaları, Bolşevikleri ıslah etmek için değil, ama Alman Sosyalizminin antidemokratik taktiklerinden kesin olarak kopmak için eleştirdi. Alman proletaryasının devrimci hareketi "Alman Sosyal demokrasisinin koruyuculuk metodları ruhunun içerisinde uyandırılamaz... O, hiçbir şekilde, bizim 'daha yüksek komitelerimiz' ya da 'Rus' örneğinde olduğu gibi, kusursuz bir otorite tarafından tekrar ortaya çıkarılamaz." Marx'ı (ve Labriola'yı) hatırlatan kelimelerle şunları açıkladı:

> *Coşkun bir Devrimci ruh yaratılmasıyla değil, ama tam aksi şekilde: Sorun sadece bütün korkutucu ciddiyetin içine işleyen bir kavrayışla, işlerin tüm karmaşıklığı, politik olgunluğun ve ruhun özgürlüğünün sadece bir sonucu olarak kitlelerin bir bölümü üzerine eleştirel yargılama için ve kapasitenin sadece bir sonucu olarak içerildi... Sadece bu koşulla, tarihsel yargılama için gerçek kapasite, Alman proleteryası içinde doğabilir.*[54]

---

[53] Luxemburg, *The Russian Revolution*, ss. 28-30.

[54] A.g.e., ss. 78-79.

II

Felsefi çatışmanın yankılandığı ikinci politik tartışma, Korsch'a göre, "1920-1921 yıllarında en yüksek noktasına varan, Hollandalı Komünistler, Pannekoek ve Gorter tarafından yönlendirilen radikal sol eğilimle, Lenin tarafından yönlendirilen Rus Bolşevik grubu arasındaki anlaşmazlıktı."[55] Bu küçük bir arbede değil, fakat Komintern'in ilk dönemindeki Sovyet Marksizmi için bölücü bir tehditti; ama bu sadece küçük Hollanda partisiyle sınırlanmamıştı. İçinde, Pannekoek ve Gorter'inde rol aldığı Alman Komünizmine de eşit derecede gözdağı verilmişti. Dahası sol eğilim Lenin'in tartıştığı gibi, Avrupa boyunca yayıldı.

"Sol" komünizm olarak tanımlanan eğilim içerisinde, küçük bir Hollandalı Marksist grubun hakim olması tamamen rastlantı olmayabilir. Gorter, Hollanda'nın İngiltere'den ve Fransa'dan daha eski, Batı Avrupa'daki en eski burjuva ülke olduğunu gözlemledi. İktidarının uzunluğuyla, zaferleriyle ve gücüyle Hollanda burjuvazisi, Hollanda toplumuna tamamen hakim oldu. Tüm insanlar Burjuva "ruh"u (Geist) ile doldu. "Hollanda'dan daha burjuva bir ülke yoktur" diye bildirdi Gorter, "burjuva ruhunun daha derin köklendiği başka bir ülke."[56] Burjuva toplumunun bu öncü kolu, eleştirmenler ve teorisyenler çıkardı; en azından Hollandalı Marksistler, ya da daha sonra "Hollanda okulu" olarak bilinenler ilk olarak, daha sonra "sol" Komünistler tarafından benimsenen ilkeleri tutarlı bir şekilde, ayrıntılı olarak hazırladılar.

---

[55] Korsch, *Marxism and Philosophy*, s. 106.

[56] H. Gorter, "Die marxistische Revolutionare Arbeiterbewegung in Holland" (1922), Herman de Liagre Böhl içinde yeniden basıldı, *Herman Gorter* (Nijmegen, 1973), ss. 274-275.

Burjuva kültür ve ideolojisinin işçi sınıfı üzerindeki görülmemiş etkisi, onların çıkış noktasını oluşturdu. Onların Marksizmi, *Geist*, akıl, kültür ve bilinç kategorilerini içine aldı. Bolşeviklerle kopuştan önce Pannekoek, bu kategorilerin kategorilerden daha fazla bir şey olduğunu, onların, sosyal ilişkilere renk verdiğini tartıştı. Marksistler bunları ancak devrimci bir dönüşümü tehlikeye atarak görmezden gelebilirlerdi.

Örneğin, Gorter'in *Der Historische Materialismus* (Tarihsel Materyalizm) (1908)' u *Geist*'in meta toplumunu istila ettiğini iddia etti. Burjuvazinin iktidarı, onun askeri ya da politik kollarına olduğu kadar tinsel koluna da dayanır. Sosyalistlere göre, tinsel propaganda konu dışı değil, esastı. "*Geist*, tamamen değiştirilmelidir."[57] Böylesi ifadeler, Marksizmin materyalizmini sakatlayabilse de, onlar kendi özgül politik şartlarının, I. Dünya Savaşı öncesi Sosyalist hareketin sorunları, ışığında değerlendirilmelidirler.

Almanya'nın aksine Hollanda'da, savaş öncesi radikaller ve Sosyalistler içindeki radikaller arasındaki tartışmalar tam bir kopuşa yöneldi.[58] 1909'da Hollanda Sosyalist Partisi (SDAP),

---

[57] Herman Gorter, *Der historische Materialismus*, Hollanda dilinden A. Pannekoek tarafından çevrildi (Stuttgart, 1921), s. 128. (İlk baskı 1908.)

[58] Genel olarak bakınız S. Schurer, "Anton Pannekoek and the Origins of Leninism," *The Slavonic and East European Review*, 41 (1963), ss. 327 ve devamı; Erik Hansen, "Crisis in the Party: *De Tribune* Faction and the Origins of the Dutch Communist Party," *J. Cont. H.*, 11 (1976), ss. 43-64;Paul Mattick, "Anton pannekoek 1873-1960," Pannekoek içinde, *Lenin as philosopher* (London, 1975); C. Mergner, *Gruppe Internationale Kommunisten Hollands*, (Reinbek bei Hamburg, 1971); Hans Bock, "Zur Geschichte und Theorie der Hollandischen Marxistischen Schule," A. Pannekoek ve H. Gorter'e sunuş, *Organisation und Taktik der proletarischen revolution*, H. Bock tarafından yayınlandı (Frankfurt, 1969); Serge Bricianer, *Pannekoek and the Workers' Councils* (St. Louis, Mo., 1978); Erik Hansen, "Dutch Social Democracy and Agrarian Policy 1894-1906," Agricultural History, 50 (1976), ss. 460-476; Paul Mattick, "La prospettiva della rivoluzione mondiale di Anton Pannekoek," *Annali Feltrinelli* XV (1973), ss. 344-363; ve Cajo Brendal, "Die 'Gruppe Internationale Kommunisten' in Holland," *Jahrbuch Arbeiterbewegung*, C. Pozolli tarafından yayınlandı, II (1974), ss. 253-266.

daha sonra kendisine rakip olan ve daha küçük bir parti kuran radikalleri ihraç etti; onun üyelerinden çoğu daha sonra Hollanda Komünist Partisine katıldılar. İhraçlarından önce Pannekoek ve Gorter (Henriette-Rolland-Holst kadar) SDAP'yi "anti sosyalist eğiliminden" dolayı, yani, onun "doğrudan başarı araması, burjuva demokrasisine yaklaşımları, sınıf bakış açısını terk etmesini" şiddetle eleştirdiler.[59] Bu Hollandalılar, prestijlerine Sovyet Marksizminin I. Dünya Savaşı öncesi eleştirmenleri olma ünvanını ekleyen, revizyonizmin uzlaşmaz eleştirmenleri olarak kendilerini zaten ayırmışlardı.

1906'da Pannekoek yeni kurulmuş olan SPD Parti Okuluna katılmak için Almanyaya taşındı. Anti-revizyonist solun bir kalesi olan okulda Luxemburg da vardı.[60] Pannekoek'in dersi, için yaptığı "Tarihsel Materyalizm ve Sosyal Teori" teklifi, insan bilimleri ya da kültürel bilimler -*Geisteswissenschaft*-, üzerine bir bölüm içeriyordu. Teklifin gönderildiği Kautsky, engel oldu; Pannekoek, "tin ve tinsel (*die Rolle und das Wesen des Geistes und des Geistigen*) olanın doğasının ve rolünün açık bir kavrayışı mecburiydi" diye sert bir şekilde karşılık verdi.[61]

Luxemburg'la beraber Pannekoek de, Alman partisinde meydana çıkan kitle grevi üzerine tartışmanın içine girdi ve Lu-

---

[59] Hansen'de aktarıldı, "Crisis in the Party," s.52.

[60] Pannekoek'in kendi izahatına bakınız: A. P. (Anton Pannekoek), "The Social Democratic Party School in Berlin," *International Socialist Review*, VIII (1907), ss. 321-324. Cf. Dieter Fricke, "Die sozialdemokratische Parteischule (1906-1914)," *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, V (1957), ss. 229-248; ve Nicolas Jacobs, "The German Social Democratic Party School in Berlin 1906-1914," *History Workshop*, 5 (İlkbahar, 1978), ss. 179-187. Luxemburg'un katılımı üzerine bakınız J. P. Nettl, *Rosa Luxemburg*, Cilt 1 (London, 1966), ss.388 ve devamı.

[61] Pannekoek'den Kautsky'e (Kasım 2, 1906), Hans M. Bock tarafından alıntılandığı gibi "Anton pannekoek in der Vorkriegs-Sozialdemokratie" içinde, *Jahrbuch Arbeiterbewegung* içinde, C. Pozzoli tarafından yayınlandı, Cilt 3 (1975), s. 112.

xemburg gibi o da Kautsky'i eleştirdi. Onun analizleri Gorter'inkileri anımsattı.Öznellik ve *Geist* kategorileri hakim oldu. Sonraki on yıl üzerine duruşunun çerçeveleri biraz değişti; Pannekoek aynı ilkeleri 1912'de Kautsky'e karşı ve 1920'de Komintern'e karşı açıkça beyan etti.

Pannekoek bazı giriş soruları ortaya attı: Sayısal ve ekonomik üstünlüğünü veri alırsak, proletarya neden iktidara ulaşamadı? Daha küçük sömürücü bir azınlık, burjuvazi, daha büyük bir kitleyi nasıl hakimiyeti altına aldı? Burjuvazinin politik ve askeri gücünün konvansiyonel cevabı yeterli olmadı. Olgunlaşmamış ampirik bir seviyede işçi sınıfı, daha büyük güce sahip oldu. Ancak burjuvazinin kültürel üstünlüğü onun maddi zayıflığını telafi etti. Burjuva azınlık, eğitim ve kültür araçları olan okulları, kiliseleri ve gazeteleri kontrol etti. Bu araçlar aracılığıyla burjuva değerleri ve bakış açısı kitlelere bulaştı. "Burjuvaziye olan bu entelektüel bağımlılık (*Geistige Abhangigkeit*) proletaryanın zayıflığının başlıca sebeplerinden biridir." Kültürel atmosfer iktidarın uygulanmasına aracılık etti ve destekledi. "Kültürel iktidar (*Geistige Macht*) insan dünyasındaki en güçlü iktidardır." Ancak burjuvazinin saltanatı için teknik sebep unutulmayacaktır: O, aynı zamanda daha üstün bir örgütlenmeyi, devleti kullandı.

Bu analiz iki çıkarsamayı harekete geçirdi: Proletarya iki görevle yüz yüze geldi, devlete meydan okuyacak bilgi ve örgütlenmeye ulaşmak. Proletaryanın hacmi gibi öznel faktörlerin aksine bunlar, tercih ve karar imkânı tanıdı. Bilgi, "sınıf bilincinin ilk ve en basit biçimi" idi ve proleteryanın kendisini burjuvaziye olan "tinsel bağımlılığından" kurtarmasına olanak tanıdı.[62]

---

[62] A. Pannekoek, "Massenaktion und Revolution" (1912), *Massenstreikdebatte* içinde tekrar basıldı, A. Grunenberg tarafından yayınlandı (Frankfurt, 1970), s. 266, 268.

Örgütlenme, sınıf bilincinden koparılamaz. Bu, Lukacs'ı önceleyen Pannekoek'in geldiği en son noktaydı. Sınıf bilinci ve örgütlenme ilişkili olmaktan daha öteydi; onlar neredeyse içiçe geçmişti. Proletarya askeri olarak burjuvaziyi yenemezdi, ne de devletin gücüyle yarışabilirdi. Proleterya örgütünün karakteri ve gücü daha ziyade onun bağlılığında, ruhunda ve disiplininde yatar. Proletarya örgütünün bireyselliği reddeden özgül meziyetleri burjuvaziye yabancıydı. Proleter örgütlenme, biçimsel olarak bir araya getirilmiş bir bireyler toplamına üstün geldi. Özünde bağlar, bağlılık ve ilişkilerdi. Pannekoek'e göre bunlar kültürel ya da tinsel boyutlarla iç içe geçen ekonomik ve politik bağlılıklara üstün geldi. "Bu örgütlenmenin özü tinsel (*Geistiges*) olan bir şeydir; o, proleter karakterin tam bir dönüşümüdür."

Kitle grevi ya da kitle hareketinin kullanılmasını denetim altına alma teklifine gönderme yaparak Pannekoek, Kautsky'i "hareketsiz beklemekle", "pasif radikalizm"le ve daha ağır bir şekilde "örgütlenmenin doğasını yanlış kavramak"la itham etti. Pannekoek'e göre öznellik, sınıf bilinci ve örgütlenme birbirine kaynadı; onlar, proletrayanın asıl özünü ve umudunu oluşturdular. Proleter örgütünün ethosu onu sadece esnek kılmadı ama sosyalizmin başlangıcına da işaret etti; o, burjuva bireyciliğinin ötesindeki araziye şekil verdi.[63]

Tartışmanın bir devamında Pannekoek, "örgüt ruhunun" ruhani olduğu, toplumun üzerinde yüzdüğü şeklindeki karşı ithama karşılık verdi. Pannekoek'a göre bu, proletaryaya nüfuz etti ve onu tanımladı. Kautsky proleter bir örgütü bir oyun ku-

---

[63] A.g.e., ss. 274, 284. Lenin'in, bu tartışmanın "başarısızlığının değerlendirmesi"nde, o, genellikle Pannekoek ile uyuştu. "Bu tartışmada Marksizmi temsil eden Kautsky değil Pannekoek'tir. (State and Revolution (1919) (New York, 1943), s. 95).

lübünden ya da herhangi bir diğer gruptan ayırmakta başarısız oldu. Eğer yasalar ve servet gerekliyse de, onlar bir işçi sınıfı örgütü oluşturmadılar. Kautsky sadece "dışsal (görünüşteki) örgüt biçimi"yle ilgilendi. Bununla beraber içsel süreçler eleştirildi; bunlar, burjuvazinin hakimiyetine meydan okuyan ilişkilere destek oldular. Ne de onlar, mistik ya da konu dışıydılar; bununla birlikte onlar proleteryanın "karakter"inin dönüşümünü de ihtiva etti. Proletaryanın hem gücü ve hem de onun özgürleştirici kapasitesi bu süreçlere dayanır. "Proletarya örgütlenmesinin kendi içindeki gelişimi sınıf hakimiyetinin tüm fonksiyonlarının reddine işaret eder; o, insanların kendi kendine oluşmuş düzenini temsil eder."[64]

Pannekoek ve Hollanda Okulu'nun bazı formülasyonları için kaynak, Joseph Dietzgen(1828-1888) için olduğu gibi çok fazla Hegel değildi.[65] Özellikle yüzyılın dönemecinden sonra, otodidakt bir anlatıma sahip olan Dietzgen, bir grup gayretli taraftarı etkiledi. Şüpheciler -Marx'da dahil- onun gerçek başarılarından şüphe ettiler. Bağımsız ve izole edilmiş bir bakış açısından o, tarihsel materyalizmi tamamladı ya da yetkinleştirdi. Hegel'den çok Feuerbach'a yöneldi ve Marx'a, "Feuerbach bana yolu gösterdi"[66] diye yazdı. Aslında Marx, Engels'e "kesinlikle He-

---

64 A. Pannekoek, "Marxist Theory and Revolutionary Tactics" (1912), *Pannekoek and Gorter's Marxism*'i içinde, D. A. Smart tarafından yayınlandı (London, 1978), ss. 58-61. Cf. A. Pannekoek, Zum Schluss," *Die Neue Zeit*, XXXI/1 (1913), ss. 611-612.

65 Dietzgen'in düşüncesinin kısa bir incelemesi için bakınız Predrag Vranicki, *Storia del Marxismo*, Cilt 1 (Rome, 1973), ss. 260-264. Aynı zamanda bakınız Loyd D. Easton, "Empiricism and Ethich in Dietzgen," *Journal of the History of Ideas*, XIX (1958), ss. 77-90; ve Vittorio Nacarani, "La teoria della conoscenza nel primo Dietzgen (1866-1869)," *Annali Feltrinelli*, XVII (1976), ss. 137-164.

66 Dietzgen'den Marx'a, Marx'ta aktarıldığı gibi, *Letters to Kugelmann*, V. I. Lenin tarafından önsöz (New York, 1934), s. 56.

gel, onun (Dietzgen) üzerinde çalışmadığı biri"[67] diye üzüntüsünü belirtti. Dietzgen'in etkisi sınırlıydı; Pannekoek 1902'de, onun o zamana kadar "sosyalist hareket üzerinde farkına varılır bir etki göstermediği"[68] belirtti. Bununla beraber Hollanda Okulu Dietzgen'e fazla dikkat yöneltti. Pannekoek sürekli olarak Dietzgen üzerine yazdı; Gorter onu tercüme etti (Hollanda diline); Roland Holst onun üzerine bir kitap yazdı.[69]

Dietzgen'in ilk ve en önemli çalışması, *The Nature of Human Brainwork* (1869) diyalektiği kavramsal ve soyut düşünceye yaydı. Dietzgenin başardığı, Hollandalıların onda bulduklarından daha az önemlidir: Marx'a, değerli bir zihni ve entelektüel katkı.[70] Pannekoek'e göre Marx'taki "zayıf" nokta, onun hiç bir zaman aklın (geist) maddi süreçlerle nasıl karmakarışık olduğunu açıklamamış olmasıdır.[71] Marx, aklın maddi koşullara genel bağımlılığını iddia ve ispat etti, ama o, özel bağlantıları oturtmadı. Burada Dietzgen devreye girdi.

Pannekoek üzerinden kırılıp yansıyarak Dietzgen, öznellik ve bilinci aydınlattı. Pannekoek'i izlersek: "Ekonomik gelişme eksikliği yoktur; maddi dünya uzun zamandır sosyalizm için hazırdı. Yokluğu çekilen insandır." İnsanoğlu, ekonomik güçle-

---

[67] Marx'tan Engels'e (Kasım 7, 1868), *Selected Correspondence* içinde, S. Ryazanskaya tarafından yayınlandı (Moscow, 1965), s. 217.

[68] A. Pannekoek, "The Position and Significance of Joseph Dietzgen's Philosophical Works" (1902), J. Dietzgen'e sunuş, *The Positive Outcome of Philosophy* (Chicago, 1906), s. 35. Diezgen'in en ateşli savunucularından birisi Alman-Amerikan Sosyalisti Ernst Untermann'dı; onun *Die logischen Mangel des engeren Marxismus: Georg Plechanow at alii gegen Josef Dietzgen* (Münich, 1910) içindeki saplantılı ele alış tarzına bakınız. Labriola'yı da çevirmiş olan Unterman birbirlerini tamamladıklarına inanmıştı; bakınız onun, Labriola'nın *Socialism* and Philosophy (Chicago, 1918) içinde "Antonio Labriola and Joseph Dietzgen"i. Diğer karşıtları yargıladı: Untermann aynı zamanda bir altın madeni idare etti. Bakınız Daniel Bell, *Marxian Socialism in the United States*. (Princeton, N. J., 1967), s.87.

[69] Henriette Roland-Holst, *Josef Dietzgens Philosophie* (Munich, 1910).

rin bir "kukla"sı değildir; bu güçler, akıl üzerinden fikirler ve algılar yoluyla hakim olurlar. Marx'ı ters çevirerek (ve Luxemburg'u takip ederek) Pannekoek, *insanoğlu tarihi istediği gibi yapmaz, ama o tarihi yapar diye belirtti.* "Ruh (*Geist*) aktif olarak müdahale etmelidir. Ekonomik gelişme, insan ruhu (*Geist*) içinde devrimci düşünceyi ve devrimci iradeyi sadece üretebildiği oranda sosyal devrimleri hasıl edecektir... Burası Dietzgen'in katkısının bulunduğu yerdir. Marx bize toplumsal ve insan hareketinin bilimini verdi. Dietzgen ise bize insan ruhunun teorisini verdi."[72]

III

1919'da "sol" komünizmin yükselişiyle, Hollandalı Marksistler Avrupalıların ilgisini daha çok çektiler. Ortodoks-Marksistlere göre "sol" komünizm, tarihe, sadece Lenin'in *Left Wing Communism an Infantile Disorder* (Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı)'ndaki ifşası yoluyla geçtiler. Leninist sözlükte "sol" kelimesinin kenarlarındaki tırnak işareti tanımı berraklaştırdı: "Sol" komünizm sadece ismen soldu. Resmi Komünist partilerin solunda hiçbir şey kalmadı. Bununla beraber "sol" komünizm

[70] Bir Pannekoek ve Dietzgen tartışması için bakınız John Gerber, "The Formation of Pannekoek's Marxism," Bricianer içinde, *Pannekoek and the Workers' Councils*, ss. 3-8. Cf. Cajo Brendel, *Anton Pannekoek, theoretikus van het socialisme* (Nijmegen, 1970), s. 140 ve devamı.

[71] Pannekoek, "Joseph Dietzgen's Philosophical Works," s. 37. Cf. Pannekoek, "Dietzges Werke," *Neue Zeit*, XXXI/2 (1913), ss.37-47.

[72] A. Pannekoek, "Dietzgenismus und Marxismus" (1910), *Jahrbuch Arbeiterbewegung* içinde yeniden basıldı, C. Pozzoli tarafından yayınlandı, III (1975), ss. 131-132. Pannekoek tarafından daha sonraki bir Dietzgen tartışması *Lenin as Philosopher* (1938) (London, 1975), ss. 34-44, de bulunabilir.

teorik bir hatadan daha fazla bir şeydi. 1919-1920'de o, Komintern için tehditti.

"Sol" komünizm Avrupanın her yerinde ortaya çıktı; tutarlı bir formasyondan ziyade o, bir dizi gruplaşmalar, örgütler ve dergiler oluşturdu. Pannekoek ve Gorter birçoğunda öne fırlamıştı. Örneğin Komintern'in ilk yılı içinde Amsterdam, Berlin ve Viyana'da Avrupalı aktiviteleri kontrol etmek için İkincil Şubesi ya da Sekretaryası kurulmuştu.[73] Bilhassa ikisi, "sol" konumları benimseyerek Komintern'e meydan okudular: Amsterdam ve Viyana. Amsterdam Büro'su "onun tinsel liderleri" olan Roland-Holst, Gorter ve Pannekoek'i içeriyordu.[74] O, (Amsterdam Bürosu-çev.) açıkça Komintern'i eleştirdi ve hatta bir konferans düzenledi. Moskova, burayı itaatsizliği yüzünden hemen kapattı.[75] Viyana Bürosu, Lukacs'ın da dahil olduğu, yenilmiş Macar devriminin sürgünlerinin etkisi altına girdi ve benzer bir sonu paylaştı.[76]

---

[73] Çeşitli büro ve ofislerin yaşamı ve formasyonu hakkında bakınız James W. Hulse, *The Forming of the Communist International* (Stanford, California, 1964), ss. 152 ve devamı;Lazitch ve Drachkovitch, *Lenin and the Comintern*, Cilt 1, ss. 164-201;Piero Conti, "Le divergenze fra gli uffici euripei del comintern (1919-1920)," MOS, XVIII (1972) ss. 133-192; Boris Nicolaievsky, "Les Premieres Anees de l'Internationale communiste: D'apres le recit du 'camarade Thomas,' " *Contributions a l'historie du Comintern* (Geneva, 1965), ss. 1-28.

[74] H. Gorter, "Opportunism and Dogmatism," *Workers Dreadnought*, Haziran 26, 1920.

[75] Amsterdam Bürosu "solcu" olarak kapatılmadan önce sadece birkaç ay varoldu. O kısa periodda büro, bir bülten yayınladı ve bir konferans düzenledi. Konferans için bakınız onun kendi raporu, "Conference of the 3rd International," *Bulletin of the Sub-Bureau in Amsterdam of the Communist International*, No. 2 (Mart, 1920). İlk bülten H. Roland-Holst'un bir bildisiyle açıldı ve hassas parlementarizm sorunu üzerinde Zinoviev'in bir eleştirisini içerdi. "Moskova Sekreteryası tarafından kesin olarak bildirilen ana hatlar bugüne kadar tüm pratik durumlarda yeterliliklerini kanıtlayamadılar." ("Comments on Theses concerning Parliamentarism," *Bulletin of the Provisional Bureau in amsterdam of the Communist International*, No. 1 (Şubat, 1920)).

[76] Bakınız Lazitch ve Drachkovitch, *Lenin and Comintern*, Cilt 1, ss. 200, 257.

Viyana'daki Komintern Büro'sunun yayın organı, daha sonra *Tarih ve Sınıf Bilinci*'ni oluşturmuş olan makalelerin çoğunu basmış olan *Kommunismus*'du. Aynı zamanda Pannekoek'i de yayınladı. Aynı rol, İtalyada Lukacs ve Pannekoek'i yayınlayan Bordiga'nın İl Soviet'i[77] ve İngiltere'de Sylvia Pankhurst'un *Worker's Dreadnought*'u tarafından üstlenildi. Dönemin en bilgili ve kozmopolit gazetesi olan *Worker's Dreadnought*, Gorter ve Luxemburg'un esaslı metinleriyle beraber Lukacs'ı seri halinde yayınladı.; Bunlar, Gorter'in Lenin'e "Açık Mektup"unu (daha sonra tartışıldı) ve Levi'nin tanıttığı, Luxemburg'un *Rus Devrimi Eleştirisini* içeriyordu.[78] Bununla beraber bunlar, daha geniş politik ve sosyal hareketler için teorik kremaydı.

"Sol" komünizm, Batı Marksizminin politik bir ifadesiydi; Onlar ayrılmaz derecede bağlı ancak özdeş değildiler. Bolşevik-

---

[77] Örneğin, A. Pannekoek, "La Socializzazione," *Il Soviet*, III/9-10 (Mart 28, 1920); A. Pannekoek, "La sviluppo della rivoluzione mondiale e la tattica del communismo," *Il Soviet*, III 722 (Eylül 5, 1920). Daha sonra tartışılmış olan bu makale *Kommunismus* dan çevrildi.

[78] *Worker's Dreadnought* genellikle, "sol" komünizm üzerine bilgi ve metin kaynağı olarak ihmal edildi. O, örneğin Levi tarafından yazılmış olan "How the Book Was Written" (Kitap Nasıl Yazılmıştı) sını da içeren Luxemburg'un "The Russian Revolution"unu yayınladı (Nisan 29, 1922, ve takip eden sayılar). Lukacs'ın yazısı bile sayfalarında göründü: "The Social Background of the White Terror," *Workers Dreadnought*, Kasım20, 1920. Görter'in "An Open Letter to the Comrade Lenin"ini erken bir versiyonun (Eylül 25, 1920) ve takip eden sayılar) ve en son versiyonunun tam metnini yayınladı: "Open Letter to Comrade Lenin: An Answer to Lenin's Brochure..."(Mart 29, 1921den Haziran 11, 1921'e kadar.) James Klugmann, *Worker's Dreadnought*'ı "dikkate değer bir şekilde bilgili" olduğunu belirtti. Bakınız onun *History of Communist Party of Great Britain*, Cilt 1, (London, 1968), s. 20. Cf. Walter Kendall, *The Revolutionary Movement in Britain 1900-1921: The Origins of British Communism* (London, 1969). Sylvia Pankhurst *Worker's Dreadnought* hakkında bazı detaylar için bakınız David Mitchell, *The Fighting Pankhursts* (London, 1967), ss. 81 ve devamı. Onun Lenin'le olan farklarının yumuşatılmış bir sunumu için bakınız onun (Sylvia Pankhurst) *Soviet Russia as I Saw It* (London, 1921).

lere politik olarak muhalefet etmesine rağmen "sol" komünizm, felsefi bir dille konuşmadı. Kısacası, Almanya, İtalya ve Hollanda'daki "sol" komünizm devrim için araçlar olarak parlamentolar ve sendikaların değerini sıfıra indirdiler. Lenin, onların faydasını belirtti, ama "sol"a göre bu kurumlar, iflas etmiş ve reformist bir sosyalizmin geçmişine aitti. Komünistler parlementoları ve sendikaları tarafsız vasıtalarmışçasına, istedikleri an manüpule edemezlerdi. Doğaları itibariyle palementolar ve sendikalar, işçi sınıfı içinde ve devrimci süreç hakkında yanılsamaları teşvik etti.

Bir çok diğer ilkeler ve duyarlılıklar, bu politik konumları destekledi. Otoriterlik ve bürokratizasyona duyulan sezgisel nefret "sol" Komünistlere damgasını vurdu; onlar proletaryanın özerkliğine ve kendi düzenine değer verdiler. Bu perspektiften onlar, sadece parlamentonun burjuva kurumlarının değil, ama öncü ve Leninist partinin de (bölüm 5'te tartışılan Bordiga'nın önemli bir şekilde ayrı tutulması) bir eleştirisine giriştiler. Sonuç olarak onlar işçi konseylerini, fabrika konseylerini ve Sovyetleri (tekrar Bordiga'nın hariç tutulmasıyla) kutladılar. Parlamento ya da sendika bürokrasilerinin aksine bunlar, proletaryanın özerkliği ve bağımsızlığına dayandı. "Sol" komünistlere göre öncü parti, ölümcül bir zayıflığı burjuva kurumlarıyla paylaştı: O, proletaryanın kendi hareketi için liderliği destekledi. En teorik seviyesinde "sol" komünistler, politik konumlarını Batı Marksizmine benzer temalarla, sınıf bilinci ve öznelliğin kesin rolüyle haklı çıkardılar.

Pannekoek ve Gorter Komintern liderliğine meydan okuyan birkaç "sol" komünist gruptan biri olan Almanya Komünist İşçi Partisi (KAPD) ile yakın ilişki içindeydiler. Pannekoek,

KAPD'nin programı için teorik esinin büyük kısmını sağladı ve Gorter buna kişisel olarak katıldı.[79] KAPD'yi ortaya çıkaran şartlar aşağıdaki gibidir.

Paul Levi'ni liderliğindeki KPD çifte bir strateji takip etti: Parti içinde, sol komünizmin radikalliğini yumuşatmak için sol üzerinde daha titiz olmak ve en sonunda daha geniş ve daha az radikal olan Bağımsız Sosyal Demokratlarla (USDP) birleşmek. Zaten İkinci Parti Kongresinde (Ekim 1919) parti liderliği "sol" ile fikir ayrılığına düştü. Bir ayrışma, parlamento seçimlerinin konu dışılığının "sol" ya da "sendikalist" yorumuna saldırdı; o, aynı zamanda parti içinde sendikaların ve "en katı merkezileşme"nin yararını tasdik etti.[80] Bu sorunlardan her biri - parlamentolar, sendikalar, otoriter liderlik- "sol" kanadı harekete geçirdi. Ayrışma sadece ilerlemekle kalmadı, ama muhalefetin ihracını gerektirdi.

---

[79] Pannekoek'ten KAPD'ye bir mektup onun genel uyumunu beyan etti: Bununla beraber o, fabrika konseylerinin rolü konusunda ayrıldı. ("Ein Brief des Genossen Pannekoek," *Kommunistische Arbeiter Zeitung*, No. 112 (n.d). KAPD'nin bir tarihi için bakınız özellikle Hans M. Bock, *Sendikalismus und Links Kommunismus von 1918-1923* (Meisenheim, 1969), ss. 225-262. Aynı zamanda bakınız onun " Bericht über den Gründungsparteitag der KAPD. 1920." *Jahrbuch Arbeiterbewegung*, G. Pozzoli tarafından yayınlandı. V (1977), ss.185-242. Cf. Die *Roten Kampfer* (Meisenheim, 1969), ss. 3 ve devamı;Bernard Reichenbach, "Zur Geschichte der Kommunistischen Arbeiter Partei Deutsclands," *Grünberg Archiv*, XIII (1928), ss. 117-143; Denis Authier ve Jean Barrot, *La Gauche Communiste en allemagne 1918-1921* (Paris, 1976), ss. 159-165; Enzo Rutigliano, *Linkskommunismus e rivoluzione in accidente: Per una storia della KAPD* (Bari, 1974); ve Fritz Kool'un *Die Linke gegen die Parteiherrschaft*'a sunuşu, F. Kool tarafından yayınlandı (Olten, 1970). Rutigliano metni esas olarak bir antolojidir; Kool'un sunuşu son derece iyi bilgilidir.

[80] KPD, "Leitsatze des II Parteitages über kommunsitische Grundsatze und Taktik" (1919), *Der Deutsche Kommunismus: Dokumente* içinde yeniden basıldı, H Weber tarafından yayınlandı (Cologne, 1964), ss. 73-75.

KPD'nin, Kapp ayaklanması[81] esnasındaki eylemsizliği ile oluşan hoşnutsuzlukla beraber bu ayrışma, başlangıç yıllarında KPD içindeki en önemli bölünmenin şimdiki arka planını oluşturdu:KAPD. Kuruluşunda, KPD'nin yarı üyeliği ona bağlıydı.[82] KAPD'nin yeni bir parti (Nisan 1920) için "çağrısı" KPD'nin reformizmini ve çürüklüğünü ortaya çıkardı. O, KAPD'nin "geleneksel anlamda bir parti olmadığını. O bir lider partisi (Führerpartei) değildir"i deklare etti. Ve o, proletaryanın konseyler temelinde birliğini taahhüt etti.[83]

Kısaca, Batı Marksizminin teorik perspektifi ve "sol" komünizmin politik aktivitesi kesişti. Parlamentolar, sendikalar ve bürokratik önderliğin politik ve taktik sorunları hakim oldu. Ancak bu politik konumlar, sıra ile Batı Marksizminin teorik ilkelerine dokundu (tapped). Açıkça olduğu kadar zımnende, devrim, sınıf bilincine ulaşan öznenin (proletarya) bir işlemi

---

[81] KAPD'nin bir beyanatı için bakınız "Die Lehren des Generalstreiks" *Kommunistische Arbeiter-Zeitung*, No. 89 (Nisan, 19, 1920). KPD, sosyalist partiler tarafından yapılan genel grev çağrısına başlangıçta karşı çıktı. "Burjuva diktatörlüğünün sadece yıpranmış bir maskesi olan demokratik cumhuriyet için tek bir parmağınızı kımıldatmayın" (KPD, "Aufruf der KPD wahrend des Kapp-Putsches (1920)," *Der Deutsche Kommunismus: Dokumente* içinde, s.139). Bununla beraber, bu konum bir çok bölgesel KPD örgütünce savunulmadı ya da bu konuma uyulmadı. Kapp Ayaklanmasına (Putsch) cevap hakkında önemli bir çalışma ve argüman için bakınız George Eliasberg, *Der Ruhrkrieg von 1920* (Bonn, 1974). Cf. Erhard Lucas, *Marzrevolution 1920*, 2 cilt (Frankfurt, 1973 ve 1974). Lukas 2. cilt ss. 197 ve devamında Eliasberg'i keskin bir şekilde eleştirir. Aynı zamanda bakınız Barrington Moore Jr., *Injustice: the Social Bases of Obedience and Revolt* (White Plains, N.Y., 1978), ss. 328-353.

[82] Weber'deki figürlere bakınız, *Die Wandlung des deutsche Kommunismus*, Cilt 1, ss. 39, 362.

[83] Kommunsitische Arbeiterpartei Deutschlands, "An des deutsche Proletariat," Die Aktion, (Nisan 17, 1920. Cf.) "German Communist Workers' Party," *Workers Dreadnought*, Temmuz 17, 1920; ve "Bericht über den Gründungs Parteitag der Kommunistischen Arbeiterpartei Deutschlands," *Kommunistische Arbeiter-Zeitung*, No. 90 (Nisan 23, 1920).

olarak tahlil edildi. Formülasyonlar ek olarak, tarihsel sürecin, onun psikolojik çerçevesini de kapsayan, öznel boyutunu öne çıkardı.

KAPD'ni programı (Mayıs 1920), Almanya'daki politik ve ekonomik durumun devrim için yeterince olgunlaşmış olduğunu belirtti. "Nesnel-Koşullar" olabildiği kadar ortaya çıktığı zamanlarda ise, sınırlayıcı koşullar özneldi.

> *Bir başka deyişle: Proletarya ideolijisi hâlâ burjuva ya da küçük burjuva kavramsal unsurların seviydi. Şu anki kompozisyonunda Alman proletaryasının psikolojisi, çok açık bir şekilde, yetersiz sınıf bilinciyle birlikte, sadece yüzyıllarca süren askeri köleliğin izlerini taşır... Öznel hareket, Alman devriminde kesin bir rol oynar. Alman Devrimi'nin problemi, Alman proletaryasının kendi bilincindeki (Selbstbewusstseins-entwicklung) gelişmenin problemidir.*[84]

KAPD programıyla aynı yıllarda, Panekoek kendi en önemli parçalarından birini, "*World Revolution and Communist Tactics*" i (Dünya Devrimi ve Komünist Taktikler) yayınladı. Kommunismus'un yayınladığı metin (daha sonra broşür olarak da çıktı), "Moskova Yürütme Komitesinin çizgisiyle kesin bir antagonizma sergile..."mesine rağmen o, "çok önemli bir katkıydı" yorumunu yapan bir editör notu içerdi.[85] Bu, Pannekoek'in eserini olduğundan daha hafif gösteren bir ifadeydi. Pannekoek, Rus Devriminden kaynaklı "ilk coşku seli" içinde "Batı Av-

---

[84] "Programm der Kommunistischen Arbeiter-Partei Deutschlands," *Die Aktion*, Haziran 12, 1920. Benzer analizler çeşitli KAPD yayınlarında birçok kez yinelendi. Örneğin KAPD dergisindeki bir makale Alman devriminin probleminin "teknik" değil "kültürel" olduğunu iddia etti. "Proletaryanın kendi bilincinin (*Selbstbewusstseinsentwicklung*) gelişimi için mücadeleyi her zamankinden daha güçlü bir şekilde en öne koymalıyız" ("Eingung der Kommunistischen Parteien Deutschlands?" *Proletarier: Monatsschrift für Kommunismus* I/1 (1920), s. 7).

[85] Die Redaktion, *Kommunismus* I/28-29 (1929), s. 976. KAPD gazetesi makeleyi "Das Problem der westeuropaischen Revolution" olarak başlıklandırarak başka bir yerden alıntıladı, *Kommunistische Arbeite-Zeitung*, No. 121 (n. d.)

rupa"da devrimin karşısındaki zorlukların yeterince değerlendirilemedi"ğini gözlemledi.[86] Deneyimler, Alman devriminin "yavaş ve çetin bir süreç"" olacağını gösterdi. Bu nedenden dolayı, taktikler genel ilkeler ve deneyimler üzerinde temellenen, uzun vadeli tercihler hâline dönüşen taktiklerden öte bir şey haline geldiler.

Taktiksel tercihleri ilki önerme destekledi: İdeolojik ve öznel baskılar devrimci süreci sakatladı; ve bu baskılar, Batı Avrupa'yı Rusya'dan daha fazla belaya soktu. Batı Awrupa'da burjuvazi başarılı bir şekilde ve uzun süre hakim oldu..

> *Kasım 1918'de Almanya ve Avusturya'da devlet iktidarı,, burjuvazinin güçsüz ellerinden çıktı...kitleler kontrol altındaydı; ve yine de burjuvazi bu devlet iktidarını tekrar oluşturabildi ve işçilere bir kez daha iboyun eğdirdi. Bu, burjuvazinin, her şey darmadağınık göründüğü zaman el değmemiş olarak kalan ve hegemonyasını tekrardan kurmasını sağlayan başka bir gizli iktidar kaynağına sahip olduğunu kanıtlar. Bu gizli iktidar, burjuvazinin proletarya üzerindeki ideolojik baskısıdır. Proleter kitleler İhâlâ, tamamen burjuva mentalitesi ile yönetiliyor oldukları için burjuvazinin hegemonyasını, yıkıldıktan sonra kendi elleriyle tekrar restore ettiler.*[87]

Burjuva ideolojisinin hegemonyası ya da eğitim, kültür ve okulların kontrolü, devrimin nefesini kesen maddi gücü meydana getirdi; azimli ve ruysal bir burjuvazinin uzun tarihinde köklenen bu hegemonya, Batı Avrupa'yı (ve Batı Avrupa'lılar tarafından kolonileştirilen ülkeler olan Amerika ve Avusturalya) Sovyetler Birliği'nden farklı kıldı. Pannekoek bir başka yerde, burjuvazinin gücünün, sadece onun parası ve silahlarından değil, aynı zamanda başka bir şeyden de kaynaklandığını belirtti:

---

[86] Pannekoek, "World Revolution and Communist Tactics," *Pannekoek and Gorter's Marxism*, s. 97.

[87] A.g.e., s. 103.

Burjuva kültürünün proletarya da dahil tüm insanlar üzerindeki hakimiyeti. Burjuva döneminin bir yüzyılı esnasında, kitlelere binlerce kanaldan ulaşan ve onu hakimiyeti altına alan burjuva entelektüel hayatı,(Geistesleben) tüm toplumu etkisi altına aldı ve zihinsel bir örgüt ve disiplin üretti... Bundan dolayı eski burjuva ülkelerdeki proletaryanın kendisinin üstesinden gelmesi gereken direnişler, bu burjuva kültürünün olmadığı Batı Avrupa'nın yeni ülkelerindekinden daha büyüktür.[88]

Aynı yılda Gorter'in katkısı, Lenin'in "Left-Wing Communism" broşürüne cevap olan, Lenin'e "açık mektup" şeklini aldı. Gorter'de Pannekoek gibi aynı sorun üzerinde durmadan çalıştı. O, sınıf formasyonuna bağlı olarak, "Rusya ve Batı Avrupa arasındaki güçlü ayrılığa" özel bir dikkat gösterdi; bu farklar taktik ve ilkelerin Rusya'dan Batı Avrupanın durumuna uyarlanmasını sorguladı. Avrupa geniş ve kuvveti kesilmiş bir köylü takımından yoksundu; netice olarak proleterya potansiyel tarımsal müttefiklerden yoksun kılınmıştı. Proletaryanın görece tecrit olması onun görevini bir bütün haline getirdi. Kendi kaynak ve dayanaklarıyla başbaşa kaldıktan sonra o, kolay değişmez bir burjuvaziyle yüzyüze geldi.

Doğu Avrupa'nın aksine Batı'da burjuvazinin ideolojisi, "tüm sosyal ve politik yaşamı kuvvetli bir şekilde etkiledi; o, işçilerin akıllarına ve kalplerine daha derinden işledi." "Proletaryayı felç eden geleneksel burjuva düşüncesinin nasıl kökünden kazınacağı" taktiksel problemi tanımladı. Liderlere, sendikalara, parlamentolara olan konvansiyonel bağımlılık hiç

---

[88] A. Pannekoek, " Der neue Blanquismus" (1920), Pannekoek ve Gorter içinde yeniden basıldı, *Organisation und Taktik*, ss. 120-121. KAPD, Batı Avrupa ve Rusya arasındaki ayrımlar üzerine bu formülasyonları genellikle takip etti ya da alıp kendine mal etti; KAPD aynı zamanda, SPD'nin Batı Avrupa'nın emsalsizliğini vurguladığının farkındaydı. Bu sebepten dolayı o, kendi konumunu sosyal Demokratlardan ayırdı. Bakınız, "Grundzüge kommunistischer Politik: Die Bedingungen der westeuropaischen Revolution," *Kommunistische Arbeiter-Zeitung*, No.147 (n.d.) Bazen onların konumu Slav fobisine yaklaştı; KAPD'nin aylık dergisinde bakınız, "Oestlicher und westlicher Kommunismus," *Proletarier* 1/1 (1920), ss. 9-11.

yardım olmamasından daha kötü olacaktı: Bu burjuva hakimiyet biçimlerini onaylayacaktı.

Gorter "mektup"unu, Lenin'in propaganda döneminin sona erdiğine dair beyanatını reddederek bitirdi. Almanya, Avusturya ve Macaristan'ın durumuna bakarak Gorter şöyle yazdı: "en ciddi ekonomik kriz oradadır- ve hâlâ devrim olmaz. Devrimi beraberinde getiren başka bir sebep olmalıdır ve o aktif olmadığında devrim başarısız olur ya da yanlış yere götürülür. Bu sebep kitlelerin ruhudur."[89] Proletaryanın ruhunun, kültürünün ve aklının ihmal edilmesi III. Enternasyonalin içini boşalttı.

---

[89] H. Gorter, "Offener Brief an den genossen Lenin" (1920), *Organisation und Taktik*, ss. 194, 224, 226. Bu ilk olarak KAPD tarafından yayınlandı. Cf. Communist Labor Party of Germany (KAPD), " A Manifest of the German Anti-Parliamentarians," *Worker's Dreadnought*, Ocak 29, 1921. Gorter'e en güçlü karşı cevap (onun broşürüne değil ama onun görüşlerini Komünist Enternasyonal'in İdari Komitesinede sunuşun) Trotsky'e aittir. Gorter'in yoldaş "Ch" olarak tanımlandığı oturumun kısaltılmış bir izahatı için bakınız "Das Exekutive Komitee der Kommunistischer Internationale: Sitzung vom 24, November," *Die Kommunistische Internationale*, II/15 (1920), ss. 410-413. Trotsky'nin tam beyanatı için bakınız onun "On the Policy of the KAPD" (1920), onun *The First Five Years of the Kommunist International*'ı içinde yeniden basıldı, Cilt 1 (London, 1973), ss. 174-189. En kötü iğneleyici sözlerle Trotsky, "Doğu Avrupa'nın fakir öksüzler"i adına Gorter'in Batı Avrupa adına "eğitici ders"ine yanıt verdi. "Bizim çoğumuzun bir çok yıl boyunca Batı avrupa işçi hareketinde yer aldığımızı hatırlatmama izin verin." "*Left-Wing" Communism*"deki Lenin gibi Trotsky, Rus Devriminin uluslararası önemi modelini savundu. "Bizim Rus koşullarımızı analiz etmede ve onları dünya devriminin düzenli ilerleyişiyle bağlantılandırmakta yerel bir Rus Teorisinden destek görmedik." (ss. 174-177). Trotsky'nin karşı ithamları hakkında birçok nokta belirtilmelidir: Trotsky Görter'i dünyaya, bir "İngiliz adasına has bakış açısından Asya ve Afrika'yı unutarak" ve devrimin "uluslararası karakterini" görmezden gelerek yaklaşmakla suçladı. Genel olarak Gorter, bundan dolayı suçlu değildi; örneğin bakınız onun "Der opportunismus in der niederlandischen perspective (Kool içinde yeniden basıldı, *Die Linke gegen die Parteischaft*, ss. 260-298). Dahası, uluslarası perspektifin bir terkedilmesi Batı Marksizminin yapısında yoktur; bu, Batı Avrupa koşullarının *özgüllüğü* için tartışmanın zorunlu olarak Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın üstünlüğü ile sonuçlanmayacağıdır. Rosa Luxemburg bu noktada bir örnektir. Trotsky gibi o da, belirgin bir uluslararası devrim görüşünü benimsedi ama aynı zamanda evrensel bir model olarak Rus Devrimine itiraz etti; ve Batı Avrupa'nın özgül koşulları adına böyle yaptı. Bu aynı zamanda Pannekoek için de geçerlidir. Onun, belki de dönemin en iyi Batı Marksist metni olan "World Revolution and Com-→

1921'de KAPD bir çok bölünmelerinden ilkini yaşadı. Birkaç yıl sonra Almanya'da, KAPD ve "sol" komünizmin tarihi küçük grupların tarihi haline geldi. *Ortodoks Leninistler* bu sondan zevk aldılar; bu onların, "sol" komünizmin yersizliğine dair eleştirilerini haklı çıkardı. Sadece tarihsel bir momentte, içinde, Alman "sol" komünistlerin kesin olarak müdahale etmiş olabileceği faktörlerin berraklaştığı şüphesiz doğrudur. Aynı şekilde ciddi kusurlar olmaksızın "sol" komünizm ve özellikle konsey komünizmi.[90] Ancak, onların başarısızlığı bir olgudur, daha fazla bir şey değil. Parçalanma "sol" komünizmin doğasında ol-

→
munist Tactics"i uluslararası gelişmelere dikkatli önem verdi, ve bir -daha sonraki bir kelime kullanırsak- Üçüncü Dünya bakış açısını varsaymaya yaklaştı. Pannekoek'e göre, "eski" burjuva ülkelerdeki devrimin çok zorluğu, arenayı daha yeni bölgelere kaydırdı. "Rus Devrimi, Asya'nın Batı Avrupa sermayesi karşısındaki büyük isyanının başlangıcıdır." (World Revolution and Communist Tactics," *Pannekoek and Gorter's Marxism*, s. 138.) "Dünya devrimi, sadece Batı Avupa perspektifinden ele alındığında, tüm evrensel önemi içinde kavranamaz." (s.137) "Asya'nın çıkarları özünde insan ırkının çıkarlarıdır." Sonuç olarak, Pannekoek Lenin gibi, ulusal kurtuluş hareketlerini savundu. Trotsky aynı zamanda, Görter'in işçi sınıfının "burjuvalaştırılmış" olduğu inancını "kesinlikle yanlış ve karşı devrimci" olmakla itham etti. Bununla beraber Trotsky bu sorunu ciddi bir şekilde tartıştı, cevabı, tek ve zayıf bir teorik kamışa dayandı: Sadece işçi aristokrasisi ("her ne kadar nicelik olarak biraz fazla olsada) "burjuvalaştırılmış"tı. (s. 179) Bu "kabuk"un altında, kocaman devrimci işçi kitlesi vardır. 6. Bölümde tartışıldığı gibi, Batı Marksizmi zımnen veya açık olarak işçi aristokrasisi kavramına meydan okudu.

[90] Konsey komünizmi ve onun varyantları -sovyetler, fabrika konseyleri, işçi konseyleri- politik naiflik, devlet iktidarının gerçekliğine karşı durmaktaki başarısızlık, fabrika emeğinin ve teknolojinin fetişleştirilmesi ve kalifiye işçi içindeki sınırlı sosyal tabanından ötürü eleştirildiler. İlk iki nokta Bordiga tarafından, çoğunlukla inandırıcı olan Gramsci eleştirisi içinde ortaya atıldı. Yakın zamandaki bir çok tartışma bu nokta ile uğraştı. Bakınız Carl Boggs, "Marxism, Prefigurative Communism and the Problem of Workers' Control," *Radical america*, XI-XII (kasım, 1977-Şubat, 1978), ss. 99-122, ve onun "Three pannekoek Books"u, *Telos*, 42 (Kış, 1979-1980), ss.169-181; Brian peterson, "Workers Councils in Germany, 1918-1919: Recent Literature of the Ratebewegung," *New German Critique*, 4 (Kış, 1975), ss. 113-124; Sergio Bologna, "Class Composition and the Theory of the Party and the Origin of the Workers-Council Movement," *Telos*, 13 (Bahar, 1972), ss. 3-27; Guido de Masi ve Giacamo Marramo, "Councils and State in Weimar Germany," *Telos*, 28 (Yaz, 1976), ss. 3-35; ve Barrington Moore Jr., *Injustice*, ss. 275-315.

mayabilir; o başarısızlığın ve yenilginin ürünü olabilir ve açıkçası onları garanti etmiş olabilir. Tarihsel kayıtları karartan, muzafferlerin -ortodoks Leninizm ve Komintern- kazanmış olduğu yanılsamasıdır. Onlar da, muntazaman ve belki daha az mazeretle başarısız oldular. Başarının sahte ifadesi, tarihi sürekli bir yenilgi olarak ebedileştirmek için komplo kurar.

Bölüm 4

POLİTİKADAN FELSEFEYE

BATI MARKSİZMİNİN BAŞLANGICI -II

"1918'den günümüze kadar, Avrupa tarihinin her bölümü şöyle başlıklandırılabilir: *Devrimin yenilgisi.*"[1] Böylece Pannekoek 1927'de, Marx'ı başka sözlerle açıkladı. 1924 Haziran'ında, Lukacs ve Korsch, Sovyet Ortodoksisi'nin taraftarları tarafından "Sol" komünist olarak ilan edildiğinde I. Dünya Savaşı sonrası ciddi ayaklanmalar geçmişti, ama unutulmamıştı. Bu olaylarda yer alışlarıyla Lukacs ve Korsch'un her biri kendi felsefi yazılarının politik önemine dair ipuçları verdiler. Bu, her biri 1923'de

---

[1] *Proletarier* içinde Karl Horner (Anton Pannekoek), 7-8 (1927), Serge Bricianer içinde aktarıldığı gibi, *Pannekoek and Worker's Councils* (St. Louis, Mo., 1978), s.231.

yayınlanan *Tarih ve Sınıf Bilinci* ve *Marksizm ve Felsefe*'ye karşı oluşan düşmanlığı açıklar. Her bir kitap geçmiş politik deneyimleri damıttı. Her ne kadar; bu kitap ne açıkça aykırı politik konumlar ortaya attı ne kalabalık politik atmosferden ve geçmişten tecrit edilebilirdi, ise de...

Lukacs'ın, Rus filozof Abram Deborin ve takipçileri tarafından bir felsefi suçlanması politik suçlamayı tamamladı. Bu felsefi yüzleştirme iki Hegelci gelenek arasındaki ayrılığı belirginleştirdi. Lukacs, ağırlıklı olarak Hegel'e dayandı. Deborin'de, Hegel'i kaynak olarak kullandı, ve onun "okul"u Hegelci olarak tanımlandı ve neticesinde kaale alınmadı. Deborinciler Lukacks'ın "tarihsel" Hegel'ini katletmek için "bilimsel" Hegel'i kullandılar. Hegel Hegel'le çarpıştı.

Kitabının ilk baskısına bir son notta Korsch, Lukacs'la olan teorik birliğini ifade etti. Ancak onların teorik kapalılıkları kısmen bir illüzyondu. Onların konumları kesişti, ama her biri diğerine dikey olarak hareket etti. Lukacs, Hegelcileşmiş bir Marksizm ve "sol" komünizmden, felsefi ortodoksiye ve politik uzlaşmaya doğru yer değiştirdi. Korsch, bir konvansiyonel felsefi ve Marksist geçmişten felsefi ve politik aykırılığa geçti. Bir an için yolları kesişti.

Ne Lukacs'ın ne de Korsch'un felsefi çalışmaları burada herhangi bir detayla tartışıldı; bu, başka yerlerde gayet iyi yapılmıştı. Bu bölüm daha ziyade, Batı Marksizminde felsefe ve politika arasındaki sınırları örten sisi kaldırmaya çabalar.

I

"Erken" pre-Marksist ve "geç" Lukacs arasındaki ilişki kitaplar ve çalışmalar üzerinden hızla yol almaya devam ediyor.[2] Burada bu, Lukacs'ın felsefi idealizm ve edebi eleştirelcilikteki köklerini anımsatmaya yetmelidir. Lukacs'ın kendisi, kendi *Theory of Novel*'ini (1916) Hegelci uyanış içine yerleştirdi ve onu ruhen ve bilgi bakımından Hegelci olarak yargıladı.[3]

Bu dönemin Lukacs'ı ile Komünist Lukacs arasındaki ardışıklık şüphe götürmezdir ve onlar, Lukacs'ı komünist partiye kabul etmede başlangıçtaki bir gönülsüzlüğü ifade eden yorum tarafından zaptedildiler: "Çıldırmış bir Hegelci hâlâ bir komü-

[2] Genç Lukacs üzerine başlıca çalışmalar son zamanlarda İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca olarak ortaya çıktı. Andrew Arato ve Paul Breines'ın *The Young Lukacs and the Origins of Western Marksizm* (New York, 1979); Jörg Kamler'in *Politische Theorie von George Lukacs* (Darmstadt, 1974); Laura Boella'nın *Il giovanne Lukacs* (Bari, 1977); Michael Löwy'nin, *Pour Une Sociologie des intellectuels revolutionnaries: L'Evolution politique de Lukacs 1909-1929* (Paris, 1976) eserlerine bakınız. Diğer ilgili çalışmalar şunlardır: Georg H. R. Parkinson, *Georg Lukacs* (London, 1977); Fritz J. Raddatz, *Georg Lukacs* Reinbek bei Hamburg, 1972); Antonia Grunenberg, *Bürger und Revolutionar: Georg Lukacs 1818-1828* (Cologne, 1976); George Lichtheim, *Georg Lukacs* (New York 1970); Iring Fetscher, *Marx and Marksizm* (New York, 1972); Istvan Meszaros, *Lukacs Concept of Dialectic* (London, 1972); Morris Watnick, "Relativizm and Class Consciousness: Georg Lukacs," L. Lebedz'in editörü olduğu *Revisionism* içinde (New York, 1962); Andrew Arato, "Lukacs' Path to Marxism," *Telos*, 7 (1971), s. 128-136; David Kettler, "Culture and Revolution: Lucaks in the Hungarian Revolution of 1918," ve Andrew Feenberg, "Reification and Antinomies of Socialist Thought," her ikisi de *Telos* içinde, 10 (1971), ss. 35-92 ve 93-118; Andrew Arato, "Lukacs' Teory of Reification," Paul Breines, "Praxis and Its Theorists: The Impact of Lukacs and Korsch in the 1920's," ve Paul Piccone, "Dialectic and Materialism in Lukacs," hepsi *Telos* içinde, 11 (1972), ss. 25-66, 67-103 ve 105-133; Peter Ludz, "Der Begriff der Lukacs" F. Benseler tarafından yayınlanan *Festschrift zum achzigsten Geburstag von Georg Lukacs* içinde, (Neuwied, 1965); James Schmidt, "Luakcs' Concept of Proletarian *Bildung*," *Telos*, 24 (1975), pp. 2-40.

[3] G. Lukacs, "Preface" (1962), *The theory of the Novel* (Cambridge, Mass., 1971), ss. 12-17; "Vorwort," *Die Theorie des Romans* (Neuwied, 1963) ss. 10-11.

nist olmaktan uzaktır."[4] Bir 1907 makalesi (daha sonra *Öz ve Biçim* içinde yer alan) *Novalis* ve *Schlegel*'in, sanatı sanat için değil "pan-şiirsellik" ya da "bir altın çağ kadim hayali için temsil ettiklerini öne sürdü. Ama onların altın çağı, güzel peri hikayelerini ara sıra ziyaret eden, sonsuza dek kaybedilmiş olan geçmişteki bir sığınak değildir; Bu, ona ulaşmanın, herkesin hayatının görevi olduğu amaçtır."[5] On bir yıl sonra, artık herkes değil, ama Macaristan Sovyet Cumhuriyeti'nde Halk Eğitimi Komiser Yardımcısı olan Lukacs "güzel ve eğitici peri masallarının" gençlere öğretileceğini açıkladı.[6]

1918'de, Komünist Parti'ye katılmadan kısa bir süre önce Lukacs, gelecek yıllarda düşüncesine hakim olacak olan sorunları beyan etti: Politik dönüşüm ve insanın özgürleşmesi arasındaki ilişki. Onlar, özdeş değillerdi. "*Bolshevizm as Moral Problem*"da (1918) (Ahlaki Bir Problem Olarak Bolşevizm) Lukacs, "nesnel ilişkilerin," özgürlüğü garanti etmediğini iddia etti. Sınıf mücadelesi, proletaryanın bir zaferiyle sonuçlanabilirdi. "Saf sosyoloji'nin bir toplumsal değişim belirtmesine rağmen, bununla beraber, bu değişim henüz özgürlüğü telaffuz etmedi. Özgürlük, sınıf ilişkilerinin bir dönüşümünü önceden farz etti ama bu onunla karıştırılamazdı. Özgürlüğü garanti etmek için öznel bir unsur nesnel ilişkileri bütünlemelidir: Özgürlüğün far-

---

[4] Tibor Hanak'dan aktarıldı, Lukacs war anderes (Meisenheim, 1973), p. 36.

[5] G. Lukacs, "Zur romantischen Lebensphilosophie: Novalis" (1907), *Die Seele und die Formen* içinde, (Neuweid, 1971), p.72.

[6] G. Lukacs, "Marchenvortrage in der Schulen" (1919), Lukacs'da, *Taktik und Ethik: Politische Aufsatse*, Cilt 1 (Darmstadt, 1975) s. 274. Frank Eckelt'in I.Völgyes tarafından yayınlanan *Hungary in Revolution 1918-1919* içindeki açıklamasına bakınız, "The Internal Policies of the Hungarian Soviet Republic," (Lincoln, Neb., 1971) ss.65-66.

kına varma "iradesi." Bu "irade" olmaksızın özgürleştirici olarak proletarya düşünülemezdi.[7]

Sonradan Lukacs bu etik postulatı örgütsel bir mecburiyete dönüştürdü: Özgürleştirmeyi, nesnel dönüşümün tam karakterine dahil etmek. Politik dönüşümün devrimci aygıtları, ölü nesnel ilişkiler içinde kilitli kaldı ve otomatik olarak kurtuluşu sağlamadı. En keskin ve en çıplak formülasyonunda bir devlet memuru olarak Lukacs şöyle ilan etti: "*politika sadece araçtır, kültür amaçtır.*"[8] "*Kültür*" terimi muğlaklıkla dolu ise de asıl anlam öyle değildir. Kültür, insan özgürlüğünü kuşattı. Politik mücadele ve ekonomik yeniden örgütlenme, kendi içlerinde insanın varoluşu için amaçlar oluşturmadı. Marksistler politik çatışmada, onun kendisi uğruna değil, ama politikanın, insanın özgür kılınmasından önce geri çekildiği yerde bir toplum örgütlemek için yer aldılar.

Lukacs'ın "*The Old Culture and the New Culture*"ı (1919) (Eski ve Yeni Kültür) kışkırtıcı bir şekilde bu fikirleri ayrıntılı olarak hazırladı. Lukacs, kapitalizmi her şeyi kâr ve paraya tabi kılan, doymak bilmez bir pazar olarak indirgemeciliği ile tanımladı. Komünistler, daha iyi ya da daha verimli bir ekonomi kurmak için değil, ama onun yıldızlara ait yapısını resmi kurum halinden çıkarmak için çalıştılar. Özgürlük, ekonomik ilişkilerin diktatörlüğünü yıktı. Lukacs'ın formülasyonları Marx'ınkilerini anımsattı: Özgürleşme, özel mülkiyetin değil, özel mülkiyetten özgürleşmeydi.[9] "Kapitalizmden özgürleşme" diye deklare etti Lukacs, "ekonominin kurallarından özgürleşmedir."

---

[7] Lukacs, "Der Bolschewismus als moralisches Problem" (1918), *Taktik und Ethik*, pp. 27-33.

[8] Lukacs, "Eine kulturelle Pressfehde" (1919), *Taktik und Ethik*, p.94.

[9] K.Marx, "On the Jewish Question," Q. Hoare tarafından yayınlanan *Erken dönem Yazıları* içinde, (New York, 1975), p.233.

Ekonominin hakimiyeti yıkıldığında, kültür devrime uğramıştır; o artık başka bir şey için bir araç değil, ama kendi içinde bir amaçtır. İnsanlığın yaratıcı özünü, para bağının hakimiyetinden kurtarabilecek bir "yeni kültür" için olasılık açılmıştı. Aşağıdaki pasaj Lukacs'ın analizinin ütopik tonuyla titreşir:

> *Bir ekonomik yeniden örgütlenmenin zorunlu olmasının sebebi, insan bilincinin eşsiz yapısı nedeniyle mevcut kötülükler ve acıların -her ne kadar onlar insanın varoluşunun çözümlenemez sorularından çok daha aşağı bir seviyede olsalarda- bununla beraber (bir kaç istisnayla) temel soruların bilince çıkışını engellemiş olmasıdır. Bu mevcut kötülükler ve acılar kendi başlarına nihai varoluş sorusunu bilince getirme kapasitesine sahip değildirler. Buna çok basit bir örnekle açıklık getirebiliriz. Birisi karmaşık bir bilimsel problem üzerinde kafa patlatıyor; çalışması esnasında amansız bir diş ağrısına tutuluyor. Açıkça, çoğu durumda o, kendi düşünce akımında kalamayacak ve mevcut acı hafifleyene kadar çalışamayacak durumda olurdu. Kapitalizmin yok edilmesi, ekonominin sosyalist yeniden inşası, insanlığın tümü için diş ağrılarının iyileştirilmesi demektir.*[10]

Bununla beraber ütopik, idealist ya da insafsız; bu, Lukacs için hakiki Marksizmdi. Bu, keyfi bir Marx okumasına dayanmadı. Aynı yıldan bir makalede, *"The Changing Function of Historical Materialism"* (1919) (Tarihsel Materyalizmin Değişen İşlevi) (Daha sonra *Tarih ve Sınıf Bilinci*'nde yer aldı) Lukacs, Marx'ın temel önermesi olarak, bilinç *varoluşu belirlemez ama toplumsal varoluş bilinci belirler*'i seçti. Ancak, devrimci dönüşümün hakiki doğası bu önermeyi tersine çevirir. Ekonomik yapı "kafası üstüne" oturtuldu. Toplumsal bilinç artık emirlere uymaz emirler verir. Bu, şeyleşmenin hakimiyetini kaldıran bir "sıçrayış" olan devrimin eşsizliğini tarif eder.[11]

---

[10] G. Luakcs, "The Old Culture and the New Culture" (1919), B. Grahl ve P.Piccone tarafından yayınlanan *Twords a New Marxism* içinde (St. Louis, Mo., 1973), ss.21-30; Paul Breines'in Sunuş'unu da görünüz, "Notes on Lukacs" " The Old Culture and the New Culture."

[11] G. Lukacs, "The Changing Function of Historical Materilaism" (1919), *History and Clas Consciousness*, R. Livigstone çevirisi (London, 1971), s.249-252.

Lukacs'ın saptadığı gibi, bu analizlerde bilinç kategorisi ("ilk önce klasik Alman felsefesinde[12] işaret edilen ve açıklanan") çok büyük bir rol üstlendi; Hegel ve Marx kesişti. Lukacs, Marksizm için tarihsel Hegel'i kazıp ortaya çıkardı. O, bilincin eleştirel öneminden habersiz olan bilimsel ve pozitivist bir Marksizmi eleştirdi. Marx, "Hegelci felsefenin en büyük mirası" olarak "tamamen bilinç yokluğundan, açık, durmadan büyüyen bir kendinde bilinç"e gelişen akıl fikrini varsaydı. Vulgar Marksistleri kastederek Lukacs şunları ekledi: "onun ardıllarının sadece yüzeyde kalışı ve felsefi kültürsüzlükleri bu can alıcı kavramı gizledi. Hegel'in tarih kavramlaştırmasını kavramaktan aciz bir şekilde onlar, tarihsel gelişmeyi bilinçten, sadece bağımsız değil ama nitel olarak dahi farklı olan tamamen otomatik bir süreç haline getirdiler."

Elbette Marx, Hegel'i değiştirdi. Bununla beraber, vulgar Marksistlerin çoğunlukla düşündüğü gibi Hegel'in idealizmi yerine materyalizmi koymadı. Daha ziyade Marx, bilincin gelişimini toplumun yaşayan süreçleri içine yerleştirerek Hegel'i zenginleştirdi ve derinleştirdi. Lucaks, ciddi bir niteliği, Batı Marksizminin sembolünü ekledi: "Marx bu metodu, doğanın incelenmesine uygulayacak, her yönüyle çok temkinli ve çok derin bir düşünürdü."[13]

Macaristan Sovyet Cumhuriyetinin 133 gün sonra çöküşü (Ağustos 1919) Lukacs'ı devrimci bir hükümetin bir memurundan hizipleşmiş bir Komünist Parti içindeki bir sürgüne çevirdi. Gelecek birkaç yıl boyunca politik makaleleri Macar partisinin

---

[12] G. Lukacs, "Tactics and Ethics," *Political Writings* 1919-1929 (London, 1972), s.15.

[13] A.g.e., s.16; *Taktik und Ethik*, ss.59-60.

özgül sorunlarına ve daha geniş olanları Avrupa komünizminkilere işaret eden iki kategoriye bölündü. Daha sonra, Lukacs'ın belirttiği gibi, makalelelerini bir "yarılma" damgaladı. Macar partisinde Lukacs, genellikle ılımlı anti bürokratik, antisekter, birleşik cepheye taraf oldu. Uluslararası arena dahilinde, özellikle Almanya'da Lukacs, "sol" komünistlerle ilişki kurdu ve saldırı teorisini destekledi.[14]

Bu ayrılma gerçek olmasına rağmen Lukacs'ın daha sonraki sunulması, onun uluslararası solculuğunu "devrimci kitleselcilik" çengeline kolaylıkla astı. Bununla beraber ayrılma Batı Marksizmine yedirilmiş olan anti bürokratik duyarlılıkta temellendi; Bu duyarlılık, kör olmadığı noktaya kadar Almanya ve Macaristan için farklı taktikler ifade etti. Almanya'da parlamentarizm, Sosyal Demokrat geçmişin bürokratik yapılarını ve kötülüklerini yeniden inşa etme riskini gösterdi. Macaristan'ın otoriter diktatörlüğünde anti parlamentarizmin anlamı yoktu; o, sadece bir slogan ya da kuru sıkı atma olarak benimsenebilirdi. Taktiksel alanda anti bürokratik bir itici güç, Batı Marksistlerinin hepsini kuşattı. Lukacs, Gramsci ve Luxemburg parlamento stratejileri (ya da saldırı teorisi) değerlendirmeleriyle ilişkilendirilmemişti; daha ziyade onlar, birbirlerine proletaryanın özerkliğini ya da bağımsızlığını tehdit eden bir bürokratlaşmayı reddedişlerinde yaklaştılar.

Bu sorun üzerinde Ervin Szabo ve sendikalizmin yansıması görülebilir. Lukacs, Szabo'nun, kendisini sendikalizm ve Sorel'le ilişkiye soktuğunu yazdı. Ona sempati beslemeyenlere gö-

---

[14] "Devrimin büyük, uluslararası sorunları üzerinde ultra-sol eğilimleri desteklemeye devam ederken... Macar cephesinde enerjik bir anti-sekter çizgiyi savunma noktasında Landler'i izledim." ("Yeni Baskıya Önsöz" (1976), *History and Class Consciousness*, s.xv).

re Lukacs, her zaman Szabo'nun öğrencisi olarak kaldı.[15] Lucien Herr gibi Szabo -yıllar boyunca bir kütüphaneci olan- öğrenciler, entelektüeller ve Macar sosyal demokrasisine sol bir muhalefet üzerinde önemli bir etki yaptı.[16] 1902'de kurduğu sosyalist öğrenci kulübüne Lukacs' da üyeydi. 1905' de o, Marx ve Engels'in ilk Macarca baskısını yayınladı. Fransız sendikacı Lagrdelle aynı yıl ona şunları yazdı: "Marksizmin yorumlanışı noktasında size tamamen katılıyorum."[17]

Macar Sosyalist partisi içinde Szabo'nun öncülük ettiği sol muhalefet, 1905'de parti içi demokrasiyi - tüm sendikalist ilkeleri savunurken seçimlere dair politikaların reformizmine ve diktatoryal parti liderliğine saldıran bir program sundu. Sorel, Luxemburg ve Pannekoek ile çağdaş olan Szabo, Alman Sosyal Demokratlarının (SPD) bürokratlaşmasının bir eleştirisini geliştirdi. Etik ve öznel idealizm onun eleştirisine ilham verdi. Szabo'ya göre Marksizm evrensel vulgarizasyon yüzünden acı çekiyordu. "Ekonomik ilişkilerin demir yasası" "öznel öğe"yi ikinci plana itti.[18] SPD baş suçluydu. Onun 1905 muhalif programı "biz *katı disiplini*, örgüte ciddi bir biçimde hakim olan ve bunu işlevsel bir ilke haline yükselten SPD'nin praksisine, bizim Ma-

---

[15] Lichtheim Lukacs'a "Szabonun müridi" der (*Georg Lukacs*, s.36); Löwy onun rolüne vurgu yapar; onun *Pour Une Sociologie des Intellectuels revolutionnaires*' ine bakınız.

[16] Szabo hakkında Oscar Jaszi'ye bakınız, "Erwin Szabo und Seine werke," *Grüngerg Archiv*, X (1922), ss.22; Zoltan Horvath, *Die Jahrhundertwende in Ungarn* (Neuwied, 1966), ss.354; Kammler, *Politische Theorie von Georg Lukacs*, ss.60-65; Rudi Dutschke, *Versuch, Lenin auf die Füsse zu stellen* (Berlin, 1974), ss.144-153

[17] Lagrdelle to Szabo (Feb.17, 1905), Janos Jemnits içinde, "La Correspondance d'Ervin Szabo avec les socialistes et les syndicalistes de France (1904-1912)," *Le Mouvement Social*, 52 (1965), s.117.

[18] Tibor Süle'da aktarıldı, ayrıca onun tartışmasına bakınız, *Sozialdemokratie in Ungarn: Zur Rolle der Intelligenz in der Arbeiterbewegung 1899-1910* (Cologne, 1967), s.96.

car partisi içinde gömülmek istemiyoruz" diye belirtti.[19] Ne de Engels, Szabo'nun suçlamasından kurtuldu; SPD'nin manevi babası olarak o, baş oportinistti.[20] Belki de Lukacs'ın Engels eleştirisi Szabo'nunkinden kaynaklandı.

Bir sürgün olarak[21] Lukacs, "sol" komünistlerin düzenli olarak yayınladıkları *Kommunismus*'a sık sık makaleler yazdı.[22] Daha önce belirtildiği gibi, Amsterdam Bürosu ve onun gazetesi gibi Viyana'daki Komintern Büro'su ve *Kommunismus* "solculukla" itham edildiler ve en sonunda dağıldılar. Gazeteyi tartışırken Lenin, Lukacs'ın *'The Question of Parlamentarism*'ine (1920) (Parlamentarizm Sorunu) özellikle işaret ederek solculukla suçladı.[23]

Lukacs'ın bu makalede sunduğu analiz, daha erken döneme ait *"Party and Class"*ı (1919) (Parti ve Sınıf) yakından takip et-

---

19 Szabo, F. Musci de anıldığı gibi, *Die Kampfe für die organisatorische Reform der Sozialdemokratischen Partei Ungarns* (1900-1918) (Budapest, 1975), s.17.

20 Josef Revai'ye bakınız, "Ervin Szabo et sa place dans le mouvement ouvrier hongoris", *Etudes Historiques (Studia Historica)* içinde 10 (1955), ss.137-138.

21 Ywon Bourdet'e bakınız., "Georg Lukacs im Wienner Exil (1913-1930)," G. Bota tarafından yayınlanan Geschische un Gesellschaft: *Festschrift für Karl R. Stadler* içinde, (Viyana 1974). Bourdet ikna edici olmayan bir tarzda Lukacs ve Avusturya-Marksizmi arasındaki yakınlığa vurgu yapar. Bu vesileyle Tom Bottomore'a bakınız, Tom Bottomore ve P. Goodone tarafından yayınlanan *Austro-Marxism* içinde "Introduction," (Oxford, 1978), s.7.

22 Bunlar Roland-Holst ve Pannekoek'in makalelerini kapsadı. Pannekoek'in metni 3. Bölümde tartışıldı. Roland-Holst'un makalesi, Lukacs'a yakın olan, konvasiyonel bir çatı dahilinde konvansiyonel olmayan bir inceleme geliştirdi. Komünist parti işçi sınıfına dışsal ama olmazsa olmaz olarak görüldü. Roland-Holst'a göre Rus örneği Batı'da sınırlı geçerliliğe sahipti; O, Komünist partinin kendi varlığını işçi sınıfından ayrı olarak onamaması gerektiğini ama onun içinde erimesi gerektiğini öne sürdü. Makale "Komünistler kendi yok oluşlarını hazırlamaya çalışıyor" diyerek sona erdi. Bununla o Komünistlerin kendilerini gereksiz hale getirmeye çalıştıklarını demek istedi. Onun "Die Aufgabe der Kommunistischen Partei in der proletarischen Revolution," *Kommunismus*, II (1921), s.209. 1920'de yayınlanan orjinal Hollandaca metin ile 1921'deki Almanca çevirisi arasında bir çok önemli "sol" ifade silinmişti. Cajo Brendel'e bakınız, "Texthinweise," H. Roland-Holst içinde, *Die Revolutionare Partei* (Berlin, 1972), ss.xx-xxiii.

23 V. Lenin, "Kommunismus", *Collected Works*, Cilt 31 (Moscow,1966), ss.165-168.

ti. Parti ve parlamentonun ikisi de burjuva icatları ve araçları olarak mahkûm edildi. Proletarya, "kendi hareketini partinin örgütsel çatısı içine yerleştirdiğinde, kapitalist toplum biçimleri"ne teslim oldu. Parti, proletaryanın politik hareketten geri durmak için "çok güçlü," ve kendi iktidarını toplumu kabul ettirmek için çok zayıf olduğunu gösterdi. Parti, "bu üç krizin dışsal örgütsel ifadesi" idi. [24] Lukacs, parlamento taktiklerini aynı kavramsal bıçakla parçalara ayırdı. Burjuvazinin,, "tamamen kendisine ait aracı" olan parlamento, proletaryayı, ilkesin olarak parlamento dışı politik gerçekliği yeniden şekillendirmekten alıkoydu. Proletaryaya göre, seçimsel politikalar, ilgiyi başka yöne çevirdi ve şaşırttı; en iyi ihtimalle parlamentolar, sadece "savunma silahları" ya da gerçek mücadele için hazırlıklardı.[25]

Analizin iç mantığı, bürokratik parti ve parlamenter yapılardan proleter hareketin hakiki arenası olarak işçi konseylerine doğru taşındı. Ancak mantık, Lukacs'ın kendi diremişi karşısında yükseldi. *Tarih ve Sınıf Bilinci*'nin son makalesimde formüle edildiği gibi, Lukacs muhalifleri işçi konseylerini ve Leninist partiyi eritip kaynaştırdı. En erken çalışmalarına sadık kalarak o, işçi konseylerini burjuva toplumunun ötesine, öznellik ve kendinde hareketi birleştirdikleri yere yerleştirdi. Bununla beraber, Leninist parti adına politik verimlilik ve teorik haklı çıkarma Lukacs'ı artan bir şekilde etkiledi; Parti sadece bilinci temsil etmiyordu, o bilinçti. 1920 ve 1923 arasındaki makalelerde Lukacs, en sonunda *Tarih ve Sınıf Bilinci*'nde her ikisini basitçe birbirine kaynaştırana kadar ya işçi konseylerine ya da partiye vurgu yaptı. Teorik olarak kesin bir eminlikle icra edilmesine rağmen kaynak, güçten yoksundu.

---

[24] Lukacs, "Party and Class", *Political Writings*, s.31.

[25] Lukacs, "The Question of Parliamentarism," A.g.e., ss.53-63.

Lukacs'ın konumunu, komünist hareketin tüm olayları üzerinde belgelemek anlamsız olacaktı. Genel olarak konsey motifi aşındı ve parti üstünlük kazandı.[26] Ancak Lukacs, merkezileşmiş disiplin ve Luxemburgçu kendiliğindenliğin ikisini de tavsiye etmede çok az zorlandı.[27] Örneğin, solcu "*Question of Parliamentarizm*"iyle aynı yıl, kendi makalesi olan "*Party and Class*"ın (Parti ve Sınıf) bir "özeleştiri"sini yayınladı. O, kendisini ve Ma-

---

[26] En detaylı sorgulama olan Kammler'in *Politische Theorie von Lukacs* 1920'nin bitiminden itibaren partinin Lukacs içindeki üstünlüğüne tarih düşer. (s.194) *Bürger und Revolution* içinde Grunenberg 1920'nin tamamının rotasında bir değişim görür ama takip eden yıldaki Mart Hareketi tarafından sevk edilen kesin bir yer değiştirmeden bahseder (s.137 ve devamı). *Il Giovane Lukacs* içinde Boella da 1920'nin sonundan itibaren konseylerde bir sapmadan bahseder (s.126). Lukacs'ın konumu yavaş yavaş değiştiğinden ve işçi konseylerinin ethosu ve partinin merkezileştirilmesi sendikalist tezlerine doğru ilerlediğinden dolayı, birçok makaleler her birinin işaretini gösterir; birçoğu "solculuğunu" akılda tuttuğuna ya da ortodoks Leninizm'i benimsediğine dair kanıtlar olarak kullanılabilir. Örneğin onun, *Revolution und Gegenrevolution: Politische Aufsatze*, Vol.II (Darmstadt, 1976) içinde tekrar basılan "Massenstreik und Arbeiterrate in Deutschland"ı (1920) "çocuksu hastalık" nedeniyle "devrimci işçi hareketi, işçi konseylerinin devrimci anlamını kavrayamadığını ve doğru olarak değerlendiremediğini" açıkladı.(s.85) O aynı zamanda "şu ana kadar devrimci hareketin başarısız olduğunu çünkü devrimin hiçbir öncü partisi olmadığını" iddia etti. (s.83) Eşit bir şekilde parti ve konseylere vurgu yapan aktarmalar çoğaltılabilir. Rudi Dutschke, az bir zaman sonraki, Lukacs'ın hâlâ (fazla) merkezileşmeden şüphe duyduğu bir tartışmaya dikkat çeker. Lukacs Gençlik Enternasyonali ve Komünist parti için görece özerkliği savundu ve Rus modelinin uluslararası gençlik hareketine mekanik bir aktarımını kötüledi. Bunun için o sendikalizmle suçlandı. Dutschke'ye bakınız, *Versuch, Lenin auf die Füsse zu stellen*, ss.278-279. Bu cilt Lukacs üzerine B.Ziegler'in bir saldırısını yeniden basar, "Doch 'Jugendsyndikalismus?'" ss.343-347. Lukacs'ın "Partei und Jugendbewegung in Ungarn" (1921) ve "Zur Frage von Partei und Jugend" (1921), makalelerinin ikiside onun *Organisation und Illusion:Politische Aufsatze*, Cilt III(Darmstadt, 1977) içindedir. Gençlik Enternasyonali üzerine bakınız E. H. Carr, *The Bolshevik Revolution*, 1917-1923, Cilt 3 (Harmondsworth, England, 1971), ss.398-402.

[27] Mart Hareketinden ve Paul Levi "vaka"sından "merkezileşmenin ve disiplinin zorunluluğu" sonucunu çıkardı. Onun "Paul Levi"sine (1921) bakınız, Organisation und Illusion, ss.11-15. Aynı yıldan, Luxemburg'un "Mass Strike"ına bir önsözde o Luxemburgun partinin devrim "yapabileceği" fikrini reddedişini onun partiyi inkar etmediğini ekleyerek savundu: "Aksine! O Rusların dışında partinin rolünü ilk tanıyan ve sınıflandıran:*kitle hareketinin kendiliğinden oluşunun liderliği ve yönü*" (Vorwart zu Rosa Luxemburg: Massenstreik (1921), *Organisation and Illusion*, ss.95-96).

car Komünist Partisini, devrime önderlik etmede partinin "elzem"liğini yanlış anlamakla eleştirdi. Lukacs, devrimci hareketin diğer partilerinin de bu başarısızlığı paylaştığını belirtti ve KAPD'yi ve Amsterdam Bürosunu kastetti. O, hatayı, "parti örgütlenmesinin, özünde, proleter sınıf mücadelesi içinde özel bir proleter örgüt ile değiştirilebilecek (işçi konseyi, fabrika konseyi endüstriyel birlik ve benzeri) olan burjuva toplumunun bir çocuğu olduğu inancı" olarak tanımladı.[28]

Bununla beraber o, kendi orijinal bürokratik parti eleştirisini, işçi sınıfına yabancı görerek asla terk etmedi. Burada o, Hollandalı Marksistlere en yakın noktaya geldi. Lukacs, proleter örgütü devlet iktidarını kazanmak için kullanılan basitçe bir araç olarak alınmasını reddetti; daha ziyade devrimci örgüt özgürlük ve özerkliği birleştirmelidir. Pannekoek gibi Lukacs'a göre de bu, proleter örgütü diğerlerinden ayırdı. Sürgündeki Macar partisi içinde Lukacs'ın deneyimi, yazılarındaki anti bürokratik işaretlerin dağılmadığını garanti etti.

Macar durumu, özellikle Mart Hareketi içinde Komintern ajanı olarak anahtar rol oynayan, Lukacs'a muhalefet etmiş hizbin lideri Bela Kun'dan beri, daha geniş şartlar ve çevreden tamamen soyutlanamaz. Belkide Moskova ikametgâhı nedeniyle (Lukacs Viyana'daydı) Kun, Rus liderlerin iyi niyetini kazandı. O, Viyana Grubu'na "Hegelci saçma"sından[29] dolayı saldırdı ve onun sendikalizm ve "Hollanda Marksizmi" hortlağını ayağa kaldırdı[30]; O, aynı zamanda, Macar partisi için saldırgan bir politika da önerdi. Viyana grubu ihtiyatla, baskıcı Macaristan'daki sempatizanlarla güvenilir bağlantılar geliştirirken Kun, parti

---

[28] Lukacs, "Selbstkritik" (1920), *Revolution und Gegenrevolution*, s.45.

[29] B. Kun, R.L. Tökes tarafından aktarıldığı gibi,I. Völgyes tarafından yayınlanan *Hungary in Revolution* içinde "Bela Kun,", s.190.

[30] Dutschke'de aktarıldığı gibi, *Versuch, Lenin auf die Füsse zu stellen*,s.300.

önderliğine, riski önemsemeksizin bir kitle hareketi yaratmak için Macaristan'a geri dönmeyi önerdi.[31] Tutuklanma olasılığının yüksek olmasından dolayı bu plan Viyana grubuna, kişisel intihar olmasının yanında politik bir tutum olarak da göründü.

Lukacs'ın "*Politics of Illusion - Yet Again?*(1922)"i iğneleyici bir şekilde Kun'un savunduğu politikalara saldırdı. Onun polemikleri, Lukacs'ın en iyi bildiği ülke olan Macaristan dahilinde, örgütsel düşüncesini açığa vurdu. Levi'nin Mart Hareketi'ni[32] suçlamasına imada bulunan bir incelemede Lukacs, Kun'u Moskova'yı memnun etmek için Macaristan gerçekliklerini görmezden gelen bir plan oluşturmakla itham etti. O, her an kopabilecek olan bir devrimci patlamaya ait beyanatlarını, uluslararası devrimci hareket içindeki konumunu emniyete almak için tasarladı. Kun ve onun hizbine göre, Macaristandaki yoldaşlarının yüzyüze kaldığı tehlikeler daha az önemliydi, ama onlar "kesinlikle, şimdi uluslararası şöhretlerin statüsüne sahip olan ve eğer küçük, illegal bir partiyi değil, ama güçlü bir kitle partisini temsil etmeyi talep et-

---

[31] Macar kavgasının kimi detayları için bakınız Boella, *Il giovane Lukacs*, ss. 152-156.; ve Kammler, *Politische Theorie*, ss.222-229. Kun'un maceraperestliği savunurken Lukacs ve Landler karşısında "sendikalizm" ve Hollandalı Marksizm' ithamlarını yapıştırabilmiş olması bir muammadır. Açıklamanın bir kısmı belki de Lukacas'ı aktarmak sebebiyle olabilir. Kun "kendisini Moskova gözünde Mart Hareketiyle başlayan solculuk eğilimleri şüphesinden temizleme noktasında endişeliydi" (Lukacs, "The Politics of Illusion - Yet Again?" *Political Writings*, s.118). Bu olağandan daha fazladır. Kun'un komplocu eğilimleri onun ajanı Ernest Bettelheim'ın Avusturya'da bir komplo örgütlediği - ya da Radek'i izlersek, "karmakarışık ettiği"- tarih olan Haziran 1919'dan başlar. Bettelheim Macar devrimini kurtarmaya niyet etti. Bu Komintern'den resmi bir tasdik almadı ama Kun tarafından cesaretlendirildi: Hans Hartmann böyle bir sonuç çıkarır, *Die verlorene Raterepublik: Am Beispiel der Kommunistis-chen Partie Deutschösterreichs* (Vienna, 1971), ss.169 ve devamı.

[32] Kammler, Lukacs'ın, birkaç ay önce Levi'nin Mart Hareketini benzer ifşasına şiddetli bir şekilde saldırmış olmasına önem verir. (*Politische Theorie*,s.225).

selerdi, konumları şüphesiz güçlenebilecek olan yoldaşları hakkında ciddi olarak düşünüyorlardı."[33]

"Onun bürokrasisinin ruhsuzluğu" Kun'un örgütünü karakterize etti. Devrimci gelişmeyi taklit ettiğinden, çürüme başladı. Moskova'yı etkilemek ve kariyerini ilerletmek için "sahte sonuçlar" gerekiyordu. Tüm örgüt kaçınılmaz olarak çürümeye başladı. Yoldaşlar yasadışı işlere girdiler, beklenen iyi haberleri veren yanlış raporlar düzenlediler. Merkez Komitesi "boş bir bürokrasi" halinde yozlaştı. Hiç bir gerçek işin üstesinden gelinemediğinden parti, saf otorite ve "kör ve kölece itaat" üzerine dayandı. Lukacs geleceği gördü: "Otoritenin böyle suni ve gayri meşru geliştirilmesi sadece, parti bürokrasisinin çok daha fazla içi boş ve ruhsuzlaşmış olmasına hizmet eder; Bu, partiyi, patronları ve astlarıyla bir *ofis* haline dönüştürür."[34]

Bürokratik çürüme tehdidi ve gerçekliği Lukacs'ı, partiyle ilişkisini kesmeye götürmedi; aksine o partinin bürokratik olmayan insan ilişkilerini her zaman olduğundan daha fazla vurguladı. 1921'den bir makalede, "*Organization and Revolutionary Initiative*", Lukacs, merkezileşme ve disiplini beyan etmekten (prescribe) çekinmedi. Ancak, Lukacs'ın nitelemesi devrimci örgütün özüne dokundu. "Bir devrimci partinin merkezileştirilmesinin, bürokratik ve teknik araçlarla başarılması mümkün değildir... Parti üyelerinin tamamen gelişmiş bir bilince... önceden sahip olmaları gereken bir şeydir." Pannekoek ve Gorter'den alınabilecek kelimelerle Lukacs şöyle dedi: "Böylece örgüt sorunu kendisini entelektüel (geistig) bir soru olarak gösterir." Örgüt bir "teknik

---

[33] Lukacs, "The Politics of İllusion-Yet Again?" (1922), *Political Writings*, s.119.
[34] A.g.e., s.121.

sorun" değil, ama *"devrimin en yüksek derecede entelektüel(geistige) sorunudur."*[35]

Çifte mantık Lukacs'ı, çok az kişinin izlediği bir yöne çekti; O, bir taraftan, Leninist partinin merkeziliğini ve disiplinini militanca savundu; diğer taraftan sebatla, parti yaşamının özgürleştirici ve bürokratik olmayan doğasını ifade etti. "Sol" komünist bir etki, Lukacs'ın Leninist partisine renk verdi. Parti hayatı, özgürlük parçalarından bir araya getirilmiştir; yoldaşlık, dayanışma, güven ve benzeri. Bu, ikincil bir düşünce değildi; bu vasıflar, proleter partiyi diğer örgütlerden ayrı bir yere koyar. Bu özgürlük bağları olmaksızın devrim partisi var olma nedenini kaybeder. *Tarih ve Sınıf Bilinci*, özellikle *"Twords a Methodology of the Problem of Organization"* (Örgüt Sorununun Metodolojisine Doğru), ne otoriter merkezileşmeyi ne de otoriter olmayan özgürlüğü terk etti.

Bu son bölümde, kitabın argümanları tek vücut oldu. Lukacs'ın daha geniş kapitalizm analizi, "entelektüel" oluşuna oranla daha az "teknik" olan devrimci örgüt üzerine eleştirel bir önem verdi. Kapitalizm, vulgar Marksistlerin çoğunlukla inandığı gibi, otomatik olarak sosyalizm haline dönüşmez; kapitalizm krizlere ve savaşlara yön verir, ama daha fazlasına değil. Kapitalizm ve sosyalizm arasında, determinizmin ötesinde bir boş alan yatar. Bu dikiş yerinde sadece, "ekonomik sürecin" şimdiye kadarki "nesnesi"nin -proletarya- özne olacağı olasılığı vardır. Bu nesneden özneye dönüşüm, otomatik olarak olmadığından dolayı bir "serbest hareket"tir. O sadece, kendini anla-

---

[35] Lukacs, "Organization and Revolutionary Initiative" (1921), *Politicial Writings*, ss. 115-116. Tabiiki Lukacs, başka yerlerde olduğu gibi bu makalede de Görter'i eleştirir; örneğin bakınız: "Wo stehen wir?" (1920), *Revolution und Gegenrevolution*, ss.126-128.

maya ve sınıf bilincine ulaşan proletaryaya bağlıdır. Lukacs Gorter'i kastederek; Bu görev Batı Avrupa'da özellikle zordur, çünkü proletarya, hiçbir ekstra proleter müttefik çağıramaz. Her şey proletarya anlayışı üzerinde döner.[36]

Bu çatı dahilinde Lukacs, devrimci örgütü, bilinçli "sıçrayış"ı özgürlük içine yerleştirdi. Sıçrayış, kapitalist geçmişinin kalıntılarına delik açtı, ama aynı zamanda gelecekteki özgürlük içinde de yer aldı. Üstesinden gelinemeyen problem buydu: Bir özgürlük gemisi olarak parti, kölelik toplumuyla çarpıştı. O, iki dünyanın tarafında oldu. Örgüt, "zorunlu olarak kapitalist toplum içinde yetişmiş ve onun tarafından harap edilmiş insanlardan oluşur." Görev, onun insan materyalinin toptan bir dönüşümü ütopik umutlarından sakınırken "bu durumun felaket getiren (catastrophic) etkilerini hafifletmek"ti. "Partinin iç yaşamı, kapitalist kalıntılara karşı sürekli bir mücadeledir."[37]

Lukacs, herhangi bir derinlik psikolojisi tarafından dokunulmamış, "tüm şahsiyet"in birleştirilmesinin bir "kesin silah" olduğunu tekrarladı. "Parti üyeleri tüm şahsiyetleriyle, parti hayatının tamamıyla canlı bir ilişkiye girerler." Aktif katılım, partinin "mekanik itaat etme"ye dejenere olmasına engel oldu. Lukacs'a göre parti, politik bir aracın üstüne çıktı. "Özgürlük - klasik Alman filozoflarının farkettiği gibi- pratik bir şeydir; o bir aktivitedir. Ve sadece üyeleri için bir aktivite dünyası haline gelerek Komünist Parti, burjuva insanlar tarafından yakıştırılan pasif rolü alt etmeyi umabilir."[38]

---

[36] Lukacs, *History and Class Consciousness*, s.312.

[37] A.g.e., s.335.

[38] A.g.e., ss.335-336,337.

Tarih ve Sınıf Bilinci Leninist Partinin bir savunusunu öylesine aşırı bir şekilde sundu ki, o aslında bir saldırı yaptı. Hiçbir gerçek parti, kendi geçerli nedenlerinin beklenilen nitelikte olduğunu ispat edemediği müddetçe kendi savunusuyla mahkûm edilmiş olarak kalır: Bu, Lukacs'ın ortodoksisinin aykırılığıydı. O, Batı Marksizmine teslim olmaksızın Leninizmi benimsedi. Daha sonraki kariyerinin çoğunu, izlerini silmeye adamış olsa da, bilinç ve öznelliğin Hegeli, silinmez bir şekilde onun Marksizmine damgasını vurdu.

II

Lukacs'ınkiyle karşılaştırıldığında Korsch'un etkisi sınırlıydı. Ancak, bunun alçak gönüllülüğü onun teorik şaheserinden çok politik yörüngesine daha fazla şey borçluydu. Eğer Lukacs ve Korsch, politik ve teorik olarak 1923'de kesiştilerse de bundan sonra yolları hızla ayrıldı. 1926'da Komünist parti Korsch'u ihraç etti. Lukacs, Komünist parti[39] içindeki yerini desteklemek için hiçbir zaman özeleştiriye -yarı sahte, yarı gerçek- son vermedi, ama Korsch Marksizmin uzun ve izole edilmiş bir yeniden değerlendirmesine başladı.[40] 1961'deki ölümü zamanında artık unutulmuştu.

Ancak bu politik bir olgudur, onun eserinin niteliği hakkında bir yargılama değildir. Onun *Karl Marx*'ı (1938) önemlidir (ve

---

[39] Lukacs parti içinde kalabilmek için bir sebep olarak, bir dışlanmış olan Korsch'un "kader"ine gönderme yaptı. ("Preface to New Edition"(1967), *History and Class Consciousness*, s.xxx).

[40] Gian Rusconi'nin incelemesine bakınız, "Korsch's Political Development," Telos, 27 (1967), ss. 61-78; ve Christiano Camporessi, *Il marxismo teorico negli USA 1900-1945* (Milan, 1973), ss.142-152.

önem verilmemiş olarak durur)[41] Onun teorik çalışmaları Marksist ortodoksi dışındakileri mütemadiyen destekledi ve teşvik etti. Amerika'da periferik bir şekilde Frankfurt Okuluyla çalıştı; esaslı bir ortak çalışma olasılığı ortaya atılmasına rağmen gerçekleştirilmedi.[42] Bertold Brecht, Korsch'u öğretmeni olarak gördü ve sürekli olarak onun öğüdüne uydu.[43] Korsch, Marksizm üzerine en iyi Amerikan kitabının ne olabileceğine kısmen bu yıllarda esinlendi. Sidney Hook, 1928-1929 yıllarında derslerine katıldığı Korsch'un *Twords the Understanding of Karl Marx* adlı eserindeki tezlerini minnetle karşılayarak (1933) (Karl Marx'ın Anlayışına Doğru) onun düşüncelerini destekledi.[44] Ancak, Korsch'un izole oluşu, T.W. Adorno'nun bile 1930'larda onunla karşılaştığında belirttiği gibi, hissedilebilirdi.[45]

---

[41] K. Korsch, Karl Marx (London, 1938). Götz Langkau tarafından yayınlanan Korsch'un Karl Marx çalışması içinde Götz Langkau tarafından Almanca baskıya Önsöze bakınız, "Zum Text dieser Aufgabe," (Frankfurt, 1967), s. v-xv.

[42] Korsch'dan Mattick'e (Eylül 20, 1938), "Briefe an Paul Partos, Paul Mattick und Bertold Brecht:1934-1939," C. Pozzoli tarafından yayınlanan *Jahrbuch Arbeiterbewegung*, II (1974), ss.182-183. Kitap *Dialectic of enlightenment* oldu. Walter Benjamin 1930'da T.W. Adorno'ya, "Korsch'un: *Marxismus und Philosophie* kitabını okudum. Gerçekten iyi bir yönde güçsüz adımlar -bana öyle geliyor-." diye yazdı. (Susan Buck-Moss'dan aktarıldı, *The Origin of Negative Dialectics* (New York 1977), s.207). Lukacs'ın kendisi Frankfurt Okuluna fazlaca önem vermedi.

[43] Woldfietrich Rasch, "Brechts marxisticher Lehrer," *Alternative*, VIII (1965), ss. 94-99. *Alternative*'in aynı sayısındaki mektuplara da bakınız, ss.45-53. Cf. Heinz Brüggemann, "Bertold Brecht und Karl Korsch," C. Pozzuli tarfından yayınlanan *Jahrbuch Arbeiterbewegung*, I (1973), s.177-188; ve Henry Pachter, "Brecht's Personel Politics," *Telos*, 44 (Yaz, 1980), s.39-48.

[44] Sidney Hook, *Twords the Understanding of Karl Marx* (New York, 1933), s. xii. Bakınız Cristiano Camporessi, *Il marxismo teorico negli USA 1900-1945* (Milan, 1973), ss. 93-128. Korsch Hook'un kitabı hakkında düşüncelerini Mattick'e yazdı (Mayıs 10, 1935), "Briefe an Paul Partos," ss. 135-136. Hook'un Marksizminin bir tartışması için bakınız, Richard Pell, *Radical Vision and American Dreams* (New York, 1974), ss.131-140.

[45] Adorno, Korsch'un "onun pratik olarak tekrar sağda ortaya çıkan bugüne kadar sol olduğunu", ve onunla karşılaştırıldığında bir Troçkistin durumunun bile 'gıpta edilebilir' olduğuna işaret etti. (Adorno'dan Krenek'e (Ekim 20, 1938), T.W. Adorno ve ErnstKrenek'in *Briefwechsel*'i içinde, (Frankfurt, 1975), ss. 131-132.

Her ne kadar hacim ve kavramlaştırma olarak daha küçük olsa da *Tarih ve Sınıf Bilinci* gibi Korsch'un *Marksizm and Philosphy*'si de (Marksizm ve Felsefe) politik bir aykırılık olarak alınan felsefi bir çalışmaydı. Kitap, Batı Marksizminin genel felsefi temalarını yansıttı. Marksizm, basitçe bir ekonomi politik değil, ama bir eleştiri ve "toplumun entelektüel (ideolojik) yapısı" ile felsefi bir yüzleştirmeyi içeren bir eleştiriydi. Vulgar Marksistler, politik ekonomi tarafından bastırılmış olan felsefeyi modası geçmiş varsaydılar; bu, önemli bir yanlış yorumlamaydı. Marksizm toplumsal gerçeklik kadar çift boyutlu olmalıdır, ve bu, toplumu bir arada tutan ideolojik yapıştırıcıya karşı tetikte olmayı gerektirir. Korsch "entelektüel hareket" istedi ve Marx'ın politik olanın ekonomik harekete bağlantıları üzerine ifadeleriyle bir paralellik çizdi. "Kesin olarak politik hareket, devrimci bir sınıfın ekonomik hareketi tarafından gereksiz kılınmadı, böylece entelektüel hareket, ne politik ne de ekonomik hareket tarafından gereksiz kılındı."[46]

Tarih ve Sınıf Bilinci'nde olduğu gibi *Marksizm ve Felsefe*'nin uyandırdığı hisler, saf felsefi ufukların ötesinde içten içe bir politik ateşin yandığını ima etti. Onun hacmi ya da içeriği açıkça görülür, çünkü Korsch, Lukacs'ın verdiğinden daha az ipucu bıraktı. Bu, kısmen daralan bir politik evreni yansıttı. Lukacs'ın gizlenmemiş "sol" komünizmi 1919-1921'de kuvvet bularak büyüdü. O yıllarda "sol" komünizm açıkça tartışılan ve itham edilen bir gerçeklikti. 1923-1924 itibariyle, muhalif bir Marksist olarak ortaya çıktığında Korsch'a daha az tolerasyon gösteriliyordu. Dahası, onların komünist hareket içindeki ayrı ayrı konumları radikal olarak değişti. Lukacks, sürgündeki bir komünist parti içinde bir azınlık hizbine bağlıydı. Korsch, *Reichtag* içinde

---

[46] K. Korsch, *Marxism and Philosphy* (London, 1970), s. 84.

ve Ruslarınki dışında en önemli parti de komünist parti temsilicisiydi ve Alman Komünist Parti'sinin (KPD) başlıca teorik gazetesini yayınladı. KPD içindeki tüm aktivite gibi onun idaresi ve yazıları yakından izlendi.

Korsch'un erken gelişmesi ve yazıları, Lukacs'ın yazılarından daha az merak ve heyecan sunar. Lukacs'ın estetikten Komünist parti üyeliğine dönüşümü - "onun değişimi iki Pazar arasındaki boşlukta meydana geldi"[47]- hakkında söylenmiş olanlar Korsch hakkında söylenemez. Bağımsız öğrenci Sosyalisti I. Dünya Savaşı'ndan önce ani bir sıçrayış değil ama aşamalı bir gelişmeyle komünist parti içine yöneldi. Korsch SPD'ye 1912'de ve 1919'da SPD'ye muhalefete (Bağımsız Sosyal Demokratlar, USPD) katıldı. O, 1920'de USPD'nin KPD'ye yönelen çoğunluğunu takip etti.[48]

Politik ve teorik makaleleri için en önemli deneyim, İngiltere'de, Fabian Topluluğuna hayranlık duyduğu ve ona bağlandığı 1911 ve 1914 arasındaki yıllarıymış gibi görünmektedir. Korsch'a göre, Fabian Topluluğu, üzerinden standart Alman Marksizmini eleştirecek bir Arşimed noktası sağladı. Almanlar'ın aksine Fabianlar, sosyalizmin, bir pratik aktivizm ve etik bir idealizm -bir *Geist der Tat*-[49] olmaksızın gelebileceğine inanmadılar. Dahası Fabianlar, politik bir parti değil, ama bir *'ruhsal merkez'* (spiritual center, *geistig Zentrum*) kurdular.

---

[47] Anna Lesznai, David Kettler tarafından aktarıldığı gibi, "Culture and Revolution: Lukacs in the Hungarian Revolution of 1918," *Telos*, 10 (1971), s.69.

[48] Erken dönem Korsch üzerine en detaylı çalışmalar Paul Breines'in "Korsch's Road to Marx" ıdır, *Telos*, 26 (1975-1976), ss.42-56; ve Michael Buckmiller'in "Marxismus als Realitat: Zur Rekonstruktion der theoretischen und politischen Entwicklung Karl Korsch," C. Pozzoli tarafından yayınlanan *Jahrbuch Arbeiterbewegung* içinde, I (1973), ss. 15-106; ve onun *Karl Korsch und das Problem der materialistichen Dialektik* (Hannover, 1976). Korsch'un dul eşi Hedda Korsch, Buckmillers'in yorumlarını kabul etmez; O Korsch'un KPD'ye şüphelerle ve şartlarla girdiğini iddia eder (özel röportaj, Hedda Korsch, Los Angeles, Nisan 3, 1978)

[49] Bakınız Breines, "Korsch's 'Road to Marx,' " ss. 49-51; ve bakınız Buckmiller, "Marxsizm als Realitat," ss. 26-31.

Korsch'un deyimi "pratik sosyalizm", onun Fabianlar'dan aldığı dersleri özetledi. Bununla beraber terim içeriğinin hakkını vermedi. Korsch pratik sosyalizmi ortodoks ve bilimse Marksizmin dürüstçe karşısına koydu. Ortodoks Marksizm sadece ekonomik önkoşulların değil ama bir gün yere düşecek olan sosyalist toplumun kendisinin de "kapitalist ağaç" üzerinde olgunlaşabileceğini öne sürdü. Pratik sosyalizm tam aksine "bilimsel sosyalizm değil"dir. O, "bilimden daha fazla bir şeydir; o, harekete, yaratıcı irade ve hazırlıktır."[50]

Alman Ekim'i (1923) Korsch'un politik rolü ve aykırılıkları için sahneyi kurdu. 1921 Mart Hareketinden sonra bu, KPD'nin bir sonraki (ve sonuncu) saldırısıydı. 1923 yılının şiddetli enflasyonu orta sınıflar ve işçi sınıfının çoğunu harab ettiğinden dolayı ekonomik ve politik durum elverişli göründ. Ruslar, özellikle Trotsky, yakında olması beklenen bir Alman devriminin umudunu beslediler. KPD'nin liderleri, Heinrich Brandler ve August Thalheimer daha az ikna olmuş olmalarına rağmen, Rusların onlara galip gelmesine, onlar üzerinde etkili olmalarına ya da onları ikna etmelerine izin verdiler. Planlama ve Rus katılımı Mart Hareketi'nden daha genişse de sonuç aynıydı: Kitle desteğinin yokluğu ve yüzüne gözüne bulaştırma sebebiyle kesin başarısızlık.[51] Alman Ekim'i, KPD ve Komintern'in sonradan ihtilaf çıkaran savaşları içinde başlıca sorun olarak varlığını

---

[50] K, Korsch, "Praktischer Sozialismus" (1920), Korsch'un *Kommentare zur deutschen "Revolution" und ihrer Niederlage* çalışması içinde tekrar basıldı (The Hague, 1972), ss.24-25.

[51] Genel olarak Werner Angress'e bakınız, *Stillborn Revolution: The Communist Bid for Power in Germany 1921-1923* (Princeton, N.J., 1963). Thalheimer'ın daha sonraki analizi değerlidir; o 1923'lerin Almanyasının 1917'lerin Rusya'sıyla özdeşleştirilmesini eleştirdi ve Brandler'ın Rusların fikirlerine, onların devriminin başarısından dolayı uyduğunu açıkladı (A. Thalheimer, 1923: *Eine verpasste Revolution* (Berlin, 1931)).

sürdürdü. O, Alman devletine tehditler tarihi içinde epeyce satırı hak eder.[52]

Alman Ekim'i, KPD liderliğinde bir değişime götürdü. Bir felaketle isimleri lekelenen Brandler ve Thalheimer, Komintern'in lideri Grigori Zinoviev'e karşı birer sorumlu haline geldiler. Ek olarak, onların başarısızlık değerlendirmeleri içinde, Brandler ve Thalheimer Komintern'i nesnel koşulları doğru ölçmekte başarısız olmakla itham etti.[53] Bu, Zinoviev'e göre kabul edilemezdi. Brandler'i, Sovyet liderliğini[54] açıkça eleştirmiş olan Trotsky ile bağlantılandıran Zinoviev, "Liderlikte (KPD'nin)[55] bir değişim yapmalıyız" yorumunu yaptı. O, desteğini Ruth Fischer ve Arkadi Maslow'un yeni ve sol liderliğine verdi. Zinoviev,

---

[52] Örneğin F.L. Carsten'e bakınız, *The Reischswehr and Politics 1918-1933* (Berkeley, Calif., 1973), s.194; ve Bakınız Erich Eyck, *A History of the Weimar Republic*, Cilt 1 (New York, 1967), s.268.

[53] K.H. Tjaden, *Structur und Funktion der "KPD Opposition"* (KPO) (Erlangen, 1970), ss. 30-40.

[54] Trotsky'nin Sovyet liderliğini eleştiren *New Course* çalışması bir broşür olarak yeni ortaya çıkmıştı (Ocak 1924). Ancak muhataplarına göre dahi, iki hizipsel kavga arasındaki ilişki gizemliydi. Manevralar üzerine kimi detaylar için bakınız, Otto Wenzel, "Die Kommunistische Partei Deutschlands im Jahr 1923," Felsefe Doktorası tezi, Freien University, Berlin, 1955, ss.266 ve devamı.; Isaac Deutscher, *The Prophet Unarmed: Trotsky 1921-1929*, Cilt 2 (New York, 1965), ss. 144-163; ve E. H. Carr, *The Interregnum 1923-1924* (Baltimore, 1969), ss. 238-251. Trotsky ve Brandler'in Alman Ekim'inden zıt sonuçlar çıkarmış olmaları onları birleştirmede önem taşımamış gibi görünür. Bakınız L. Trotsky, "On the Roads to the Europian Revolution" (1924), ve "Through What Stages Are We Passing?" *The Challenge of the Left Opposition 1923-1925* (New York, 1975), ss. 163-174. Aynı zamanda Brandler'in Isaac Deutscher tarafından yayınlanan anılarına bakınız, "Record of a Discussion with Heinrich Brandler," *New Left review*, 105 (1977), ss. 47-81. Radek Trotsky ve Brandler'i,her biriyle ilşki kurduğu oranda birleştirmeye hizmet etti. Bakınız Warren Lerner, *Karl Radek* (Stanford, Calif., 1970), ss. 124-125. Cf. Marie-Luise Goldbach, *Karl Radek und die deutsche-sowjetischen Beziehungen 1919-1923* (Bonn, 1973), ss. 132 ve devamı.

[55] Zinnoviev, "Rede des Genossen Sinowjew über die lage der KPD" (in der Stitzung der Exekutive der Kominter January 1924), *Die Internationale*, VII (1924), s. 44. Yeni atamadan önce Zinoviev'in konumu için onun *Probleme der deutschen Revolution* (Hamburg, 1923) makalesine bakınız.

Fischer ve Maslow en azından bir noktada ama bu arada can alıcı bir noktada anlaştılar: Komintern nesnel koşulları yanlış değerlendirmedi, ama Brandler ve Thalheimer devrimi yanlış yola sevkettiler ve yanlış örgütlediler.

Bu güçler takımı, içinde Korsch'un bir politik rol üstlendiği alanı tanımladı: Fischer ve Maslow'un yeni sol liderliği ile Zinoviev tarafından yönetilen Komintern arasındaki sağlam olmayan bir müttefiklik.[56] Müteffiklik sağlam değildi çünkü KPD'nin sol liderliği ortodox Leninizme meydan okuyarak "sol" komünizme yöneldi.[57] Örneğin, Maslow çoktan bir "sol" komünist olarak tanımlanmıştı ve onun haddini aşması Lenin'in kınamasına sebep olacak kadar ciddiydi.[58] Sicilini incelemek için özel bir komite bile görevlendirilmişti.[59]

---

[56] Cf. Theo Becker, *Der Politische Erfahruhgsgehalt der geschjchtsohilosophichen Kritik Kark Korschs am dogmatischen Marxismus* (1923-1930) (Hannover, 1977), ss. 93 ve devamı, Becker Buckmiller'i çeşitli noktalar üzerinde eleştirir.

[57] Herman Weber, *Die Wandlung des deutschen Kommunismus*, Cilt 1 (Frankfurt, 1969), s.63. Cf. Ossip Flechtheim, *Die Kommunistische Partei Deutschlands in der Weimarer Republik* (Offenbach, 1948), ss. 100 ve devamı.

[58] *Stalin and German Kommunism*'inde (Cambridge, Mass., 1948) Ruth Fischer'a göre Maslow 1921'de Berlin'e gönderilmiş olan (s. 182) Russian Worker's Opposition'ın (Rus İşçileri Muhalefeti) liderlerinden biri olan Shlyapnikov ile görüştü. Daniel Shlyapnikov'un Almanya'da olduğunu ve KPD'nin soluyla ilişki kurmaya çabaladığını doğrular; bakınız Robert V. Daniels, *The Consciousness of the Revolution: Communist Opposition in Soviet Russia* (New York, 1969), s.162. Schapiro, Shlyspnikov'un Almanya seyahatini, onun Maslow'la buluşmasını ve İşçiler Muhalefeti ve KAPD arasındaki yakınlığı kayıt eder (Leonardo Schapiro, *The Origins of the Communist Aristocracy* (New York, n.d.), ss.330-331.) Fischer onların bir solcu ve daha sonra da bir tarihçi olan Arthur Rosenberg'in evinde buluştuklarını iddia eder. Helmut Schachenmayer rivayeti tekrarlar ama daha fazla kaynak vermez; onun *Arthur Rosenber* çalışmasına bakınız (Wiesbaden, 1964), s. 24. Her durumda Lenin Maslow'a 'solculuğa katılma"sından ötürü saldırdı ve onun Rus sol muhalefetiyle provokatif temaslarına imada bulundu; bakınız V. Lenin, "A Letter to the German Communist Party" (Ağustos 14. 1921), *Collected works*, Cilt 32 (Moscow, 1965), s. 519.

[59] Bu sorgulamaya bağlı olarak Carr, "parti edebiyatında bu vakaya dair az referans vardır" diye belirtti. (*The Interregnum*, s.217). Cf. Fischer, *Stalin and German Communism*, ss.361-362, Eric Wollenberg (1892-1973) olayı yayınlanmamış anılarında belirtir. (Hoover enstitüsünün arşivleri).

Ancak, açıklık, olaylardan sonra az bir zahmetle elde edilebilir. Başlangıçta birçok "sol" komünist reformizm ve sosyal demokrasi karşısında Komintern'le aynı tarafta dövüştüklerine inandılar ya da bunu umdular; Lukacs gibi onlar da, yerel özerklik ve bağımsızlığı, demir disiplin ve merkezileşmeyle uzlaştırmayı denediler. 1923 sonu itibariyle "sol" komünistlerin çoğu bu illüzyonları ve umutları boşa çıkartan olaylar tarafından cezalandırıldılar. Fischer ve Maslow'a göre, bununla beraber, bu illüzyonlar sonraki iki yıl boyunca canlı kaldılar.

Bununla beraber bu, Komintern-"sol" paktının kolay kırılganlığı, eğer imkânsızlıktan kaynaklı değilse, tamamen belirsiz değildi. Zinoviev aslında müttefikliğin riskini, soldan daha doğru bir şekilde gördü. Ta en başından beri o, solculuğa ve ultra-solculuğa karşı uyarıda bulundu. Bu uyarı, düzenli bir biçim aldı. Zinoviev, sol içinde sorumlu proleter unsurlar ve sorumsuz entelektüeller arasında ayrım yaptı.[60] Bu temeller üzerinde Korsch, ultra-solculuğun entelektüel suçlusu olarak hedef alındı.

KPD'nin Dokuzuncu Parti Kongre'si (Nisan 1924) Alman Ekimi'nin peşinden solun zaferini tasdik etti. Zinoviev'in Kongre'ye mektubu (26 Mart 1924) zaten sorumlu solcuları sorumsuz olanlardan ayırdı. İlk belirtilenler, kitlelerden gelen, tamamen devrimci işçilerdi. "Diğer akım, entelajensiyadan bir liderler grubu tarafından temsil olundu" ve "boş devrimci ifade tarzı" tarafından karakterize edildi.[61]

---

[60] Cf. Pierre Broue, *Revolution en allemagne* 1917-1923 (Paris, 1971), s. 557.

[61] Zinoviev, "Artikel des Genossen Sinowjew" (Mart 26, 1924), *Bericht über die Verhandlungen des IX Parteitages der Kommunistischen Partei Deutschlands* içinde, Frankfurt'ta 7 Nisan 1924'ten 10 Nisan 1924'e kadar Frankfurtta düzenlendi, KPD'nin Merkez Komitesi tarafından yayınlandı (Berlin, 1924), ss. 78-79. En azından delegelerden bazıları için bu mektup bir sürprizdi. Zinoviev ve sol arasındaki müttefiklik Brandler ve Thalheimer'ın sağı karşısında darbe almıştı; şimdi Zinoviev sola saldırıyordu. "Ne oluyor şimdi" diye sordu bir delege. "(Zinoviev'in mektubunun) genel çizgisi şimdi görünür: Sol içinde esas tehlike vardır ve birisi sol sapmalara karşı mücadele etmelidir. Bu Ocaktan bu yana bir yer değiştirmedir." (s.289).

Dokuzuncu Kongre'ye mektuba ek olarak Zinoviev, "sol" entelektüellerin tehlikeleri üzerine bir mesajlar dizisini hemen gönderdi. 1924 Martının sonunda Zinoviev (ve Nikolai Bukharin), birçok parti üyesine parti içinde Bolşevizmle uzlaştırılamaz eğilimlere karşı uyarıda bulunan mektuplar yazdılar. Bunlar, sendikalardan çıkma, birleşik cepheyi reddetme ve "örgütsel sorunda Rosa Luxemburg'un perspektifine çekilme" eğilimlerini - tüm "sol" konumları- kapsıyordu. Daha zarar verici olan, parti içinde kimi grupların "Komintern içinde bir kriz"den bahsetmiş olmasıydı. "Kendinizi ultra-sol eğilimin çok zayıf olduğu gibi tatlı tabirlerle uyutulmanıza izin vermeyin."[62] Çok benzer terimlerle Zinoviev, Fischer ve Maslow'a yazdı. "Ultra-solun ciddi bir gücü temsil etmediğini hayal etmeyin." Rosa Luxemburg'un bayrağı yükseltildi, birleşik cephe saldırdı ve "Komintern içinde bir sözde 'kriz' "[63] söylentisi var. Maslow'un bir muhabiri, Zinoviev'in sol "akademisyenler"den[64] tedirgin olduğunu rapor etti.

Marksist filozoflar tarafından iki eserin, Lukacs'ın *Tarih ve*

---

62 Zinoviev, "Briefe Sinowjews und Bucharins an Thalmann und Schleecht" (Mart 31, 1924), Weber'de tekrar basıldı, *Die wandlung des deutschen Kommunismus*, Cilt 1, ss. 399-400.

63 Zinoviev, "Briefe Sinowjews und Bucharins an Thalmann und Schleecht" (Mart 31, 1924), Hc Weber içinde, "Zu den Beziehungen zwischen der KPD und der Kommunistischen Internationale, VfZ, XVI (1968). Yeni Fisher ve Maslow liderliği saldırıyı bertaraf etmeye çalıştılar. Fischer, Rosa Luxemburg'u "burada ve orada" savunan sapkın bildirilerin Komintern Yetkililerini yanlış bir şekilde "bir ultra-sol kanadın oluşmasının gerçek bir tehlike olduğuna" inanmaya sevkettiğini iddia etti. Aslında tehlike sağdaydı (R. F. (Ruth Fischer), "Der Frankfurter Parteitag,"*Die Internationale*, VII (1924), s. 232). KPD'nin Politbüro'su Zinoviev'in Dokuzuncu Parti Kongresine mektubunu cevapladı; bu, entelektüellerin partinin her iki kanadında da yer aldığını ve ultra-sola karşı bir mücadelenin görünümü altında gerçeklikte parti liderliği karşısında bir mücadelenin var olduğunu belirtti. (Polbüro, "Einige Erganzungen zum Artikel des Gen. Siowjew," *Die Internationale*, VII (1924), ss. 247, 250)

64 Max Levien'den Maslow'a (Nisan 1, 1924), Weber, "Zu den Beziehungen" içinde, s. 195.

Sınıf Bilinci ve Korsch'un *Marksizm ve Felsefe*'si, ortaya çıkarılması, ultra-solculuğun suçlamalarıyla ve entelektüellerin şüpheleriyle yüklendiği bu atmosfer içindeydi. Lukacs, kendi izlerini kolay kapatıyor olmasına rağmen, kolaylıkla ultra-solun bir parçası olarak tanımlandı. Korsch, *Marksizm* ve *Felsefe*'nin erken bir baskısına ilave edilen bir *Afterwards instead of a Forwards* içinde Lukacs'la olan birliğini ifade etti. Korsch kitabını tamamlarken Lukacs'ın kitabının yayınlandığını ve "daha geniş bir felsefi kuruluş üzerine temellenen" Lukacs'ın bu kitabının "burada ortaya atılan sorunlar üzerinde birçok noktaya dokunduğunu; konuyu şu an gördüğüm kadarıyla, onunla olan temele ait anlaşmamı belirtmekten memnunum."[65] diye belirtti.

Komünist Enternasyonal'in Beşinci Dünya Kongresi'nin arifesinde (Haziran 1924), Boris (Roninger) tarafından, Komintern programı üzerine bir makale ile arka arkaya "Lenin ve Komintern"i kapsayan *Internationale*'in bir sayısı (Korsch tarafından yayınlanan) meydana çıktı. Her ikisi de, ultra-sol provakasyonlar olarak karışıklığa sebep oldular. Aynı sayıda Korsch, Lukacs'ın *Tarih ve Sınıf Bilinci* ve Bukharin'in *Tarihsel Materyalizm*'i de dahil (Historical Materialism) çeşitli kitapları yeniden ele aldı. Burada Korsch bazı Marksist uçlar üzerinde durdu. O, Lukacs'ın Macar partisi içindeki muhalifi Kun'u, Lukacs'ın kitaplarına kabaca saldırdığı için eleştirdi; ve o, Bukharin'in "özellikle burjuva bir bilim metodu"[66] savunduğunu iddia etti. Çoktan

---

[65] K. Korsch, 'Marxismus und Philosophie" ye "Ein Nachwort statt Vorwort", *Grünberg Archiv*, XI (1925), s. 121. Lukacs'ın diğer tasdikleri Korsch'un çalışmalarında bulunabilir. Örneğin o 1922'de Lukacs'ın Diltey'in Hegel üzerine kitabının eleştirel incelemesini övdü (K. Korsch, "Eine Antikritik" (1922), *Kommentare zur deutschen* "Revolution," s. 64).

[66] K. Korsch, "Über materialistische Dialektik" (1924), Korsch'un *Marxismus und Philosophie* kitabında yeniden yayınlandı (Frankfurt, 1966), s.173.

ultra-solculukla lekelenmiş Boris[67] sadece Bukharin'e saldırdığından değil, ama tamamen Luxemburg'u savunduğundan haddini aştı; ve o Lenin'i, eleştiriden muaf tutmadı.[68] Bu eleştirel makaleler ve yeniden ele almalar için, *Beşinci Dünya Kongresi*'nin arifesinde KPD'nin asıl teorik yayınında ortaya çıkmak, Komintern politikaları üzerine bir saldırı olarak yorumlandı.

Beşinci Kongre, haziran'da, Zinoviev'in bir ön konuşmasıyla açıldı. Onun erken mektupları KPD üzerine bildirilerini öndeledi. O, Ultra-sola, entelektüeller ve profesörler olarak özellikle Lukacs ve Korsch'un isimlerini anarak saldırdı. "Bu teorik revizyonizmin, cezasını çekmeden geçmesine izin verilemez."[69]Tüm sorumluluğu Bukharin'den alıp Boris'e yükledi. Fischer, Korsch'u Boris'den ayırarak darbeyi savuşturmaya çalıştı. "Korsh ve Boris aynı zamanda anıldığında... Yoldaş Korsch, Borisle aynı kap içine fırlatıldığında... Alman partisi buna izin vermeyecektir."[70]

Elbette, Korsh'un suçları özellikle ağır görünmez; ancak Marksist yasa ve düzenin atmosferinde, onlar Korsch'u dönek olarak tanımlamaya yetti. O, politik ve felsefi mülkiyetin her ikisini de ihlal etti. *International*'in editörü olarak o, Komintern'i eleştirdi ve onun sayfalarını diğer eleştirilere açtı. Onun *Marksizm ve Felsefe*'si taktik olarak tartışmaya ya da anlaşmazlığa yol

---

[67] Bir kısım (Boris ve Samosch, her ikiside Rus) Komünistler ve Rus Devleti arasındaki tüm örgütsel ve politik bağlarda bir yarılma istediler." Rosa Levine-Meyer, *Inside German Communism: Memoirs of Party Life in the Weimar Republic* (London, 1977), s.65.

[68] Boris (Roninger), "Zur Programmfrage," *Die Internationale*, VII (1924), ss.328 ve devamı.

[69] G. Sinowjew, "Bericht über die Tatigkeit der Exekutive," *Fünfter Kongress der Kommunistischen Internationale*, Cilt 1, (n.p., n.d.), Feltrinelli Reprint (1967), s. 53.

[70] Fischer, *Fünfter Kongress*, s. 202.

açıcı olmamasına rağmen, tarihsel Hegel kokmaktadır; dahası, bağlantıları kurmakta yavaş olanlar için, Korsch zaten bir "sol" komünist olarak damgalanmış olan Lukacs'la olan dayanışmasını açıkça belirtti.[71]

Sonraki aylar esnasında Fischer ve Maslow'un sol liderliği Komintern'in konumuna mağlup oldu -ya da onu kabul etti-; Onlar Luxemburgizm ve ultra-solculuğu koklayan hevesli Bolşevikleştiriciler haline geldiler. Maslow'un kendisi Boris'in ma-

[71] Şaşırtıcı olan Korsch'un bir ultra-solcu olarak kimliklendirilmesi değil ama bunun bir yanlış anlaşılmaya dayandığı ve Korsch'un bu tarihte muhalif bir unsur olmadığı iddiasıdır. Douglas Kellner'e göre Korsch'un Eylül 1925'den önce Komintern liderliğine direnmiş olması nosyonu bir "efsanedir." Onun "Korsc's Revolutionary Marxsizm" ine bakınız, Karl Korsch içinde, *Revolutionary Theory*, D. Kellner tarafından yayınlandı (Austin, Tex., 1977). Kellner takip eden yorumlara saldırıyor: E. H. Carr, *Socialism in One Country III* (Harmondsworth, 1972), ss. 11-115; Paul Breines, "Praxis and Its Theorists," *Telos*, 26 (1972), ss. 67-103; bunlara ilaveten David Bathrick, "Introduction to Korsch," *New German Critique*, 1/3 (1974), ss.3-6, ve Fred Halliday, "Karl Korsch: An Introduction," Korsch, *Marxism and Philosophy* içinde. "Lenin and Komintern" in Korsch'un aykırılığını bildirmediği doğrudur -ilave bir noktayı ele almak için- , ama bu gerekli değildi. Bu, Lenin'in sapmalara karşı kurnaz, neredeyse anlaşılmaz, bir savunusuydu. Ancak bu Marksizm'in Hegel'ci ve Luxemburg'çu boyutları için sınırlı bir özürü içerdi ve o Leninizm'in kanun halinde toplanmasını eleştirdi. Dahası Zinoviev hiç bir muğlaklık olmadan Beşinci Dünya Kongresinde makaleye saldırdı. "Derginin editörü, yoldaş Korsch, Yoldaş Lenin'i Leninizm'den birçok sapmalardan 'korur'. Ben Yoldaş Korsch'a hepsinden ziyade Marksizm ve Leninizm çalışmasını dostça önermemiz gerektiğine inanıyorum... İnanıyorum ki Alman Parti'sinden talep ettiğim zaman *Internationale* dergisinin Marksistlerin eline verilmesini istemek çok fazla bir şey değildir." (Zinoviev, Fünfter Kongress, s, 54).Eğer hala şüphe varsa, Korsch daha sonra bu makale üzerine saldırılardan yakındı. Kongre'den birkaç ay sonra bir gözden geçirmede o, geçerken, kendi "Lenin and the Comintern" makalesinin haksız bir şekilde ve desteksiz olarak Beşinci Kongre'de bir Leninizm eleştirisi olarak saldırıya uğradı..."ğını belirtti. (K. Korsch, "J. Stalin, *Lenin und der Leninizmus*," *Der Internationale*, *VII* (1924), s. 668). Ayrıca bakınız Henri Rabasserie, (Henry Pachter), "Kellner on Korsch," Telos, 28 (1976), ss. 195-198. Politik olgulardan ayrı olarak, Kelner'in, Korsch'un kınanmasının bir yanlış anlamaya dayandığı tartışması bir yanlış anlamaya dayanmaktadır. " 'İdealist sapmalar' ve ultra-solculuk arasında bir çeşit derin bağlantı olduğu varsayıldı: Hegel gülümsemiş olabilirdi." (Korsch içinde Kellner, *Revolutionary Theory*, s.46). Hegel'in gülümseyip gülümsemediğini bilmek zordur; bunula beraber, Batı Marksizm'inin tarihi Hegelci düşüncenin geri getirilmesiyle bitişik olduğu sürece "bir çeşit derin bağlantı" vardır.

kalesini cevapladı[72] ve partinin Merkez Komite'si bunu resmen kınadı.[73]

Hikâyenin kalanı kısaca anlatılabilir. Korsch artan bir şekilde sol muhalefete doğru hareket etti ve Fischer ve Maslow artan bir şekilde Komintern'in kurallarına uydular; onlar, sol sapmaları, yada Fischer'ın, Korsch ve Lukacs'ı ifade eden "*The West European Theoretical School*" (Batı Avrupalı Teorik Okul) dediği şeyi bulmaya çalıştılar. "Teorik sapmaları mazur görmeyeceğiz, ne de Batı Avrupalı *'Teorik Okul'*a Leninist olarak hareket etse dahi imtiyaz tanıyacağız."[74] Bu dönemde Korsch, defalarca radikal muhalefetin bir parçası olarak tanımlandı.[75]

Bu manevralar, KPD'nin *Onuncu Parti Kongre*'sinde (Temmuz 1925) neticelendi. Her ne kadar bu, Fischer ve Maslow'un bir önceki kongrede kazandıkları zaferi sözde tekrar teyit etse de, onların düşüşlerinin işaretini de verdi. Zinoviev, hâlâ bir sıcaklığın var olmasına rağmen ultra-sol karşısındaki sürece sahip çıkmak için Kongre'ye bir mektup gönderdi. O, Korsch'u, bu solun bir parçası olarak isimlendirdi.[76] Ancak, Zinoviev'in Maslow ve Fischer'la olan müttefikliği artık bir amaca hizmet

---

[72] A. M., "Einige Bermerkungen zur Programfrage," *Die Rote Fahne*, Haziran 17, 1924.

[73] "Diskussion über den Bericht vom 5. Weltkongress: Zentralausschutzsitzung vom 20. Juli," Die Rote Fahne, haziran 25, 1924. "Boris'in *International*'deki makalesinin önemli bir hata olduğunu açıkladık çünkü o işçi sınıfı radikalizminin karamsarlığını anti-bolşevik eğilimler içine sızmak için kullanmaya çabaladı... *International*'in editörü hatayı teslim etti."

[74] Ruth Fischer, "Parteitag der Bolschewisierung," *Die Rote Fahne*, Haziran 28, 1925.

[75] Örneğin bakınız "Die zweite Reichstagung des marxistisch-leninistischen Zirkels," *Die Internationale*, VIII (1925), s. 78.

[76] KPD içindeki mevcut 'ultra-sol' grubun (Scholem, Katz, Rosenberg, Korsch) durumu son tahlilde onların Bolşevik taktikleri Almanya'daki maddi ilişkilere uygulamalarındaki mutlak güçsüzlüklerine dayanır" (G. Sinowjew, Brief des Exekutivkomitees der Komintern an den X Parteitag der Kommunistischen Partei Deutschlands," *Die Rote Fahne*, Temmuz 9, 1925).

etmedi. Onuncu Parti Kongresi'nden sadece haftalar sonra Zinoviev kesin olarak onların muhalifi oldu. Bu konum değişimi, eğer müteffikliğin doğası başlangıçtan kaçırılırsa, Komintern içinde bir tane daha anlaşılması güç yön değişimi olarak görünür. O, her zaman kaypaktı ve bu Zinoviev için Maslow ve Fischer'e oranla daha açıktı. Gayretli Bolşevikleştiricilere dönüşmelerinin yanında onlar, sol muhalefetle bağlantılı entelektüeller olarak lekelenmiş kaldılar. Onlar, Alman Ekimi'nin kötü yenilgisinden hemen sonra, uygun müttefiklerdiler.

Alman partisi, Onuncu Parti Kongresi'nden sadece haftalar sonra, Ağustos 1925'in ortasında Komintern İdare Komitesinde tartışıldı. Zinoviev'in o zaman belirttiği kısmen doğru gibi gelir. O, Brandler'ın en iyi muhalifleri olarak Fischer ve Maslow'u esasında "istemeyerek" destekledi; dahası o, her zaman sol içinde "iyi proleter unsurlar"la entelektüeller arasında ayrım yaptı.[77] Alman partisinin üyelerini de içeren bu tartışmalar, himayenin değişimini ilan etti. 1 Eylül 1925'de[78] Zinoviev'in "açık mektup"u partinin ana gazetesinde, *Die Rote Fahne*'de yayınlanıncaya kadar haber bütün ayrıntılarıyla partiye ulaşmadı. Komintern'in KPD içinde bu güne kadarki en doğrudan aracısı olan "Açık Mektup," Fischer ve Maslow'un işine son verilmesini istedi.

---

[77] "Die erste Rede des Genossen Sinowjew: Aus den Verhandlungen des EKKI über die deutsche Frage," *Die Rote Fahne*, Eylül 26, 1925. (Bu konuşma 13 Ağustosta hazırlandı ama Eylül 26 ve 27'de halka açıklandı. Aynı zamanda bakınız Yoldaşlar Bukharin ve Zinoviev'in konuşmaları, *Der neue Kurs*, KPD'nin Merkez Komitesi tarafından yayınlandı (Berlin, 1925). Zinoviev, Partiyi, Marksist olduğunu iddia etmesine rağmen Korsch'u hoş görmekle itham etti. "Korsch'un bir marksist değil, çıldırmış bir küçük burjuva olduğunu söylediğimiz zaman onu uzaklaştırmanız gerekirdi, bu yapılmadı" (s.22).

[78] Briefe der Exekutive der Kommunistischen Internationale an alle Organisationen und die Mitglieder der KPD," *Die Rote Fahne*, Eylül 1, 1925;H. Weber'de tekrar yayınlandı, *Der Deutsche Kommunismus: Dokumente*, (Cologne, 1964), ss. 218-242.

"Açık mektup" Fischer ve Maslow'u sadece, ultra-sola direnmekte başarısız olmakla değil, ama onunla cilveleşmekle suçladı. Saldırının darbesi, ultra-sola Fischer'dan daha yakın durduğundan, Maslow'un üzerine geldi. "Yoldaş Maslow bilhassa bir 'saf' 'sol' 'Batı Avrupa' Komünizmini Leninizmin 'oportinizmine karşı çıkarmaya çalıştı." Mektup şu talimatı verdi: Tüm Alman partisi, her şeyin ötesinde en iyi yoldaşların... Maslow ve Fischer Grubunun Parti ve Komintern arasında kurduğu ilişkiden kopma görevi vardır.[79]

Zinoviev'in "açık mektubu" parti içinde "sansasyon ve panik" doğurdu.[80] Çok az kişi, Zinoviev tarafından takdis edilen, Fischer ve Maslow'un sol liderliği görevine böylesine teklifsizce son verileceğini ummuştu. Partinin onları oybirliğiyle yenilgiye uğratması çok sürmedi. "Açık mektup" günleri içinde partinin mahalle toplantıları için çağrı yapıldı. Korsch; sözünü daha fazla sakınmadı. Frankfurt'ta, 9 Eylül'deki mahalle toplantısında Korsch, Komintern'in "*kızıl emperyalizm*"ini ifşa etti.[81]

---

[79] A.g.e., ss. 222, 233, 227, 230. 'Açık mektup'tan seçme pasajlar H. Gruber içinde vardır, *Soviet Russia Masters the Comintern* (Garden City, N.Y., 1974), ss. 49-55.

[80] Levine-Meyer, *Inside German Communism*, s. 86.

[81] Korsch'un Komintern'i 'kızıl emperyalizm'le itham etmesi hakkında Kellner şunları söyler: "Hâlâ bu hikâye için herhangi bir kanıt keşfetmeliyim ve onun Korsch efsanesinin bir parçası olduğuna dair şüphem var." (Karl Korsch, s.69). Kanıt her yerdedir; Korsch dahi bunu örtbas etmeyi denedi. *Die Rote Fahne* içinde isimsiz bir makale soldaki sorumsuz entelektüeller ve temiz proleterler arasındaki standart ayrımı yaptı. Daha sonrakinin bir örneği olarak Korsh'un Frankfurt mahalle toplantısından sözleri aktardı. O, onun "Sovyetler Birliğinin kapitalist devletlerle ittifakından dolayı Kominternin devrimci önermeleri tehlikeye atılmış olabilir" dediğini aktardı. Bu bağlamda, Korsch uluslararası sendikalar birliği için kampanyayı 'Rus dış politikasının bir ürünü' olarak, ve 'kızıl emperyalizm'den ve bir 'Komintern'in olası 1914'ünden' bahsederek karakterize etti." (Neider mit dem kleinbürgerlichen anti bolschewistischen Geist," *Die Rote Fahne*, Eylül 22, 1925). "Açık mektup"a cevapları kataloglayan bir mektupta Ernst Meyer de Korsch'un sözlerini aktardı. Korsch "Komintern'in olası bir '1914' ünden bahsetti. Yoldaş Korsch antibolşevik baskın tarzını öylesine yakından takip etti ki (Sovyet Hükümetinin) bir 'kızıl emperyalizminden' bahsetti." (Meyer'den Klinger'a (Ekim 3, 1925), Weber, *Die Wandlung* içinde, Cilt 1, ss. 413-414). Heinz Neumann Korsch'a →

Stalin'in erken bir gözdesi olan Heinz Neumann, sözlerinden dolayı Korsch'a sadece saldırmadı, ama aynı zamanda Maslow'un uzun bir eleştirisini yayınladı. İfşasında o, aykırı doktrini özetledi: Leninizm'e en önemli meydan okuma onun, "Batı Avrupa'lı sapma" dediği şeydi. "Batı Avrupa'lı sapma," Rosa Luxemburg'un ölümünden bu yana tüm parti tarihimiz boyunca süregelen temel hatadır. O, saflarımızda ortaya çıkan, Devrimci Marksizmden, Leninizmden tüm sapmaların ortak karakteristiği ve yanlış anlaşılamaz işaretidir." Neumann bu listede KAPD, Levi, ve daha yakındaki ultra-solcuları belirtti.[82]

Korsch'un gelişiminin geri kalanını burada nakletmeye ihtiyaç yoktur; bu, bir mantık ve onun geçmişiyle uyumluydu. O, daha sonra Komünist parti içinde sol bir muhalefet ile yakın ilişki kurdu ve "kararlı sol"[83] olarak adlandırılan bir grup oluşturdu. Bu sıfatla o, Sovyetler Birliği ve Komintern'in bir incelemesini sundu. Sovyetler Birliği devrimciliğe son verdi ve milli

---

→ uzun uzadıya saldırdı ve aynı ifadelere başvurdu. (Neumann, "Der Neue Kurs der KPD," *Die Internationale*, VIII (1925), ss.528-529). Cf. Korsch üzerine daha sonraki saldırı, A. S., "Die bürgerliche Konterrevolution und der Renegat Korsch," *Die Internationale*, IX (1926), s. 565. Korsch bu ithamları cevapladı; ve onları küçültmeye çalışmasına rağmen bu sözleri söylediğini inkar etmedi. Eylül sonunda Korsch çeşitli parti gazetelerinde *Korschismus* hakkında üç rivayeti yalanlamaya çalışan kısa bir "açıklama" yayınladı. Bu rivayetlere göre Korsch Frankfurt'ta bir "anti-bolşevik ve anti-Sovyet" konuşma yaptı; Korsch, Boris, Rolf ve Dr. Weil üyeliğinde bir "grup" ortaya çıktı; ve Korsch sol bir hizip oluşturuyordu. ("Eine Erklarung des Gen. Korsch," Neue Zeitung, Eylül 24, 1925). *Die Rote Fahne*'de yayınlanan "açıklama"yı takip eden bir editör notu açıklamanın noksan olduğunu doğru bir şekilde gözlemledi. "Yukarıdaki açıklama tartışma üzerinde hiç bir aydınlatma sağlamaz. Yoldaş Korsch ne söylemiş olduğunun metnini vermez, ne de o somut bir şekilde onun söylediklerini nakleden Frankfurt parti gazetesine itiraz eder." (*Die Rote Fahne*, Eylül 27, 1925).

82 Heinz Neumann, *Maslow Offensive gegen den Leninismus* (Hamburg, 1925), ss. 6-7.

83 Hemen sonraki zamanlar için bakınız Siegfried Bahne, "Zwischen 'Luxemburgismus' und 'Stalinismus': Die 'ultralinke' Opposition in der KPD," VfZ, IX (1961), ss. 370 ve devamı.

çıkarları ve uluslararası devrimci hareketin zorunlulukları arasındaki "özdeşlik"i "yardı". Onun kaleme aldığı program "çoktandır söz verilen parti içi demokrasi gerçekleştirilsin"[84] isteğiyle sona erdi. Bu programdan kısa bir süre sonra o azledildi. Politik olarak o, ilk olarak Almanya'da ve daha sonra Amerika'da bir dizi işçi konseyi örgütleri ile yakın ilişkisini muhafaza etti. Son mektuplarından biri (1956) onun, "başka bir rüyaya bağlılığını beyan etti: Teorik olarak güya bozulmuş olan 'Marx'ın fikirleri'ni onarmak."[85]

III

Lukacs ve Korsch'un felsefi ifşası politik barajı ilerletti. Ancak, Marksizm dahilindeki çatlak açıktı: Her bir ifşa ayrı olarak ilerledi ve açıkça diğerini kastetti. Zinoviev ve Komintern tarafından üretilen ithamlar telaffuz edilmiş felsefi olmayan politik ihlalleri ikincil hale getirir. Ortodoks filozoflar tarafından geliştirilen eleştiri apaçık politikalardan azade kaldı.

Bununla beraber filozoflar, Lukacs ve Korsch'u basitçe, şans eseri keşfetmediler: Onların üzerinde politik bir etiket vardır. Sovyet filozoflarının dekanı olan Abram Deborin, Lukacs'ın "müritler"i olduğunu ve Korsch'u da içeren "tüm bir eğilime"

---

84 K. Korsch, *Der Weg der Komintern* (Berlin 1926), s. 24. "KPD sol platformu" nun seçme pasajları için bakınız Gruber tarafından yayınlanan, *Soviet Russia Masters the Comintern* içinde, ss. 56-60.

85 "Letter to Erich Gerlach" (Aralık 16, 1956), Korsch, *Revolutionary Theory* içinde, s. 295.

önderlik ettiğini belirtti.[86] Başka bir Deborinci, Jan Sten bunu daha düz bir şekilde ifade etti. Felsefi olarak Lukacs, bir "eski-Hegelci idealizm"e tekrar intikal etmek olan bir "idealist çarpıklık"ı temsil eder. "Bu felsefe... kendi tezlerinden eminlik içinde politik pratikle dolu olan sol-kanat çocukluk hastalığıyla doğrudan bir ilişkiyi gösterir."[87] Ancak bunlar, felsefi karşı karşıya gelmenin sınırları üzerinde politik imalardı.

Sovyet Marksizmi ya da resmi diyalektik materyalizmin ağır silahları ile yakınlığı olanlara göre Lukacs'ın felsefi eleştirileri temel doktrinleri tekrarladı. Bununla beraber, onlar, dikkate değerdirler, çünkü dramatik bir şekilde iki Hegelci geleneği tasvir ederler; Burada onlar hemen fikir ayrılığına düştüler. Deborin ve onun "*okul*"u, Lukacs'a karşı felsefi saldırıyı oluşturdu. Sovyet şartlarında onlar Lukacs'a karşı hiçbir sempati beslememelerine rağmen Hegelciler olarak tanındılar ve en sonunda da kınandılar. Bu, sadece, eğer iki Hegelci gelenek arasındaki ayrımlar teslim edilirse, şaşırtıcıdır. Bir *Rus Hegelciliği* ve *Bilimsel Hegelcilikten, Deborinciler*, Lukacs içinde bir *Tarihsel Hegelciliği* ayırt ettiler ve reddettiler. Erken tartışmalarda olduğu gibi Engels'in ve doğanın diyalektiğinin değerlendirilmesi yarığa işaret etti.

Bilimsel Hegelcilerle uyum içinde Deborinciler, Lukacs'ın tamamen karşı çıktığı diyalektiğin evrenselliğini savundular. Lukacs ve tarihsel Hegelciler'e göre toplum ve tarih, diyalektiğin

---

[86] A. Deborin, "Lukacs und seine Kritik des Marxismus" (1924), *Geschischte und Klassenbewusstein heute* içinde tekrar yayınlandı, F. Cerutti et al tarafından yayınlandı (Amsterdam, 1971), s. 92.

[87] Iring Fetscherden aktarıldı, *Marx and Marxism* (New York, 1971), s. 95. Bir Macar ve Lukacs'ın daha önceki müttefiki olan Ladislau Rudas, saldırıya katıldı ve o da 'sol' komünist bağlantıları ima etti. Bakınız onun "Orthodoxer Marxismus?" *Arbeiterliteratur*, 9 (1924), s. 496.

dış hatlarını çizdi. Bu sınırlar içinde saf doğaya ve fiziksel maddeye yabancı olan bilinç ve öznellik başından beri vardı. Deborincilere göre bilinç ve öznellik, gelişimin evrensel ve nesnel yasalarından önce geri çekildi. Diyalektik sadece tarihi değil ama doğanın kendisini de kuşattı. Lukacs'ın, Engels'i bu temeller üzerinde eleştirdiği anımsatılmalıdır: "Hegel'in yanlış rehberliğini takip eden" Engels diyalektiği doğaya yayarak ve özne-nesne arasındaki eleştirel ilişkiyi kaybetti.[88]

Başka yerlerin yanında Lukacs eleştirisinde de Deborin, Ortodoks Marksizmin ana ilkelerini tekrar doğruladı. O, Marksizmi gerçekliğin tümüne hakim olan tam bir sistem, bir "birleşmiş kapalı Weltanschauung" olarak belirtti.[89] "Diyalektiğin biçimi gerçekliğin tamamını kuşatır; diyalektik hareket yasalarının ve tüm varlığın hareket biçimlerinin genel öğretisini meydana koyduğundan dolayı doğal bilimlerede onun tarafından nüfuz edilmiş olmalı."[90] Saf doğa, diyalektiğin dışında değil, ama "kendisi diyalektiktir." Diyalektik, yasaların nesnel bir açıklayıcı teorisi içine karışıp birleşti. Deborin'in bir müttefiki olan Ladislau Rudas, Lukacs'ı "*öznel idealizm*"le suçladı. Lukacs, diyalektiği toplumla sınırlandırdığı ölçüde onu, bir insan yaratısına indirgedi; ve daha kötüsü, bu "diyalektiğin, insandan bağımsız nesnel bir yasa değil, ama insanın öznel bir yasası olduğu"nu ima etti.[91]

Bu sorunlar üzerinde Deborin, Marx ve Engels'in ayrışmadığında ısrar etti. "Marx ve Engels, diyalektiğin doğaya uygu-

---

[88] Lukacs, *History and Class Consciousness*, s. 24.

[89] A. Deborin, "Des Revisionismus letzte Weisheit," *Unter dem Banner des Marxismus*, I (1925-1926), s. 85.

[90] A. Deborin, "Materialistische Dialektik und Naturwissenschaft" (1925), A. Deborin and N. Bucharin, *Kontroversen dialektischen und mechanistischen Materialismus* içinde tekrar basıldı, O. Negt tarafından yayınlandı (Frankfurt, 1969), s. 97.

[91] Rudas, "Orthodoxer Marxismus?" ss.502-504.

lanmasında aynı şekilde 'suçlu'durlar... Engels değil, ama Lukacs'ın kendisi Marx'ın öğretisini tahrif eder."[92] Engels'in yalnız yakın zamanda (1925) yayınlanmış olan *Dialectics of Nautre*'ı (Doğanın Diyalektiği) Deborin'e sadece doğanın diyalektiğinin geçerliliğini değil, ama onun Hegel tarafından meşrulaştırılmasını da kanıtladı.[93]

Deborinciler Sovyetler Birliği'nde resmi filozoflar olarak sadece kısa bir süre için hakim oldular. Gözden düştüler ve Lukacs'ı itham ettikleri aynı suçlarla itham edildiler: *Marksizmi Hegelcileştirmek*. Bu ithamların ironisi bir gerçeği hissettirdi: Hegelci Deborinciler sadece iki Hegelci gelenek arasındaki ayrımları açımlamadı ama onların kaderi, ayrımdan öte bir birbirine yaklaşmayı gösterdi. Kızıl bayraklar olarak Engels ve *Doğanın Diyalektiğiyle*, iki gelenek mücadele etti. Ancak, sonunda her ikisi de bir şeyi paylaştı: Hegele bağlılık ve felsefenin bağımsızlığı. Bu, gelenekleri kapsadı ve düşüncenin Sovyet gardiyanlarına göre, ihanetinde kokusunu taşıdı.

Başlangıç olarak, 1920'ler esnasında Deborinciler "mekanistler"[94] olarak bilinen filozoflarla çatışmada üstünlük kazandılar. Rus mekanistleri tüm felsefeyi doğal bilimler lehine Marksizmden temizlemeyi savunan kaba fakat gayretli ve elinden iş gelir bir Marksizmi temsil ettiler. Bu, en gayretli şekliyle

---

[92] Deborin, "Lukacs und Seine Kritik des Marxismus," Deborin ve Bucharin, *Kontroversen* içinde, s.193-194.

[93] Deborin, "Materialistische Dialektik und Naturwissenschaft", s. 114. Bu makale doğanın diyalektiği bağlamında Hegel ve Engels'in sürekliliğini göstermeyi dener. Deborin tartışmasını kanıtlamak için Engels'in *Dialectics of Nature* çalışmasına başvurur.

[94] Labirent boyunca en iyi rehberler David Joavsky, *Soviet Marxism and Natural Science* (London 1961); ve Rene Ahlberg'dirler, *"Dialektische Philosophie" und Gesellschaft in der Sowjetunion* (Berlin, 1960). Predrag Vranicki'de kısa bir gözlem vardır, *Storia del Marxismo*, Cilt II (Rome, 1973), ss. 100-106).

S. Minin'in "Overboard with Philosophy!"(1922) başlıklı bir makalesinde geliştirildi. Minine göre felsefenin kendisi, tamamen Marksizme dışsal olan şeytandı. "Felsefe, burjuvazinin bir dayanağıdır." Bilim, proletaryaya aitti ama "hiç bir felsefe" (ait -çev.) değildi. "Felsefenin *'kirli çamaşırları*'nı ortadan kaldıralım. Bizim bilime, sadece bilime, basitçe bilime ihtiyacımız var."[95]

Mekanistlerin, felsefeyi tasfiye etmek ve Marksizmi bir doğal bilime indirgemek için ham çabaları karşısında Deborinciler, felsefenin üstünlüğünü ve özerkliğini bir araya getirdiler.Bu noktada Deborin kesinlikle Engels ve Hegel'e başvurdu; doğa bilimleri, felsefeden vazgeçmekten ziyade ona gereksinim duydu. Doğa bilimcilerine sonuçlar dikte etme imasından kaçınmaya çalışırken Deborinciler, felsefeyi doğa bilimlerinin üstünde konumlandırdılar; o, doğa bilimlerinin bulgularını yorumladı. Engels bu meselde Deborincileri etkili bir şekilde destekledi: O, 'doğa bilimlerinin saflığına bakılmaksızın onlar zorunlu olarak felsefi kavramlar tarafından hakimiyet altına alındılar' dedi. Deborine göre bu, doğayı tam bir diyalektik felsefe dahilindeki kuşatma projesini haklı çıkardı.[96]

Teorik olarak bu yaklaşım Bilimsel Hegelciler dahilinde durdu ve politik olarak o Deborincilere bir süre için iyi hizmet etti. Rus Devriminin ilk yıllarında doğa bilimcilerinin bağımsızlığı tehdit ediciydi; onların burjuvaziye sempati beslemelerinden şüphe edildi. Bu sebepten, mekanistler tarafından doğa bilimlerinin özerkliğinin, hatta öncelliğinin, savunusu şüpheliydi;

---

[95] Joravsky'den aktarıldı, *Soviet Marxism*, s. 96. Minin ve mekanikçiler bir (Rus nihilizmi rönesansı mayalandırıyor olarak karakterize edildiler; bakınız P. Vostokov, "La Philosophie russe durant la periode post revolutionnaire - I," *Le Monde slave*, IV/II (1932), ss. 288 ve devamı.

[96] Deborin, " Materialistische Dialektik und Naturwissenschaft," s. 130.

o, doğa bilimcilerinin tımarlık arazisine (doğa bilimcilerinin kendi arazilerini işleme özgürlüğü-çev.) karşı çıkmadı, ona destek oldu. 1920'ler esnasında, özellikle Deborin'in üstünlük yıllarındaki politika (1928-1931) "doğa bilimcilerinin ideolojik özerkliğini zayıflatmaya" çabaladı.[97] Deborinciler felsefeyi teorik bir saltanat derecesine yükselttikleri müddetçe uygun müttefiklerdiler. Marksist felsefe doğa bilimcilerine tercümanlık etti ve belkide onları yönetti. 1929 itibariyle mekanistler resmi olarak kınanmışlardı ve Deborinciler en önemli araştırma gazeteleri ve görevleri olan felsefi ganimetle ödüllendirildiler. Resmi kınama, mekanistleri "doğa bilimlerinin, diyalektik materyalizmin metodolojisiyle etkilenmesine nesnel olarak engel olmakla" suçladı.[98]

Ancak, Deborincilerin zaferi kısaydı; onların Hegelci bir gelenekle olan bağları düşüşlerini garantiledi. Hegel'e çok fazla değer verdiler ve felsefeyi tamamen parti emirlerine tabi kılmaya direndiler: Böylece, onlara karşı ithamlar ilerledi. Çatışmanın sıcağında Deborincilerden biri şunları beyan etti: " Evet! Biz Hegelcileriz! Modern tarihteki büyük her şey bu ya da şu şekilde Hegel'in adıyla bağlantılıdır"[99] Stalin müdahale etti ve Deborinci düşünce için bir terim buldu: "Menşevikleştirici idealizm."[100]

---

[97] Joravsky, *Soviet Marxism*, ss. 221-222. Sovyetlerin dikkatli teknilojiye karşı tavırlarının dikkatli izahatı için bakınız Kendall E. Bailes, *Technology and Society under the Lenin and Stalin* içinde (Princeton, N. J. 1978)). Deborinciler'e (1928-1931) olan desteğin yüksekliği ile aynı zamana denk gelen Teknik uzmanlara saldırının yüksekliği bilimsel Hegelciliğin katı otoriteryanizmini onaylar.

[98] Ahlberg'den aktarıldı., "*Dialektische Philosophie*," s. 79.

[99] Jarovsky'den aktarıldı, *Soviet Marxsizm*, s. 122.

[100] Bakınız Rene Ahlberg, "the Forgotten Philosopher: Abram Deborin," *Revisionism* içinde, L. Labedz tarafından yayınlandı (New York, 1962), s. 140.

Henüz yeni takdis edilmiş filozof Mark Borisovich Mitin, sunuşu ele aldı. Lukacs'ın Hegelci idealizminin eleştirmenlerine aynı mahkemede ihtiyaç duyuldu. Mitin, Deborin'in enstitüsünün üç ya da dört yılı sadece Hegel'in *Mantık* üzerinde çalışmakla geçirdiğini belirtti. Bu, materyalizmin ve Marksizmin "Hegelcileştirilme"sini[101] doğurdu. Mitin, tüm özerk felsefenin tasfiyesini ilan etti. O, şevkle felsefeyi partinin pratik mecburiyetlerine tabi kılan "particilik" ya da partizanlık nosyonuna başvurdu. Felsefenin yeni safhası "felsefenin particiliğininin, doğa bilimlerinin ve genel olarak tüm bilimlerin Leninist ilkelerine" vurgu yapmalıdır. Bu "Marksist felsefe içinde Lukacs'la başlayıp Deborin grubuyla son bulan mevcut güçlü ve çarpıcı revizyonizm eğilimlerinin -onun idealist Hegelci perspektifi- en iyi panzehiri" olabilirdi...[102]

Sovyetler Birliğinde Marksizm, bir dizi resmi bildiri ve ilkelere dönüşerek yozlaştı. Avrupa'da devrimlerin yenilgisi ortodoksinin hakimiyetine güç kattı ve Batı Marksizmini damgaladı: Politik ekonomiye ve taktiklere sadece arasıra akınlar yaparak Batı Marksizmi estetiğe, felsefeye ve psikoanalize geri çekildi. Ortodoks olmayan Marksistler, Komünist partilerden dışlandılar ve ihraç edildiler. *Tarih ve Sınıf Bilinci ile Marksizm ve Felsefe* bu gelişmeleri önceledi ama hâlâ geçmişe batmış durumdaydılar. Onlar kapıların gürültüyle çarparak kapandığı bir politik seçenekler ve olanaklar atmosferinde nefes aldılar.

[101] M. Mitin, "Über die Ergebnisse der philosophischen Diskussion" (1931), Deborin ve Bucharin, *Kontroversen* içinde, s. 365. Wetter Deborincilerin kınanmasını "Sovyet felsefesinin tarihinde kesin bir dönüm noktası" olarak görür. Bu yanlızca resmi bir doktrin için yolu açtı. Bakınız Gustav A. Wetter, *Dialectical Materialism* (London, 1958), s. 175. Deborin daha sonra "günah çıkardı" "Biz. daha yaşlı kuşağın Marksistleri Plekhanov'un güçlü etkisi altında kaldık... Dikkatimi Feuerbach, Hegel ve Marksizm arasındaki ortak bağlara yoğunlaştırdıkça Marksizmin neye şiddetle karşı çıktığını görmeyi unuttum." (Ahlberg'den aktarıldı, *Dialektische Philosophie*," s.111).

[102] Mitin, "Uber die Ergebnisse," s. 111.

Bölüm 5

YERALTI YILLARI

YERALTI YILLARI

1920'lerin ortalarında hikaye kesintiye uğrar ve ayrı parçalar ve bölümlere ayrılır. Bir dünya fenomeni olarak Stalinizm, faşizmin ilk saldırısı, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş, ortodoks olmayan Marksistleri baskı altında tutmak veya korkutarak sessizliğe mahkûm etmek için yetti de arttı bile. Ancak Batı Marksizmi buharlaşmadı; onun izleri, yeniden ortaya çıktığı, tekrar politik ve kamusal olduğu 1950'lerin sonlarına kadar geçen bu onyıllar boyunca takip edilebilir.

Batı Marksizminin dağılımı ve desantralizasyonu, önemli kişi veya grupların sorgulanmasına (incelenmesine) bir keyfilik katar. Sovyet ve ortodoks Marksizmine karşı, nihayet -başarısız olsa da- olabilir bir alternatifte birleşen, İtalya, Fransa, Almanya ve başka yerlerdeki grup ve grupçuklar, gelenekler, akımlar direndi.

I

İtalya'daki Marksizmin kaderi bazı ilave yorumlara ihtiyaç duyar. Batı Marksizminin gelişimi üzerine bir araştırmada küçük örnekler cezbedicidir. Eğer bunlar başarısız olduğunda, karşıt yaklaşım da aynı derecede ayartıcı olmalıdır. Sadece "özel örnekler" bulmak ve hiçbir genel sonuca varmamak. Birçok bakımdan, İtalya, hiç olmazsa Batı Marksizminin etkisi ve kökleri konusunda özel bir örnekti. Batı Marksistleri başka hiçbir yerde -Frankfurt Okulu ya da Pannekoek ve Gorter, ya da Merleau-Ponty ve Sartre- Marksizmin ana akımına katılmadı. Ancak, İtalyan Marksizmi Antonio Gramsci'yle bütünleşti. Hali hazırdaki dönemde, İtalyan komünizminin esnekliği ve bağımsızlığı kısmen bu gerçeğe bağlı (ya da kazaya?).

İzlenen süreç (process), Gramsci'nin kutsandığı ve resmi temsilcisi olduğu, bitimsiz bir tartışmaya neden oldu.[1] Bazıları-

---

[1] Gramsci ve Bordiga'nin kaderinin haritalandırılması için bakınız Gwyn A. Williams, "The Making and Unmaking of Antonio Gramsci," *New Edinburgh Review*, No. 27, ss. 5-15. Cf. G. A. Williams, *Proletarian Order: Antonio Gramsci, Factory Councils and the Origins of Communism in Italy*, 1919-1921 (London, 1975), ss. 301-308; ve A. Peregli'ye sunuş (editör), Il Communismo di sinistra e Gramsci (Bari, 1978), s. 5-31.

na göre, bu, Gramsci'nin evcilleştirilmesini, düşüncelerinin tahrip edilişini getirdi; resmi Marksizmin düşmanı, bir dost olarak yutturuluyordu. Ancak, İtalyan Marksizmi, hileden öte bir şey tarafından şekillendirildi; o, Gramsci ile Amadeo Bordiga arasındaki politik çatışmanın izlerini taşır.

İtalyan Hegelciliğine dayanan kökeni, Fabrika konseylerini savunması, aydınlar ve kültür üzerine analizleri ve mekanik Marksizm eleştirisiyle Gramsci, Batı Marksizminin baş destekçisi sayılıyor. Örneğin, Lukacs ve Gramsci, teorik benzerliğin çok iyi bir örneği olarak, Sovyet Marksizminin temel metinlerinden biri olan, Nikolai Bukharin'in *Historical Materialism*'ini benzer terimlerle incelediler.[2] Ancak Gramsci, Korch ve Lukacs'ın kaderine benzer bir şekilde toplum dışı kalmadı (dışlanmadı), aksine, İtalyan Komünist Partisi'nin etkili lideri ve Komintern'deki sözcüsü oldu. Bordiga, özellikle İtalya dışında , çok az ilgi gördü; ama Komintern'in muhalifi ve düşmanı oldu. Lenin, Gramsci'yi değil, Bordiga'yı "sol" komünist olarak tanımladı.

Bordiga'yı diğer "sol" komünistlere sınırlı bağlar (narrow links) bağlar, bununla beraber; onlar parlamento taktiklerinin reddinden türedi, ama bir örgüt teorisine kadar genişlemediler.

---

[2] Lukacs eleştirisi için bakınız, "N. Bukharin, Historical Materialism," *Political Writings* 1919-1929, (London, 1972), ss. 134-143. Gramsci için Bakınız onun "Critical Notes on an Attempt at Popular Sociology," *Selections from the Prison Notebooks* içinde, Q. Hoare ve G. N. Smith tarafından yayınlandı, ss. 419-472. Korsch daha kısa olmasına rağmen Bukharin'i de eleştirdi; "Über materialistische Dialektik" içindeki yorumlarına bakınız, *Internationale*, VII (1924), ss. 376-379, onun *Die materialistische Geschichtsauffassung und andere Schriften* (Frankfurt, 1971), ss. 131-136. Lukacs ve Gramsci'nin eleştirilerinin bir karşılaştırılması için bakınız Aldo Zanardo, "Il 'manuale' di Bukharin visto dai communisti tedeschi e da Gramsci," *Studi gramscianni* içinde, Istituto Antonio Gramsci tarafından yayınlandı (Rome, 1958), ss. 337-368. Cf. Robert Paris, "Gramsci e la crisi teorica del 1923," *Nuova Rivista Storica*, 53 (1969), ss. 167 ve devamı. Bukharin konusunun bir tartışması için bakınız Stephen F. Cohen, *Bukharin and the Bolshevik Revolution* (New York, 1973), ss. 107-122.

Bordiga'ya ve onun "çekimserleri" (veya boykotçuları)na göre, parlamentarizm; reformizm ve oportünizm kokuyor. Bununla beraber, onun seçimleri reddedişi, diğer "sol" komünistler gibi anti-otoriter proletarya örgütlenmesiyle değil sıkı ve disiplinli parti ile temellenmişti. Bodriga, tavizsiz Leninizmi temsil etti. *"Biz, Lenin'in belirttiği güçlü ve merkezi Marksist politik partiyi savunuyoruz, işin doğrusu, biz bu fikrin en ateşli savunucularıyız."*[3]

"Sol" komünizm, bu durumda, oldukça farklı pozisyonlar işgal etti. Diğer "sol" komünistlere benzemeyen Bordiga, esnek olmayan Leninizmiyle tutarlı bir şekilde, fabrika konseylerine şiddetle karşı çıktı. Bodriga'ya göre, konseyler, mücadeleleri ekonomik unsurlara kaydırarak Leninist politik parti inşa etmenin tartışılmaz önemini minimize etti.[4] İtalyan Marksizminin bilinmeyen yönlerinin bazıları, programların bu bir araya gelmesinden kaynaklandı. Gramsci sadece, en nihayetinde, komünist parti içinde üstün gelmekle kalmadı, fabrika konseylerini kuvvetle savundu. Elbette, Gramsci, her zaman konseyleri savunmadı ve onlardan ne zaman vazgeçtiği (vazgeçip vazgeçmediği ve ne kadarından vazgeçtiği), Gramsci tartışmasının bir parçasını biçimlendirir.

Bordiga ve takipçilerinin daha geniş Avrupalı "sol" komünizmle olan ilişkisi, onun dergisi "II Soviet" aracılığıyla gösterilebilir. Pannekoek, Lukacs, Pankhurs ve diğerlerine sayfalarında yer veren, "sol" komünistlerin bir forumu gibi hizmet veren *Kommunismus* gibi.[5] Bu açıdan düşünüldüğünde, Avrupalı "sol"

---

[3] A. Bordiga, "Abstentionist Communist Fraction of the Italian Socialist Party" (1920), A. Gramsci, *Selections from Political Writings 1910-1920* içinde kapsandı, Q. Hoare tarafından yayınlandı (New York, 1977), s. 211.

[4] Gramsci'nin fabrika konseyleri kavramlaştırması bu eleştirilere açıktı; bakınız Franklin Adler, "Factory Councils, Gramsci and the Industrialists," *Telos*, 31 (Sonbahar, 1977), ss.67-90.

komünistler içinde bir amaç birliği ve dayanışma vardı. Ancak Bordiga, örgüt konusunda diğer "sol" komünistlerle arasında olan farklılıklarını gizlemedi. Mesela, bu durum, onun Alman Komünist İşçi Partisi'nin formasyonu üzerine düşüncelerinde gayet açıktır. Bordiga, "sol" komünist KAPD fraksiyona değil Alman Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne yakınlık duydu. Her ne kadar Bordiga, KAPD'nin bazı ilkeleriyle uyum içindeyse de, o, yine de, Leninist gözlüklerin ardından onu bir sendikalist sapma olarak gördü. Onun grubu ve KAPD, seçimleri boykot konusunda aynı fikirdeyse de, onların boykotu bizimkinden "farklıydı".[6]

Bordiga'nın konumu, *Il Soviet*'i, bir önceki bölümde tartışılmış olan, Lukacs'ın "Questino of Parliaentarism"iyle bağlantılı bir şekilde inceleyerek kristalize edilebilir. Lenin'in öfkesini üzerine çeken, kararlı bir şekilde kaleme alınmış bu "sol" komünist denemede, Lukacs, parlamenter politika arazisinin tamamıyla burjuva olduğunu ve proletarya için sadece "defansif" bir anlam taşıdığını belirterek, onu kayıtlardan sildi. *Il Soviet* bu denemeyi dizi olarak yayınladı ve bu çeviri (*Kommunismus'tan*) " Parlamentarizm sorunlarına son derece değerli bir katkı sunar ve bizim duruşumuza en büyük derecede denk düşer"[7] diye belirtti.

---

[5] Örneğin o A. Pannekoek'i yayınladı, "Lo sviluppo della rivoluzione mondiale e la tattica del communismo," *Il Soviet*, III/22 (Eylül 5, 1922) ve sonraki sayılar; E. Sylvia Pankhurst, "La situazione in Inghilterra," *Il Soviet*, II/42 (Ekim 20, 1919). Pannekoek'in makalesi bölüm 3'de tartışıldı.

[6] A. Bordiga, "La situazione in Germania e il movimento communista," Il Soviet, III/18 (Temmuz 11, 1920). Cf. A. Bordiga, "Il Partito Communista Tedesco," *Il Soviet*, III/11 (Nisan 11, 1920).

[7] G. Lukacs'a editör notu, "Sulla questione del parlamentarismo," *Il Soviet*, III/12 (April 25, 1920). İngilizce çeviri, "The Question of Parliamentarianism," onun *Political Writings 1919-1929*'u içinde.

Lukacs'ın makalesinin son bölümü, bununla beraber, proletarya devriminin "doğru indeksi" olarak işçi konseyleri nosyonunu geliştirdi. "Onların sadece varoluşu bile, burjuva toplumundan öte, ileriye giden yolu işaret eder": Lukacs'a göre, konseyler proletarya hareketinin hakiki alanı olarak iş gördü. Dizinin bu bölümüne gelindiğinde, Bordiga ve editörlerin duyguları değişmişti. Yayınlanan dizi bu sefer, bu "ilgi çekici" çalışmanın bizim bakış açımıza "sadece kısmi olarak" denk düştüğünü belirten bir başka editöryal notla bitirildi. Biz aslında, son bölümdeki görüşleri, tekrarlamanın gereğinden fazla konuşma anlamına geleceğini düşünerek kabul etmiyoruz."[8]

Bununla beraber, Bordiga ile diğer "sol" komünistler arasındaki sınırlı bağlar görmezlikten gelinemez; Bordiga'nın muhalif bir konuma sürüklenmesi tesadüfi değildir. Bordiga, Sovyet Marksizmine, Gramsci'nin yaptığından belki daha az yetkin, ama daha açıktan meydan okudu; ve Bordiga'nın yaptığı (mounted) eleştiri birçok özelliğini Batı Marksizmiyle paylaştı.[9] 1926'da, *Komintern'in Genişletilmiş Yürütmesi içinde*, Bordiga, sö-

---

[8] G. Lukacs'a editör notu, "Sulla questione del parlemanterismo," *Il Soviet*, III/14 (Mayıs 16, 1920).

[9] *Amadeo Bordiga* (Turin, 1971) içinde Andreina de Clementi, Bordiga'nin Batı Marksist bir geleneğe mensup olduğunu tartışır. Bu kitap bazı şiddetli cevapları harekete geçirdi. Bakınız Silvano Levrero, "A proposito di Bordiga," *Critica Marxista*, IX (1971), ss. 125-135. Daha dengeli bir tartışma için bakınız Simonetta Ortaggi, "Il dibattito fra Lenin e gli 'estremisti' europei sull'ideologia borghese," RSC, V(1976), ss. 28-71. Cf. Gioria Fiocca, "Il dissenso Gramsci-Bordiga in alcuni studi degli anni' 60," *Storia e Politica*, XI (1972), ss. 95-106; ve Dino Ferreri, "Note su 'estremismo storico,' e 'Leninismo,' " Critica Marxista, IX (1971), ss. 152-177. Franco Livorsi kendi Bordiga antolojisi içinde, *Scritti scelti* (Milan, 1975) Clementinin savunduğu fikirleri kabul etmez. O Bordiga'nın, Korsch'un kanıt olarak birleşik bir muhalefet teklifine itirazına yönelir. Bakınız "Il tentativo di proseguire la lotta allo stalinismo all'interno dell'Internazionale: La lettera a Karl Korsch del 1926," *Scritti scelti* içinde, ss, 196-200. Cf. Christian Riechers, "Kommentar zu Bordigas Brief," *Jahrbuch Arbeiterbewegung* içinde, C. Pozzoli tarafından yayınlandı, I (1973), ss.248-263.

zünü sakınmadı. O, devrimin Rus modelinin evrensel geçerlilikten yoksun olduğunu söyledi.[10] Batının istikrarlı burjuva devlet aygıtı "Rus tarihinde bilinmiyordu."[11] Bordiga'nın aykırı düşüncesi hemen cevaplandı. Bukharin onun kökenlerini belirtti. "Biz benzer itirazları, 1921'de, ısrarla 'Rus deneyimi'ni mekanik bir şekilde Batı Avrupa'ya transfer ettiğimizi iddia eden Renegade Paul Levi'den duymuştuk."[12]

İtalyan Marksizminin karmaşıklığı öyleydi ki, Bordiga muhalif oldu ve Gramsci, sözde de kalsa, Komintern'in savunucusuydu.[13] Gramsci karşısında, Bordiga, bir "İçsel çalışma yöntemi içinde temel aksaklık" yanında Komintern'de bir "kriz"in ortaya çıktığını öne sürdü. Gramsci'nin aksine Bordiga, Bolşevizasyon gerçekliği ve sloganını reddetti: "O, Rus partisine özgü yöntemleri Batı partilerine yapay ve mekanik bir şekilde taşımayı gösteriyor. Bolşevizasyonla beraber, bir örgütsel karakter formülüyle politikleşen soruları çözmek için bir girişimde bulunuluyor."[14] Genişletilmiş Yürütme'de, o, Komintern muhalifle-

---

[10] A. Bordiga, *Protokoll: Erweitere Exekutive der Kommunistischen Internationale*, Moscow, Şubat 17, 1926'dan Mart 1, 1926'ya kadar (Hamburg, 1926), s. 126.

[11] A.g.e., s. 286.

[12] A.g.e., s. 227. Tasca'nın arşivlerinden Bordiga ve Stalin arasında resmi kayıtlara alınmamış bir buluşma ve değişimin kaydı çıkar. Bakınız "Verbale della riunione del 22 febbraio 1926 della delegazione italiana al Comitato esecutivo allargato dell'Internazionale communista con Stalin," *Annali Feltrinelli*, VIII (1966), ss. 258-270.

[13] Alastar Davidson Gramsci'nin Comintern'den ve Bordigadan eşit olarak uzak olduğunu tartışır: bakınız onun *Antonio Gramsci: Twords an Intellectual Biography* (London, 1977), ss.204-231. Cf. onun "Gramsci and Lenin 1917-1922," *Socialist Register 1974* içinde, R. Miliband ve J. Saville tarafından yayınlandı (London, 1974), ss. 138-146; ve onun kitabının *Telos* içinde Franklin Adler tarafından değerlendirilmesi, 34 (1977-1978), ss. 182-184.

[14] "Minutes of the Political Commission nominated by the Central Commitee to Finalize the Lyons Congress Documnets" (1926), A. Gramsci, *Selections from Political Writings*, 1921-1926 içinde, Q. Hoare tarafından yayınlandı (New York, 1978), ss. 321-322.

rine karşı uygulamaya koyulan "terör rejimi"ni kınadı. Bu "kendi kendini yoketme çılgınlığı durmalı."[15]

II

Fransa'da, daha önce tartışıldığı gibi, Batı Marksizminin gecikmiş gelişimi, yerli Hegelyan literatürün "gecikmişlik"ine denk düştü. Bu literatür bir kez inşa edilince, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Maurice Merleau-Ponty ve Jean-Paul Sartre'ın çalışmaları Batı Marksizmini geri getirdi ve canlandırdı. Merleau-Ponty'nin *Sense and Non-sense (Anlam ve Anlamsızlık)* (1948)[16] ve *Adventures of the Dialectic (Diyalektiğin Serüveni)*'i (1955)[17], ve Sartre'ın "Materialism and Revolution" (Materyalizm ve Devrim)'i (1946)[18] (ve daha az değerli olmak üzere *Being and Nothingness (Varoluş ve Hiçlik (1943))*, onların dergisi *Les Temps modernes* ile birlikte, esaslı bir Fransız Batı Marksizmini işaret etti.

Diğer Batı Marksizmi girdapları, bilhassa *Socialisme ou barbarie* (1949-1965) ve *Arguments* (1956-1962) dergileri çevresinde su yüzüne çıktı. Birincisi, Claude Lefort ve Cornelius Castoriadis'in[19] eserlerine araç olarak hizmet etti ve ikincisi Henri Lefebvre'ye. *Arguments*, ayrıca, ilk Fransızca Lukacs ve Korsch çe-

---

[15] Bordiga, *Protokoll: Erweiterte Exekutive*, s. 289.

[16] Maurice Merleau-Ponty, *Sense and Non-Sense* (Evanston, III., 1964).

[17] M. Merleau-Ponty, *Adventures of the Dialectic* (Evanston, III., 1973).

[18] Jean-Paul Sartre, "Materialism and Revolution," *Literary and Philosophical Essays* (New York, 1962), ss. 198-256; ve *Being and Nothingness* (New York, 1966). bakınız Pietro Chiodi, *Sartre and Marxism* (London, 1976), ss, 35-38; ve Wilfred Desan, *The Marxism of Jean Paul Sartre* (Garden City, N. Y., 1966), ss. 13-20.

[19] *Socialisme ou Barbarie* ve tartışmalar için bakınız Mark Poster, *Existential Marxism in Post-War France* (Princeton, N. J., 1975), ss. 201-263. Cornelius Castoriadis'in yazıları yeniden basılma sürecindedir; onun *La Societe bureaucratique*' in (Paris, 1973) ilk cildine sunu yazısına bakınız. Dick Howard'da Castoriadis ve Lefortun bir tartışması vardır, *The Marxian Legacy* (New York, 1977), ss. 222-301.

virilerini sundu. Lefebvre'nin Fransa'daki kariyeri, genel olarak Batı Marksizminin gelişimini özetliyor.

Lefebvre, Fransız Komünist Partisi'ni 1956'dan sonra terk etti, fakat onun erken dönem eylemleri ve yazıları ortodoks olmayan Marksizme bağlılığa ihanet etti. O, kısa bir süre (1925-1926) sürrealistlerle ittifak yapan "Filozoflar" diye adlandırılan bir gruba üyeydi.[20] Norbert Guterman'la birlikte, Hegel'i, Lenin'in Hegel notlarını ve genç Marks'ı çevirdiler. O, ayrıca, Guterman'la birlikte, bu erken döneminde, *La Conscience mystifiee* isimli, Fransız Batı Marksizminin yüksek bir noktasını temsil eden bir kitap yazdı.

1936 yılında basıldı, kitabın başlığı, *History and Class Consciousness (Tarih ve Sınıf Bilinci)*, her şeyi sezdiriyordu. Birçok bakımdan o, faşizme karşı mücadele koşullarında yeniden yazılmış bir Fransız *Tarih ve Sınıf Bilinci* idi.[21] Ancak, Lukacs metinde anılmıyordu. Lefebvre'nin daha sonra açıkladığı gibi, Lukacs'ın kitabının kabul edilmiş inançlara aykırılığının farkında olarak, o (veya daha doğrusu onlar) kitabı referans göstermekten kaçındı.[22] Lefebvre ve Guterman'ın kitapta tanıttığı fikirlerden biri, "Gündelik hayatın eleştirisi," Lefebvre'nin daha sonraki birçok çalışmasına güç verdi.[23] Norbert Guterman, bitmek

---

[20] Maurice Nadeau, *The History if Surrealism* (New York, 1966), ss. 119-120. Lichtheim "Felsefeler" grubunu Sartre ve Merleau-Ponty'nin 1945 öncesi yazılarının "önşekillenmesi" olarak isimlendirdi G. Lichtheim, *Marxism in Modern France* (New York, 1968), s. 87).

[21] N. Guterman ve H. Lefebvre, *La Conscience mystifiee* (Paris, 1936).

[22] H. Lefebvre, *La Somme et le reste* (Belibaste, 1973), s. 110. Ancak Guterman *La Conscience mystifiee*'yi oluşturdukları esnada Lukacs'a yabancı olduklarını hatırlatır. (private letter, Ekim 12, 1979).

[23] Guterman ve Lefebvre, *La Cioscience mystifiee*, s. 251. Bakınız Henri Lefebvre, *Everyday Life in the Modern World* (New York, 1971). Bu geleneğin bir yeniden ifade edilmesi için bakınız Bruce Brown, *Marx, and the Critique of Everyday Life* (New York, 1973).

bilmez alçak gönüllülüğüne rağmen, görmezlikten gelinmemeli; o, Batı Marksizminin uluslararası birkaç gerçek temsilcisinden biridir. O, Lefebvre ile birlikte çalıştı ve tercüme yaptı. Daha sonra, ABD'de, Frankfurt Okulu'yla birlikte çalıştı. Frankfurt Okulu'ndan Leo Lowenthal ile birlikte, Max Horkheimer'ın edite ettiği serinin bir cildi olan *Prophets of Deceit* (1949)'i yazdı.[24]

III

Etkisi, üretkenliği ve orijinalliğiyle, içinde Max Hokheimer, T. W. Adorno, ve Herbert Marcuse'yi barındıran Frankfurt Okulu, Batı Marksizminin en iyileri arasındadır. Sık sık kendi sürgününde izole olmuşluğu ve etkisizliği belirtilerek onunla alay edilmesine rağmen, Batı Marksizminden sonraki gelişimlere ufuk açıcı birkaç Amerikan katkısından biri olan Paul Baran ve Paul Sweezy'nin *Monopoly Capital* (1966)'i, onun damgasını taşır. *Monopoly Capital*'in aykırılığı sık sık gözden kaçırıldı. Ve onun Batı Marksizmiyle olan ilişkileri genellikle görmezden gelindi.

Konvansiyonal Marksist "artı - değer" kavramına, Baran ve Sweezy, başka "artı"lar ekledi. Bu küçük bir revizyon değildi. O, ekonomik bir kavrama, kritik, neredeyse ahlaki bir boyut ekledi; ve bu onlara, düz bir ekonomik yaklaşımdan uzaklaştıran her günkü hayatın görüntülerini tartışma imkânını verdi -cinsellik, tüketim tarzları ve diğerleri -. "Artı", toplumun şimdiki durumu ile bir rasyonel olması gereken arasındaki farkı ifade etmeye ça-

[24] Max Horkheimer tarafından bir sunuş ve Herbert Marcuse tarafından bir son sözle beraber Leo Lowenthal ve Norbert Guterman, *Prophets of Deceit* (Palo Alto, Calif., 1970). (İlk baskı 1949).

balar. *Monopoly Capital*'in son bölümü, "*The Irrational System* (İrrasyonel Sistem)", ahlaki suçlamalarla doludur. Kavramın kendisi, Horkheimer'in "objektif neden"[25] kavramında köklerini bulan, Baran'ın erken çalışması olan *Political Economy of Growth* (1957)'dan türedi. Baran, Frankfurt'ta çalışmıştı ve Marcuse ve Lowenthal'e oldukça yakın kalmıştı. Sweezy'ye göre, Baran, onun Fransız grubundan "derinden ve sürekli olarak etkileniyordu."[26]

Her durumda, Frankfurt Okulu ve Batı Marksizmi arasındaki bağları uzun uzun incelemeye hiç gerek yoktur. "Frankfurt Okulu", Max Horkheimer'ın bir seri orijinal ve özgün düşünürü bir araya getirdiği, Frankfurt'taki Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'ne gönderme yapar.[27] Enstitü'nün kendisi, akademik uzman-

---

[25] Paul Baran'ın *The political Economy of Growth* (New York, 1965) içinde "Artıdeğer" tartışmasına bakınız, ss. 22-43. Baran, Horkheimer'ın Amerikan sosyal biliminde hiç bir etki yapmamış olan *Eclipse of Reason* (New York, 1947) kitabından bahseder; o bir "nesnel akıl" tartışmasıyla açıldı (ss. 3-57).

[26] Paul Sweezy, "P. A. Baran: A Personal Memoir," *Monthly Review*, XVI/11 (Mart, 1965), s. 33. Bakınız Martin Jay, *The Dialectical Imagination: A History of the Frankfurt School and the Institute of Social Research 1923-1950* (Boston, 1973), ss. 31-307.

[27] En iyi izahat ve gözlem Martin Jay'in *The Dialectic Imagination*'ıdır. Bakınız benim eleştirim, "Marxism and our the Critical School," *Theory and Society*, I (1974), ss. 231-238; ve bizim değişmemiz "Marxism and Critical Theory," *Theory and Society*, II (1975), ss. 257-263. Frankfurt Okulu üzerine literatür çok büyük hale geldi ve o, tayfı, Susan Buck-Morss, *The Origin of Negative Dialectics: T. W Adorno, Walter Benjamin and the Frankfurt Institute* (New York, 1977) gibi dikkatli monografilerden Zoltan Tar, The Frankfurt School (New York, 1977) gibi saldırılara kadar bir uçtan bir uca yayar. *Sociology and Social Research*'deki makaleme bakınız, 63 (1978), ss. 168-171. Uzak durulması gereken bir başka kitap Paul Slater'in *Origin and Significance of the Frankfurt School* (London, 1977). Benim / Its içindeki makaleme bakınız, 31 (Spring, 1977), ss. 198-202; ve Slater tarafından değiş tokuşlar, "The İdeological Significance of a Critique of the Frankfurt School in Britain," ve Timothy Plaut, "On Slating Slater," ve benim yorumum, hepsi *Telos* içinde, 33 (Bahar, 1977), ss. 152-158. Diğer çalışmalar, mükemmel ve iyi derecede bilgili olan Gian E. Rusconi, *La teoria critica della societa* (Bologna, 1968); Pierre V. Zima, *L'Ecole de Francfort* (Paris, 1974), Lucien Goldman'ın bir öğrencisi tarafından; ve Jean-Marie Vincent, *La Theoria critica de l'ecole de Francfort* (Paris, 1976). Helmut Dubiel, *Wissenschaftsorganisation und politische Erfah-*

→

laşma ve parti emirlerine eşit uzaklıkta (ya da yakınlıkta) bağımsız bir Marksizme bir biçimde önayak olacak şekilde biçimlendirilmişti.[28] Onun parasal desteği kadar ilham kaynağının çoğu da Felix Weil'den geldi.

Weil'de odaklanan, bir kişisel ve politik ilişkiler ağı, Batı Marksizminin ve Frankfurt Okulu'nun figürlerinin (her ikisini birlikte çev.) çerçevesini belirledi. 1921'de Korsch, Weil'in bir kitabını yayınladı; birkaç yıl sonra, Korsch, Weil (ve Boris Roninger) ile birlikte Komünist Parti içinde muhalif hizip oluşturmakla suçlandı.[29] 1922'de, Weil, Frankfurt Okulu'nda rol alan diğerleri ile birlikte: Friedrich Pollock ve Karl Wittfogel, Korsch ve Lukacs'ın da iştirak ettiği bir Marksist çalışma grubu topladı.[30]

→

rung: Studien zur frühen KritischenTheorie (Frankfurt, 1978)' i kapsar; ve Alfons Söllner, *Geschichte und Herrschaft: Studien zur materialistischen Sozialwissenschaft 1924-1942* (Frankfurt, 1979) nin her ikiside bana ulaştıklarında kullanabilmem için çok geçti. Aynı zamanda Martin Jay, "The Frankfurt School's Critique of Manheim and the Sociology of Knowledge," *Telos*, 20 (Yaz, 1974), ss. 72-89-ve James Schmidt, "Critical Theory and the Sociology of Knowledge: A response to Martin Jay," Telos, 21 (Bahar, 1974), ss. 168-180. arasındaki değişmelere bakınız; ve Jay'in cevabı, "Crutches vs. Stilts: An Answer to Schmidt on the Frankfurt School," Telos, 22 (Yaz, 1974-1975), ss. 106-117.

[28] İlk idareci olan Carl Grünberg, Marksizm'i "politik bir parti değil ama saf olarak bilimsel anlamında" kullandığını belirtti. (C. Grünberg, "Festrede gehalten zur Einweihung des Instituts für Sozialforschung an der Universitat Frankfurk a. Main 22, Juni 1924," *Frankfurter Universitatstreden*, XX (1924), s. 10.

[29] Korsch, Weil'in ultra-sola mensub olduğunu inkar etti Genç Korsch," *Neue Zeitung*, Eylül 24, 1925). Bölüm 4 teki tartışmaya bakınız. Weil de Rosa Luxemburg mirasında küçük bir rolü oynadı. O Levi'nin yayınladığı "The Russian Revolution" ın baskısını düzeltti ve aynı zamanda Luxemburg'un biyograficisi olan Poul Frölich'e Luxemburg'un mektuplarından bazılarını sağladı, "Rosa Luxemburg über die russiche Revolution," *Grünberg Archiv*, XIII (1928), ss. 285-290. Mektupların Frölich'e iletilmesi için bakınız Charlotte Beradt, "Einleitung," Rosa Luxemburg in Gefangnis (Frankfurt, 1973), ss. 12-13.

[30] Bakınız Paul Breines, "Praxis and Its Theorists: The Impact of Lukacs and Korsch in the 1920's," Telos, 11 (İlkbahar, 1972), s. 70; ve M. Jay, *The Dialectical Imagination*, s. 5. Hedda Korsch "Marxism and Philosophy"nin el yazmalarının çalışma grubunda okunduğunu anımsatır (özel röportaj, Los Angeles, Mart 15, 1978). Diğer iştirakçiler, Korsch'la beraber ultra-solculukla suçlanan Boris Ro-

→

Aynı zamanda, Weil, Pollock ve Max Horkheimer arasında, bir üniversiteye bağlı, fakat klasik akademik baskılardan bağımsız olabilecek, Marksizm üzerine çalışma yapan bir enstitünün olabilirliği üzerine tartışmalar devam etti. Büyük bir özen ya da öngörüyle, daha önceden tasarlanmış olan Marksizm Enstitüsü ismi, daha kabul edilebilir olan Sosyal Araştırmalar Enstitüsü ismi için ıskartaya çıkarıldı. Weil'in babasından gelen mali destek sayesinde, Enstitü, 1924'te Frankfurt Üniversitesi'ne bağlı bir birim olarak açılabildi. Carl Grünberg'in görev süresi bittikten sonra, Max Horkheimer, 1931'de yönetici oldu ve *Zeitschrift für Sozialforschung* (1932-1941)'a başladı (onun son iki cildi, *Studies in Philosophy and Social Science (Felsefe ve Sosyal Bilimler Alanında Çalışmalar)* başlığını taşıyordu).[31]

Frankfurt Okulunun dönemleri, burada özetlenemeyecek kadar geniş bir süreyi kapsar ve bir çok insani projeyi de içerir. Ancak, onun politikadan kaçarak Marksizme ihanet ettiğini belirten yaygın suçlama tarihsel olarak kördür: O kaçıştaydı ,ama nazizmden. Frankfurt Okulu'nun üyeleri, Horkheimer'ın yönetiminde bir araya geldiklerinde neredeyse dağılıyorlardu. Horkheimer'ın ilk icraatları arasında Cenova'da bir büro kurmak ve Almanya'nın dışında başka ofisler açmak için araştırma yapmak sayılabilir.[32] Ocak 1933'te Naziler iktidara geldikten sa-

→

ninger'i kapsadı. Enstitü tarafından 1929'da desteklenen tasarlanan kitapların bir listesi Roninger tarafından kapitalist tröstler üzerine bir kitaba isim verdi. Bakınız Paul Kluke, *Die Stiftungsuniversitat Frankfurt am Main 1914-1932* (Frankfurt, 1972), s. 511.

31 Enstitüyü kurmak için sarfedilen çabaların yakın bir incelemesi için bakınız Kluke, *Die Stiftungsuniversitat Frankfurt am Main 1914-1932* (Frankfurt, 1972), s. 486 ve devamı.

32 Helmut Gumnior ve Rudolf Ringgutth'a bakınız, *Max Horkheimer* (Reinbek bei Hamburg, 1973), s. 51; Max Horkheimer, *Verwaltete Welt? Ein Gesprach* (Zurich, 1970), ss. 11-12; Jay, *The Dialectical Imagination*, ss. 26 ve devamı; Kluke, *Die Stiftungsuniversitat*, ss. 508-509. Marcuse hakkında bu dönemden kimi detaylar için bakınız Barry Mc Katz, "Praxis and Poiesis: Twords an Intellectual Biogr-

→

dece aylar sonra, Enstitü kapatıldı ve kütüphanesine el koyuldu. Horkheimer, Pollock ve Marcuse çoktan ülkeyi terk etmişti. Dergilerinin ikinci sayısı Paris'te sürgündeyken çıktı.[33]

Onların nazizmden kaçışı apaçık olmasına rağmen, Frankfurt Okulu'nun politikalarının değerlendirilmesinde sık sık görmezden gelindi. Bağımsız sol kanat sürgünlerine göre, zaten Stalinizasyon tarafından engellenmiş olan politik müdahale olasılıkları daha da azaldı. Bunun yanında Frankfurt Okulu'nun bir teori ya da örgüt geliştirmekte başarısız olduğu suçlaması, eğer pratik bir politika değilse, konu ile ilgilidir. Bu suçlamalar, kelimelerin gücü karşısında iflas ediyor: Bir proleter örgüt teorisinden ötede devrimci örgüt ortaya çıkar. Hiçbir şey, proletarya susturulmuşken, proletaryanın şaşmaz çizgisi üzerine yapılan tartışmalardan daha skolastik olamaz.

Elbette, nazizme yapılan referanslar Frankfurt Okulu'nun politik parti ve örgütlerle olan ilişkisiyle ilgili tüm sorulara cevap veremez. Mesela, 1933'ten önce Adorno'nun düşüncesinin pratik politik bir üsluba meyil ettiği ve nazizmin bu gelişmeyi engellediği lehinde ya da aleyhinde nedenler göstermek zor olurdu. Bununla beraber, sürgün ve faşizmin olmadığı bir durumda, Horkheimer ve Marcuse'nin düşüncesinin aydınlatıcılığı (projectory) çok farklı olabilirdi.

---

aphy of Herbert Marcuse," *New German Critique*, 18 (Fall, 1979), ss. 15-16, Frankfurt okulunun önceki bir araştırma asistanı olan Jürgen Habermas'a göre "Bir okul olarak Amerika sürgünün bir kaç yılı boyunca canlı kalmıştı... O Frankfurt'ta ne Nazi döneminden ne önce ne de sonra değil ama otuzlarda New York'ta var oldu." (Physic Thermidor and the Rebirth of Rebellious Subjectivity," *Berkeley Journal of Sociology*, XXV (1980), p. 3).

[33] Bakınız Max Horkheimer, "Vorwort" (Eylül, 1933), *Zeitschrift für Sozialforschung*, II (1933), s.161. Cf. Alfred Schmidt, "Die 'Zeitschrift für Sozialforschung': Geschichte und gegenwartige Bedeutung," *Zur Idee der kritischen Theorie* (Munich, 1974), ss. 36-124.

Onların çalışmalarının politik boyutunun önermelerini ortaya çıkarmak zor değil. Sürgün koşulları, politikaların gizlice ifade edilmesini zorunlu kıldı - ta ki, Marcuse'un kamusal ve politik bir düşünür olduğu 1960'lara kadar. Horkheimer'ın en samimi politik fikirleri, bir takma adla ya da çok özel koşullarda dağıtılan elyazmalarıyla yayınlandı; bu onun konumunun hassasiyetine tanıklık ediyordu. 1934'te, Heinrich Regius adıyla, notlar ve aforizmalar toplamı olan *Dammerung*'u yayınladı. İlk cümle onu az ve öz sözle özetliyor: "Bu kitabın modası geçmiştir."[34] O şunu açıkladı: "Sosyal Demokratlar'ın kültürel politikaları, devrime sempati duyan burjuva literatürü, Marksizmin akademik sunuluşu gibi problemler, şimdi kaybolmuş olan bir entelektüel dünya yapılandırdı."[35]

Horkheimer, *Dammerung*'ta, burjuva entelektüeller ve sosyalizm sempatizanlarına şiddetle saldırdı. O, "yazar takımından radikaller", kapitalizmin stabilize olmuş olduğundan yakındıkları zamanlarda, "asla bazı kişisel talihsizliklerle ilgilendikleri kadar üzgün değillerdi" diye belirtti. Devrimci teori hakkında çok bilgili olsalar da, "konuşulmakta olanı devrimin birdenbire patlayacağı zamana ilişkilendirme hünerinden yoksunlar. Bu zaman insanların iradesine bağlıdır. Fakat bu, aklın yaşamını yöneten birinde... Ve her şeyin reddedildiği birinde aynı değildir."[36] Birçok pasaj Komünist partinin savunmaları olarak anlaşıldı. Devrimci bir liderliğin yetersizliği durumunda, "bu, onun mücadelenin başı olduğu gerçeğini yanlışlamaz." Liderli-

---

[34] Heinrich Regius, *Dammerung* (Zurich, 1934), s. 7. M. Horkheimer'a Alfred Schmidt'in sunuşuna bakınız, *Notizen 1950 und 1969 und Dammerung* (Frankfurt, 1974), ss. xix-lxx. *Dammerung*'un parçalı bir çevirisi M. Horkheimer içindedir, *Dawn and Decline: Notes 1926-1931 and1950-1960* (New York, 1978).

[35] Bu kelimeler *Dawn and Decline*'dan alınmamıştır.

[36] Horkheimer, *Dawn and Decline*, s. 78; Regius, *Dammerung*, s. 167.

ğin "dışarıdan" eleştirisi kabul edilemezdir; o gerçek seçenekleri kavramakta başarısız olur. "Proletarya mücadelesinin burjuva eleştirisi mantıksal olarak imkânsızdır." "Devrimci kariyer, bir kişinin onuruna verilen ziyafetler dizisi ve uzun bir onurlandırıcı ünvanlar yığını değildir, ne de o (devrimci kariyer çev.) ilgi çekici araştırma vaatlerini veya profesör maaşlarını içermez," diye yazdı Profesör Horkheimer.[37]

Ancak *Dammerung* Komünist parti için bir reklam olamazdı ve Horkheimer bu pasaja proletaryanın liderliği ile ahlaki karakteri arasındaki karşıtlığı gözlemleyen bir not ekledi. O, bunu sadece sorular aracılığıyla halletti: "burjuva eleştirmenlerinin 'daha yüksek seviye'si, onların daha şiddetli ahlaki duyarlılığı, kısmen onların gerçek politik savaştan uzak durma gerçeğinden doğmaz mı?...Daha iyi okumuş olanlar, gerçekten bu mücadele içinde olan kişileri kınamak için iyi bir sebebe sahip midir?" Diğer bölüm, politik zorunlulukla sosyalizmin insan önkoşulu arasındaki tayin edici ayrımı genişletti.

"Alman İşçi Sınıfının Güçsüzlüğü" başlıklı bir pasajda, Horkheimer, bazı teorik kartlarını masaya sürdü. "Kapitalist üretim süreci böylece, sosyalizme duyulan ilgi ve onu uygulamaya koyabilmek için nitelikli insan gerekliliği arasına bir kama yerleştirdi. Bu yeni unsurdur." Bunlar farklı grup ve partilere intikal etti; Komünist Parti ve Sosyal Demokratlar artık birlikte hareket eden gruplar olmadılar. Komünist parti otoriteye güvendi ve Sosyal Demokratlar Marksizmden vazgeçti. Kama Marksist teoriyi ciddi bir şekilde yaraladı:

> *Materyalist doktrine sadakat, kısa bir süre içinde radikal bir dönüşüm olmazsa , düşünce gerektirmeyen ve içeriksiz kişi ve liberalizm kültü olma tehlidi oluşturur. Aynı zamanda, gerçek dünyanın bilgisi anlamına gelen*

---

[37] Horkheimer, *Dawn and Decline*, ss. 40-41; Regius, *Dammerung*, ss. 71-75.

materyalist içerik, Marksizme sadakatsiz hale gelenlerin sahip olduğu şeydir. Bu nedenle, o, aynı zamanda tek ayırt edici karakteristiği olan bilgi olarak varoluşunu kaybetmek üzeredir.[38]

Bu fikirler (reflections) Frankfurt Okulu'nu gelecek onyıllar boyunca tanımladı: Bir partisiz ya da proletaryasız Marksistler, Marksizmsiz bir parti ve proletaryayla karşı karşıya geldi. Ne iradenin eyleyişi ne de teorik parlaklık bu ikilemden kurtardı; ve durum iyileşmedi. Horkheimer'ın sonraki ve en politik yazıları İkinci Dünya Savaşının en karanlık dönemine aittir. "*The Outhoritarian State* (Otoriter Devlet)", "*Reason and Self-Preservation* (Akıl ve Kendini Koruma)" ve "The Jews and Europe(Yahudiler ve Avrupa)", 1939-1941 döneminde yazılmıştı. Bunların her biri o yılların atmosferini dışarı sızdırdı: İspanyol Cumhuriyeti'nin yenilgisi, Nazi-Sovyet Paktı ve Fransa'nın düşüşü. İki tanesi, 1940'ta Nazizmden kurtulmak için intihar eden Walter Benjamin'in anısına adanmış, elden ele gizlice dolaştırılan bir ciltte basılmıştı.[39]

Bu makalelerinin özlü ve özetlenmiş gerilimi, üstünkörü yapılana meydan okur; dahası, onlar "iki" Horkheimer'in olduğunu çağrıştırır. Bir Horkheimer, önsözler ve eleştirel teori üzerine geniş programatik denemeler yazarak Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nü yönetti; o, Batı Marksizminin akademik meşruluğunu tesis etmek için çalıştı. Diğer Horkheimer, zaman zaman, "özgürlükçü komünizmin doğrudan dilini" kullanabilmek için

---

[38] Horkheimer, *Down and Decline*, ss. 62-64; Regius, *Dammerung*, ss. 122-130.

[39] "The Authoritarian State" İlkbahar 1940 tarihlidir. "Vernuft und Selbsterhaltung" Kış 1941-1942 tarihlidir. Her ikiside ilk önce "Walter Benjamin zum Gedachtnis" başlıklı teksir baskı cilt içinde ortaya çıktı. "Vernunft und Selbserhaltung" un çok az farklı bir versiyonu *Zeitschrift für Sozial forschung* un devamı olan *Studies in Philosophy and Social Science*, IX (1941), ss. 366-388 içinde "The End of Reason" olarak ortaya çıktı. "Die Juden und Europa" *Zeitschrift für Sozialforschung*, VIII (1939), s. 115-137 içinde ortaya çıktı.

kravatını çıkardı.[40] "Reason and Self - Preservation" ve "The End of Reason" Rosa Luxemburg'un ünlü yapıtı şu sözlerle bitiyor: "Aklın kendi yıkımına doğru ilerleyen gelişimi bir sona ulaştı; geri kalan hiçbir şey yok, ya barbarlık ya özgürlük."[41]

"Otoriter Devlet"in içinde "sol" komünizmle bağlantılar bulmak için mikroskoba gerek yok; Horkheimer açıkça işçi konseyleri geleneğine başvurdu:

> *Parti bürokratlarının arkasına gizlenmek istediği, sık sık aktarılan kitlelerin politik şekillenmemişliği, aslında, liderliğe karşı duyulan şüpheden başka bir şey değildir. İşçiler, kendilerini zaman zaman, sadece tekrar evlerine yollamak üzere, çoğu şey aynı kalarak -bir zafer de bile- dışarıdan çağırılanlardan hiçbir şey beklememek gerektiğini öğrendi... Onun ilk çığır açıcılarını takip eden, yeni topluma yolunu gösterecek olan -İşçi konseyleri - teorik kavramsallaştırması, praksisin sonucu olarak gelişiyor. Konsey sisteminin kökeni 1871, 1905 ve diğer olaylara kadar uzanıyor. Devrimci dönüşüm, devam etmesi gereken bir geleneğe sahiptir.*[42]

"Otoriter Devlet"e, proletaryayla pek az meşgul olmuş olmasına rağmen, Batı Marksizmi ve "sol" komünizm nüfuz etmişti. Horkheimer partinin kendisine yok olan bir bürokratik yapı olarak yaklaştı; büyük işçi sınıfı örgütleri savaştıkları devletlere benzedi. Sanayiden sorumlu kişiler gibi, işçi sınıfı liderleri, iç muhalefeti elimine etmek için para ve bazen de zor kullandı; kitleleri "katı disiplin altında" tuttular ve "kendiliğindenlik"e sadece önceden planlanmış ise tolerans gösterdiler. Onlar, "Konseyler demokrasisi"ni değil "iş, disiplin ve emir"i aradılar.[43]

---

[40] Paul Breines, "Introduction to Horkheimer's Authoritarian State," *Telos*, 15 (İlkbahar, 1973), s. 2.

[41] M. Horkheimer, "The End of Reason," s. 388. Bakınız Rosa Luxemburg, "What Does the Spartakus League Want?" *Sellected Political Writings* içinde, D. Howard tarafından yayınlandı (New York, 1971), s. 368.

[42] M. Horkheimer, "The Authoritarian State," *Essential Frankfurt School Reader* içinde, A. Arato ve E. Gebhart tarafından yayınlandı (New York, 1978), s. 104.

[43] A.g.e., ss. 98-99.

Lukacs gibi, Horkheimer da sosyalizmin evrimci yorumunu eleştirdi. Kapitalizmin yasaları sosyalizmi ya da özgürlüğü garanti etmez. Tarihin "ebe"leri olarak, basitçe, onun doğal sürecine katılan Marksistlerin düşüncesi, devrimi mevcut toplumun "basit ilerlemesi"ne indirgiyor. Daha ziyade, tarihteki kırılma, tamamıyla kontrol edilemeyen öznelerin eylemlerine dayanır. "Otoriter Devlet", Walter Benjamin'in *"Tarih Felsefesi Üzerine Tezler"*iyle birlikte basıldı. Benjamin, aynı zamanda, tarih dışına "sıçrama" hakkında da yazdı.[44] Gelecek hakkında varılan yargı, buna rağmen, karanlıktı. "Sadece özgürlük değil" dedi Horkheimer, "fakat ayrıca, baskının gelecekteki formları da mümkündür." Üstelik, "sosyolojik ve psikolojik kavramlar, son birkaç on yıl içinde devrimcilere ne olduğunu açıklamakta oldukça yüzeysel kaldılar: Onların özgürlük istekleri tahrip edilmişti." Umut sönük fakat gerçekti: "Görülebilecek en büyük tehdit olan otoriter devletin ezeli ve ebedi sistemi, Pazar ekonomisinin ezeli ve ebedi ahenginden daha gerçek değildir."[45]

Onyıllar boyunca Frankfurt Okulu çok az kişiye çekici geldi; ancak onların dili ve kavramları politik etkiye sahip olmamasına rağmen, bu durum, basitçe, bir özel başarısızlık değildi. Evsiz Alman Yahudi sürgünlerin durumu yiğitliği cesaretlendirmedi. 1950'lerin sonlarında koşullar değiştiğinde, tam anlamıyla Marcuse ile birlikte aynı zamanda teorinin dili de değişti. Onun politikaya dönük yolu, en mesafeli noktalarında, Hegel üstüne kitaplarına yazdığı önsöz ve eklerde bile kaba hatlarıyla belirlenebilir.

---

[44] W. Benjamin. "Theses on the Philosophy of History," Benjamin içinde, Illuminations, H. Arendt tarafından yayınlandı (New York, 1969), ss. 253-264. Bu "Theses" ve Benjamin'in Adorno ile olan ilişkisinin bir tartışması için bakınız Susan Buck-Morss, *The Origin of Negative Dialectics*, ss, 168-175. Cf. rolf Tiedmann, *Studien zur Philosophie Walter Benjamins* (Frankfurt, 1973), ss. 128-166. Buck-Mors, Frankfurt Okulunun Benjamin'in Marksizmini bastırdığı daha insafsız ithamların bazılarını gizler.

[45] Horkheimer, "The Authoritarian State," ss.109, 117, 111.

Hegel üzerine ilk kitabı olan *Hegel's Ontologie und die Theorie der Geschichtlichkeit* (Hegel's Ontology and the Theory of Historicity) (1933) nin girişi, "Tarihselcilik"(Historicity)in temel prensiplerini oluşturma amacını deklare ediyordu.[46] *Reason and Revolution:* Hegel and the Rise of Social Theory (1941)'in ilk baskısına önsöz, Hegel'in fikirlerinin faşizmin düşmanı olduğunu kanıtlamaya çalıştı; ve o Hegel'den şu alıntıyla son buldu: Amerika "geleceğin ülkesi" olabilir.[47] *Reason and Revolution*'a yazılan, daha sonra çıkarılan, bir sonsöz bir başka ruh halini ifade etti. "Faşizm ve Nasyonal Sosyalizmin yenilgisi totalitarizme doğru trendi yakalamamıştı. Özgürlük ricattaydı." Onun 1960 önsözü ilan etti: "Bu aşamadan sonra, hayatın oluşturulmuş formlarının radikal sahteliğinin farkında olmaya tanıklık etmeyen her düşünce ... sadece ahlak dışı değil, yanlıştır da."[48] Atomik tahribat tehlikesi, kaynakların israfı, zihinsel yoksullaştırma ve acımasız şiddet bu söylem ve eylemin evrenini tanımlıyor; bu evrende, diyalektik düşünce eleştirel ve yerleşik düşünceleri yıkıcıdır.

Ortodoks Marksistlere göre, Frankfurt Okulu bir skandal olarak kaldı; o hiçbir zaman Alman idealizmi ve tarihselcilikle olan ilişkisine son vermedi; bilim fetişini eleştirdi; proletaryan örgütlere uzak kaldı; kültür, psikoanaliz ve öznellikle çok alakalıydı.

---

[46] H. Marcuse, *Ontologie und die Theorie der Geschischtlichkeit* (1933) (Frankfurt, 1968), s. 1.

[47] H. Marcuse, "Preface to the Original edition" (1941), *Reason and Revolution: Hegel and the Rise of Social Theory* (Boston, 1960), s. xv.

[48] H. Marcusse, "Supplementary Epilogue" (1954), *Reason and Revolution*, 2. baskı (New York, 1954), s. 433; "Preface: A Note on Dialectic" (1960), *Reason and Revolution*, s. xiii. Marcuse Epilog'u atladığını çünkü onun temalarını "daha tam olarak gelişmiş sanayi toplumunun bir çalışması olan gelecek kitabımda" (s.xiv) tartışmaya niyet ettiğini açıkladı. Bu kitap *One Dimensional Man: Studies in the ideology of Advanced Industrial Society* (Boston, 1964) oldu.

Ancak, kötümserlik sadece kişisel bir tercih ya da olmayacak tesadüf değil: O acımasız bir geçmişle adamakıllı ıslatılmış. Mutlu bir Marksizm, şimdiden kuşkuludur; o kızıl bir gelecek adına geçmişin üzerine sünger çeker. Batı Marksistleri ve Frankfurt Okulu'na göre, saptanması gereken şudur, diyalektiğin son umudunun farkına varılmamıştı; ne de geçmişin acı ve üzüntüsü basitçe burjuvazinin hanesine yazılabilirdi. Marksistler işin içine sokulmuştular ve bazen sorumluydular. Marksizme eşlik eden gölgeler bu gerçeklik tarafından oluşturulur (cast).

Lukacs uzun kariyerinin sonlarına doğru, Adorno ve diğer Marksist entelektüelleri devrimci örgütlere mesafeli oluşları ve kötümserlikleri nedeniyle eleştirdi. O, insanın boşluğu birinci sınıf bir konforla seyredebileceği güzel bir hotel; "Büyük Abssy Hoteli" dediği yerde kalmayı tercih etmekle onları itham etti.[49] Ünvan, ciddi bir beğeni topladı. O, proletarya partisine mensup olmayan Marksist entelektüellerin coşkudan ve adanmışlıktan yoksun olduğu sonucunu çıkardı.

Eğer Lukacs'ın bu suçlamayı yapması mümkün görülmüşse de, onu şevkle tekrar eden diğerleri, zamanın sınırlı tercih ve seçeneklerini unutmamalıdırlar. Risk sadece ön hatlarda düşmekten değil, ama perde arkasında likidite olmaktan kaynaklanıyordu. Lukacs 1930'lar ve 1940'larda Moskova'da hayatını sürdürürken diğerleri daha az şanslıydı. Lukacs'ın Macar Partisi içindeki sert hasmı Bela Kun bile 1938'de tutuklandı. Abssy Hoteli'ndeki mültecileri, Marksizm caddesindeki otellerin sadece birbirlerine uzak aralıklı değil, ama sıklıkla çıra gibi kolay yanan binalar da olduklarının farkına varmadan suçlamak, yol-

[49] Georg Lukacs, "Preface" (1962), *The Theory of the Novel* (Cambridge, Mass,. 1973), s. 22. Mecaz ilk olarak, Adorno'nun,Lukacs'ın kendi mantığını yok edişini gösteriyor diye nükteli bir şekilde alay ettiği bir kitap olan *The Destruction of Reason*'da ortaya çıktı.

cuyu yanlış yönlendirmektir. Bir halkla ilişkiler kurnazlığından daha fazla bir şey olan herhangi bir rehber, kalınabilecek uygun tüm yerleri irdelemeli ve değerlendirmelidir.

Eğer Abyss Hotel 1930 lar ve 1940'lardaki Batı Marksizmini sembolize edebilirse, o zaman Lux Hotel de Sovyet Marksizmini sembolize edebilir. Hotel Abyss'nin aksine Lux bir mecaz değil, ama Moskova'da yaşayan yabancı Komünistleri misafir eden bir oteldi. Detaylı bir rehber kitap Lux'ün özel bir servis sunduğunu belirtebilirdi: Ziyaretçiler çoğunlukla otelden ayrılma ve hesap kesimi işlerinden kurtarılmıştı. Bir çok yabancı komünist Lux'deki odalarında tutuklandılar.[50]

Rehber aynı zamanda odalarda kalan bireylerin tanıtımını da içerebilirdi. Korsch ve Maslov'un keskin bir eleştiricisi ve Komintern'in güvenilir hizmetkârı olan Heinz Neumann, orada tutuklandığı 1937 yılına kadar Lux'te kaldı. Karısı odalarının aranması son bulduğunda Neumann'ın ona "Ağlama" dediğini anımsattı. Gizli polis (GPU) şefi daha sonra emir verdi: "Bu kadarı yeter, acele et, şimdi." Karısı şunu anımsadı: "Heinz kapıdan geri geldi, beni tekrar kollarına aldı ve öptü. 'ağla artık' dedi. 'ağlanması gereken yeterince şey var.'"[51] Neumann bir daha geri dönmedi. Tarihte kötü ünlenmiş anlaşmalardan birinde, diğer Alman komünistleriyle beraber, onun karısı, Sovyet-Nazi paktı esnasında Ruslar tarafından Almanlar'a teslim edildi.[52]

---

[50] Bakınız Robert Conquest, *The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties* (New York, 1969), ss. 428-436. Cf. Margaret Buber-Neumann, *Kriegsschauplatze der Weltrevolution: Ein Bericht aus der Praxis der Komintern* (Stuttgatr, 1967), ss. 346 ve devamı.

[51] Conquest tarafından aktarıldı, *The great Terror*, s. 429.

[52] Bakınız Margaret Buber-Neumann, *Als Gefangene bei Stalin und Hitler* (Stuttgart, 1968). Aile, koca ve sevgili seçimlerinde şanslı değildi. Buber Neumann'ın kız kardeşi Babette Gross, Willi Münzenberg'in eşiydi; Onun kayboluşu açıklanamamıştır. Bakınız Babette Gross, *Willi Münzberg: A Political Biography* (Michigan State Unisversity Press, 1974).

Bölüm 6

SINIF BİLİNÇSİZLİĞİ

SINIF BİLİNÇSİZLİĞİ

Yenilgi ve kendini yok edişin monotonluğu, Batı Marksistlerini doğa ve tarih ilişkisini yeniden değerlendirmeye mecbur etti. Başlangıçta, tarih içindeki yeni ve emsalsiz olanın değerini azaltmak için doğa bilimlerine mesafeli durdular; bu değer azaltma, Marksizmi geçmişi feshetmeye değil onun değerini artırmaya mahkûm etti. Ancak, Avrupa devrimlerinin ve faşişt barbarlığın benzer yenilgisi bir bedel gerektirdi. Özgürleştirici bir yarma hareketi umudu karartıldı. Üstelik Marksistler sadece

kurbanlar değil ama zalimlerdi de. Walter Benjamin'in "Burjuvazi hiçbir zaman muzaffer olmaya son vermedi" sözlerine şunlar eklenebilir: "Marksistler hiçbir zaman devrimi ve birbirlerini gömmeye son vermediler." Cesaret kırıcı tekerrüre oranla tarihin ikincil sayılması, onu doğadan kurtarma çabalarını artırdı.

I

Batı Marksistleri, özellikle Frankfurt Okulu'nun teorisyenleri, negatif bir doğa görüşü (vision) benimsediler. Bu görüş, doğayı sömürülecek ve denetim altında tutulacak madde olarak gören girişimci kapitalizmin klasik ethosu ile karıştırılmamalıdır. Daha doğrusu, doğa, insan sömürüsü dışında ve ondan önce dahi şiddet ve acıyla kıvrandırılıyordu. Doğa, sessizce, aralıksız dehşete, sessiz ıstırabın daimi çemberine tanıklık etti. "Doğa" ve "doğal" merhametli ve masum niteliklerini kaybettiler; doğa içindeki doğal durumda sertti ve doğal değildi. Marcuse, her ne kadar alay ederek "Küçük balığa doğal görünmeyebilir"[1] olmasına rağmen diye belirttiyse de büyük balık küçük balığı yutar. Tarih, doğanın ezeli tekerrüründen kurtulmak ve en ütopik formülasyonlarında dahi doğayı özgürleştirmek için bir umut barındırdı. Marx, Thomas Münzer'den alıntılayarak "yaratıklar da özgürleşmelidir"[2] dedi.

---

[1] H. Marcuse, *One Dimensional Man* (Boston, 1974), s. 238.

[2] K. Marx, "On the Jewish Question," Marx/Engels, *Collected Works* içinde, Cilt (New York, 1975), s. 172. Cf. benim "Reversals and Lost Meanings," *Critical Interruptions* içinde, P. Breines tarafından yayınlandı (New York, 1970), ss. 66-70.

Bilimsel Marksistler tarafından farkına varılmayan doğanın negatif vizyonu, Marx ve Engels'in kapitalizmin "doğal" yasaları fikirlerini şekillendirdi. "Açık savaş" ve "en sert rekabet" ile kaplanmış doğanın yerine koyulan yüce ve mutlu doğa miti ile alay ettiler.[3] Doğanın yasaları, onun özgür olmayışını, daimi tekerrürün hakimiyetini yansıttı. Marx'ın kendi metoduna dair yazdıkları -bu metod, sosyal hareketleri "doğal tarihin" süreçleri olarak inceledi- doğanın bu yorumundan türetildi.[4] Tarih, tam olarak özgür olmadığı ve tekerrür eder olduğu seviyeye kadar, doğal olarak, doğa yasalarına tabi kılınmış olarak ele alınabilirdi. Tarihin yasaları özgürlük ve bilinç yokluğunun göstergesiydi. Engels, kapitalizmin doğal yasaları "üyelerinin bilinçsizliği üzerine temellen..."[5] mişti diye yazdı.

Frankfurt Okulu'nun ilk yazıları, tarih ve doğa ilişkisini tekrar gözden geçirdi. Marcuse, *1930'da Doğanın Diyalektiğinin*, yazarının ölümünden sonra yayınlanmasının, Lukacs'ın Engels'e karşı polemiğini doğruladığını, çünkü Engels'in kitabının doğanın diyalektiğinin yüzeyselliğini açıkça gösterdiğini belirtti. Marcuse, Lukacs'm doğanın "düalite"[6] si üzerine formülasyonlarının altına imzasını atmasına rağmen, Adorno doğanın ve tarihin konvansiyonal antitezine (antithesis) meydan okudu. Adorno'nun *"The Idea of Natural History"*de (1932) eleştirel düşünce bu antitezin hakkından geldi diye yazdı ve doğa ve ta-

---

[3] K. Marx ve F. Engels, *The German İdeology*, S. Ryazanskaya tarafından yayınlandı, (Moscow, 1964), s. 519.

[4] K. Marx, "Preface to the First Edition," *Capital*, Ben Fowkes çevirisi (New York, 1977), s.92.

[5] F. Engels, "Outlines of a Critique of Political Economy," Marx/Engels, *Collected Works* içinde, Cilt 3, s. 434.

[6] H. Marcuse, "Zum Problem der Dialektik," *Die Gesellschaft*, VII (1930), ss. 29-30.

rihin birbirinin içine geçişini inceledi. "Tarihsel oluş" doğaya intikal ettiği noktaya kadar takip edilmelidir. Tam tersine, doğanın en fazla doğal, en fazla tamamen kendisi olarak göründüğü yerde onun tarihsel dinamiği ortaya çıkarılmalıdır. Bu projeyi uygulamak için Adorno "İkinci doğa" kavramını tekrar geri getirdi.[7]

İkinci doğa kavramı, Frankfurt Okulu'nun yazılarında baştan başa yeniden bahis konusu oldu. Horkheimer'a göre kavram, Aristoteles'in yönetmeye ya da hizmet etmeye dair vasıfların doğa tarafından doğumda determine edildiği inancını pretosto eden Demokritos tarafından oluşturuldu. Demokritos, vasfın bir "ikinci doğa" meydana getiren eğitim tarafından şekillendirildiğini öne sürdü.[8] Her ne kadar kavram, Hegel ve diğer düşünürler tarafından biliniyorsa da, Lukacs için kesin bir önem taşıdı. İkinci doğa, "sert ve garip" bir evren, "çoktan ölmüş maneviyatların lahiti?" olan burjuvazinin sosyal dünyasını kuşattı.[9]

İkinci doğa, yeni "doğal" ilişkiler imal etmek için feodalizminin "doğal" ilişkilerinin büyük bir kısmını yok eden kapitalizmin paradoksunu ifade etti ve özetledi.[10] Burjuvazi, doğal haklar ve yasalar bayrağı altında savaştı. Özel mülkiyetin ve kapitalizmin kendisinin doğayla uyumlu olduğu inancı güçlü bir silah

---

[7] T. W. Adorno, "Die İdee der Naturgeschichte" (1932), Adorno, *Gesammelte Schriften* içinde, Cilt 1 (Frankfurt, 1973), s. 354-355. Adorno'nun tutarlılığı bu malzemenin çoğunu otuz yıl sonra Negative Dialectics (New York, 1973), s. 354-360. çalışmasında kullanmasıyla gösterilmiştir.

[8] M. Horkheimer, "Bemerkung zur philosophischen Antropologie" (1935), *Kritische Theorie* içinde, Cilt 1 (Frankfurt, 1968), ss. 220-221, Cf. Georg A. Kelly, *İdealism, Politics and History* (London, 1969), ss. 290-291.

[9] G. Lukacs, *The Theory of the Novel* (Cambridge, Mass., 1973), s. 64. *Die Theorie der Roman* (Neuwied, 1963), ss. 62-63.

[10] Bakınız G. Lukacs, "The Question of Educational Work" (1921), *Political Writings 1919-1929* içinde (London, 1971), s. 92.

olarak hizmet etti. Kapitalizmin doğal düzenleme illüzyonu, onu sonsuzluk için muktedir kıldı.

İkinci doğa biyoloji değildi ama doğa haline katılaşmış tarihti; katılaştı çünkü, tekerrürün zindanlarında hapsedilmişti. İkinci doğa, diyalektik olmayan ama kaçınılmaz çemberlerin bir dinamiği olan, tarihin diyalektiğini işaret etti. Marx'taki "doğal yasalar" sözlüğü, daha kesin bir şekilde bir ikinci doğa sözlüğünün işareti oldu. Determinizm ve zorunluluk (necessity), tarihi ve doğayı tahakkümü altına alabildikçe, doğa ve tarihin yasaları birbirine yaklaştılar; seçenek yokluğunu tescil ettiler. Tarihin doğal yasalarının olduğu noktaya kadar, tarih özgürleştirilmemişti, bir ikinci doğaydı. Marcuse, "Toplum irrasyoneldir", "kesinlikle doğal yasalar tarafından yönetilir"[11] diye yazdı.

Ancak, birinci ve ikinci doğa arasındaki ayrım görmezden gelinemez. Batı Marksistleri doğanın diyalektiğine karşı çıkışları yumuşatmadılar; bu diyalektik, doğa ve tarih arasındaki farkları yok etti. Dondurulmuş tarih olarak ikinci doğa hâlâ insanlığın bir ürünüydü, oysa doğa böyle değildi. Tarihin kör ve kaçınılmaz yasaları nihayetinde insan (toplumsal) kurumlarına temel olmuştur. Bu, Marx'm belirttiği gibi, bir arının "çalışma"sıyla bir insanın çalışması arasında farktı; ikincisi bilinçli amacı içeriyordu.[12]

Tarih doğal ve doğal değildi. Tarihseldi, çünkü o, kendi hareketlerini bilinçlice ve özgürce kontrol eden erkek ve kadınlar tarafından yapılmıştı. Doğaldı, çünkü o, hâlâ bilinçsizce hareke-

---

[11] H. Marcuse, *Reason and Revolution: Hegel and the Rise of Social Theory* (Boston, 1960), ss. 343-344. Cf. Alfred Schmidt, The Concept of Nature in Marx (London, 1971), s.191.

[12] Marx, *Capital*, s. 284.

te geçiriliyordu; o, hâlâ, doğaya içsel ama tarihe dışsal olan acının tekerrür eden çemberine iştirak ediyordu. "Tarihin doğal yasaları" diye yazdı Adorno, "...doğanın değişmez verileri olarak temellendirildikleri sürece ideolojidirler." "Ama bilinçsiz toplum hareketinin yasaları kadar gerçektirler."[13]

Lukacs, bilinçsiz toplum fikrine aşinaydı ama *Tarih ve Sınıf Bilinci*'nde o (bilinçsiz toplum fikri-çev.) şeyleşme ile yakından ilişkilendirilmişti. Şeyleşme bir bilinçsizlik biçimiydi, kapitalizme özgü bir biçim. Kapitalist meta, tarafsız ve nicel ilişkiler altına insani ve tarihsel ilişkileri gömerek toplumun bilincini yapılandırdı: Bu, algılama yitisini yok eden başlıca burjuva mitiydi. İşçi hareketi, eşitliklerin bir mübadelesi olarak ortaya çıktı. Ancak, şeyleşmeden bahsetmek aynı zamanda sınıf bilincinden bahsetmekti. Lukacs'ın analizinin gücü basitçe şeyleşmenin parametrelerinin haritasını yapmakta değil, ama onun sınıf bilincine sahip bir proletarya tarafından çözülüşünün planını çıkarmasında yatar.

İkinci doğa kavramı, şeyleşmenin yerini almadı ama, Frankfurt Okulu'nun ondan yana tercihi tarihsel deneyimin birkaç onyılını birleştirdi. *Tarih ve Sınıf Bilinci* (1923) ile Adorno ve Horkheimer'ın *Aydınlanmanın Diyalektiği* arasında birçok mezar yayılır. İkinci doğa, yenilgileri ve şüpheleri kaydetti; o, kapitalizme öndeleyen ve muhtemelen varlığını sürdüren bir özgürlüksüzlüğe tanıklık eder. Ne de şeyleşme gibi ikinci doğa, sınıf bilincinin yakında olabileceğini ifade eder. Özetlenmiş bir formülasyonla, şeyleşme, kapitalizme özgü bilinçsizlikti, ya da şeyleşme ikinci doğanın kapitalist formu idi. İkinci doğa, özgürleştirilmemiş bir insanlığın bilinçsizlik formu idi.

---

[13] T. W. Adorno, *Negative Dialektik* (Frankfurt, 1970), s. 347; *Negative Dialectics*, ss. 355-356. Çeviri önemsiz bir miktarda değişti.

II

Şeyleşmeden ikinci doğaya, sınıf bilincinden sınıf bilinçsizliğine yer değiştirme, Marksizmin somut varlığını tehdit eder. Tarih soyutlamalarla takas edilebilirdi. Ancak soyutlamalar kaçınılmaz olarak tarafsız ve boş değildir. Marx kesin ve açık olarak aksini gösterdi. Çeşitliliğin yok edilmesi doğal değildir; o tarihsel şiddete tanıklık eder. Özgüllüklerin kaybı gelişmiş toplumlara özgüdür. "En genel soyutlamalar, sadece olası en zengin maddi gelişimin ortasında, bir şey çoğunluğa, bütüne ortak göründüğünde ortaya çıkar."[14]

Sınıf bilinçsizliği basitçe sınıf bilinçsizliği değildir; o, tarihsel güçlerin ve kurumların bileşeni ve ürünüdür. O, sınırlarının ötesine giden bir teoriye gerek duyar. Sınıf bilinçsizliği; basitçe, sınıflar bilinç yokluğu nedeniyle algılamadan yoksunmuş gibi, kendisiyle, kendi iç mantığı ya da mantıksızlığıyla açıklanamaz. Qnun sınırları dahilinde kapalı kalmak, sınıf bilincinin bir sınıfa ve en sonunda bu sınıfın sosyal ilişkilerle ağ gibi sarılmış erkek ve kadınlara işaret ettiğini görmezden gelmektir.

Sınıf bilinçsizliği olgusu Marksistler için yeni değildir. 1890'larda Marksist partiler içinde revizyonizmin ve reformizmin ortaya çıkışı çeşitli çizgilerdeki teorisyenleri mücadeleye davet etti. Görünen ve görünmeyen reformizm, artan değişiklikler uğruna devrimci sözlüğü ve Marksizmin amaçlarını safra gibi attı. Marksist olsun olmasın çağdaş gözlemciler için görev, basitçe, revizyonizmi çürütmek değil, ama onun yayılmasını açıklamaktı.

---

[14] K. Marx, *Grundrisse*, M. Nicolaus çevirisi (Harmondsworth, 1973), s. 104.

"Sınıf bilinçsizliği" terimi benimsenmedi, ama teorisyenler benzer bir problemle uğraştılar: İşçi sınıfının (sektörlerinin) neden devrime değil de reformizme, aşırı milliyetçiliğe, militarizme doğru çekildiğini açıklamak. Gözlemciler, formasyonun değil, ama sınıf bilincini dışarı atmanın bir açıklamasını aradılar. Büyük bir farkla, en büyük Marksist parti olan Alman Sosyal demokratları (SPD), reformizm eylemlerini en dramatik şekilde ifade ettiler ve sık sık bir sınav yeri olarak hizmet ettiler.

SPD içindeki geniş revizyonizme dair yapılan açıklamalar, onun sınıf bileşiminden psikolojik karakterine kadar olan yelpazeyi kapsadı.[15] Hakim Marksist partilerinin dışında ya da karşısındakiler, sıklıkla, en ilgi çekici hipotezleri ileri götürdüler; içinde olanlarsa, Fenomeni marjinal faktörlere bağlayarak, onu önemsiz saymaya meylettiler. Hemen hemen bir yüzyıl sonra bu teoriler kabul edilemez olsa da, sınıf bilinçsizliğinin hiçbir yeniden formülasyonun bunları görmezden gelmeye gücü yetmez.

Reformizm konusunda küçük mutabakat ortaya çıktı. Olgular açıktı ama ilk kavramsal adım, tartışmaları kışkırttı. Kişi,

---

[15] Ben burada SPD içinde revizyonizm ve reformizmin çağdaş izahatlarıyla ilgilendim, modern tarihçiler ve sosyal bilimciler tarafından yapılanlarla değil. Bu kitap içinde başka bir yerde olduğu gibi, gelecek gelişmeleri doğru olarak önceleyen teoriler üzerine bir prim verildi. SPD üzerine sınırsız literatürün dışında Hans-Josef Steinberg'in *Sozialismus und deutsche Sozialdemokratie : Zur Ideologie der Partei vor dem I. Weltkreig* (Hannover, 1967) en kışkırtıcılardan biri olarak kalır. Diğer önemli çalışmalar Dieter Groh, *Negative Integration und revolutionarer Attentismus: Die deutsche Sozialdemokratie am Vorabend des Ersten Weltkrieges* (Frankfurt, 1973), ve Helga Grebing'in eleştirisine bakınız, IWK içinde, X/1 (Mart, 1974), ss. 105 ve devamı.; Carl E. Schorske, *German Social Democracy* (1955) (New York, 1956); Richard Hunt, *German Social Democracy 1918-1933* (1964) (Chicago, 1970); ve Hans Momsen tarafından yayınlanan derleme, *Sozialdemokratie swischen Klassenbewegung und Volkspartei* (Frankfurt, 1974). İlave çalışmalara referanslar Jacques Droz'da bulunabilir, "Historiographie d'un siecle de social-democratie allemande," *Le Mouvement social*, 95 (Nisan-Haziran, 1976), ss. 3-24; ve iki bibliyografyasal günlük içinde: *Internationale wissenschaftliche Korrespondenz zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung and Bibliographie zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung* (Friedrich-Ebert-Stiffung).

devrimci sınıf bilincini ya da yokluğunu nasıl ölçtü? Onun genel sözcüleri, daha derin görünmez hassasiyetler mi sundu? Ya da kendilerinden başka hiçbir şey mi? Kişi, Marksistler için (kitlesel) oyları nasıl değerlendirdi? Ya da sınıfla bağlantılı olarak partinin kendisini? Öncekilerin reformizmi sonrakilerin reformizmini belirtti mi? Partinin sosyal bileşimi (komposizyonu) sınıftan farklılaştı mı? Eğer farklılaştıysa bir şey ifade etti mi?

Reformizm, birçok Fransız ve İtalyan gözlemcisine, yalnız Alman parti ve karakterinde kökleşmiş göründü. Daha önce Marksizmin "ayrışmasını" ilan eden Charles Andler, 1912'de, "sömürgeciliğe, militarizme, belki de kapitalizme" teslim olmuş olan Alman partisini, içgüdüsel olarak emperyalist olmakla itham etti.[16] Diğerleri benzer şüpheler gösterdiler. Hollandalı anarşist Ferdinant Nieuwenhuis *Sosyalizm in Danger* (1897) ında, işçi sınıfı hareketinin "Almanlaşması" hayaletini ortaya attı. Alman sosyalizmini, otoriter ve bürokratik olarak karakterize etti.[17] Alman sosyalizminin en iyi gözlemcisi ve eleştirmeni Robert Michels, "Uluslararası sosyalizmdeki Alman hegemonyası"nın "sözel (verbal) radikalizmi ve olgusal oportünizmi"[18] yayma tehdidinde bulunduğuna mutabıktı.

---

[16] Charles Andler, *Le Socialisme imperialiste dans l'allemagne contemporaine: Dossier d'une polemique avec Jean Jaures* (Paris, 1918), s. 56. Harvey Goldber'deki tartışmaya bakınız, The life of Jean Jaures (Madison, Wisc., 1968), ss. 435-438. Andlerin daha sonraki bir ifadesi için bakınız onun *La Decomposition politique du socialisme allemand 1914-1919* (Paris, 1919). Cf. Jean Bourdeau, *Le Socialisme allemand et le nihilisme russe* (Paris, 1984).

[17] F. Domela Nieuwenhuis, *Le Socialisme en danger* (Paris, 1897), ss. 116, 112. Cf. Nieuwenhuis, "Der staatssozialistische Charakter der Sozialdemokratie," Afsz, XXVIII (1919), ss. 101-145.

[18] Robert Michels, "Die deutsche Sozialdemokratie im internationalen Verbande," AfSz, XXV (1907), ss. 153-167.

Ortodoks Marksistlerce görmezden gelinmişse de, Alman Sosyal Demokratlarının anarşist eleştirileri sıklıkla öngörülüydü. Nieuwenhuis, Sosyal Demokratlara rengini veren disiplini ve köleliği sezmişti. Disiplinin zorunlu olduğunu kabul ederken o, belirli bir noktada disiplinin özerklik ve bağımsızlığı hükümsüz kıldığını belirtti.[19] Dahası, Parti örgütünün kendisinin devrime iş güvenliğinden daha az ilgi duyan bir bağımlılar tabakası yarattığı, Michel'in daha sonra akabinde genişlettiği bir düşüncedir.[20]

Polonyalı devrimci Jan W. Machajski, "Marksist sahalarda Marksizmin" provokatif bir "eleştirisini" geliştirdi.[21] Machajski'ye göre, Avrupa Sosyal Demokrasisi "entelektüel işçiler"in yeni bir "sınıf"ından oluşmuştu. Bu "sınıf" kapitalizmin zenginliğini proletaryaya aktarmaya, kapitalist gelişmenin şiddetini artırmaktan daha az adanmıştı. Machajski, devrimci bir bilinci gölgede bırakan, Marksizmi dolduran endüstriyalizmin ethosunun farkına vardı. "Marksist doktrin, sınıf mücadelesini sadece bir avuç dolusu nüfuzlu karşısında anlatır" ama burjuva toplumunun ilerlemesine dönük "en duygusal sevgi"yi barındırır. Marksistler, kendi "sınıf" konumlarını temize çıkarmak için üretkenliği bilim adı altında fetişleştirirler."[22]

---

[19] F. D. Nieuwenhuis, *Le Socialisme en danger*, s. 32.

[20] Nieuwenhuis'in Michel'e -onların ruhsal-entellektüel yakınlığına işaret edenmektubuna bakınız (Aralık 6, 1906), Wilfried Röhrich'den aktarıldı, *Robert Michels* (Berlin, 1972), s. 64.

[21] Anthony D'Agostino tarafından aktarıldı, *Marksizm and the Russian Anarchists* (San Francisco, 1977), s. 124. Max Nomand'ın Machajski'nin savunucusu ve sembolü olduğu yıllar boyunca; bakınız onun Aspect of Revolt (New York, 1961), ss. 96-117. Aynı zamanda bakınız Paul Avrich, *The Russian Anarchists*, (Princeton, N. J., 1971), ss. 102-106; ve Richard Gombin, *The Radical Tradition* (London, 1978), ss. 65-70.

[22] D'Agostino'dan aktarıldı, *Marksizm and the Russian Anarchists*, ss. 133, 127-128.

Sosyal Demokratların izin verdiği ya da cesaretlendirdiği burjuvazi taraftarları, sınıf bilincinin zayıflaması ve revizyonizmin büyümesi için bir açıklama sundular. Bu analiz çizgisi, hem anarşistler hem de tutucu Marksistler tarafından takip edildi. SPD'de bir iç muhalefet (*Die Jungen*) bu eleştiriyi başlattı; partinin, yönetimi kontrol eden küçük burjuva unsurların akımıyla "proletaryadan yalıtılmış" olduğunu öne sürdüler.[23] Bazı sosyologlar, SPD'ye verilen kitlesel destekten (oydan) benzer sonuçlar çıkardılar; oyları basitçe proleteryaya değil ,ama artık işçi sınıfının partisi olmayan işçi sınıfı partisini destekleyen burjuvaziye atfettiler.[24]

İki en güçlü ve uyumlu ifade, reformizme karşıt yönlerden yaklaştı. "İşçi aristokrasisi" teorisine göre, işçi sınıfının bir bölümü yüksek ücretlerin etkisiyle devrime olan ilgisini kaybetti ve oportünizme kaydı. Bir ya da başka bir şekilde, bu teori, ortodoks Marksizmin sözlüğüne ısrarcı reformizmin materyalist bir açıklamasını sunarak girdi.[25] Diğer yaklaşım, sınıf kompozisyonunu prolaterya partisinin komposizosyonundan daha az de-

---

[23] Hans Müller, *Der Klassenkampf und die Sozialdemokratie* (1892) (Frankfurt, 1969). Dirk H. Müller'deki tartışmaya bakınız, *Idealismus und Revolution: Zur Opposition der Jungen gegen den Sozialdemokratischen Parteivorstand 1890 bis 1894* (Berlin, 1975).

[24] R. Blank, "Die soziale Zusammensetzung der sozialdemokratischen Wahlerschaft Deutschlands," AfSz, XX (1905), ss. 507 ve devamı. Max Weber'in bu makale için yorumuna bakınız, "Bermerkungen im Anschluss an den vorstehenden Aufsatz," AfSz, XX (1905), ss. 550-553. Michels seçimsel figürlerin partinin kendisinin bileşiminde bir değişme olarak yorumlanabileceğine itiraz etti. Bakınız onun "Die deutsche Sozialdemokratie," AfSz, XXIII (1906), s. 555. seçim sonuçlarının sosyalist partilerin değerlendirilmesinde kullanılmasının bir tartışması için aynı zamanda bakınız onun "Proletariat und Bourgeoisie in der sozialistischen Bewegung Italiens," AfSz, XXII (1906), ss. 82-83.

[25] Yakın zamanlarda kavram yeniden incelendi ve üzerinde yeniden çalışıldı. John Field'in gözlemine bakınız, "British Historians and the Concept of the Labor Aristocracy," *Radical History Review*, 19 (Kış, 1978-1979), ss. 61-85.

rinlemesine araştırdı; o, (ikinci yaklaşım-çev.) proletaryanın bürokrasiye batmış partisi olarak onun devrimci bilinci örttüğünü iddia etti.

Engels, işçi aristokrasisi teorisini İngiliz işçi sınıfının pasifliğini açıklamak için kabataslak kullandı. Daha sonra, Lenin'in *Emperyalizmi*, onu ortodoks Marksizm için kabul etti. Emperyalizmin "süper kârları" kimi ülkelerin, işçi sınıfının bir bölümüne yüksek maaşlar yoluyla rüşvet vermesine ve onları ayartmasına olanak sağladı; oportünizm ve revizyonizm bu ekonomik gerçeklikte kök saldı.[26] Daha yakın zamanlarda, Arghiri Emmanuel, teoriyi, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki tüm işçi sınıfını kapsayacak şekilde genişletti:

> *Liderlerin yozlaşması ve kitlelerin aldatılması yoluyla, neredeyse bir yüzyıldır devam eden bir tarihsel olguyu açıklamak, en azından tarihsel-materyalizmin metoduyla uygunluk içinde değildir... Bu, kitlelerin devrimci ateşini zapt etmiş olan liderlerin tutuculuğu değildir... Bu, kitlelerin ayrıcalıklı sömürgeci uluslara ait olduklarının farkına varmalarındaki yavaş ama düzenli gelişmedir.*[27]

İşçi aristokrasisi teorisinin çekiciliği, onun reformizmin *ad hoc* (geçici) açıklamalarının tatminsizliğinde yatar. O, temel ekonomik ilişkilerde ısrar eder; ancak bu ısrar da bir güçsüzlüktür. Teori, Emmanuel'in analizinde zaten görülen, ekonomik indirgemecilik haline aşınır. Kavram, tutarlılığını yitirinceye kadar şişirildi. Sınıf bilincinin yokluğu düz bir ekonomik olgudur. Bir işçi aristokrasisi teorisinin yetersizliği onun ters-mantığıyla (counterlogic) açıkça gös-

---

[26] V. Lenin, *Imperialism* (New York, 1939), ss. 104-108. Sombard'ın "Birleşmiş Milletler'de neden sosyalizm olmadığı" sorusuna getirdiği son sebep bu mantığa katıldı. Yüksek ücretler ve yaşam standardı sosyalizme olan ilgiyi öldürdü, ya da onun ünlü kelimeleriyle, "Biftek ve elmalı pie karşısında sosyalist ütopyaların tümü, hiç bir şey ifade etmez." (*Why is There No Socialism in the United Sates?* (White Plains, N. Y., 1976), s. 106).

[27] Arghiri Emmanuel, *Unequal exchange* (New York, 1972), ss. 179-180.

terildi; o, zımnen, aristokrat olmayan işçi sınıfının devrimci olduğunu postüle eder. İşçi aristokrasisi teorisi, içinden çıkılamaz surette karşıtına, sefalet (-çev.) (immiseration) teorisine bağlıdır. Konu üzerindeki tüm tartışmalara rağmen (ve sebebiyle), (görece olarak ya da kesinlikle) yoksullaştırılmış bir işçi sınıfının otomatik olarak devrimci olduğunu iddia etmek zordur.[28] İşçi aristokrasisi/sefalet (-çev.) teorileri, çıplak ekonomik ilişkileri direk olarak sınıf bilinci (ya da onun yokluğu) halinde tercüme ettikçe, bu teoriler, Batı Marksizminin bir dingil çivisini çıkarırlar ve ortodoksiye geri dönerler.

Political Parties'de Michels, SPD içindeki reformizmin eşsiz bir fenemolojisini sundu.[29] Elbette, sonuçta o, Marksist partilerle, genel bir örgüt teorisinden daha az ilgiliydi; önceki basitçe daha sonrakinin kanıtı ve örneğiydi. Bununla beraber, onun metinleri fikir verici -ve Marksistler tarafından görmezden gelinmiş kalır. Eğilim, onu hemen modası geçmiş olarak ya da sadece rekabet eden partilere uygulanabilir olarak yargılamaktı. 1928'de Lukacs, *Political Parties*'in ikinci baskısını tekrar gözden geçirdi. O, Michels'i, sadece SPD'ye yönelik uygulanabilir olarak kabul etmeyi denedi. Michels, sınıf bilincinin yok oluşunu izah etmedi; daha ziyade o, Sosyal Demokrat revizyonizmin kurbanı ve ifadesiydi. İşçi aristokrasisi teorisi, Michels'i çürütmede işe yaradı. O, "parti yaşantısının genel bir sosyolojisini vermek ister ve olsa olsa işçi aristokrasisinin yükselişi ve gelişi-

---

[28] Wolf Anger'deki önemli tartışmaya bakınız, *Verelendungstheorie - die hilflose Kapitalismuskritik* (Frankfurt, 1976). Michejs kavramın tarihini araştırdı; bakınız onun *Die Verelendungstheorie: Studien und Untersuchungen zur internationalen Dogmengescgichte der Volkswirtschaft* (Leipzig, 1928).

[29] Bakınız Wilfried Röhrich, *Robert Michels* (Berlin, 1972); ve Arthur Mitaman, *Sociologgy and Estragement : Three Sociologists of Imperial Germany* (New York, 1973), ss. 267-338.

minin tesiri altında, emperyalist dönem içinde Sosyal Demokrasi kitlelerindeki oportünizmin gelişiminin tanımlayıcı bir sunuşunu verir." Lukacs, şiddetle yargıladı: Michels "değersizdi."[30]

Ancak Michels son sözü alabilir. İktidarda olan veya olmayan Komünist Partilerin tarihleri, Michels'i basitçe çürütmezler. "Hakim sınıfların partilerine karşı sosyalistler tarafından yürütülen mücadele" der Michels "artık bir prensip değil, ama basitçe bir rekabettir. Devrimci parti, iktidarın fethi için, burjuva partilerinin bir rakibi haline gelmişti." "Örgütünün gücü büyüdükçe, artan bir şekilde atıllaşan" uluslararası işçi hareketi, "devrimci devinim gücünü (dürtüsünü) kaybeder"; "sadece eylem açısından değil, ama düşünce alanında da miskin" hale gelir.

Michels'e göre, "yeni üyeler kazanma açısından daima hırslı olan" devrimci örgüt, araçlardan amaçlara semirir. Devrimi kolaylaştırmak için başlangıçta gerekli olan vasıflar -itaat, işbirliği, şahsi karar verebilme yetkisi, davranışların uygunluğu- örgütü sağlamlaştırmada iş görür. Ancak, Michels devrimi reddediş için basitçe bir mazeret sunmadı. Reformizmin apaçık fizyonomisi onun gözünden kaçmadı. Etkili bir ibareyle, reformizmi, "sosyalist geçmişe sahip sosyalist olmayanların sosyalizmi" olarak niteledi.[31]

---

[30] G. Lukacs, "Michels:*Zur, Sociologie des Parteiwessens,*" *Grünberg Archiv*, XIII (1928), s. 309.

[31] R. Michels, *Political Parties* (New York, 1959), ss. 365-376, ve 212. Bu 1915 İngilizce çevirisinin bir yeniden basımıdır. *Political Parties*'in (New York, 1962) Seymour Lipset'in bir sunuşuyla yayınlanan daha yakın zamanlardaki baskısı küçük bir skandaldı. O hiçbir yerde Michel'in uzun ve önemli dipnotlarının neredeyse tamamının silindiğini belirtmez. Michels'in kışkırtıcı bir yeniden değerlendirilmesi için bakınız Frances Fox Piven ve Richard A. Cloward, *Poor People's Movements* (New York, 1977) "entelektüel sol Michels'i görmezden gelerek epeyce ilgilendi." (s. xvi).

III

Bir sınıf bilinçsizliği teorisi yazılmamış kalır ve belki de yazılamazdır. O, birçok tarihsel deneyimi ve bağlantısı kesilmiş durumları sınırlayabilir. Ancak, fenomeni bir dizi soyut açıklamalar aracılığıyla kaybetmek eleştirel Marksizmi sabote eder. Sınıf bilincinin yokluğu, işçi sınıfı aristokrasisi, milliyetçilik, ırkçılık vb. şeylerle örtbas edilir. Bu kısmi açıklamalar, Copernic öncesi astronomiye benzer olabilir: Her bir yeni görülme (sightings) daireler ekleme yoluyla özünde yanlış bir haritaya yerleştirilir. Bununla beraber, sorun (the point) tüm çabayı yeniden tasarlamaktır.

Yakın yıllarda, girişimler, sınıf bilincinin güçsüzlüğünü, yokluğunu ya da sükûnetini yeniden düşünebilmek için yenilenmişlerdi. Kitle kültürü, reklam, refah ve meşrulaştırma -sadece birkaçını sayarsak- teorileri, işçi aristokrasisine, milliyetçiliğe ve ırkçılığa doğru daha eski yaklaşımların yanında yerlerini aldılar.[32] Kısmi kalmaları, ne yanlış oldukları ne de yeterli oldukları anlamına gelir. Marksist olmayanlar; fenomen, bir grafikler ve haritalar bulutu içinde yok oluncaya kadar faktörleri çoğaltmak eğilimindedirler; ve Marksistler gerçekliği iptal eden *ad hoc* açıklamalar ve ardı sıra gelen bir indirgemecilik arasında gidip gelirler.

Sınıf bilincinin başarıyla ve onun yokluğunun yenilgiyle tanımlanması çekiciliğini yitirmedi; o başarılı politik mücadelele-

---

[32] Claus Mueller'in *The Politics of Communication* (New York 1973) yakın zaman edebiyatının faydalı bir gözlemini sunar. Aynı zamanda bakınız Jürgen Habermass, *Legitimation Crisis* (Boston, 1975); Stuart Ewen, *Captains of Consciousness: Advertising and the Social Roots of the Consumer Culture* (New York, 1976); ve Stanley Aronowitz *False Promises: The Shaping of American Working Class Consciousness* (New York, 1973).

rin taklit edilmesini cesaretlendirdi. Ancak, bir yenilgi sınıf bilinci yokluğuna özdeş değildir; ne de sessiz bir sınıf zorunlu olarak bilinçsiz bir sınıftır. Silah ve işkence asi bir sınıfı susturmak için denenmiş ve doğru araçlardır: Bu küçümsenmemelidir. Güney Afrika'dan Paraguay'a kadar kalabalık hapishaneler ve morglar, bunun otoriter iktidarın favori bir aracı olarak kalacağını ispat eder.

Bununla beraber, toplumun gücü ölümcül şiddete üstün gelir; o, sosyal ve insan ilişkileri dahilinde varlığını sürdürür. İtaatkâr bir sınıf, sadece güvenlik polisine değil, ama onun sosyal güvenliğine ve sağlık çıkarlarına da yakından bakar. Kabul ediş ve politik geri çekilme sadece teşvik edilmeyebilir ve yönetilmeyebilir ama aynı zamanda kökleştirilebilir, bir ikinci doğa olabilir. Eğer yarın ekonomik düzen parçalanıp dağılırsa, devrimci sınıf reaksiyon göstermek için bir araya gelebilir. Proletaryanın, basitçe, tam zamanını bekliyor olduğu miti, tüm görünüşlerine rağmen o (proletarya-çev.) yürekte ve kafada devrimcidir, Marksistleri çok uzun süre uyuşturdu.

Başarının gizemi, yenilginin kurgusunu üretir. Yenilgiler ve kayıplar gerçek değilmiş veya anlıkmışçasına genel olarak tarif edildiler. Sınıf bilinci yokluğu, bir hile, burjuva yorumcuların bir illüzyonu ya da köksüz aydınların özürüdür; veya baki kalamayacak faktörlerin bir kombinasyonuna atfedildi. Ortodoksi, fenomeni küçümseyerek, düzenli büyüyen sınıf bilinçli proletarya mitine riayet ederek, korundu.

Gelir düzeyi ve sınıf yapısı içindeki konumlar üzerine sonsuz çalışmalar bu mite iştirak eder. En cüretkâr Hegelciler, proletaryanın ekonomik bir gerçeklik olarak genişlediğini ama politik bir gerçeklik olarak (anbean) küçüldüğünü tartışan Mark-

sistler tarafından utandırılacaktı. Ekonomik gerçeklik ve politik varoluş arasındaki tam ayrılma, bitmez, tükenmez bir şekilde desteklenemez; belirli bir noktada, politik bilinç ve sınıf bilinci yokluğu, onun ekonomik ve ekstra ekonomik kaynaklarının yeniden dikkate alınmasını zorlar. Sınıf bilinçsizliği, basitçe yanlış bilinç veya daha şişkin bir ödeme çeki ile açıklanamaz. Diyalektik ustalık her şeyi göz önünde tutmaktır. Sınıf bilinçsizliğinin tek gözlü bir teorisi hâlâ yarı kördür.

Bir son ve önemli itiraz: Sınıf bilinçsizliğinin bir teorisi, Lukacs'ın tüm kötü Hegelciliğini tersine çevirir. Sınıf bilinci ya da bilinçsizliği teorileri, ispat edilemeyecek bir Hegelciliğin artıklarıdır; ne sınıflar ne de gruplar bilince ererler. Geçerli bir sosyal teori, basitçe, tarihsel bilinç ya da bilinçsizlik fikrinden vazgeçmelidir.

Bu itiraza ikna edici bir yanıt yoktur; mantık burada beyliktir. Örnekler karşı örneklerle karşılaştırılabilir; ve şüphesiz kesin sınıf bilinci örneklerine, tarihin mutlu dönemleri kadar sık rastlanır. Bununla beraber, tartışma, sık rastlanma üzerine oturmaz; tek bir örnek kâfi gelir. O, bir tarihsel süreç teorisi üzerine oturur. En cahil (darkest) sınıf bilinçsizliği teorileri bile, kendini yaratan bir insanlık fikri üzerine temellenir: Artık kurban değil, ama tarihin öznesi... En karanlık pesimizmin gizli yerlerinde, gizli bir optimizmin nabzı atar.

Dipnotlarda Kullanılan Dergi Kısaltmaları:

AfSz	*Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik*
BGDA	*Bibliographie zur Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*
CJPST	*Canadian Journal of Political and Social Theory*
GCFI	*Giornale Critico dello Filosofia Italiana*
IRSH	*International Review of Social History*
IWK	*Internationale wissenschaftlische Korrespondenz zur-Geschichte des deutschen Arbeiterbewegung*
J. Cont. H.	*Journal of Contemporary History*
MOS	*Movimeto Operai e Socialista*
RSC	*Rivista di Storia Contemporanea*
VfZ	*Vierteljahrsheft für Zeitgeschichte*

DİZİN

Adorno, T.W.; 59, 73, 74, 191

Alman Ekimi (1923); 130, 194-197, 203

Alman İdealizmi; 123, 133, 234

Alman Komünist Partisi; 20, 134, 135, 140, 162, 163, 193

Alman Komünist İşçi Partisi (KAPD); 24, 161-164, 168, 219

Alman Marksizmi; 64

Alman Sosyal Demokratları (SPD), 31, 65, 88-133, 181, 246; Parti Okulu; 153

Alman Devrimi; 135, 164

Alman Sosyalizmi; 150

Almanya; 48, 73, 167, 191

Althusser, Louis; 35-39, 40, 54, 55, 76

Ampirik Bilimler; 51

Andler, Charles; 106, 108, 115, 117, 118, 247

Anderson, Perry; 22, 44, 127, 139

Antagonizma; 22, 23, 145

Arendt, Hannah; 26, 42, 43

Artı değer; 224
Avenarius, Richard; 129
Avusturya Marksizmi; 80
Aydınlanma çağı; 68

Bağımsız Sosyal Demokratlar (USPD, Almanya); 162, 193
Bakunin, Micheal; 47, 83
Baran, Paul; 224
Batı Avrupa; 18
Batı Avrupa Komünizmi; 204
Batılılaştırmacılar; 84
Batı Marksizmi ve Engels; 113, 114
Batı Marksizminin Demokratik Etosu; 132
Belinsky, Viscarion G.; 83, 86
Benjamin, Walter; 231
Bendyaev, Nicolas; 84
Bernstein, Eduard; 101, 144, 145, 146
Bettelheim, Bruno; 24, 42, 43
Bettelheim, Charles; 32-34
Bettelheim, Ernest; 186
bilgi; 20, 92, 154
bilim; 21, 46, 47, 54, 73, 74, 96, 98, 101, 110, 210
bilimcilik; 21, 74, 82, 83, 179, 194
bilimsel Hegelciler; 207
bilimsel sosyalizm; 47, 94, 116, 118, 194
bilinç; 21, 50, 92, 94, 98, 109, 152, 178
bilincin eleştirisi; 98
bilinç kategorileri; 152
Birinci Dünya Savaşı; 31
Blanqicilik; 145
Block, Ernst; 70-72
Bogdanov, A.; 129
Bolşevizasyon; 142, 221
Bolşevizm / Bolşevikler; 18, 31, 127, 128, 134, 135, 142- 150, 152, 198, 201
Bordiga, Amadeo; 21
Brandler, Heindrich; 194-196
Brecht, Bertolt; 191
Breton, Andre; 70, 72, 106, 107
Brown, N.O.; 131
Brzozowski, Stanislaw; 119
Bukharin, Nikolai; 198-200, 217
Burjuvazi ve ulusal kültür; 132
Burjuva hegemonyası; 132
Burjuva kültürü; 152
Burjuva ideolojisi; 152, 165, 166
Burjuva toplumunun eleştirisi; 65
Bulgakov, Serge; 60

Carnap, Rudolph; 50
Cezaevi hareketi; 32
Chailland, Gerard; 35
Chernyshevsky, Nikolai; 85
Claudin, Fernando; 19
Comte, Auguste; 48, 49
Cousin, Victor; 105
Croce, Benedetto; 94, 99, 100-103, 108-110, 115-117

Çin Devrimi; 16, 30
Çin; – Kültür Devrimi; 34

Darwincilik; 97
Deborin, Abram; 174, 206 ;
Deborinciler; 174, 209-211
Debray, Regis; 35, 36
Demokritos; 242
Determinizm; 14, 87, 110, 188
Devrim(ler); 141
Devrimci örgüt ve bilinç; 189
Devrimci praksis; 121
Devrimci kitleselcilik; 180
Devrimci örgütlenme; 147, 148
Devrimin aktörü; 143
Dietzgen, Joseph; 156, 157
direniş; 42
diyalektik; 82, 114, 122
diyalektik materyalizm; 96, 115, 122, 152
doğa, 240; –nın diyalektiği, 241
Doğal bilimler; 48, 113
Doğa ve tarih; 113
Dörtlü Çete; 33
Durkheim, Emile; 48
Douglas, Mary; 75

ekonomi; 177
Ekonomik sürecin nesnesi ve öznesi; 188
Eleştirel Marksizm; 79, 80
Elkins, Stanley; 26, 42
Ellul, Jaques; 67
Ekonomi politik; 21
Endüstriyel ruh; 118
Emmanuel, Arqhiri; 35, 250
emperyalizm; 66
Engels, Friedrich; 23, 24, 53, 56, 72, 90, 96, 99, 103, 110, 123, 111, 143, 157
Epistemolojik kopuş; 37
Estetik; 74
Evrimcilik; 116

Fabian Topluluğu; 193
Fabrika; 62
Fabrika konseyleri; 161, 168, 185, 217
Faşizm; 130, 223, 228, 234
Felsefe; 22, 174, 122
Felsefenin sömürüsü; 122
Feodalite; 142
Feodal sosyalizm; 62
Fischer, Ruth; 195-198, 202-205
Fransız Marksizmi; 24, 108, 109, 110, 133
Fransa'da Sınıf Savaşı; 112
Fransız Komünist Partisi; 25
Freud; 25, 38, 131
Feurbach; 103, 119-121, 156
Fransız;–Çin Dostluk Derneği, 32
Frankfurt Okulu; 19, 70, 73-75, 133, 191, 216, 224, 233, 240, 242
Frankfurt Üniversitesi; 227

Geist; 151, 152, 154
Gentile, Gipvani; 99, 100, 103, 104, 108, 110, 115, 116, 120, 121
Gorter, Herman; 128, 132, 151-153, 157, 159-161, 166, 167, 187, 189, 216

Gottschalk, Andreass; 57
Guevara, Che; 34
Gramsci, Antonio; 19, 24, 94, 133, 180, 79, 216, 221
"Grand Hotel Abyss"; 235
Guterman, Norbert; 107

Hahn, Hans; 49, 50
hegamonya; 31
Hegel, Georg; 23, 24, 45, 46, 50-55, 52, 79, 80, 82-85, 98, 103, 106, 114, 116, 130, 131, 209
Hegelcilik; 84-92, 97, 106, 108, 109, 114-116, 123, 174; Fransız –, 108
Heine, Heinrich; 122
Herr, Lucien; 106, 108, 109, 117, 181
Hindistan; 58, 60
Hollanda; 132
Hollanda Komünist Partisi; 153
Hollanda Marksistleri; 24, 131, 133, 135, 151, 156-158 (daha sonra "Hollanda Okulu")
Hollanda Sosyalist Partisi (SDAP); 152, 153
Horkheimer, Max; 73, 74
Holts; 159
Hotel Lux; 236
Hook, Sidney; 191
Hyppolit, Jean; 104, 106

İdealizm, 149, 195
İdeoloji; 76, 152
İkinci Enternasyonal; 61, 98, 128
ilerleme, 87
İllich, İvan; 67
İllegalizm; 142
İngiliz Marksizmi; 56
İngiltere; 57
İnsanlar ve tarih; 143, 158
İnsanlığın yaratıcı özü; 178
işçi aristokrasisi; 132, 168, 250
İtalya; 216
İtalyan Komünist Partisi (PCI); 135, 136, 217
İtalyan Sosyalist Partisi; 135, 136

Jaja, Donato; 102, 116
Jakobenizm; 146

Kant, İmmanuel; 52, 90, 98
Kapitalizm; 8, 59, 60
Kapitalist rasyonalite; 65, 70
Kapitalizmin işleyişi; 64
Kapp, Yvonne; 111
Kapp Ayaklanması; 163
Kautsky, Karl; 95, 144-146, 153-157
Khruschev; 40
Kendiliğindenlik; 146
Kışla komünizmi; 70-71
Kızıl emperyalizm; 204
Kierkegaar, Sören; 52
Kireevsky, Ivan; 83, 85
kitle grevi; 145, 153, 155
kitle partisi; 186
Kojeve, Alexandre; 83, 104, 106, 107

Kolavkovsky, Lezsek; 48
Komintern; 130, 136, 160, 203
Komünist Birlik; 57
Komünist Enternasyonel; 199
Komünist Manifesto; 58, 117
konsey komünizmi; 31, 168 (bkz. fabrika komünizmi)
Korsch, Karl; 19, 123, 128, 132, 133, 150, 173, 174, 190-194, 198, 199, 202-205
Koyre, Aleksandre; 106, 107
Kun, Bela; 141, 185, 199, 235
Kuzey Avrupa; 18
Küba Devrimi; 35
Küçük burjuva Marksizmi; 54
Kültür; 152, 177
Kültür Devrimi; 33, 35
Kültürel iktidar; 154

Labriola, Antonio; 90-99, 101-103, 108, 116, 118, 150 Labriola, Artura; 120
Lacan; 39
Lafarque, Paul; 100, 117
Lagrdelle; 181
Lefebvre, Henri; 106, 107, 223
Lenin; 16-18, 53, 59, 60, 63, 64, 88, 98, 102, 107, 113, 128, 129, 134, 135, 140-142, 147, 151, 155, 158,
Leninizm; 16, 63, 144, 183, 190 / Leninistler; 31, 131, 134, 190, 204, 205
Leninizm ve Burjuva kültürü; 132
Leninist model; 131
Levi, Paul; 24, 86, 131, 134-142, 160, 186, 205,
Lewis, John; 40
Linguistik; 144
Livorno Kongresi; 135
Loria, Achille; 99, 100
Lowenthall, Leo; 224
Lukacs, Georg; 22, 29, 114, 115, 122, 123, 128, 131-133, 159, 160, 173-190, 192, 193, 197-199, 202, 203, 235
Luxemburg, Rosa; 19, 131, 134, 136, 138-153, 158, 160, 166, 167, 180, 181, 198, 200, 205
Luxemburgçuluk; 133, 144, 184, 201
Luxemburg ve Bolşevikler; 134
Luxemburg ve Lenin; 134

Macaristan; 180
Macaristan Komünist Partisi; 184
Macaristan Sovyet Cumhuriyeti; 179
Macaristan Sosyalist Partisi; 181
Mach, Ernst; 129
Machajski, Jan W.; 248
Mao Tse-tung; 17, 19, 33, 113, 123
Maoculuk; 32
Marcuse, Herbert; 44, 62, 73, 123, 139, 234
Mart Hareketi (1921); 138- 141, 185, 194, 195
Martov; 16
Marksizmin ayrışımı; 181

Marksist Determinizm; 110
Marksist Leninist Felsefe; 128
Marksizm; 13, 14, 16, 20, 25, 27, 41, 69, 79, 102, 123, 130
Marksizm; –ortodoks olmayan, 9, 26, 70, 130, 215
Masaryk, Thomas; 119
Maslow, A.; 195, 196, 198, 201-205
Mekanistler; 209
Merleau-Ponty, Maurice; 24, 216, 222
Merkeziyetçilik; 147
Menşevikleştirici idealizm; 211
Michels, Robert; 247
Mihailovsky, Nicholas; 86-89
Milliyetçilik; 144
Mitin, Mark B.; 212
Mondolfo, Rodolfo, 115, 121, 122
Morris, Wilhaim; 70, 71
Mutlakçılık; 142
Münih Sovyet Cumhuriyeti; 16
Münzer, Thomas; 240

nazizm; 20, 40, 227
Neruath, Otto; 50
nesnellik; 50, 115
nesnesiz materyalizm; 120
Neumann, Henz; 205
Nietzsche, Friedrich Wilheim; 52, 60, 67, 69
Nieuwenhuis, Ferdinand; 247

Ortodoks Leninizm; 25, 168, 169, 196
Ortodoks Marksizm; 29, 31, 32, 35, 36, 40, 45, 46, 66, 72, 73, 74, 83, 110, 113, 114, 123, 158, 191, 194
Oportünizm; 247, 250

örgüt; 156, 187, 188, -teori; 131, -pratik; 131
örgütlenme ve sınıf bilinci; 155
özerklik; 248
özgürlük; 75, 176, 177
özgürlük ve bilinç; 189
özne/nesne ilişkisi; 114, 143
özne olarak proleterya; 143
öznel idealizm; 208
öznellik; 26, 50, 74, 89, 104, 154, 155, 208

Queneu, Raymond; 107

parti; 132
parti disiplini; 132
parti ve "bilinç"; 183
parti ve sınıf; 182-185
Pankhurts, Sylvia; 160
Pannekoek, Anton; 151-161, 164, 165, 173, 181, 185, 187, 216
"particilik" (kavram); 212
pasiflik; 104, 155
pasif materyalizm; 120
Plekhanov, Georgi; 87, 88, 94, 129, 145
pesimizm; 255

politika ve felsefe; 129
politika ve kültür; 177
politika ve Marksizm; 102, 127, 128, 130, 131
politik partiler; 218, 228, 131, 136
politika; 22,123, 128, 129, 144
Ponti, Maurica Merlau; 105, 123
Popper, Karl; 48, 52, 53
Popülizm, popülistler; 59, 84-88
Post-Maoizm; 32
Pozitivist Marksizm; 98, 179
Poulantzas, Nicos; 39
Pozitivizm; 48-50, 52, 89-91, 96, 97, 102 /Pozitivistler ; -terimi
Pratik ve bilimsel sosyalizm; 194
Pratik sosyalizm;194
praksis (kavram), 22, 104, 121; devrimci-
praksis felsefesi; 104, 115, 122
proleterya; 20, 132
proleter örgüt; 155
proleteryanın öznelliği; 132

reformizm;181, 245, 246
Reich, Wilhelm; 38, 73
Reisber, Arnold; 144
revizyonizm; 15, 39, 101, 146, 245, 250
romantik sosyalizm; 62
romantizm; 44,70,74
Rosenkranz, Karl; 90, 93, 94, 105
Roser, Peter; 57
Rudas, Ladislau; 207,208
"ruh" (geist); 151,158
Rus Deneyimi; 131
Rus Devrimi; 16-18, 31, 34, 35, 59, 128, 140-141, 144-150, 164
Rus Hegelciliği; 80
Rus Kültürü; 132
Rus Marksizmi; 23, 25, 59, 87-89 (bkz.Sovyet marksizmi, 80, 81 / Marksistleri,82)
Rus Partisi; 135, 137
Russel, Bertrand; 52

Sartre, Jean Paul; 22, 24, 105-107, 123, 222
Schapper, Karl; 57
Schopenhauer Arthur; 52
Sendikalizm; 31, 162, 180, 185, 186
Serge, Victor; 17
sınıf bilinci; 146, 147, 154, 155
sınıf bilinçsizliği; 246
skolastiklik; 81, 101
Slavlaştırmacılar; 84-88
sol komünizm ve Batı Marksizmi; 173
"sol" komünizm; 40, 132, 133, 151, 158-161, 168, 174, 181, 188, 192, 196, 197, 201, 218, 232
Sorel; 95, 101, 108, 110, 115, 116, 120, 181
Sosyal Araştırmalar Enstitüsü; 227, 231
sosyalizm; 33, 56, 59, 63, 70, 71, 150, 157, 193
sosyalist dönüşüm; 146

sosyalist realizm; 45
Sosyoloji; 87, 88
Sovyet Komünist Partisi; 30
Sovyet Komünizmi; 131
Sovyet Ortodoksisi; 173
Sovyet Marksizmi; 15, 18, 22-24, 80-83, 88, 89, 113, 123, 133, 151, 153, 216
Sovyetler Birliği; 19, 36, 165
Spaventa, Bertrando; 91-94, 99, 102, 103
Spenqler, Oswald; 67, 69, 70
Stalin, Joseph; 17, 30, 40, 53, 54, 63, 82, 113, 205, 211
Stalinizm; 15, 24, 215
Sten, Jan; 207
Struve; 60
sürrealist; 73
Sweezy, Paul; 34
Szabo, Ervin; 115, 119, 180, 181
tarih; 32, 38, 92, 97, 100, 241
tarih felsefesi; 100
tarihin öznesi; 146, 147
tarihsel materyalizm; 82, 97, 116, 153, 199
tarihselcilik; 23, 38, 54
Taylorizm; 63
Taylorizm ve Sovyetler Birliği; 63
Teknokrat Marksizm; 72
teknoloji; 20, 60-64, 75
"teorik pratik"; 37
teorik kaynaklar; 133
Thalheimer; 195
Trotsky, Leon; 128, 142, 146, 194, 195
ultra-solculuk; 56, 198, 200, 202, 204
ulusallık; 91
USDP; 162

Üçüncü dünyacılık; 36
Üçüncü enternasyonal (Komin-ten); 45, 127, 128, 130, 133-136, 151, 155, 159, 160, 166, 169, 194, 205
üretim; 73
Ütopik sosyalizm; 47, 62, 74
Üstyapı; 66

vera; 93, 94, 105, 106
Vico; 50
Victor Serge; 17
Viyana Grubu; 49, 50, 52, 185
Vulgar Marksizmi; 67, 96, 98, 188

Wahl, Jean; 106
Weber; 65
Wittgenstein, Ludwing; 52
Wundt; 102

Yanlış bilim; 110
Yapısalcılık; 23
Yasal Marksizm; 60
Yazgıcılık; 110
Yeni Kantçılar; 90

Zenci hareketleri; 36
Zhdanov, Andrei; 45

Zinoviev; 195, 197, 198, 200, 202-204
Zorunluluk; 110